

Økonomiske analyser

Statistics Norway

Statistisk sentralbyrå

Økonomisk utsyn
over året 2013

1/2014

Økonomiske analyser

1/2014

33. årgang

Innhold

Perspektiver	3
1. Konjunkturtendensene internasjonalt	6
1.1. USA	6
1.2. Europa	9
1.3. Framvoksende økonomier	12
1.4. Japan og Sør-Korea	13
2. Konjunkturutviklingen i Norge	14
2.1. Finanspolitikk	15
2.2. Pengepolitikk.....	16
2.3. Inntekt, konsum og sparing i husholdningene	18
2.4. Boliginvesteringer og boligpriser.....	21
2.5. Petroleumsvirksomheten	21
2.6. Næringsinvesteringene	23
2.7. Utenriksøkonomi.....	24
2.8. Produksjonsutviklingen	26
2.9. Arbeidsmarkedet.....	28
2.10. Lønn.....	30
2.11. Prisstigning.....	32
2.12. Usikkerhet i anslagene.....	34
2.13. Hvor godt traff SSBs prognosenter for 2013?	37
3. Økonomisk vekst	42
3.1. Utviklingen i inntekt per innbygger.....	42
3.2. Vekst i produksjon og produktivitet	47
3.3. Realkapital og realavkastning	53
4. Befolking og arbeidsinnsats	55
4.1. Befolkningen.....	55
4.2. Yrkesdeltaking.....	58
4.3. Arbeidstid.....	60
4.4. Innvandrere i arbeidsmarkedet.....	60
4.5. Alternativer til arbeid.....	61
4.6. Utdanning og tilbud av arbeid	62
5. Offentlig forvaltning.....	65
5.1. Offentlig forvaltnings inntekter, utgifter og finansielle stilling	65
5.2. Offentlig konsum, realinvesteringer og sysselsetting	69
6. Husholdningene	74
6.1. Inntekt	74
6.2. Konsum og sparing i husholdninger og ideelle organisasjoner	76
6.3. Formue og gjeld	79

Innhold forts.

Begrepsdefinisjoner.....	85
Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser (ØA) de siste 12 måneder.....	91
Temabokser i Konjunkturtendensene. 2007-2013	92
<hr/>	
Tabell- og diagramvedlegg	
Konjunkturindikatorer for Norge.....	1*
Nasjonalregnskap for Norge	17*
Makroøkonomiske hovedstørrelser for Norge, regnskap og prognoser.....	46*

**Økonomiske analyser utkommer
med 6 nummer i 2014.
Neste utgave publiseres
24. april 2014.**

Redaksjonen Økonomisk utsyn over året 2013: Erik Fjærli, Bente Halvorsen, Tore Halvorsen, Erling Holmøy, Torbjørn Hægeland, Randi Johannessen og Nils Martin Stølen.

Redaksjonen ble avsluttet tirsdag 11. mars 2014.

Publisert 13. mars 2014

Spørsmål om konjunkturtendensene i:

- Norge: Torbjørn Eika, torbjorn.eika@ssb.no, tlf. 21 09 48 07
- utlandet: Andreas Benedictow, andreas.benedictow@ssb.no, tlf. 21 09 47 98
- Andre spørsmål: Torbjørn Hægeland, torbjorn.haegeland@ssb.no, tlf. 21 09 45 97

Konjunkturtendensene og artiklene er tilgjengelig på internett: www.ssb.no/oa/

Redaksjonen Økonomiske analyser: Torbjørn Hægeland (ansv.), Helge Brunborg, Torbjørn Eika, Taran Fæhn, Elin Halvorsen, Øyvind Langsrød, Bodil Merethe Larsen, Jørgen Heibø Modalsli, Kristina Storeng og Knut Sørensen.

Redaksjonssekretær: Aud Walseth, telefon: 21 09 47 57, e-post: aud.walseth@ssb.no

Redaksjonens adresse: Statistisk sentralbyrå, Forskningsavdelingen, P.b. 8131 Dep, NO-0033 Oslo

Trykk: Statistisk sentralbyrå/07 media as

Standardtegn i tabellen	Symbol
Oppgave mangler	..
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	0
Foreløpige tall	*

Økonomisk utsyn

Perspektiver

Veksten i norsk økonomi ble klart lavere i 2013 enn året før. Konjunkturopgangen gjennom 2011 og 2012 begynte å halte mot slutten av 2012, og i fjor var veksten i Fastlands-Norge noe lavere enn trendveksten. Arbeidsledigheten steg fra 3,2 til 3,5 prosent. Samtidig er det tendenser til at veksten tar seg noe opp i mange andre land. Blant Norges viktigste handelspartner er tilløpet til bedring tydeligst i USA, Storbritannia og Sverige, mens dansk økonomi knapt har vokst på tre år. Også i euroområdet vokser nå BNP, om enn forsiktig, etter en lang periode med nedgang. Arbeidsledigheten er på svært høye nivåer, men det er tegn til bedring i flere land. Fortsatt stram finanspolitikk i store deler av OECD-området bidrar til at vi ikke ser for oss en konjunkturopgang hos Norges handelspartner samlet før i 2015. Dette bidrar til fortsatt lave renter framover.

Svak vekst i etterspørselen fra utlandet i 2013 falt sammen med lav eller moderat vekst i de fleste innenlandske etterspørselskomponenter. Petroleumsinvesteringene var et betydelig unntak, med en vekst i fjor på 18 prosent. Disse investeringene var helt vesentlige for at veksten i fastlandsøkonomien bare ble litt lavere enn trendvekst og at økningen i arbeidsledigheten ikke ble større. I motsetning til andre land hadde vi også glede av at veksten i etterspørselen fra offentlig forvalting var på nivå med trendveksten i fastlandsøkonomien.

I tiden framover venter vi ingen vekst av betydning i petroleumsinvesteringene. Bortfallet av denne kraftige stimulansen ventes å bli erstattet av litt sterkere vekst i etterspørselen fra flere andre områder. Spesielt kan eksporten komme til å vokse noe mer etter hvert som veksten i eksportmarkedene tar seg opp. Denne utviklingen kan forsterkes av noe bedre kostnadsmessig konkurranseevne som følge av kronesvekkelsen som fant sted gjennom det meste av fjoråret. Det ligger også an til at finanspolitikken blir mer ekspansiv i år enn i fjor. En kan vente ekspansive impulser også i årene deretter, selv om den forventede innretningen av pengebruken demper den ekspansive effekten. Vi venter med dette at den økonomiske veksten i de to neste årene vil holde seg på linje med fjoråret, og at ledigheten går ytterligere noe opp.

Økonomisk politikk dreier seg om å stimulere til at ressurser utvikles og brukes effektivt slik at de gir høyest mulig samlet verdiskaping, sammen med en rettferdig fordeling. På kort sikt er det konjunkturstyringen gjennom penge- og finanspolitikk som skal bidra til at tilgjengelige produksjonsfaktorer utnyttes gjennom høy og stabil sysselsetting. Arbeidsledighet er løsning med ressurser, og langvarig uvirksomhet reduserer kunnskap og kan dermed også føre til et varig fall i produksjonspotensialet.

På litt lengre sikt kan økt arbeidsinnsats og investeringer i utdanning og realkapital bidra til økonomisk vekst og økt velstandsnivå. Selv om ledigheten i Norge er lav og relativt mange er i arbeid, er det fortsatt et potensial for økt yrkesdeltaking. Økt innsats av produksjonsfaktorer er imidlertid en kilde til vekst som til slutt blir uttømt. På lang sikt er det produktivitetsvekst, det at vi får mer ut av en gitt mengde med innsatsfaktorer, som er den viktigste kilden til vekst. Men produktivitetsvekst kommer sjeldent av seg selv. Å skape eller å ta i bruk ny teknologi krever kunnskap og ressursinnsats, samt vilje og evne til omstilling. På bedriftsnivå innebefatter omstillingsevne at man klarer å tilpasse seg og utnytte endrede markedsmuligheter, skape nye produkter og forbedre produksjonsprosesser. På samfunnsnivå innebefatter omstillingsevne i tillegg at ressursene til enhver tid benyttes i de bedriftene og sektorene som bidrar mest til den totale verdiskapingen og velferden.

Norge har et høyt inntektsnivå. Kjøpekraften av gjennomsnittsinntekten er med god margin den høyeste i OECD, og den er likere fordelt enn i de fleste andre land. Selv om vi holder meravkastningen fra petroleumsvirksomheten utenfor, har Norge høy inntekt per innbygger sammenlignet med OECD-gjennomsnittet. Dette er blant annet et resultat av at vi har høy produktivitet, målt ved BNP Fastlands-Norge per utførte timeverk. Men fra 2005 har produktivitetsveksten vært betydelig lavere enn tidligere, selv om den har nærmet seg mer normale nivåer i de to siste årene. Nedgangen i produktivitetsvekst er ikke særnorsk. Siste tiårs svake utvikling i Norge er nokså tilsvarende det vi har sett i andre europeiske land i samme periode, mens USA har hatt en mindre nedgang i produktivitetsveksten. Produktivitetsvekst svinger i takt med

konjekturene, og finanskrisen kan forklare noe av nedgangen i produktivitetsveksten siste tiår. Men siden Norge ikke har vært rammet like hardt av finanskrisen og dens ettervirkninger som andre land, er det god grunn til å lure på om den norske nedgangen skyldes særnorske og strukturelle forhold. Siden produktivitetsvekst er en sentral faktor for bedre materiell velstand, og selv moderate forskjeller i årlig produktivitetsvekst isolert sett vil akkumulere seg til store forskjeller i inntektsnivå over tid, kan lavere produktivitetsvekst gi grunn til bekymring. Dette er også noe av bakgrunnen for oppnevningen av regjeringens produktivitetskommisjon.

Men i hvilken grad bør produktivitet være en rettesnor for økonomisk politikk? Politikk bør innrettes slik at vi får mest mulig velferd ut av tilgjengelige ressurser. Dette vil i mange tilfeller medføre økt produktivitet. Men kriteriet for om et tiltak eller en reform bør gjennomføres, bør ikke være om det bedrer produktiviteten, men om det er samfunnsøkonomisk lønnsomt. Det er forskjellen mellom alle gevinstene og kostnader knyttet til et prosjekt sammenlignet med alternativene som er det relevante kriteriet for om noe skal gjennomføres eller ikke. Økt mobilisering av innsatsfaktorer kan gi økt inntektsnivå og dermed være lønnsomt, men gir ikke nødvendigvis økt produktivitet. Et par eksempler kan belyse dette: Å sysselsette flere fra marginale grupper vil øke samlet verdiskaping, ha en gunstig statsfinansiell effekt og ofte øke livskvaliteten til dem som kommer i arbeid. Men dersom produktiviteten deres er lavere enn gjennomsnittet, vil det bidra til lavere produktivitetsvekst, selv om tiltaket er samfunnsøkonomisk lønnsomt. Likeledes vil en økning i barnehagedekningen for de minste barna, hvor bemanningen per barn er høyere, redusere den målte produktiviteten i barnehagene, selv om en slik reform kan være samfunnsøkonomisk lønnsom totalt sett.

For en bedrift vil det alltid være en fordel om produksjonen er så effektiv som mulig. Samtidig er ikke økende produktivitet ensbetydende med høy lønnsomhet. Overskuddet i en bedrift bestemmes både av hvor effektiv produksjonen er, men også hva slags priser bedriften får for produktene sine. I mange næringer gir internasjonal konkurransen et vedvarende press for å effektivisere produksjonen. For å overleve må bedriftene ha høy produktivitetsvekst, men konkurransen i markedene over tid fører til at produktivitetsgevinstene tilfaller forbrukerne gjennom lavere priser. På bedriftsnivå vil derfor høy produktivitetsvekst ofte gå sammen med svak eller negativ prisvekst på produktene. Ett eksempel er telekommunikasjonsnæringen: I løpet av drøyt 20 år er produktiviteten i denne næringen i Norge tredoblet, slik det måles i Nasjonalregnskapet, samtidig som prisene har falt med om lag 60 prosent. Kapitalavkastningen, eller lønnsomheten, har dermed vært ganske stabil.

På den annen side kan bedriftens overskudd øke uten at den er blitt mer produktiv, dersom prisene på det den produserer øker og konkurransen ikke presser prisene ned igjen. Oljenæringen er et eksempel på dette. Her har høye priser gjort det lønnsomt å holde produksjonen oppe og å investere mer i felt med lav produktivitet. Og mens prisene for petroleumsprodukter er tredoblet på drøyt ti år, er produktiviteten nær halvert.

Også for land kan forskjeller i inntektsvekst skyldes forskjeller i prisutvikling snarere enn forskjeller i produktivitetsvekst. En vesentlig del av veksten i Norges disponibele realinntekt siden årtusenskiftet har kommet gjennom bytteforholdsgevinster, det vil si at prisene på det vi eksporterer har økt mer enn prisene på det vi importerer.

Lavere produktivitetsvekst for landet som helhet kan skyldes redusert vekst i mange næringer, men også at næringsstrukturen endres i retning av næringer med lavere produktivitetsvekst. Slike forskyvninger i næringsstrukturen er ikke nødvendigvis uheldige, men kan tvert imot følge av velstandsutviklingen. I et historisk perspektiv har omstillingen fra jordbruk via industri til tjenester i stor grad vært drevet av at sterk produktivitetsvekst i noen næringer har frigjort produksjonsressurser og generert inntekter som har økt etterspørselen etter varer og tjenester fra næringer som har lavere produktivitetsvekst. Litt forenklet kan en si at høy produktivitetsvekst som bidrar til høy inntektsvekst, over tid gir et høyt inntektsnivå som vrir etterspørselen over mot tjenester som både er relativt arbeidsintensive og som har relativt små muligheter for produktivitetsvekst. Et godt eksempel er omsorg for barn og eldre. Slike endringer i næringsstruktur er selvvalgte og følger i noen grad av økt velstandsnivå. De bør derfor ikke skape bekymring selv om de bidrar til lavere produktivitetsvekst.

Som analysen i denne utgaven av Økonomisk utsyn viser, kan nedgangen i produktivitetsveksten de senere årene i stor grad knyttes til utviklingen i deler av privat tjenesteyting. I tillegg har det i en del år vært lav produktivitetsvekst i bygge- og anleggssektoren. Det er grunn til å

tro at noe av dette henger sammen med at vi i det siste tiåret har hatt en sterk vekst i befolkning og sysselsetting, særlig drevet av høy innvandring. Når investeringsveksten, særlig etter finanskrisen har vært moderat, har det medført at veksten i kapital per utførte timeverk har vært lav, noe som trekker veksten i arbeidsproduktivitet ned. Innvandringen kan også ha hatt en direkte effekt på produktivitetsveksten, ved at innvandrere i stor grad har blitt sysselsatt i næringer med lavere produktivitetsnivå.

Økt produktivitet i næringslivet gir ingen automatisk forbedring av Norges konkurranseevne overfor utlandet. Her er det en vesensforskjell mellom effektene for den enkelte bedrift og for økonomien samlet. Hvis lønnsveksten bestemmes av lønnsevnen i en tilstrekkelig stor konkurranseutsatt sektor, er det ingen sammenheng mellom produktiviteten i norske bedrifter og deres evne til å konkurrere med utenlandske bedrifter. Særlig høy produktivitetsvekst i norske bedrifter nøytraliseres av tilsvarende høy lønnsvekst. En slik sammenheng følger av «frontfagsmodellen», hvor lønnsveksten i industrien blir bestemt av summen av prisvekst og produktivitetsvekst for denne næringen, ikke for økonomien som helhet. Som følge av at konsumprisveksten har vært lavere enn veksten i produktprisveksten siden 1990, har arbeidstakerne fått bedret kjøpekraft, uten at det har blitt motsvar av en like stor økning i produsentenes realkostnader. Ettersom veksten i timelønningene utenfor industrien i stor grad følger industrien, har denne kjøpekraftforbedringen kommet alle norske lønnsmottakere til gode.

Å sikre produktivitetsvekst i bedriftene er i utgangspunktet en oppgave for bedriftene selv. Med velfungerende markeder vil konkurranse mellom bedrifter sørge for at det er de mest effektive og produktive som overlever. Myndighetenes rolle er å gi de riktige rammebetegnelsene, herunder en god infrastruktur, et velfungerende retts- og skattesystem, en effektiv offentlig administrasjon og et godt utdanningsvesen, samt sørge for virksom konkurranse. Inngrep og reguleringer for å bedre produktiviteten i næringslivet bør knyttes til markedssvikt som er påviselig og betydelig.

Derimot har myndighetene hovedansvaret for å sikre produktivitetsvekst i offentlig sektor. Dette er en viktig oppgave, både fordi offentlig sektor i Norge er stor og fordi all produktivitetsvekst her tilfaller Norge. Manglende markedskonkurranse og fravær av en veldefinerte lønnsomhetsmål, gjør at incentivene til effektiv produksjon ikke blir de samme som for private virksomheter. Det blir dermed myndighetene selv som må sørge for å etablere mekanismer som stimulerer til effektiv ressursbruk og økt produktivitet. En effektiv offentlig sektor handler ikke bare om å gjøre tingene riktig (produksjonseffektivitet), men også om at resultatet av det man gjør blir best mulig (resultateffektivitet), som innebærer at man gjør de riktige tingene i riktig omfang. Rask saksbehandling og effektiv produksjon er vel og bra, og sammenligninger av virksomheter innenfor ulike typer offentlig tjenesteproduksjon viser ofte at det kan være betydelige effektivitetsgevinster å hente på at virksomhetene nærmer seg en «nasjonal beste praksis». Her er det imidlertid grunn til å minne om at det også i privat sektor ofte er store produktivitetsforskjeller mellom de meget effektive og de mindre effektive virksomhetene. Men i tillegg til effektiv produksjon må suksesskriteriet i offentlig sektor være effektiv oppnåelse av virksomhetenes formål. Etablering av gode incentivstrukturer for offentlige virksomheter, som sørger for at de riktige tingene gjøres, er krevende. Ett eksempel kan være innenfor høyere utdanning, her blir institusjonene økonomisk belønnet for produksjon av studiepoeng. Isolert sett stimulerer dette til bedre gjennomstrømming, gjerne oppfattet som høyere produktivitet. Dette sikrer imidlertid ikke at studentene lærer det som samfunnet trenger og arbeidsmarkedet etterspør. Utdanningsinstitusjonene har incentiver til å tilby det som studentene vil ha, men som ikke alltid er det samme som samfunnet trenger. Hvordan dette skal løses er ikke opplagt, og individens valgfrihet er noe samfunnet verdsetter høyt. Men det illustrerer at selv om det er viktig å stimulere offentlige virksomheter til å være produktive, er det vel så viktig å definere hva de skal være produktive til, og innrette rammebetegnelsene og incentivene deretter.

Produktivitetsvekst er viktig. Det er likevel samfunnsøkonomisk lønnsomhet som bør styre myndighetenes ressursbruk, også når ressursene går til produktivitetsfremmende tiltak. Mobilisering av marginale grupper på arbeidsmarkedet vil kunne øke velferden, men reduserer antakelig produktiviteten isolert sett. Samfunnet kan gå glipp av store verdier hvis produktivitetsvekst blir et mål i seg selv.

1. Konjunkturtendensene internasjonalt

Internasjonalt tiltok den økonomiske veksten litt i fjor. Det er imidlertid store forskjeller mellom land og regioner. Blant Norges viktigste handelspartnerne tok veksten seg markert opp i USA og Storbritannia. Svensk økonomi hadde et markert oppsving på slutten av fjoråret, mens dansk økonomi fremdeles ikke har vokst nevneverdig etter finanskrisen. I euroområdet har BNP økt de siste tre kvartalene. Veksten er fortsatt lav, men resesjonen ser ut til å være et tilbakelagt stadium. Også i de kriserammede landene i Sør-Europa har BNP forsiktig krøpet oppover den siste tiden. Blant framvoksende økonomier er bildet også blandet. I Brasil, Russland og Polen har veksten avtatt markert, mens den har økt i India og holdt seg godt oppe i Kina.

Høy statsgjeld betyr fortsatt stram finanspolitikk i store deler av OECD-området i mange år framover, til tross for svake konjunkturer og høy arbeidsledighet. Motkonjunkturpolitikken er dermed overlatt til pengepolitikken, med renter nær null og ekspansiv likviditetspolitikk. I de perifere eurolandene medfører kombinasjonen av svake statsfinanser og banker i trøbbel at næringsliv og husholdninger likevel står overfor høye markedsrenter. Lav og fallende inflasjon i Europa bidrar også til at den europeiske sentralbanken trolig vurderer muligheten for å begynne med kvantitative lettrelser. Den amerikanske sentralbanken begynte en forsiktig nedtrapping av kvantitative lettrelser i januar, men renteøkninger ligger trolig fortsatt et stykke inn i framtiden, først og fremst på grunn av det svake arbeidsmarkedet.

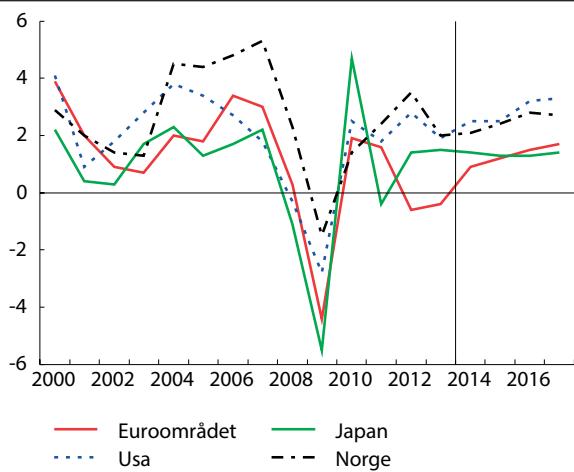
Sammenliknet med vår forrige konjunkturrapport i desember i fjor, har vi oppjustert vekstnslagene noe for Europa for inneværende år som følge av høyere vekst enn ventet på slutten av fjoråret. I Europa vil imidlertid høy gjeld, både i privat og offentlig sektor, fortsette å legge en demper på veksten, slik at eksporten fortsatt

må være den viktigste drivkraften hvis oppgangen skal fortsette. Anslagene innebærer at Norges handelspartnerne samlet sett fortsatt ikke ventes å passere konjunkturkunnen før i 2015, og at den påfølgende oppgangen blir så moderat at de fortsatt vil være i lavkonjunktur ved utgangen av prognoseperioden i 2017.

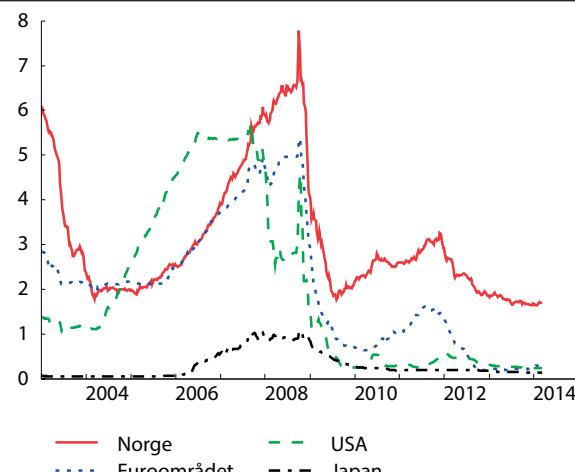
1.1. USA

I 2013 vokste den amerikanske økonomien med 1,9 prosent sammenliknet med året før. Det er klart mindre enn i 2012, da veksten var på 2,8 prosent. Disse tallene skjuler imidlertid at veksten avtok gjennom 2012, og så tiltok igjen gjennom 2013. Det var først og fremst husholdningenes etterspørsel, og etter hvert eksporten, som var drivkraftene i amerikansk økonomi i fjor. I 4. kvartal avtok imidlertid BNP-veksten, til 2,4 prosent, sesongjustert og målt som årlig rate, fra 4,1 prosent kvartalet før. Husholdningenes konsum har vokst jevnlig og trutt siden finanskrisen, og veksten tiltok noe i 4. kvartal. Oppsvinget i eksporten kom til tross for at den amerikanske dollaren styrket seg gjennom fjoråret, og kan for en stor del tilskrives en økning i eksporten til framvoksende økonomier som Brasil og Kina. Næringsinvesteringene fortsatte å vokse i 4. kvartal, men veksten var svakere og ikke like bredt basert som i kvartalet før. Boliginvesteringene falt for første gang på to år i 4. kvartal, og for næringsbygg stoppet investeringsveksten helt. Offentlig konsum og investeringer fortsatte nedgangen som har pågått siden 2010. At veksten i amerikansk økonomi tok seg opp gjennom fjoråret til tross for kraftig innstramming i finanspolitikken, kan tyde på at veksten er relativt robust. På den annen side peker en del nøkkeltall den siste tiden mot en noe dempet vekst framover. Samlet ser vi derfor for oss en relativt moderat vekst i amerikansk økonomi de nærmeste kvartalene, og at veksten deretter tar seg gradvis opp gjennom prognoseperioden fra om lag 2,5 prosent som årsgjennomsnitt i år til 3,5 prosent i 2017.

Figur 1.1. BNP-vekst. USA, euroområdet, Japan og Fastlands-Norge

Figur 1.2. Internasjonale renter. 3-måneders pengemarkedsrente

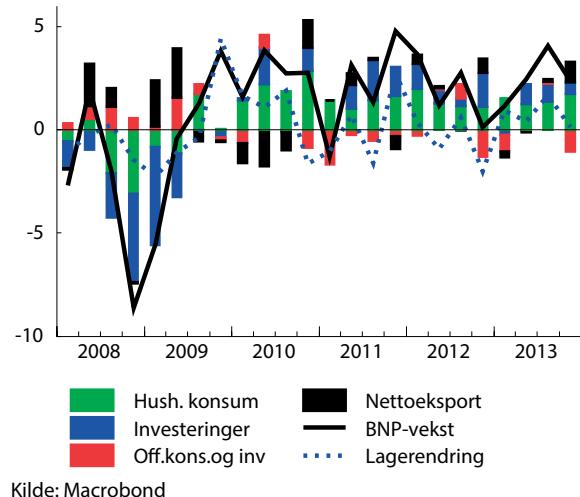
At husholdningenes konsumvekst økte i 4. kvartal i fjor kan ha sammenheng med bedring i arbeidsmarkedet samt at konfliktnivået rundt offentlige budsjetter har avtatt, noe som har bidratt til redusert usikkerhet. Samtidig har imidlertid rentene på lån med lang løpetid steget markert som følge av at den amerikanske sentralbanken (Fed) er i ferd med å stramme inn likviditetspolitikken, noe som også har bidratt til stagnasjon i aksjekursene siden slutten av fjoråret. De siste månedene indikerer statistikken for detaljhandel og nybilsalg at konsumveksten er i ferd med å avta noe.

Husholdningenes bruttogsjeld er om lag 10 prosent lavere enn toppen i begynnelsen av 2008. Nedgangen stoppet imidlertid opp i 2012, og i 3. kvartal i fjor økte gjelda noe. Den disponibele inntekten har imidlertid økt jevn og trutt, slik at gjeldsbelastningen har fortsatt å avta, om enn i et noe lavere tempo. Gjelda som andel av disponibel inntekt har falt fra 130 prosent før finanskrisen til nær 100 prosent i fjor. En vesentlig del av nedgangen skyldes imidlertid at mange husholdninger med betalingsproblemer har fått ettergitt gjeld. Dette innebærer tap for bankene, samtidig som mislighold av gjeld reduserer kreditverdighet og dermed gir mindre muligheter for å få lån både til varige forbruksgoder som bil og som bolig. På formuessiden har stigende boligpriser og aksjekurser bidratt til å bedre husholdningenes økonomi de siste årene, men både bolig- og aksjemarkedene har vist svakhetstegn den siste tiden.

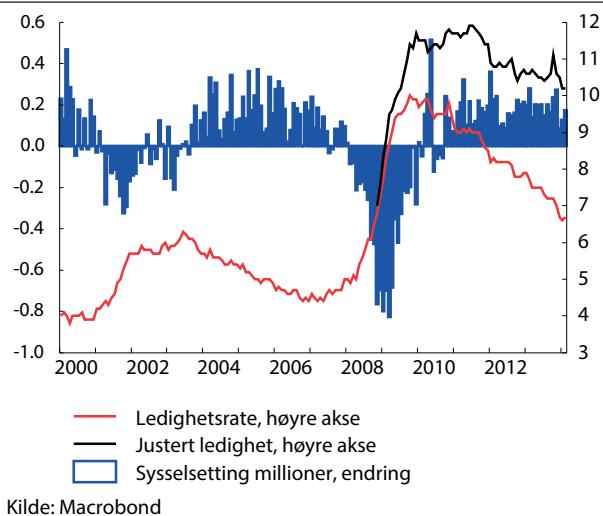
I boligmarkedet stoppet veksten litt opp i fjor høst. Dette må ses i sammenheng med Feds nedtrapping av kvantitative lettelsjer, som ble varslet i mai i fjor og igangsatt i desember. Lange renter har i denne perioden steget markert. Boliginvesteringene falt i 4. kvartal etter å ha vokst sammenhengende siden slutten av 2010. Omsetningen av nye boliger falt med hele 15 prosent fra juli i fjor til januar i år. Boligprisene har derimot fortsatt å vokse, og var i desember i fjor nesten 20 prosent høyere enn ved bunnen om lag to år tidligere, målt ved S&P Case-Shiller Composite 20-indeksen, som vekter sammen prisutviklingen i 20 storbyområder i USA. Dermed har boligprisene tatt igjen om lag en tredel av fallet i perioden fra 2007 til 2009.

Den registrerte arbeidsledighetsraten har falt markert fra toppen på 10 prosent i 2009, til 6,7 prosent i februar i år. Ledigheten er likevel fortsatt høy i en historisk sammenheng, og er for eksempel fortsatt noe høyere enn toppen under forrige lavkonjunktur på begynnelsen av 2000-tallet. En stor del av nedgangen i ledigheten kan dessuten tilskrives en meget svak utvikling i arbeidsstyrken, som knapt har økt siden 2008 tross en årlig befolkningsvekst på nær 1 prosent. Hvis den registrerte arbeidsstyrken hadde fortsatt å øke i takt med befolkningen ville ledigheten i januar blitt målt til i overkant av 10 prosent, alt annet likt, selv om ledigheten har falt noe de siste månedene også når den måles på denne måten.

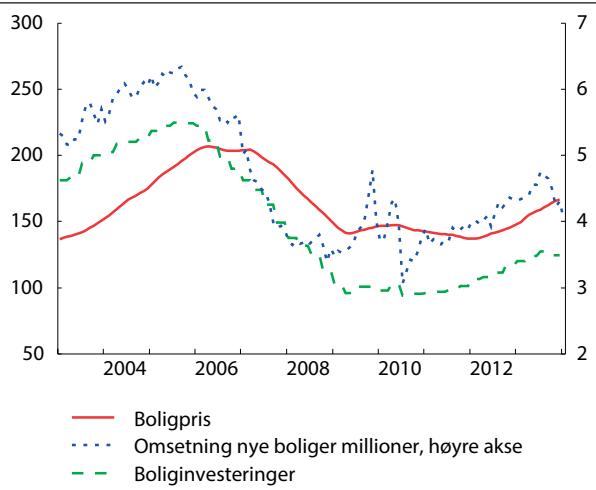
Figur 1.3. USA, Bidrag til BNP-vekst

Figur 1.4. Arbeidsmarkedet i USA

Figur 1.5. Boligmarkedet i USA

Tabell 1.1. Makroøkonomiske anslag fra IMF og Statistisk sentralbyrå (SSB). Årlig endring i prosent

	BNP-vekst													
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Euroområdet														
SSB	2,2	1,7	3,3	3,0	0,4	-4,4	2,0	1,5	-0,7	-0,4	0,9	1,2	1,5	1,7
IMF											1,0	1,4	1,5	1,6
USA														
SSB	3,8	3,4	2,7	1,8	-0,3	-2,8	2,5	1,8	2,8	1,6	2,5	2,5	3,2	3,3
IMF											2,8	3,0	3,5	3,4
Sverige														
SSB	4,2	3,2	4,3	3,3	-0,6	-5,0	6,6	2,9	1,0	0,9	2,8	2,2	2,8	3,3
IMF											2,3	2,3	2,3	2,4
Storbritannia														
SSB	3,2	3,2	2,8	3,4	-0,8	-5,2	1,7	1,1	0,2	1,4	2,3	2,2	2,8	3,1
IMF											2,4	2,2	2,0	2,1
Kina														
SSB	10,1	11,3	12,7	14,2	9,6	9,2	10,4	9,3	7,7	7,6	7,7	8,0	8,5	8,6
IMF											7,5	7,3	7,0	7,0
Handelspartnerne¹														
SSB	3,2	2,7	3,7	3,4	0,5	-3,3	3,4	2,3	0,8	0,9	2,0	2,2	2,7	3,0
IMF											2,0	2,3	2,4	2,5
Prisvekst														
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	2,2	2,2	2,2	2,1	3,3	0,3	1,6	2,7	2,5	1,5	0,7	1	1,6	1,9
Euroområdet														
SSB														
IMF											1,5	1,4	1,5	1,6
Øvrige (anslag fra IMF fom. 2014)														
USA	2,7	3,4	3,2	2,9	3,8	-0,3	1,6	3,1	2,1	1,4	1,5	1,8	2,0	2,1
Sverige	0,4	0,5	1,4	2,2	3,4	-0,5	1,2	3,0	0,9	0,2	1,6	2,4	2,4	2,1
Storbritannia	1,3	2,0	2,3	2,3	3,6	2,1	3,3	4,5	2,8	2,7	2,3	2,0	1,9	2,0
Kina	3,9	1,8	1,5	4,8	5,9	-0,7	3,3	5,4	2,7	2,7	3,0	3,0	3,0	3,0
Handelspartnerne ¹	2,0	2,2	2,2	2,4	3,7	0,7	2,0	3,2	2,3	1,6	1,9	2,0	2,1	2,1

¹ Euroområdet, Sverige, USA, Storbritannia, Danmark, Kina, Sør-Korea, Polen, Russland og Japan.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

På produksjonssiden viser kvartalsvis nasjonalregnskap klare tegn til avmatning i produksjonen av biler og næringsbygg. Månedssstatistikk viser at samlet industriproduksjon falt litt i januar i år, etter å ha vokst med drøye 3 prosent gjennom 2013. Tjenesteproduksjonen har så å si ikke økt siden høsten 2012. Næringslivets investeringer utenom bolig og næringsbygg fortsatte å øke i fjorårets siste kvartal. En markert nedgang i forventningsindikatorer for næringslivet underbygger våre anslag om en moderat investeringsvekst framover.

Inflasjonen tok seg litt opp mot slutten av fjoråret etter en markert nedgang tidligere på høsten. I januar i år var 12-månedersveksten i konsumprisindeksen på 1,6 prosent. En styrket dollar kombinert med svak prisutvikling på råvarer bidrar til å forklare at inflasjonen stort sett holdt seg godt under Feds mål på 2 prosent i fjor. Målt uten energi og matvarer har KPI-veksten vært ganske stabil rundt 1,7 prosent siden i fjor vår. Sentralbankens styringsrente har vært nær null i fem år. Fed

har tidligere uttalt at renta ikke skal økes før økomenyen er i en klar konjunkturopgang og arbeidsledigheten er nede i 6,5 prosent. Ettersom den registrerte ledigheten for tiden gir et ufullstendig bilde av tilstanden i arbeidsmarkedet, uttalte imidlertid Fed i desember at ledigheten sannsynligvis må godt under 6,5 prosent før styringsrenta heves. Med den gradvise nedtrappingen av kvantitative lettelser er imidlertid pengepolitikken langsomt i ferd med å strammes inn.

Offentlig konsum har fallt med nesten 8 prosent siden 2010, blant annet som følge av republikanernes ønske om å redusere statsgjelden og størrelsen på offentlig sektor. Økning i arbeidsgiveravgiften ved inngangen til 2013 og vedtak om store kutt i statsbudsjettet i fjor vinter bidro til å dempe den økonomiske veksten betydelig i 2013. Demokratene har ønsket mer ekspansivitet i en periode med økonomisk lavkonjunktur. I tillegg har særlig president Barack Obamas lov om utvidet helseforsikring skapt splid, og to ganger brakt USA

nær mislighold av statsgjeld, noe som kunne utløst en ny global finanskrisje. Som følge av det høye politiske konfliktnivået måtte deler av offentlig sektor legge ned virksomheten i to uker i oktober i fjor, med ringvirkninger også til privat sektor. Dette kan ha bidratt til å dempe den økonomiske veksten i 4. kvartal i fjor.

Rett før årsskiftet signerte imidlertid Obama et budsjettkompromiss med to års varighet, som åpner for økte utgifter på noen utvalgte områder, blant annet utdanning, samtidig som republikanernes ønske om å unngå skatteøkninger hensyntas. I februar kom også en avtale på plass om en heving av grensen for hvor mye gjeld myndighetene kan ta opp. Avtalene har redusert risikoen for stopp i offentlig virksomhet så vel som mislighold av statsgjeld i tiden som kommer. Dermed ligger det til rette for større forutsigbarhet i finanspolitikken, i hvert fall fram til kongressvalget i november. Perioden med kraftig innstramming i finanspolitikken ser derfor ut til å være over.

1.2. Europa

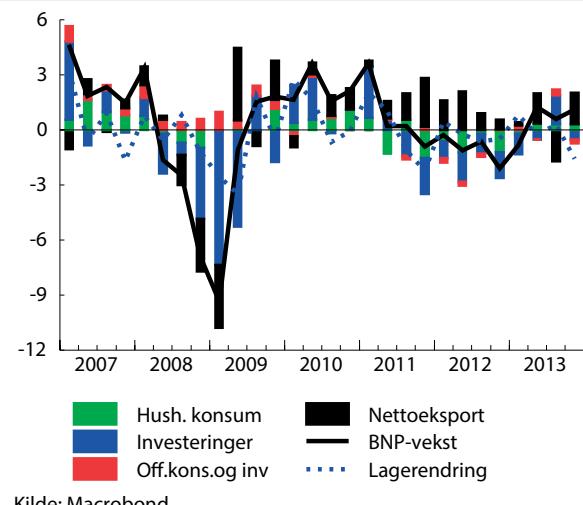
Euroområdets økonomi vokste med 1,1 prosent i 4. kvartal 2013 regnet som årlig rate. Dette var det tredje kvartalet på rad med positiv vekst. Til forskjell fra tidligere var veksten denne gangen bredt basert. Faktisk var det første gang siden 1. kvartal 2011 at den økonomiske aktiviteten økte i alle de største landene i euroområdet samtidig. Selv i land som Italia, Spania og Portugal viser økonomien nå klare tegn til bedring.

Utenfor euroområdet er det Storbritannia som leder an med en vekst på rundt 3 prosent i samtlige av fjorårets siste tre kvartaler. Tallene for 4. kvartal viser imidlertid at heller ikke utviklingen i svensk økonomi er til å kimse av. Sammenliknet med kvartalet før vokste den svenske økonomien med hele 7,1 prosent som årlig rate, etter en vekstpause i begynnelsen av året. Den danske økonomien fortsetter imidlertid å slite. Der falt BNP igjen i fjorårets siste kvartal etter et par kvartaler med en viss oppgang.

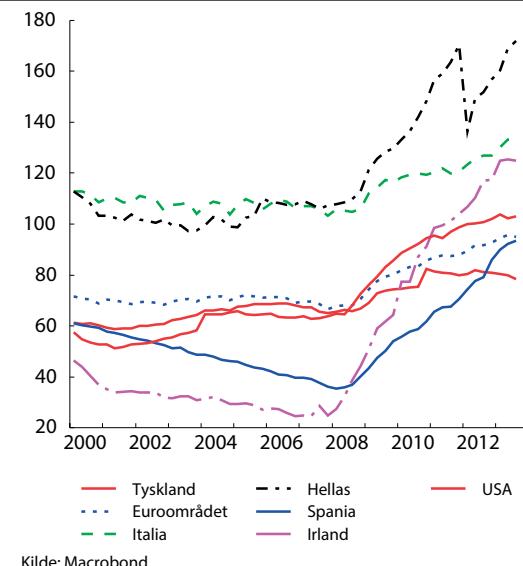
Arbeidsledigheten i euroområdet har flatet ut på rundt 12 prosent det siste året, men dette tallet skjuler store forskjeller landene imellom. I Tyskland har ledigheten vært stabil i underkant av 7 prosent de siste to årene. Og mens ledigheten nå faller i land som Irland og Spania, har den fortsatt å øke i Italia, til 12,9 prosent i januar. Selv om ledigheten i Spania har avtatt noe er den fortsatt over 25 prosent, og blant de under 25 år er den fortsatt godt over 50 prosent både i Spania og Hellas. I Italia fortsatte ledigheten blant de unge å øke, til 42,4 prosent i januar.

Den høye ledigheten og behovet for å redusere gjeld i husholdningene har bidratt til å holde igjen konsumet i euroområdet. Også stram finanspolitikk fortsetter å legge en demper på den økonomiske veksten. En rekke stemningsindeks for næringslivet i Europa har lenge vist en positiv utvikling. Nedgangen i industriproduksjonen som startet i 2011 stoppet opp i fjor, men det er

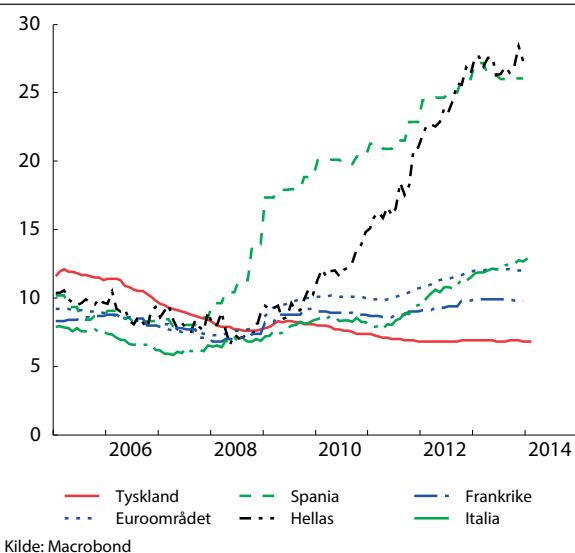
Figur 1.6. Euroområdet. Bidrag til BNP-vekst. Sesongjustert, årlig rate

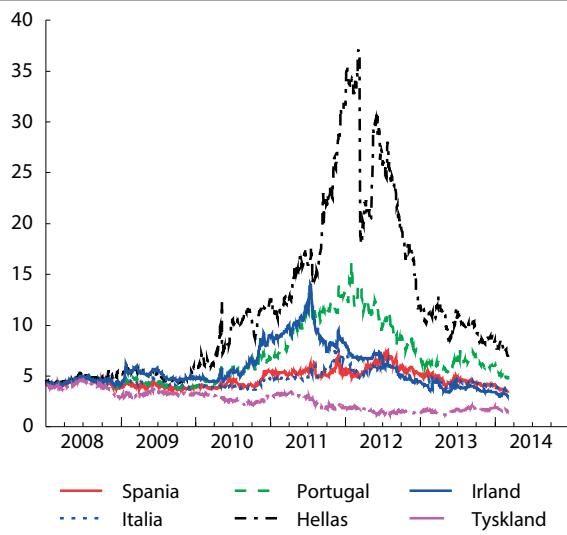
Figur 1.7. Gjeld som andel av BNP for utvalgte land

Figur 1.8. Euroområdet. Arbeidsledighet utvalgte land

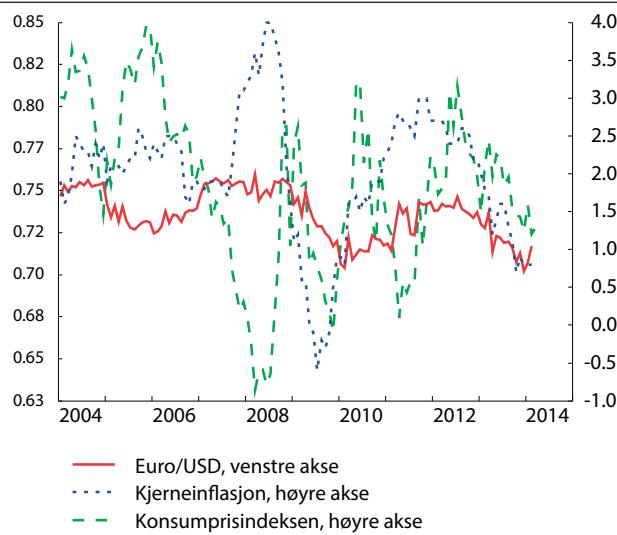

Figur 1.9. 10 års statsobligasjonsrenter i utvalgte europeiske land

Kilde: Macrobond

Figur 1.10. Euroområdet: Inflasjon og euro-dollar

Kilde: Macrobond.

så langt få tegn til en ny oppgang. Selv om nasjonalregnskapstallene isolert sett kan gi inntrykk av et Europa som nå har påbegynt en gjeninnhetningsprosess, er det således flere forhold som tyder på at dette kan komme til å ta lang tid. Et dårlig fungerende kreditmarked der næringsliv og husholdninger i perifere landene står overfor betydelig høyere renter enn i land som Tyskland og Frankrike, bidrar også til å dempe veksten. Et annet potensielt negativt element er den tyske forvaltningsdomstolens vurdering om at direkte oppkjøp av et lands statsobligasjoner strider mot tysk lov. Det kan redusere den europeiske sentralbankens (ESB) handlingsrom.

Siden vår forrige rapport har rentene på statsgjelta til de perifere landene i euroområdet fortsatt å falle. En viktig årsak er at disse økonomiene har begynt å vokse igjen, samtidig som underskuddene på offentlige budsjetter er på vei ned. Kapitalflukt fra en rekke framvoksende økonomier og uroligheter knyttet til utviklingen

i Ukraina kan også ha bidratt til rentenedgangen den siste tiden. Inflasjonen falt markert gjennom fjoråret, til i underkant av 1 prosent ved inngangen til 2014, også når man ser på kjerneinflasjonen. Utsikter til fortsatt stramme budsjetter, svak vekst og sterk euro peker mot lav inflasjon også i tiden som kommer. Skulle inflasjonen fortsette å falle, vil også ESB kunne komme til å vurdere ukonvensjonell pengepolitikk som kvantitative lettelsler, slik sentralbankene i USA, Storbritannia og Japan har gjort. Vi legger til grunn at inflasjonen holder seg lav en god stund framover, og at den tar seg gradvis opp fra 0,7 prosent i år til nær 2 prosent i 2017. Med både lav vekst og lav inflasjon, vil ESB holde styringsrenta lav en god stund framover. I våre prognosører ser vi således ikke for oss noen renteoppgang før i første halvdel av 2016. Deretter har vi lagt til grunn en gradvis og forsiktig økning i rentene, men ikke mer enn at tremåneders pengemarkedsrente vil ligge på om lag 2 prosent ved utgangen av prognoseperiodens slutt i 2017.

Med dette som bakteppe ser vi derfor fortsatt for oss en konjunkturoppgang i euroområdet først i 2016. For inneværende år har vi imidlertid oppjustert vårt vekstanslag noe fra forrige gang, men ikke mer enn at vi fortsatt ser for oss en vekst på noe i underkant av 1 prosent. Deretter venter vi at veksten vil ta seg gradvis opp slik at den ender på 2 prosent i 2017.

Ser vi nærmere på utviklingen i enkeltland i euroområdet var veksten relativt sterkt i 4. kvartal i de to største økonomiene, Tyskland og Frankrike. Regnet som årlig rate var veksten henholdsvis 1,5 og 1,2 prosent. For Tysklands del kan veksten hovedsakelig tilskrives et kraftig oppsving i eksport og investeringer, mens etterspørselen falt både i offentlig sektor og husholdningene. Dette står for øvrig i stor kontrast til utviklingen kvartalet før da tysk økonomi vokste nærmest utelukkende som følge av innenlandske forhold, og bringer igjen på banen en kritikk som har blitt rettet mot Tyskland om at landet i for liten grad bruker sitt driftsbalanseoverskudd til å stimulere egen og euroområdets økonomi. I Frankrike var det først og fremst de innenlandske forholdene som drev veksten i 4. kvartal. Både offentlig og privat konsum økte med rundt 1,5 prosent, og privat sektors investeringer økte for første gang siden 2011.

I Italia økte den samlede produksjonen i 4. kvartal i fjor for første gang siden tidlig i 2011. Veksten kan imidlertid i stor grad tilskrives lageroppbygging, noe som neppe kan tolkes positivt gitt den svake innenlandske etterspørselen, der husholdningens konsum falt med 0,9 prosent. Eksporten bidro imidlertid også noe til oppgangen, med en økning på 2,7 prosent. Italia har nå fått ny regjering etter at Enrico Lettas koalisjonsregjering måtte gå av som følge av intern misnøye innen det demokratiske partiet om hva hans regjering hadde fått til i løpet av dens relativt korte levetid. Imidlertid vil den nye regjeringssjefen Matteo Renzi måtte forholde seg til den samme koalisjonen og den samme opposisjonen som Letta, både i senatet og parlamentet. Det vil

Boks 1.1. Utviklingen i oljemarkedet

Den gjennomsnittlige oljeprisen har vært om lag 110 dollar fatet de siste tre årene, og 2014 utgjør intet unntak så langt. Den høye oljeprisen i denne perioden skyldes blant annet urolighetene i Midt-Østen og Nord-Afrika, som har medført redusert oljeproduksjon i flere land. Dessuten vedtok EU, USA og enkelte andre land sanksjoner mot Irans oljeeksport. Forhandlingene mellom Iran og det internasjonale samfunn om landets atomprogram har ved flere anledninger inntil nylig vist seg ikke å føre fram og har ført til økt frykt for en åpen konflikt mellom USA og/eller Israel på den ene siden og Iran på den andre. Det har bidratt til at oljeprisen også har vært høy, i tillegg til at det har vært produksjonsbortfall først og fremst i Libya, men også i Irak. Urolighetene i Ukraina og bekymring om Russland kan komme til å stanse hele eller deler av oljeeksporten til EU først til en midlertidig økning i oljeprisen i begynnelsen av mars. Om lag en tredjedel av oljeimporten til EU kommer fra Russland.

IEA (International Energy Agency) forventer at den globale etterspørselen etter råolje vil øke med 1,3 millioner fat daglig fra 2013 til 2014. Økningen i år er først og fremst forventet å komme i Kina, i andre asiatiske land, i Midt-Østen, Afrika og i Latin-Amerika. IEA antar at etterspørselen i OECD vil falle med 0,1 millioner fat per dag i år. Det er i tråd med utviklingen siden toppen ble passert i 2005. Årsaken er ny teknologi i transportsektoren og mer effektive kjøretøy, samtidig som blant annet naturgass har erstattet olje til stasjonært bruk.

Råoljeproduksjonen utenfor OPEC forventes av IEA å øke med 1,7 millioner fat i 2014, noe som vil være den største veksten siden 1970-tallet. Størsteparten av økningen er forventet å komme i OECD, selv om produksjonen også forventes å tilta noe i Latin-Amerika og Afrika. Økningen i råoljeproduksjonen i OECD i år er forventet å komme først og fremst i USA og i mindre grad i Canada, mens produksjonen i Nordsjøen vil holde seg noenlunde konstant. USA vil øke sin produksjon av lettolje fra tette bergarter og Canada vil øke sin produksjon av oljesand. IEA forventer at disse to landene bidrar til økt tilbud av olje utenfor OPEC også i årene som kommer, selv om det er visse utfordringer knyttet til infrastruktur i de områdene produksjonen foregår.

Tilbud og etterspørsel av råolje. Millioner fat per dag inkl. NGL

	Prognose											
	2011	2012	2013	2014	13,1	13,2	13,3	13,4	14,1	14,2	14,3	14,4
Etterspørsel	89,0	90,0	91,3	92,6	90,2	90,8	92,0	92,2	91,3	92,0	93,3	93,8
OECD ¹	46,5	46,0	46,1	46,0	45,9	45,5	46,3	46,5	46,0	45,3	46,1	46,6
Europa	14,3	13,8	13,7	13,6	13,6	13,2	13,8	14,0	13,6	13,3	13,6	13,9
Amerika	24,0	23,6	24,0	24,1	23,7	23,8	24,2	24,3	24,0	23,9	24,2	24,4
Asia Oseania	8,2	8,6	8,4	8,3	8,9	7,9	8,1	8,7	8,8	7,7	8,0	8,5
Tidligere Sovjetunionen	4,4	4,5	4,6	4,7	4,3	4,5	4,8	4,8	4,4	4,6	4,9	4,9
Resten av verden	38,1	39,6	40,6	41,9	40,0	40,8	40,9	40,9	40,9	42,1	42,3	42,3
Tilbud	88,7	90,9	91,5	93,5	90,6	91,5	92,0	92,0	92,7	93,2	93,7	94,4
OPEC ²	35,8	37,6	36,8	37,1	36,8	37,3	37,1	36,2	36,9	37,0	37,2	37,2
OECD	19	19,9	20,9	22,2	20,6	20,5	21,1	21,6	22,0	22,0	21,9	22,7
Tidligere Sovjetunionen	13,5	13,6	13,8	13,9	13,8	13,8	13,8	14,0	14,0	13,9	13,8	14,0
Resten av verden	20,4	19,8	20	20,3	19,4	19,9	20,0	20,2	19,8	20,3	20,8	20,5
Lagerendring (og diverse)	-0,3	0,9	0,2	0,9	0,4	0,7	0,0	-0,2	1,4	1,2	0,4	0,6
Etterspørsel rettet mot OPEC	36,1	36,7	36,6	36,2	36,3	36,6	37,1	36,4	35,4	35,7	36,8	36,6
Gjennomsnittlig oljepris (Brent Blend)	111,4	111,7			112,5	102,9	109,6					

Kilde: Oil Market Report februar 2013.

¹ Europa inkluderer nå Slovenia og Estland, Amerika inkluderer Chile i tillegg til USA, Canada og Mexico. Israel er nå en del av Asia Oseania.

² Prognosene for råoljeproduksjonen i OPEC er basert på en forlengelse av det gjennomsnittlige nivået i 2013 og er gjort av Statistisk sentralbyrå.

Det er ventet en viss økning i produksjonen av våtgass (Natural Gas Liquids) i OPEC i årene fremover. Denne produksjonen er ikke omfattet av OPEC sitt kvotesystem og dette bidrar til å trekke tilbuddet opp. Dersom OPEC holder framtidig produksjon lik det gjennomsnittlige nivået i 2013, vil de globale lagrene av råolje øke med 0,9 millioner fat daglig i 2014. Dette vil isolert sett legge et press nedover på prisene, selv om lagrene av en del produkter i OECD er lavere enn gjennomsnittet for de siste fem årene, og da spesielt lagrene av fyringsolje i USA.

Iran eksporterer vanligvis rundt 2,6 millioner fat råolje daglig. Det ser ut til at Iran nå eksporterer om lag en million fat per dag mindre enn vanlig på grunn av boikotten fra Europa, USA og enkelte andre land. Forhandlingene mellom Iran på den ene siden og USA, Storbritannia, Tyskland, Frankrike, Kina og Russland på den andre førte nylig fram til en foreløpig avtale som blant annet innebærer lettelsjer for eksporten fra den petrokjemiske industri, men det er usikkert i hvilken grad dette vil bety økt oljeeksport fra Iran i tiden fremover. Hittil har andre OPEC-land økt oljeeksporten om lag like mye som Iran har redusert eksporten.

Det hersker usikkerhet om størrelsen på OPECs ledige produksjonskapasitet, men de fleste analytikere anslår den til noe over 3 millioner fat per dag (når man ser bort ifra den ledige kapasiteten i Iran, Libya, Nigeria og Irak). IEA forventer at veksten i produksjonen utenfor OPEC vil være større enn økningen i global etterspørsel til neste år, noe som vil føre til redusert etterspørsel rettet mot OPEC med 0,5 millioner fat daglig. Dette kan bety mindre press på OPEC sin ledige produksjonskapasitet og dermed mindre bekymring for mulig produksjonsbortfall og en demper på den videre prisutviklingen.

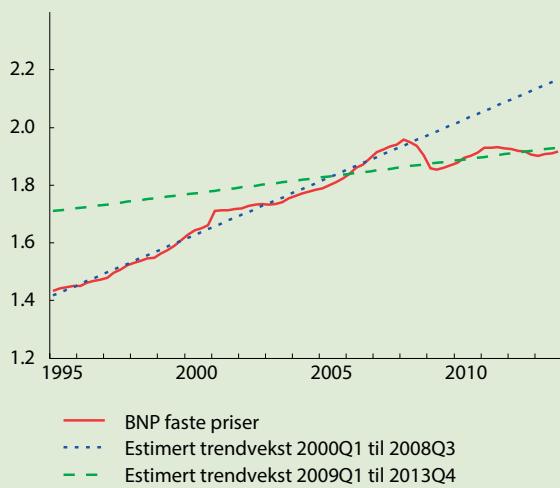
Vi legger til grunn at oljeprisen vil falle fra dagens nivå til rundt 95 dollar mot slutten av 2015. Deretter holdes realprisen konstant. Dette gir en noe høyere prisbane på lengre sikt enn det som i begynnelsen av mars prises inn i fremtidsmarkedet for olje.

Boks 1.2. Trendvekst og finanspolitikk i euroområdet

Aktiviteten i euroområdet målt ved BNP i faste priser, er fortsatt under nivået fra før finanskrisen i 2008. Avstanden mellom nivået på den løpende produksjonen og det nivået som kunne ha blitt realisert dersom produksjonen hadde fulgt sitt trendmessige forløp fra før finanskrisen, øker fortsatt. Det er dessuten lite som tyder på at økonomien som helhet vil komme opp på et slikt trendnivå med det første. Det kan indikere at selve trendveksten er redusert, om ikke permanent, så i hvert fall for lang tid framover. Derfor har EU-kommisjonen nedjustert sine anslag for trendveksten i euroområdet kraftig.

En problematisk side ved en slik nedjustering, foruten å være subjektiv, er at den legger føringer på finanspolitikken. Det gjelder spesielt i euroområdet der en finanspolitisk overenskomst stiller krav til balanse i medlemslandenes strukturelle budsjettunderskudd, som er den delen av budsjettunderskuddet som ikke skyldes rene konjunktuelle forhold. Produksjonsgapet, definert ved differansen mellom nivået på den løpende produksjonen og den beregnede trenden, brukes til å justere de faktiske budsjettallene for konjunktuelle forhold. Et pessimistisk syn på trenden vil gi et lavt anslag for den strukturelle skatteinngangen og dermed øke det strukturelle budsjettunderskuddet. Dermed blir det vanskeligere å møte nedgangstider med ekspansiv motkonjunkturpolitikk. En annen måte å se det på er at en lav trend innebærer at lavkonjunkturen man nå befinner seg i betraktes som mindre dyp. Et relativt lite produksjonsgap vil dermed kunne begrunne en relativt stram finanspolitikk, som i sin tur kan lede til en unødvendig lav økonomisk vekst, og høy ledighet.

Euroområdet. BNP og trend

Kilde: Macrobond

således neppe bli noe lettere for Renzi å få gjennomslag for de reformene landet trenger for å komme på foten igjen.

Utenfor euroområdet vokste britisk økonomi med rundt 3 prosent regnet som årlig rate for tredje kvartal på rad i 4. kvartal. Sammenliknet med året før var veksten i fjor på 1,8 prosent, opp fra 0,3 prosent i 2012. Veksten

er nå relativt bredt basert. I tillegg til husholdningenes konsum, som har vært drivkraften i den siste oppgangen, tok også eksporten seg opp på slutten av fjoråret. En revidering av investeringstallene viser dessuten at næringslivets investeringer nå har vokst i fire kvartaler på rad. Imidlertid ligger britisk BNP fortsatt noe under toppen i forkant av finanskrisen. Veksten skjer dermed fra et relativt lavt nivå. Den britiske sentralbanken har signalisert at den ekspansive pengepolitikken vil vedvare ennå en stund. Slik vi ser det er det derfor liten grunn til å vente en renteøkning fra den britiske sentralbankens side før tidligst en gang i 2015.

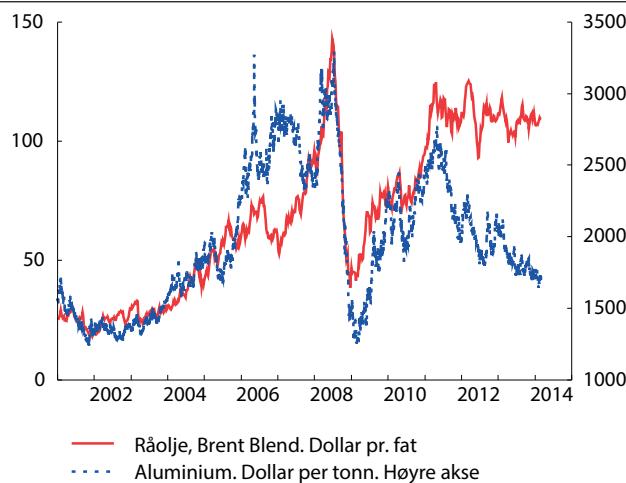
Den overraskende sterke veksten i svensk økonomi i 4. kvartal bidro til at BNP i 2013 som årsgjennomsnitt økte med 1,5 prosent. Oppgangen på slutten av fjoråret var bredt basert. En stor del av veksten i 4. kvar- tal tilskrives imidlertid et uvanlig sterkt lagerbidrag. Sammen med meget lav inflasjon betyr dette at vi ikke kan utelukke at Sveriges Riksbank kutter styringsrenta ytterligere framover. Vi legger til grunn en moderat utvikling de nærmeste kvartalene, med annualiserte vekstrater rundt 2 prosent, før veksten tar seg gradvis opp gjennom resten av prognoseperioden. I Danmark kom fallet i 4. kvartal i kjølvannet av to kvartaler med vekst, men BNP er fortsatt på om lag samme nivå som for tre år siden. Nedgangen i 4. kvartal var bredt basert. Det har imidlertid også vært noen positive tegn i den danske økonomien den siste tiden. Boligprisene har så vidt begynt å stige igjen, arbeidsledigheten faller, og tillitsindikatorer for husholdningene har økt noe. Vi legger til grunn at dansk økonomi så smått vil begynne å vokse i år, og at veksten tar seg gradvis opp utover i prognoseperioden fra en årsvekst på 1 prosent i år.

1.3. Framvoksende økonomier

Nedskaleringen av kvantitative lettelsjer i USA har bidratt til at kapital strømmer ut av fremvoksende økonomier som Tyrkia, Sør-Afrika, India, Indonesia og Brasil. Det har ført til at sentralbankene i disse landene har hevet renta, eller signalisert renteheving, for å motvirke kapitalflukt og svekkelse av nasjonale valutaer. På den ene siden fører en svekket valuta til økt eksport. Men på den andre siden vil dyrere import bidra til at inflasjonen øker. Dessuten har det private næringslivet høy gjeld i dollar, som blir dyrere å betjene når den nasjonale valutaen svekkes. Frykten er at dette skal føre til mislighold slik at banksektoren kommer i problemer. Økte renter vil imidlertid bidra til å dempe den allerede moderate økonomiske veksten i mange av disse landene.

Kinas økonomi vokste med 7,4 prosent i siste kvartal 2013, sesongjustert og målt som årlig rate. For året som helhet var veksten 7,7 prosent. Dette er i tråd med myndighetenes nye, mer bærekraftige vekstmål på 7,5 prosent, som er 2-3 prosentpoeng lavere enn normale vekstrater de siste tiårene før finanskrisen i 2008. Inflasjonen er fortsatt lav og stabil rundt 2,5 prosent. Styringsrenta har siden midten av 2013 ligget fast på 6 prosent. Eiendomsmarkedet i Kina har tatt seg opp

Figur 1.11. Spotpris råolje og aluminium

Kilde: Macrobond.

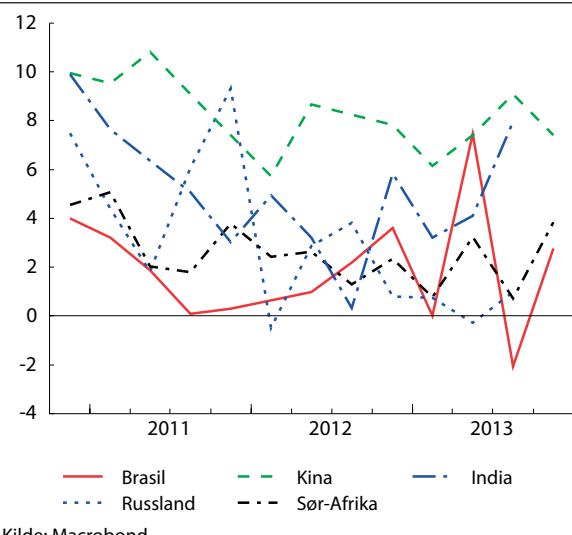
igjen. Prisene på boliger i de 70 største byene, steg med 9,6 prosent i januar fra samme måned året før, etter noen år med lavere vekst. I byer som Shanghai og Beijing steg prisene på nye leiligheter med så mye som 20 prosent i samme periode. Indias økonomi viser tegn til bedring. Etter at veksten nådde et lavnivå på 3,2 prosent i 2012 er den nå på vei opp og var i underkant av 5 prosent i 2013.

Etter vekstrater ned mot null i 2012 økte veksten i Brasils økonomi til 2,3 prosent i 2013. I 4. kvartal var veksten annualisert på 2,8 prosent. Brasils sentralbank har fortsatt renteøkningene fra det for Brasil rekordlave nivået på 7,25 prosent, dog i et noe saktere tempo. Siste økning, i februar, var på 0,25 prosentpoeng, til 10,75 prosent. Hovedårsaken til økningen i renta på 3,5 prosentpoeng siden april i fjor har vært høy inflasjon samt en markert svekkelse av landets valuta. Med ekstra drahjelp fra bygging og klargjøring til sommers fotball-VM kan veksten ta seg ytterligere noe opp den nærmeste tiden.

I Sør-Afrika, som er den største økonomien på det afrikanske kontinentet, fortsetter den svake økonomiske utviklingen. Landet, som i lengre tid har vært preget av streiker i landets viktige gruvektor opplevde en vekst på kun 0,7 prosent i 3. kvartal 2013, sesongjustert og målt som årlig rate. Det går bedre for en del andre land sør for Sahara. IMF venter en vekst på rundt 6 prosent i 2014 for hele området sør for Sahara inkludert Sør-Afrika.

I Russland har fokus skiftet fra vinter OL til den spente situasjonen på Krim-halvøya. Både aksje og valutakurser har vært volatile etter at russiskvennlige styrker har forsøkt å ta kontroll over området. Moskva-børsen hadde ved inngangen til mars den største nedgangen på én dag siden finanskrisen, og for første gang koster en euro mer enn 50 rubler. Den russiske sentralbanken hevet nylig styringsrenta fra 5,5 til 7 prosent, samtidig som den foretok store støttekjøp av rubler for å motvirke valutastrømmene, sikre finansiell stabilitet og på

Figur 1.12. Framvoksende økonomier. Sesongjustert BNP-vekst, målt som årlig rate

Kilde: Macrobond

litt lengre sikt også stagge den tiltakende inflasjonen. Den økonomiske veksten i Russland har avtatt markert de siste to årene, og for 2013 ligger det an til en vekst på rundt 1,5 prosent.

1.4. Japan og Sør-Korea

Det japanske økonomiske eksperimentet fortsetter. Etter at statsminister Shinzo Abe kom til makten i desember 2012 har han gjennomført omfattende økonomiske reformer for å øke aktiviteten i økonomien. Finans- og pengepolitikken har vært svært ekspansiv, og det er lovet omfattende strukturelle reformer, blant annet i arbeidsmarkedet og i jordbrukssektoren. Etter en god start, med annualiserte vekstrater på 4-5 prosent i første halvår i fjor, var veksten i 3. og 4. kvartal nede på rundt 1 prosent. Inflasjonen har tatt seg godt opp mot det nye inflasjonsmålet på 2 prosent. I januar var 12-månedersveksten i KPI på 1,4 prosent, mens underliggende prisvekst, målt ved KPI justert for mat og energivarer var på 0,6. For å bidra til bedre statsfinanser skal landets merverdiavgift øke fra 5 til 8 prosent i april. Dette vil legge en demper på BNP-veksten, og vil også gi en kortiktig inflatorisk impuls i 2014. Vi venter at BNP-veksten vil ta seg litt opp framover, slik at årsveksten vil bli på om lag 1,5 prosent i 2014, om lag som i fjor.

I Sør-Korea tok veksten seg markert opp i fjor, fra nær nullvekst i andre halvår 2012, til rundt 4 prosent annualisert vekst de siste fire kvartalene. Arbeidsmarkedet har også vært i bedring gjennom 2013. Ved inngangen til 2014 var arbeidslidigheten i overkant av 3 prosent. Videre viser stemningsindikatorer at både husholdninger og bedrifter er mer optimistiske med tanke på framtiden. Den positive trenden ventes å fortsette framover hjulpet av positive impulser fra penge og finanspolitikken. Styringsrenta ble kuttet til 2,5 prosent i 2013 delvis for å motvirke styrkingen av landets valuta, som er svært viktig for den eksportavhengige sørkoreanske økonomien.

2. Konjunkturutviklingen i Norge

Nær to år med moderat konjunkturoppgang ble mot slutten av 2012 avløst av en periode med svak nedgang. Veksten i BNP Fastlands-Norge økte noe gjennom andre halvår i 2013 og kom i 4. kvartal opp like under trendveksten som er anslått til i underkant av 2,5 prosent i årlig rate. Veksten i offentlig konsum og investeringer samt boliginvesteringer tok seg litt opp gjennom andre halvår i fjor. Etter at konsumet i husholdningene økte klart i 1. kvartal i fjor, fulgte et halvår nesten uten økning. I 4. kvartal tok konsumutviklingen seg noe opp

igjen, men månedsindikatorer for varekonsumet viser ingen vekst gjennom de siste månedene av fjoråret og fram til januar i år.

De foreløpige nasjonalregnskapstallene viser at veksten i BNP Fastlands-Norge som årsgjennomsnitt var 2,0 prosent i 2013, ned fra 3,4 prosent året før. Veksten i 2013 var klart høyere i industrien enn i de andre hovedgruppene i fastlandsøkonomien der utviklingen var svært lik. Utenfor fastlandet var det en meget

Tabell 2.1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall. Vekst fra forrige periode. Prosent

	2012*	2013*	Sesongjustert			
			13:1	13:2	13:3	13:4
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mv.	3,0	2,1	1,0	0,2	0,0	0,4
Konsum i offentlig forvaltning	1,8	1,6	0,3	0,1	0,3	0,5
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	8,3	8,7	1,4	5,4	-0,9	-1,1
Fastlands-Norge	4,5	4,7	2,6	1,8	-2,7	0,9
Utvinning og rørtransport	14,6	18,0	1,9	7,8	6,3	-4,5
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	2,9	2,4	1,1	0,5	-0,5	0,5
Eksport	1,1	-3,9	-1,9	1,9	-0,8	-3,2
Råolje og naturgass	0,7	-7,3	-4,3	3,0	0,5	-5,5
Tradisjonelle varer	1,7	0,8	0,6	0,1	-0,9	-0,1
Import	2,3	2,5	1,5	1,1	0,9	-1,1
Tradisjonelle varer	2,4	2,5	2,3	0,2	0,2	0,4
Bruttonasjonalprodukt	2,9	0,6	-0,4	1,1	0,8	-0,2
Fastlands-Norge	3,4	2,0	0,6	0,3	0,5	0,6
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	2,0	0,6	0,2	0,4	0,4	0,4
Sysselsatte personer	2,2	1,2	0,3	0,3	0,4	0,3
Arbeidsstyrke ²	1,8	1,0	0,2	0,0	0,6	0,3
Arbeidsledighetsrate, nivå ²	3,2	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5
Priser og lønninger						
Årslønn	4,0	3,9
Konsumprisindeksen (KPI) ³	0,8	2,1	1,2	2,0	3,0	2,3
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarier (KPI-JAE) ³	1,2	1,6	1,0	1,4	2,0	2,0
Eksportpriser tradisjonelle varer	-3,6	3,1	1,2	1,9	0,4	2,5
Importpriser tradisjonelle varer	0,6	2,1	-0,6	1,2	2,4	1,6
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	417,2	319,5	87,1	78,8	73,1	80,5
MEMO (ujusterte nivåtall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	2,2	1,8	1,9	1,8	1,7	1,7
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig ⁴	3,9	4,0	3,8	4,0	4,1	4,1
Råoljepris i kroner ⁵	649	639	634	603	657	663
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	87,1	88,9	85,6	87,5	90,1	92,6
NOK per euro	7,48	7,80	7,43	7,62	7,93	8,23

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Ifølge AKU.

³ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁴ Gjennomsnitt for perioden.

⁵ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

sterk vekst i tjenester i tilknytning til utvinning og i noen grad også i utenriks sjøfart. Et markert fall i petroleumsproduksjonen bidro til at BNP i alt likevel bare økte 0,6 prosent i fjor.

Utviklingen i etterspørsmarkeder har i de to siste årene vært meget svak. Sammen med det høye norske kostnadsnivået har dette bidratt til en svært beskjeden vekst i tradisjonell eksport. Etterspørsmarken fra fastlandet har for det meste også vokst moderat. Veksten i etterspørsmarken fra husholdningene falt klart fra 2012 til 2013 og ble da nærmest trendveksten i fastlandsproduksjonen. Det samme gjelder den samlede etterspørsmarken fra offentlig forvaltning. Investeringene i fastlandsnæringer, som økte med nærmere 4 prosent i 2012, økte i fjor med bare 1 prosent. Dermed lå disse investeringene fremdeles svært langt under nivået fra toppåret 2007.

Petroleumsinvesteringene økte med hele 18 prosent i fjor og representerte et klart unntak fra det øvrige vekstbildet. Denne utviklingen bidro vesentlig til at veksten i fastlandsøkonomien bare ble litt lavere enn trendvekst. Beregninger indikerer at om lag en tredjedel av veksten i BNP Fastlands-Norge i 2013 kan føres tilbake til økningen i petroleumsinvesteringene. Dette er nærmere belyst i Boks 2.4. nedenfor.

Den relativt svake aktivitetsveksten i fjor førte til at sysselsettingen økte klart mindre enn året før og at arbeidsledigheten økte fra 3,2 til 3,5 prosent. Dette bidro til at lønnsveksten ble redusert med 0,1 prosentpoeng til tross for at prisveksten tok seg opp. Svakere krone i 2013 enn i 2012 førte til at den underliggende inflasjonen, målt med konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE), økte fra 1,2 til 1,6 prosent. Høyere elektrisitetspriser bidro til at konsumprisindeksen økte enda mer, fra 0,8 til 2,1 prosent.

I tiden framover venter vi at de sterke vekstimpulsene fra petroleumsinvesteringene tar slutt. Vi legger til grunn om lag uendret investeringsnivå i prognoseperioden. Bortfallet av denne kraftige vekstimpulsen ventes å bli erstattet av høyere vekst på flere andre områder, blant annet økt produktinnsats i petroleumsutvinningen. Videre ventes noe høyere vekst i eksportmarkedene som trekker opp norsk eksport. Denne utviklingen understøttes av tendenser til bedring i den kostnadsmessige konkurransen med bakgrunn i kronevekkelsen som startet i februar i fjor og fortsatte inn i 2014. Vi må imidlertid vente til 2015 og årene deretter før vi kan regne med at verdensøkonomien kommer ordentlig i sagnet og eksporten løftes mer markert. Kronekursen ventes imidlertid å fortsette styrkingen som ble innledet i februar i år, og det vil isolert sett bidra til å dempe aktiviteten i konkurransesutsatt virksomhet framover.

Det ligger an til at finanspolitikken, målt med det strukturelle budsjettunderskuddet, blir like ekspansivt

i år som i fjor. Også i årene framover ser vi for oss en etterspørselsvekst fra offentlig forvaltning på linje med trendveksten i økonomien og at den etter hvert blir litt høyere. Nye skattelettelser – med et anslått årlig provenytap i storrelsesorden $\frac{1}{4}$ prosentpoeng av BNP Fastlands-Norge – vil sammen med en klar stønadsvekst bidra til at veksten i fastlandsøkonomien øker litt.

BNP Fastlands-Norge ventes å øke om lag like mye i 2014 som i 2013, og litt mer i 2015. Først i 2016 regner vi med at veksten igjen kommer klart over trendvekst slik at vi på ny kommer inn i en konjunkturopgang. Økte inntekter i husholdningene bidrar til høyere konsumvekst. Også investeringene i fastlandsnæringer følger den generelle konjunkturopgangen som spesielt kommer til syne i aktivitetsvekst i tradisjonell eksportvirksomhet. Fall i boligprisene er trolig snart over, og fra neste år ventes en svak realvekst. Også boliginvesteringene vil øke litt fra og med 2016, etter to år med moderat nedgang.

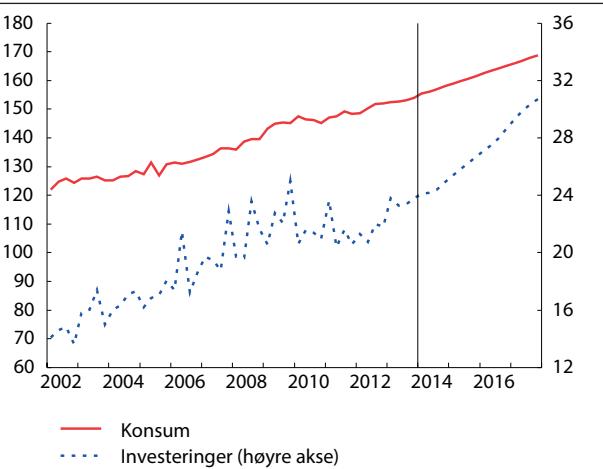
Fortsatt svak aktivitetsutvikling ventes å bidra til beskjeden sysselsettingsøkning de første årene. Arbeidsledigheten kan derfor komme til å øke videre til 3,9 prosent i 2015. Konjunkturopgangen i 2016 og 2017 ventes å medføre litt høyere sysselsettingsvekst, men ikke stor nok til at arbeidsledigheten reduseres før i 2017 ettersom også arbeidstilbudet øker. Et noe svakere arbeidsmarked bidrar til at lønnsveksten blir litt lavere enn i de tre siste årene. Presset lønnsomhet i en mer kostnadsbevisst petroleumsnærings- og etter hvert impulser fra en litt sterkere krone vil dempe positive pris- og volumimpulser fra norske eksportmarkeder. Vi regner likevel med at lønnsomheten i industrien vil ta seg opp gjennom prognoseperioden.

Inflasjonen i Norge vil i stor grad reflektere fjorårets svekkelse av valutakursen og øke noe i 2014. Effektene er forbigående og etter hvert vil flere år med mer moderat nominell lønnsvekst bidra til at den underliggende inflasjonen (KPI-JAE) faller fra 2,5 prosent i 2014 til litt under eller lik 2 prosent i de neste årene. Reduserte elektrisitetspriser og oljepriser vil bidra til at konsumprisindeksen (KPI) øker med 2,3 prosent i år, mens den deretter vil følge utviklingen i KPI-JAE.

2.1. Finanspolitikk

Konsumet i offentlig forvaltning har vokst med mellom 1,5 og 2 prosent de siste to årene. Det har vært litt høyere vekst i konsumet i den sivile forvaltningen, mens konsumet i forsvaret har vært om lag uendret de to siste årene. Bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning har variert betydelig gjennom 2013 og foreløpige anslag fra kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) viser en vekst på hele 9,5 prosent fra 2012 til 2013. Det er investeringene i statsforvaltningen som i hovedsak bidro til den høye veksten i fjor. Realveksten i offentlige stønader til husholdningene økte i 2013 med knapt 2,5 prosent. Det er om lag en halvering av realveksten sammenliknet med de to foregående årene. Samlet sett utgjorde realveksten i disse tre hovedkomponentene av offentlige

Figur 2.1. Offentlig forvaltning. Sesongjustert, mrd. 2011-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

utgifter vel halvparten av økningen i BNP Fastlands-Norge og vokste med 2,5 prosent i 2013. Det er omtrent den samme veksten som i de to foregående årene.

I proposisjonen om ny saldering av statsbudsjettet for 2013 anslår Finansdepartementet et strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd (SOBU) på knapt 119 milliarder kroner for 2013. Dette er 3,1 prosent av Statens pensjonsfond utland (SPU) og det utgjør 5,1 prosent av trendnivået for BNP Fastlands-Norge, som er en økning på 0,4 prosentpoeng sammenliknet med året før. Det nysalderte budsjettet for 2013 viser et litt mindre underskudd enn det vedtatte budsjettet, noe som skyldes at utgiftsveksten ble lavere enn anslått.

Statsbudsjettet for 2014 er anslått å innebære om lag samme stimulans som i 2013 når man bruker økningen i SOBU regnet som andel av trend-BNP Fastlands-Norge som indikator for finanspolitikkens innretning. Regnet i forhold til SPU ved inngangen til 2014 er underskuddet 2,8 prosent. Våre anslag for finanspolitikken i 2014 baserer seg på det vedtatte budsjettet. Fra 2013 til 2014 reduseres satsen for skatt på alminnelig inntekt fra 28 til 27 prosent, mens trygdeavgiften økes med 0,4 prosentpoeng. Formuesskattens høyeste sats reduseres med 0,1 prosentpoeng og arveavgiften fjernes helt. Generelt er avgiftssatsene justert i tråd med forventet inflasjon med unntak av mineraloljeavgiften som øker kraftig og elektrisitetsavgiften som reelt også økes noe. Disse avgiftsøkningene bidrar til å trekke opp veksten i KPI litt, men utviklingen i KPI og KPI-JA hittil i 2014 viser at utslaget er ubetydelig. Anslagene for veksten i konsum og bruttoinvesteringer i offentlig forvaltning er om lag som i Nasjonalbudsjett 2014. Stønadene til husholdningene kan komme til å øke litt mer i 2014 enn året før. Vi regner derfor med at offentlig forvaltnings kjøp av varer og tjenester samt realverdi av stønadene til husholdningene vil øke med om lag 3 prosent i 2014. Dette er et halvt prosentpoeng høyere enn veksten i fjor. Medregnet skattelettelsene for bedrifter og personer vil finanspolitikken i 2014 bli mer ekspansiv enn i de siste fire årene målt på denne måten.

For årene 2015-2017 finnes det ingen vedtatt finanspolitikk. Det innebærer at våre detaljerte anslag for disse tre årene er mer usikre enn anslagene for 2014. Vi har i hovedtrekk videreført impulsene fra budsjettet for 2014. Konsumet i offentlig forvaltning er antatt å øke med vel 2 prosent årlig i hele perioden. Både i 2014 og de to påfølgende årene bidrar endringer i utførte timeverk per ansatt som følge av endringer i bevegelige helligdager og liknende til å trekke opp konsumveksten med om lag et quart prosentpoeng. Den høye veksten i bruttoinvesteringene i sivil offentlig forvaltning er videreført de nærmeste to årene. Fra og med 2017 og fram til og med 2024 skal F-35 flyene leveres i Norge. Da vil militære investeringer øke igjen etter at de har endret seg lite fram til 2016. Dette bidrar til å øke veksten i de samlede investeringene i 2017.

Realverdien av stønadsvirksten anslås til om lag 3 prosent framover. «Eldrebølgen» vil bidra til økt realverkst i pensjoner, og økt realverdi av stønader per pensjonist bidrar også. Det ventes at antallet uføre øker noe i 2014, mens verken antall uføre eller det reelle omfanget av sykepenger vil øke mye etter 2014. Vi forutsetter at det blir gitt årlige skattelettelser på om lag 6 milliarder kroner fra 2015 til 2017 sammenliknet med en alternativ bane med uendrede reelle skattesatser. Som en teknisk forutsetning kommer skatteletten som redusert personskatt og ikke som avgiftsredusjoner eller lavere skatt på selskaper. De samlede vekstimpulsene fra utgiftsøkninger og skattelettelser er ganske stabile over tid fra 2014 til 2016. Impulsen er litt mindre i 2017, men fortsatt ekspansiv når vi sammenlikner med anslått trendvekst i BNP Fastlands-Norge på knapt 2,5 prosent årlig.

Vi legger til grunn at oljeprisene faller noe framover. Ettersom petroleumsutvinningen ikke endrer seg mye fram til 2017, vil prisfallet føre til en nedgang i statens petroleumsinntekter. Da reduseres overføringene til SPU og handlingsrommet i finanspolitikken øker litt mindre enn i 2013 og 2014. Beregningene viser likevel at SOBU som andel av SPU holder seg nær 3 prosent i perioden 2015-2017.

2.2. Pengepolitikk

Styringsrenta har siden mars 2012 vært på 1,5 prosent, bare 0,25 prosentpoeng over det rekordlave nivået sommeren 2009. Tremåneders pengemarkedsrente har siden den siste reduksjonen i styringsrenta falt fra 2,3 prosent i april 2012 til et stabilt nivå på 1,7 prosent siden sommeren 2013. På årsbasis var pengemarkedsrenta rekordlav med 1,75 prosent i 2013.

Rentene er enda lavere i mange andre land. I euroområdet lå pengemarkedsrenta i perioden september 2012 til november 2013 på under 0,2 prosent. Mot slutten av 2013 steg den noe og har siden desember ligget rundt 0,25 prosent.

Høyere rente i Norge enn i euroområdet bidrar erfaringsmessig isolert sett til en styrking av krona.

Gjennom 2013 har derimot krona svekket seg med om lag 10 prosent målt ved den importveide kronekursen. Mot euro svekket krona seg fra en eurokurs på nær 7,30 i begynnelsen av 2013 til om lag 8,40 mot slutten av 2013. Noe av svekkelsen kan forklares ved at markedet nedjusterte sine forventninger til framtidige renter i Norge gjennom 2013, noe som gjør det mindre interessant å investere i norske kroner. Også noe høyere inflasjon i Norge enn i euroområdet kan ha bidratt til svekkelsen av krona. I tillegg kan reduksjon i kvantitative lettelsjer i USA ha endret internasjonale kapitalbevegelser i retning av mindre etterspørsel etter norske kroner. En mer moderat kredittvekst i Norge kan også ha bidratt til svakere kronekurs.

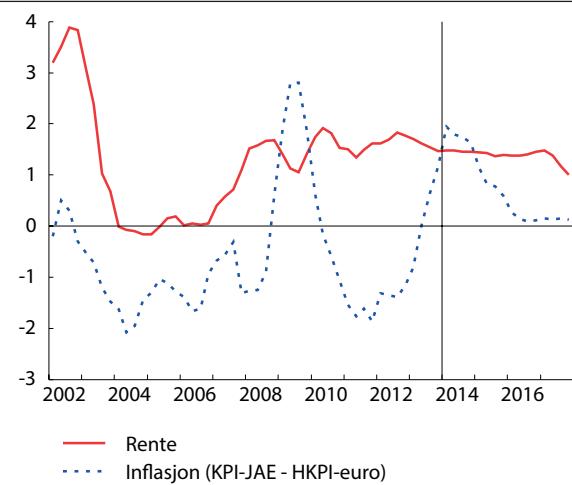
Ved utgangen av 2012 var finansinstitusjonenes gjennomsnittlige utlånsrente på rammelån med sikkerhet i bolig 3,8 prosent. Gjennom 2. kvartal i fjor økte rammelånsrenta til 4,1 prosent, og den har ligget på dette nivået ut 2013. Finansinstitusjonenes utlånsmargin har økt kraftig de siste par årene. Mens rammelånsrenta var 2,4 prosentpoeng høyere enn pengemarkedsrenta ved siste årsskifte, var dette påslaget under ett prosentpoeng i 2010 og 2011. Noe av økningen etter 2011 skyldes at rammelånsrenta har økt mer enn andre renter for lån med sikkerhet i bolig. Mens renta på nedbetningslån med sikkerhet i bolig lå 0,3-0,4 prosentpoeng over renta på rammelån med sikkerhet i bolig fram til utgangen av 2012, ble denne forskjellen tilnærmet borte i 2013. Den generelle utlånsmarginen – det vil si forskjellen mellom gjennomsnittsrenta for alle lån og pengemarkedsrenta – har økt mindre enn for lån med slik sikkerhet de siste årene.

Bankenes gjennomsnittlige innskuddsrente var 2,4 prosent ved utgangen av 2012. Den ble redusert til 2,2 prosent ved utgangen av 2. kvartal i fjor, og har ligget på dette nivået ut 2013. Innskuddsmarginen var dermed uendret gjennom 2013. Rentemarginen (sum innskudds- og utlånsmargin) i banker og kreditforetak var på 2,1 prosentpoeng ved utgangen av 2013. Dette er en liten økning i forhold til årene før.

Publikums gjeldsvekst, målt ved innenlandsk bruttgjeld (K2), har fallt de siste månedene. I 3. kvartal 2013 økte publikums innenlandske bruttogsjeld med 6,1 prosent i forhold til kvartalet før, sesongjustert og regnet som årlig rate. I 4. kvartal falt veksten til 5,5 prosent. De siste tallene viser at i perioden november 2013 – januar 2014 var veksten redusert ytterligere til 4,4 prosent. Vi må tilbake til årsskiftet 2009/2010 for å finne lavere tremånedersvekst i publikums bruttogsjeld.

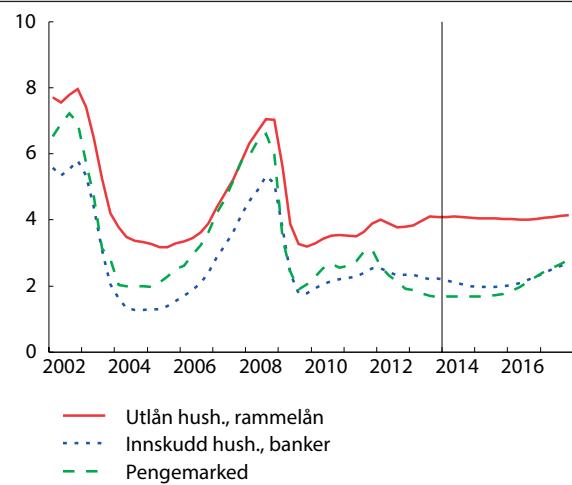
Både i kommuneforvaltningen og for ikke-finansielle foretak falt gjeldsveksten fra 3. til 4. kvartal 2013. Mens veksten i bruttogsjelden i ikke-finansielle foretak i 3. kvartal var på 5,2 prosent sesongjustert og målt som årlig rate, falt denne til 3,7 prosent i 4. kvartal. Fallet fortsatte inn i siste tremånedersperiode. Veksten i husholdningenes bruttogsjeld har det siste året ligget rundt 7 prosent, og var på 7,2 prosent i 4. kvartal 2013. I den

Figur 2.2. Rente- og inflasjonsforskjeller mellom Norge og euroområdet. Prosentpoeng

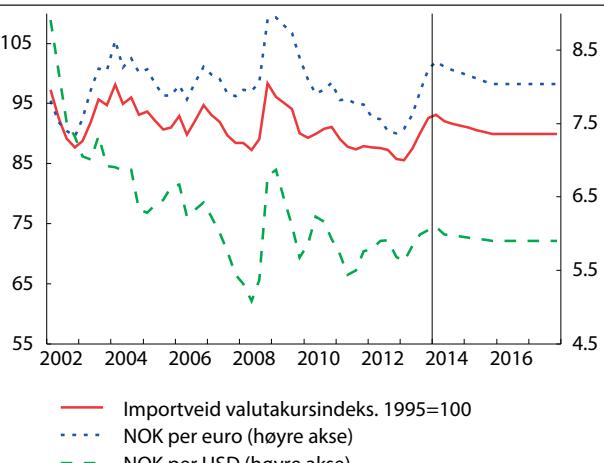
Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3 Norske renter. Prosent

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.4. Valutakurser

Kilde: Norges Bank.

Tabell 2.2. Renter og rentemarginer i banker og kredittinstitusjoner, utgangen av året

	2009	2010	2011	2012	2013
Alle utlån	4,0	4,2	4,6	4,3	4,3
Rammelån med pant i bolig	3,2	3,5	4,0	3,8	4,1
Nedbetalingsslån med pant i bolig	3,7	4,0	4,3	4,0	4,1
Innskuddsrente	1,9	2,2	2,6	2,4	2,2
Pengemarkedsrente (årsslutt)	2,2	2,7	3,0	1,9	1,7
Utlånsmargin, alle utlån ¹	1,7	1,6	1,7	2,4	2,6
Utlånsmargin, rammelån ¹	1,0	0,9	1,1	2,0	2,4
Innskuddsmargin ¹	0,4	0,4	0,4	-0,5	-0,5
Rentemargin ²	2,1	2,0	2,0	1,9	2,1

¹ Målt mot pengemarkedsrenta.² Sum innskuds- og utlånsmargin (alle lån).

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

siste tremånedersperioden har også gjeldsveksten i husholdningene falt noe, og var på 6,5 prosent i perioden november 2013 – januar 2014.

Vi legger til grunn at Norges Bank holder dagens styringsrente uendret fram til slutten av 2015. Dette følger av både svak realøkonomisk vekst innenlands og et lavt rentenivå ute. Redusert gjeldsvekst og utflating i boligprisene – samtidig som inflasjonen bare kortvarig kan komme noe over inflasjonsmålet – innebærer at det ikke lenger vil være særlige motforestillinger mot å holde rentene så lave. Etter hvert vil den innenlandske veksten ta seg opp og boligprisene igjen vokse svakt. Rentenivået i euroområdet antas også etter hvert å øke. Dette bidrar i retning av noe høyere styringsrenter fra slutten av 2015. Pengemarkedsrenta antas å følge styringsrenta og er 2,8 prosent i slutten av 2017.

Vi antar at noe av svekkelsen av krona gjennom store deler av 2013 og fram til begynnelsen av februar i år vil være midlertidig, og at krona målt med den importveide kronekursen vil styrke seg med om lag 2 prosent i løpet av de nærmeste årene. På årsbasis innebærer vårt anslag en svekking av krona fra 2013 til i år på 3,5 prosent, målt ved den importveide kronekursen. I 2015 og 2016 styrker krona seg til sammen med i underkant av 2,5 prosent.

Det er stor usikkerhet om hvordan utlånsrentene vil utvikle seg framover i forhold til pengemarkedsrenta. Dette avhenger blant annet av hvordan konkurranse-situasjonen mellom bankene blir og hvor raskt den motsykliske kjernekapitalbufferen i bankene må bygges opp. Påslaget mellom pengemarkedsrenta og rammelånsrenta var på 0,7-0,8 prosentpoeng fra slike lån ble bredt introdusert i 2006 og til utgangen av 2011. De siste årene har rammelånsrenta økt mer enn renta på nedbetalingsslån. Hvis dette nye nivået viser seg å bli varig, er det langsiktige påslaget mellom pengemarkedsrenta og rammelånsrenta 1,1-1,2 prosentpoeng. Dagens påslag er det dobbelte av dette, og vi regner med at påslaget gradvis vil bevege seg tilbake mot det nye langsiktige nivået. I prognosene for rammelånsrenta legger vi til grunn at påslaget er 1,4 prosentpoeng på pengemarkedsrenta i slutten av 2017. Det betyr at rammelånsrenta fortsatt vil ligge på 4,1 prosent ved

utgangen av 2017, mens pengemarkedsrenta i samme periode vil stige med ett prosentpoeng.

2.3. Inntekt, konsum og sparing i husholdningene

Husholdningenes disponible realinntekter økte med 3,1 prosent i 2013, om lag som året før. Lønnsinntektene, som er den største inntektskilden for husholdningene, bidro særlig til inntektsveksten i fjor med 2 prosentpoeng. Dette er en halvering av vekstbidraget fra lønnsinntekter sammenliknet med 2012. Da økte sysselsettingen med hele 2,2 prosent, mens sysselsettingsveksten var på 1,2 prosent i fjor. Økte offentlige stønader, i hovedsak som følge av økte utbetalinger av pensjoner og sykepenger, ga også relativt store bidrag til inntektsveksten i 2013. En høy prisvekst på 2,7 prosent, målt ved nasjonalregnskapets konsumdeflator, dempet i betydelig grad realinntektsutviklingen. Netto renteinntekter ga også et lite, negativt vekstbidrag ettersom renteinntekter på bankinnskudd økte noe mindre enn renteutgifter på lån.

I kjølvannet av finanskrisen har konsumveksten vært relativt svak og gjennomgående svakere enn realinntektsveksten. Konsumveksten i 2013 var på vel 2 prosent, mens varekonsumet steg med bare 0,9 prosent. Konsum av matvarer, klær og sko samt elektrisitet trakk veksten opp. Kjøp av transportmidler økte derimot svakt i likhet med året før, etter sterk vekst gjennom 2010 og 2011. Andre viktige konsumvaregrupper som kjøp av møbler og husholdningsartikler utviklet seg også svakt sammenliknet med året før. Sesongjusterte tall viser at disse varekonsumgruppene, som er klassifisert som varige, falt betydelig gjennom de tre siste kvartalene i fjor og bidro dermed til den relativt svake veksten i varekonsumet på årsbasis. Tjenestekonsumet økte derimot med 2,5 prosent i 2013, med særlig klare vekstbidrag fra fritidstjenester, husleie og hotell- og restauranttjenester. Nordmenns konsum i utlandet fortsatte å vokse sterkt for fjerde året på rad med 7,8 prosent i fjor. Det ga et bidrag på 0,5 prosentpoeng til veksten i samlet konsum. I perioden 2010-2013 har nordmenns konsum i utlandet vokst med mer enn 45 prosent. Den sterke veksten må ses i sammenheng med økt grensehandel og reiseaktivitet, blant annet som følge av sterk krone som har gjort det relativt billigere å

Boks 2.1. Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs

Om lag 60 prosent av Norges utenrikshandel i tradisjonelle varer (dvs. eksport og import av varer unntatt olje, gass, skip og plattformer) skjer med land som ikke er med i EUs pengeunion. Kronekursen målt mot euro gir følgelig begrenset informasjon om den norske kronens internasjonale verdi. Det er derfor viktig å supplere med alternative valutakursindikatorer som i større grad gjenspeiler bredden i vårt handelsmønster. Eksempler på slike er industriens effektive kronekurs (konkurransekursindeksen) og importveid kronekurs. Industriens effektive kronekurs er beregnet på grunnlag av kursen på norske kroner mot valutaene for Norges 25 viktigste handelspartner, og er et geometrisk gjennomsnitt basert på OECDs løpende konkurransevekter. Vektene i den importveide kronekursen er beregnet med utgangspunkt i sammensetningen av importen av tradisjonelle varer fra Norges 44 viktigste handelspartner. Begge indeksene er konstruert slik at høye verdier betyr en svak krone, og lave verdier en sterk krone.

I figuren viser begge indeksene at krona gjennomgående har vært sterkere siden rundt 2000 enn på 1990-tallet, at den var rekordsterk tidlig i 2013 og at den det siste året har svekket seg med om lag 10 prosent. Forløpet til de to indeksene er imidlertid ikke helt sammenfallende. For eksempel var krona ved inngangen til 2014 rundt 9 prosent sterkere enn gjennomsnittet for 1990-tallet målt ved den importveide kronekursen, mens den ifølge industriens effektive kronekurs bare var 2 prosent sterkere. Dette gjenspeiler at de to indeksene er konstruert for litt ulike formål; konkurransekursindeksen skal gjenspeile norsk industriens konkurransesflate både på eksport- og hjemmemarkedet, mens den importveide kronekursen viser kursutviklingen

Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs

for et gjennomsnitt av norske importvarer. Den forskjellige utviklingen skyldes at krona, særlig rundt 2000, styrket seg betydelig mindre mot land Norge eksporterer til enn mot land Norge importerer fra. Kronas internasjonale kjøpekraft ble dermed styrket mer enn industriens internasjonale konkurranseevne ble svekket.

Gjennom 2013 svekket krona seg markert. Sammenliknet med årsgjennomsnittet for 2013 var den ved inngangen til 2014 om lag 5 prosent svakere målt ved den importveide valutakursen og 6 prosent svakere målt ved industriens effektive kronekurs. Det innebærer at industriens internasjonale konkurranseevne ble styrket noe mer enn kronas internasjonale kjøpekraft ble svekket.

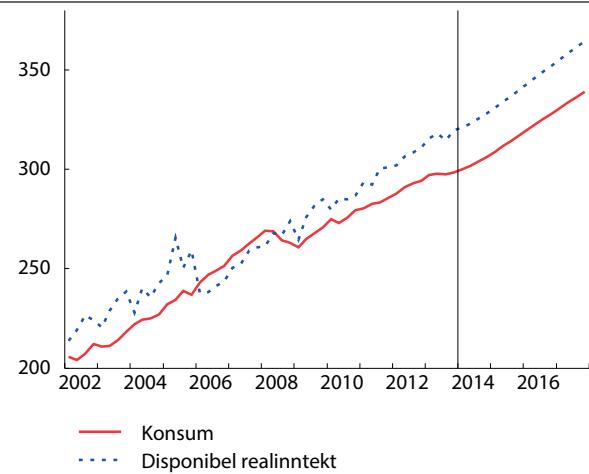
handle i utlandet. Svekkelsen av krona gjennom 2013 har nok dempet veksten noe sammenliknet med årene før.

Husholdningenes sparing – i form av finansinvesteringer og boliginvesteringer – regnet som andel av disponibel inntekt, har økt fra et nivå på nær 4 prosent i 2008 til om lag 9 prosent i 2013. Dersom vi regner kjøpene av varige konsumgoder, herunder bilkjøpene, som investering og ikke som konsum, var spararaten 10,8 prosent i 2013, om lag som året før. Det vises til kapittel 6 for nærmere omtale av husholdningenes inntekter, konsum og sparing.

Vi har siden finanskrisen antatt at den økte spararaten henger sammen med forsiktighetsmotivert spareadferd. Det vil si at husholdningene reduserer konsumet fordi de opplever framtida som usikker både med hensyn til egen og landets økonomi. Det er imidlertid mulig at utviklingen i spararaten de siste årene også i noen grad kan tilskrives pensjonsreformen som ble innført fra 1. januar 2011. Dette er nærmere omtalt i Boks 2.2.

Utviklingen i husholdningenes inntekter, boligformue og renter er viktig drivere for konsumutviklingen. Vi venter at lønnsinntekter og offentlige stønader vil fortsette å gi relativt klare vekstbidrag til disponibel

Figur 2.5. Inntekt og konsum i husholdninger mv.
Sesongjustert, mrd. 2011-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

realinntekt i prognoseperioden. Samtidig vil lavere inflasjon de nærmeste årene, og en etter hvert større økning i innskuddsrentene enn i utlånsrentene, bidra til økt vekst i disponibel realinntekt og dermed også konsumet. Vi venter en årlig vekst i disponibel realinntekt på om lag 2,5 prosent i inneværende år og rundt 3,5 prosent i årene 2015 til 2017. Selv om boligprisene

Boks 2.2. Faktorer bak endringene i konsumet 2009-2013

I SSBs makroøkonomiske kvartalsmodell KVARTS blir husholdningenes konsum utenom bolig- og helsetjenester bestemt av utviklingen i disponibel realinntekt, realrenten etter skatt og deres realformue som omfatter både realverdien av boliger og netto finansiell formue¹.

Konsumrelasjonen – som modellerer om lag tre fjerdedeler av konsumet i husholdningene – er dokumentert i flere forskningsarbeider². Det vises der at denne konsumsammenhengen forklarer utviklingen i konsumet for årene 1971-2008 godt.

Siden finanskrisen har veksten i konsumet vært betydelig lavere enn det denne konsumfunksjonen tilsier. Dette ble synlig allerede mot slutten av 2009, og vi har helt siden konjunkturrapporten i Økonomiske analyser 1/2010 justert ned konsumveksten i våre prognosenter sammenlignet med hva konsumrelasjonen i KVARTS ville gitt.

En foreløpig analyse av konsumsammenhengen viser at koeffisientene, som var stabile i estimeringsperioden, er ustabile når datasettet utvides med observasjoner fra og med 2009. Stabiliteten i relasjonen gjenvinnes når vi innfører en korreksjonsfaktor i etterkant av finanskrisen som reduserer veksten i konsumet. I relasjonen framtrer dette som en reduksjon i det nivået konsumet endrer seg mot i en likevekt noen år fram i tid. Deretter vil konsumveksten igjen komme opp på linje med inntektsveksten. I prognosene skjer dette fra 2015.

Det finnes flere mulige forklaringer på denne endringen i makrokonsumet. Den lavere konsumveksten er reflektert i spareraten som har økt fra et nivå på nær 4 prosent i 2008 til 9 prosent i 2013. I denne perioden har både nettofinansinvesteringer og nettorealinvesteringer – som i hovedsak er i boliger – økt, se tabell 6.1 i kapittel 6.

Husholdningenes investeringer i finansielle eiendeler (inkludert forsikringstekniske reserver) har økt i denne perioden, men samlet bidrag til husholdningenes sparing er lavere fordi gjeldsopptaket også har økt, se tabell 6.3. Det er trolig i liten grad de samme husholdningene som øker sine bankinnskudd og samtidig tar opp lån til boliginvesteringer. De husholdningene som har økt sine finansielle fordringer kan ha gjort det fordi den internasjonale nedgangskonjunkturen har skapt usikkerhet om den framtidige utviklingen i så vel egen som landets økonomi, slik vi tidligere har framholdt i våre konjunkturanalyser.

Vi har også pekt på at det knytter seg statistisk usikkerhet til tallene som ligger bak beregningen av spareraten. Overføringer av inntekter til utlandet fra innvandrere kan være større enn anslått i nasjonalregnskapet. Likeens kan et endret handelsmønster med sterkt voksende handel over internett, som erstatter tilsvarende kjøp i butikk, bidra til en undervurdering av konsumveksten.

Andre mulige forklaringer til redusert konsumvekst og økt sparing er knyttet til demografiske og institusjonelle endringer de siste årene. Endret forbruks- og spareatferd kan ha sammenheng med at afterden er systematisk forskjellig mellom grupper etter inntekt, alder og etnisk bakgrunn.

- Det har vært en betydelig innvandring de siste årene på mellom 40 000 og 50 000 personer årlig, regnet netto. Dersom denne befolkningsgruppen vurderer at inntekten er av mer midlertidig karakter, kan den vise et annet forbruksmønster og en noe høyere sparing enn resten av befolkningen.
- Antallet personer i aldersgruppen 65-69 år har økt med om lag 83 000 personer eller nærmere 45 prosent fra 2008 til 2013. Denne forskyvningen i alderspyramiden kan i seg selv påvirke forbruksmønsteret.
- Tall fra NAV viser at et stigende antall personer har benyttet seg av muligheten til å ta ut alderspensjon fra folketrygden fra fylte 62 år. Ved utgangen av 3. kvartal 2013 gjaldt det 67 500 personer eller 23 prosent av alle i denne gruppa. To av tre tidligpensjonister kombinerer pensjon med arbeid. De vet at tidlig uttak av pensjon gir lavere pensjon senere, og har god grunn til å spare en stor del av pensjonen. I tillegg er det slik at når pensjonsinntekt kommer i tillegg til arbeidsinntekten, vil konsumtilbøyeligheten trolig være lavere i de fleste tilfeller.
- Alle arbeidstakere har fått et forsterket incentiv til å spare – eller alternativt å stå i arbeid lengre – etter at det nye pensjonssystemet først ble varslet i 2008 og siden innført fra og med 2011. Levealdersjustering av pensjonene innebærer lavere pensjon etter hvert som gjennomsnittlig levealder øker.

Hver for seg kan ikke disse faktorene forklare endringen vi har sett i makrokonsumfunksjonen. Men dersom de virker i samme retning kan de i sum kanskje gi et svar på hvorfor konsumet – og dermed sparingen – i de siste årene ikke har utviklet seg slik konsumfunksjonen i sin opprinnelige form skulle tilsi.

Det er dessuten vel etablert at konsumtilbøyeligheten faller med økende inntekt. Husholdningenes disponible realinntekter har steget betydelig over de siste ti årene. Dersom det skjer en omfordeling av inntekt – ved at en større del av inntektsøkningen tilfaller husholdninger med høy inntekt, for eksempel gjennom endringer i beskatningen – vil også det bidra til å øke spareraten i makro. Dette momentet kan få økt betydning for konsumet framover.

¹ Helsekonsumet bestemmes utenfor modellen fordi det i stor grad er direkte påvirket av offentlige stønader og politikkbeslutninger. Boligkonsumet er bestemt som en andel av boligkapitalen, noe som samsvarer – om enn litt forenklet – med beregningsmåten i nasjonalregnskapet.

² Se for eksempel Jansen (2009): «Kan formueseffekter forklare utviklingen i privat konsum?», Samfunnsøkonomen, 63 (2009/5).

blir konsumveksten i år på vel 2 prosent, om lag som i fjor, for deretter å øke til rundt 3,5 prosent.

Vi ser nå for oss at spareraten vil holde seg nær 10 prosent fra 2014 til 2017. Dette er historisk høyt og vi må tilbake til 2005 for å finne et liknende nivå på

spareraten. Den gangen var spareraten på 9,8 prosent som følge av høye, skattemotiverte utbetalingar av aksjeutbytte. At vi ser for oss en videre økning i spareraten på rundt ett prosentpoeng gjennom prognoseperioden må i hovedsak ses i sammenheng med svak utvikling i realboligprisene og fortsatt forsiktighetsmotivert sparing inntil norsk økonomi kommer inn i en klar konjunkturoppgang i 2016.

2.4. Boliginvesteringer og boligpriser

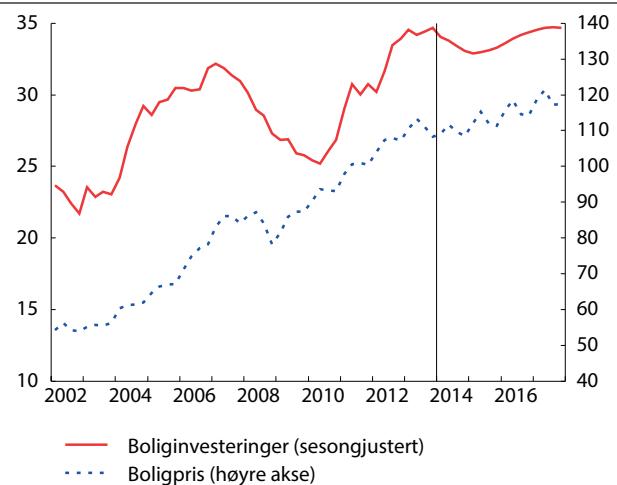
Boliginvesteringene var i 4. kvartal 2013 på et rekordhøyt nivå. For året under ett var boliginvesteringene om lag 6,5 prosent høyere enn i 2012. Utviklingen gjennom 2013 viser imidlertid at veksten har flatet ut etter en sammenhengende periode med stigende boliginvesteringer siden midten av 2009. Dette er i samsvar med forløpet for igangsetting av nye boliger som sesongjustert viste en svak nedgang i første halvår og en svak økning gjennom andre halvår 2013. Igangsettingstallene for januar i år viser et klart fall både målt etter igangsatt areal og antall boliger. Det er imidlertid for tidlig å fastslå om dette er et tilfeldig utslag i statistikken eller et varsel om klar nedgang i boliginvesteringene framover. Det trege salget av nye boliger hittil i år og en tendens til at det tar lengre tid å omsette brukte boliger kan tale for at lavere igangsetting vil trekke boliginvesteringene noe ned framover. Vi venter at boliginvesteringene vil falle med om lag 2 prosent både i 2014 og 2015, før de igjen stiger med nær 3 prosent i 2016 og 2 prosent i 2017. Dette innebærer i så fall at boliginvesteringene i 2017 vil passere rekordnivået fra 2013.

Boligprisveksten har vist en klart fallende tendens gjennom 2013 fra en årsvekst på 6 prosent i 1. kvartal til 1 prosent i 4. kvartal, ifølge Statistisk sentralbyrås boligprisindeks. For Eiendomsmeglerbransjens boligprisindeks viser nye sesongjusterte tall en nedgang fra måned til måned fra juni og ut året. Samlet prisfall i andre halvår var på 1,6 prosent, ifølge denne indeksen. Etter årsskiftet meldes det om nær uendrete sesongjusterte boligpriser i januar, mens de steg 0,3 prosent i februar.

På kort sikt påvirkes boligprisene av endringer i husholdningenes forventninger til utviklingen i både egen og landets økonomi. Norsk Trendindikator fra TNS Gallup og Finans Norge viste høsten 2013 en klar negativ tendens som samsvarer godt med den svake utviklingen i boligprisene. I 1. kvartal 2014 var indikatoren imidlertid nær uendret fra forrige kvartal.

På lang sikt avhenger boligprisene av fundamentale faktorer. Boligprisene påvirkes positivt av en økning i husholdningenes disponibele inntekter og av lave renter, mens de dempes av økt tilbud av nye boliger. Forskning viser dessuten at husholdningenes låneopptak og boligprisene påvirker hverandre gjensidig.¹

Figur 2.6. Boligmarkedet. Venstre akse mrd. 2010-kr., kvartal, høyre akse indeks, 2011=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I våre beregninger har vi tatt hensyn til dette samspillet. Lavere boliginvesteringer i 2014 og 2015 bidrar isolert sett til lavere vekst i husholdningenes bruttogjeld. Med et svakt stigende om enn relativt lavt rentenivå regner vi med at veksten i husholdningenes bruttogjeld vil falle fra 7 prosent i år til 5 prosent i 2016 for så å øke til nær 6 prosent i 2017. Boliginvesteringene har imidlertid fortsatt et betydelig omfang og bidrar til å dempe boligprisveksten.

På kort sikt har vi lagt til grunn at husholdningenes forventninger holder seg uendret det neste halvåret. Deretter ser vi for oss at indikatoren endrer seg gradvis i positiv retning når veksten tiltar i euroområdet og veksten i norsk økonomi tar seg litt opp. På bakgrunn av fallende boligpriser høsten 2013 og relativt beskjeden vekst i husholdningenes disponible realinntekter venter vi knapt 1 prosent lavere boligpriser i 2014 for året sett under ett. Mesteparten av dette skyldes at boligprisene falt i andre halvår 2013 og vår prognose har om lag uendrete boligpriser ut inneværende år. Ifølge våre beregninger vil boligprisene vise ny oppgang utover i prognoseperioden etter hvert som vi får høyere vekst i disponibel realinntekt samtidig som realrenta holder seg relativt lav. Vi tror boligprisene vil stige med om lag 2,5 prosent i hvert av årene fra 2015 til 2017. Reelt sett innebærer dette i så fall at boligprisene knapt øker tilstrekkelig i disse tre årene til å veie opp for et fall på over 3 prosent i 2014.

2.5. Petroleumsvirksomheten

Investeringene i petroleumsvirksomheten økte som årsgjennomsnitt i et enda høyere tempo i 2013 enn året før, til tross for en nedgang på 3,8 prosent i 4. kvartal. Som andel av fastlandsøkonomien har petroleumsvirkingene aldri vært så høye som i 2013, da de tilsvarte 8,9 prosent av BNP Fastlands-Norge. Veksten var svært høy også i de to foregående årene. Mens det i 2012 var en sterk økning i investeringer i plattformer, kommer nå veksten hovedsaklig som følge av høyere boreaktivitet og investeringer i rør.

¹ Se egen artikkel "Boligpris- og kreditvekst driver hverandre" i Økonomiske analyser 5/2013.

Tabell 2.3. Makroøkonomiske hovedstørrelser 2013-2017. Regnskap og prognosenter. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	Regnskap 2013	Prognoseter							
		2014			2015			2016	
		SSB	NB	FIN	SSB	NB	SSB	NB	SSB
Realøkonomi									
Konsum i husholdninger mv.	2,1	2,1	1 3/4	2,4	3,4	3	3,6	3	3,3
Konsum i offentlig forvaltning	1,6	2,3	2 1/4	2,1	2,3	..	2,3	..	2,1
Bruttoinvestering i fast realkapital	8,7	1,2	..	4,8	1,4	..	3,0	..	2,3
Utvinning og rørtransport ¹	18,0	2,5	4	7,5	-0,7	1	0,7	1	-2,0
Fastlands-Norge	4,7	0,9	1 3/4	..	2,5	..	4,3	..	4,4
Næringer	1,0	2,1	..	3,7	2,7	..	4,0	..	3,6
Bolig	6,4	-2,2	..	3,0	-1,8	..	3,1	..	1,9
Offentlig forvaltning	9,5	3,3	..	4,8	7,9	..	6,3	..	8,9
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	2,4	1,9	2	2,6	2,9	3	3,3	3	3,2
Lagerendring ³	0,0	0,4	-0,1	..	0,0	..	0,0
Eksport	-3,9	2,9	..	3,3	1,6	..	2,2	..	2,8
Råolje og naturgass	-7,3	3,1	..	4,2	0,0	..	0,4	..	0,6
Tradisjonelle varer ⁴	0,8	1,3	1 3/4	2,5	3,0	..	4,2	..	5,7
Import	2,5	3,5	3 1/2	3,8	3,5	..	4,3	..	4,3
Tradisjonelle varer	2,5	1,5	..	2,9	2,8	..	4,0	..	4,2
Bruttonasjonalprodukt	0,6	2,1	2 1/4	2,6	1,8	2 1/2	2,3	2 1/2	2,2
Fastlands-Norge	2,0	1,9	2	2,5	2,4	2 1/2	2,9	3	2,8
Arbeidsmarked									
Sysselsatte personer	1,2	0,7	1	1,0	0,7	1	1,1	1	1,6
Arbeidsledighetsrate (nivå)	3,5	3,7	3 3/4	3,6	3,9	4	3,9	4	3,8
Priser og lønninger									
Årlønn	3,9	3,8	3 1/2	3 1/2	3,5	3 3/4	3,5	4	3,6
Konsumprisindeksen (KPI)	2,1	2,3	2	1,9	1,6	2	1,7	2	2,1
KPI-JAE ⁵	1,6	2,5	2	2,0	1,8	2	1,7	2	2,0
Eksportpris tradisjonelle varer	3,1	2,3	0,4	..	1,2	..	2,5
Importpris tradisjonelle varer	2,1	4,3	0,2	..	0,8	..	1,7
Boligpris	3,9	-0,9	2,7	..	2,8	..	2,5
Utenriksøkonomi									
Driftsbalansen, mrd. kroner	319,5	340,3	293,7	..	258,6	..	266,6
Driftsbalansen i prosent av BNP	10,6	10,9	..	10,6	9,2	..	7,8	..	7,7
MEMO:									
Husholdningenes sparerate (nivå)	9,0	9,6	9,7	..	9,8	..	10,0
Pengemarkedsrente (nivå)	1,8	1,7	1,7	1,8	1,7	1,9	2,1	..	2,6
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig (nivå) ⁶	4,0	4,1	4,0	..	4,0	..	4,1
Råoljepris i kroner (nivå) ⁷	639	633	..	600	583	..	572	..	584
Eksportmarkedsindikator	1,3	3,8	4,6	..	5,7	..	6,3
Importveid kronekurs (44 land) ⁸	2,2	3,5	2,5	3,6	-1,7	-1,6	-0,6	-0,3	0,0

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.

² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.

³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.

⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonelle varer, reisetrafikk og annen tjenestetrafikk fra Fastlands-Norge.

⁵ KPI justert for avgiftsentringer og uten energivarier (KPI-JAE).

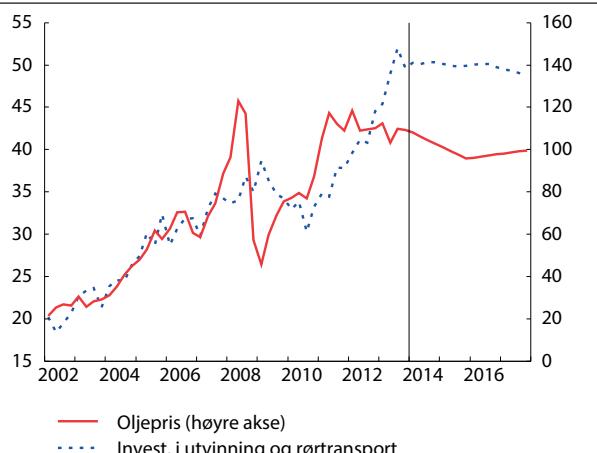
⁶ Gjennomsnitt for året.

⁷ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.

⁸ Positivt tall innebefatter svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurransesprisindeksen.

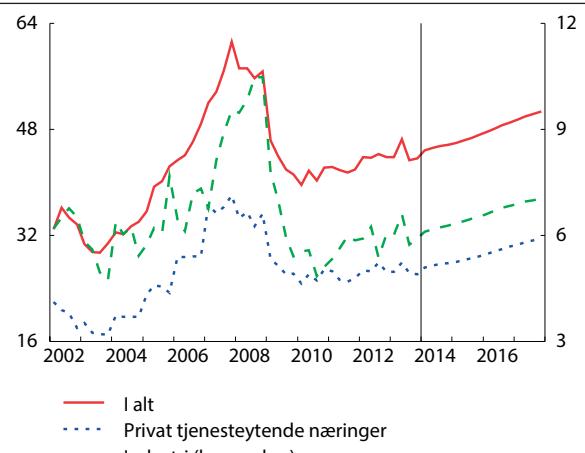
Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, Prop. 1 S Tillegg 1 (2013-2014), (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 4/2013 (NB).

Figur 2.7. Petroleumsinvesteringer og oljepris i USD.
Sesongjustert, mrd. 2011-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.8. Investeringer i Fastlands-næringer. Sesongjustert, mrd. 2011-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Produksjonsboringen har steget gradvis over lang tid, blant annet som følge av at feltreservene har falt og at nye felt har blitt satt i drift. Her var det også en sterk oppgang i fjor.

2013 blir trolig starten på en periode med nye investeringer i gassrør etter flere år uten investeringer av betydning. Investeringer i plattformer har steget jevnt siden 2011. Dette har kommet som en følge av bådefeltutbygginger og oppgradering av felt i drift. Økt levetid på flere av de tidlige olje- og gassfeltene har gjort det nødvendig å oppgradere disse.

Vi legger nå til grunn at det ikke blir noen videre vekst i petroleumsinvesteringene. Feltutbyggingen vil trolig fortsette i det samme høye tempoet, og vil sammen med produksjons- og leteboring bidra til å holde investeringene høye også i årene framover. Investeringer i rør vil trolig øke, men utgjør en beskjeden andel av de samlede investeringene. Derimot vil investeringer i felt i drift avta noe, og dermed trekke investeringene ned. Det er flere faktorer som vil påvirke utviklingen framover. Den klart viktigste er olje- og gassprisene. Det deles fortsatt ut betydelige leteområder til oljeselskapene slik at leteaktiviteten kan holdes oppe. Denne vinteren har vært preget av en diskusjon om selskapenes lønnsomhet og høye investeringskostnader. Vi har lagt til grunn at Statoils annonserede nedjusteringer av investeringsaktiviteten bidrar til at nye aktører kan ta andeler på sokkelen og således bidra til fortsatt høye investeringer.

Olje- og gassutvinningen samlet, målt i oljeekvivalenter, falt i fjor. Utvinningen av gass, målt i energienheter, har steget jevnt og trutt siden 80-tallet. I likhet med i 2011 gikk imidlertid gassutvinningen ned i 2013 sammenliknet med året før. Gassutvinningen ventes fortsatt å øke framover, men veksttakten blir lavere enn tidligere på 2000-tallet. Oljeutvinningen har på den andre siden gått ned hvert år siden 2001. Flere nye feltutbygginger bidrar til at denne trenden nå stopper. Det

er derfor ventet at oljeutvinningen ikke faller videre, men holder seg rundt dagens produksjonsnivå det neste tiåret. Dermed vil næringens etterspørsel rettet mot resten av økonomien holde seg oppe en god stund framover.

Eksportprisen på olje har holdt seg om lag uendret de siste tre årene. Det er et tidsetterslep mellom utviklingen i olje- og gasspriser. Dette er med på å forklare at eksportprisene på gass har økt svakt i samme periode. Vi legger til grunn at realoljeprisen avtar de neste to årene før den flater ut på 95 dollar i 2015-priser. Gassprisene henger etter oljeprisutviklingen og vil derfor kunne øke noe i 2014, før også de avtar.

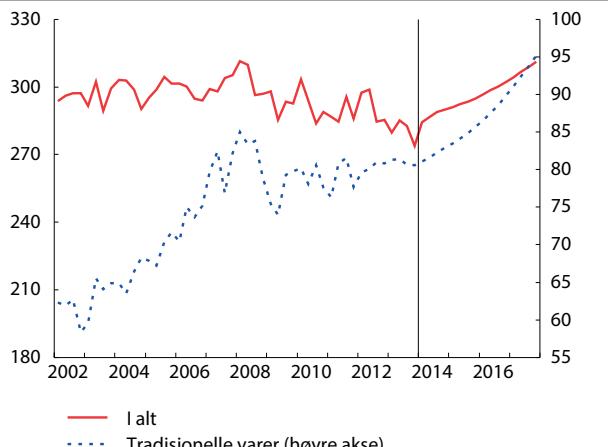
2.6. Næringsinvesteringene

Etter at investeringsfallet stoppet opp i første halvår 2010 har næringsinvesteringene vist en moderat underliggende vekst. Vi venter at den beskjedne veksten vil fortsette både i tjeneste- og industrinæringene i årene som kommer.

Investeringene i næringsmiddelindustrien er redusert i løpet av de siste to årene med om lag 30 prosent. Nedgangen må sees i sammenheng med et høyt investeringsnivå i 2010 og 2011 og at en del store prosjekter, som for eksempel Tines anlegg på Jæren og Norturas slakteri i Malvik, nå er ferdigstilte. I samme periode har investeringene innen verfts- og transportmiddelindustri, kjemiske råvarer, og reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr hatt en positiv utvikling. I 2013 var industriinvesteringene 10,8 prosent høyere enn nivået i 2010. SSBs kartlegging av bedriftenes antagelser om framtidige investeringer bærer bud om moderat utvikling framover. Ved innrapporteringen i 1. kvartal 2014 indikerte industribedriftenes anslag en volumvekst på om lag 5 prosent i 2014 når det justeres for normal underrapportering.

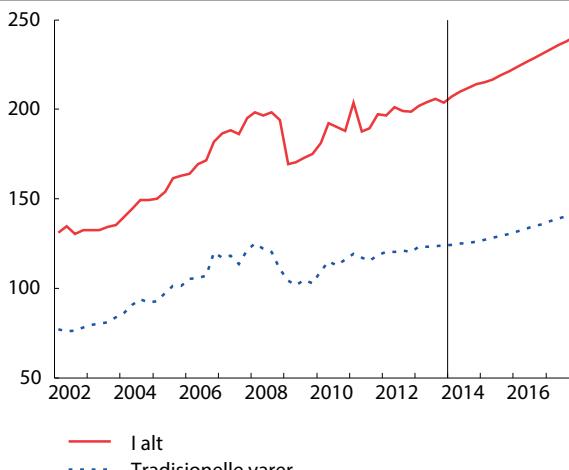
Også blant tjenestenæringene er det stor variasjon i investeringsutviklingen. I 4. kvartal er det registrert

Figur 2.9. Eksport. Sesongjustert, mrd. 2011-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.10. Import. Sesongjustert, mrd. 2011-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

en nedgang innen omsetning og drift av fast eiendom på 1,4 prosent. Investeringsnivået i denne næringen er nå mer enn halvert siden toppnoteringen i 4. kvartal 2007. Omsetning og drift av fast eiendom utgjør om lag 25 prosent av tjenesteinvesteringene og utviklingen i denne næringen er derfor viktig for næringsinvesteringene i Fastlands-Norge. Den svake utviklingen i omsetning og drift av fast eiendom er derimot blitt mer enn motsvart av høyere investeringer innen forretningsmessig tjenesteyting hvor investeringsnivået har doblet seg siden 2010.

Innen kraftforsyning har det i lang tid vært høy investeringsvekst. Fra 2000 til 2013 har investeringsnivået blitt mer enn tredoblet og nivået på nyinvesteringene er nå på linje med investeringene i industrien. De registrerte anslagene fra kraftselskapene i 4. kvartal indikerer at investeringsveksten nå flater ut. Framover ventes det at sterk vekst innenfor fjernvarme og et stabilt høyt nivå innenfor overføring og distribusjon av elektrisitet veier opp for fallende investeringer innenfor produksjon av elektrisitet.

Med en bedret konjunktursituasjon både innenlands og blant våre viktigste handelspartnere ventes litt økte investeringer noe fram i tid. Veksten i næringsinvesteringene anslås å øke fra 1,0 prosent i 2013 til om lag 4 prosent i 2016 og 2017. Dette er en meget moderat utvikling sammenliknet med tidligere konjunkturoppganger som normalt er kjennetegnet ved tosifrede vekstrater. Mens industriinvesteringene vokser mest i 2014 ventes bidraget fra tjenesteinvesteringene å ta seg gradvis opp utover prognoseperioden.

2.7. Utenriksøkonomi

Perioden fra årtusenskiftet og fram til finanskrisen var preget av høyere vekst i eksportprisene enn i importprisene. Bytteforholdsgevinster veide opp for lavere vekst i eksportvolumet enn i importvolumet og stigende olje- og gasspriser for en produksjonsbasert reduksjon i olje- og gasseksporten. Overskuddet på handelsbalansen med utlandet doblet seg. Etter finanskrisen falt

eksporten og importen med den internasjonale konjunkturedgangen. Mens importen raskt hentet seg tilbake til gamle nivåer har eksporten blitt liggende på et lavere nivå enn før finanskrisen. Det høye kostnadsnivået i Norge svekker konkurransesonen og norske eksportvarer taper markedsandeler. En relativt gunstig eksportprisutvikling, ikke minst på olje og gass, har likevel holdt handelsoverskuddet oppe. Men utviklingen de seneste årene og utsiktene framover peker mot betydelig mindre og avtakende overskudd i utenriks-handelen de nærmeste årene.

Norsk eksport utviklet seg svakt i 2012 og enda svakere i 2013. Volumet av tradisjonell eksport har endret seg lite, mens eksporten av tjenester og olje og gass har falt gjennom de to siste årene. Gjennom andre halvår i fjor viste alle tre eksportgruppene en til dels markant nedgang. I 4. kvartal falt eksporten av både råolje og naturgass med over 5 prosent, tjenesteeksporten ble redusert med drøye 2 prosent, mens tradisjonell vareeksport var om lag uendret fra kvartalet før. Olje- og gasseksporten gikk ned enda mer år over år, og fortsatte en mangeårig nedadgående trend. Nedgangen i tjenesteeksporten gjennom fjoråret var ganske bredt basert. Blant tradisjonelle varer har verkstedsprodukter, som er en stor og viktig produktgruppe, vist sterk vekst i eksporten to år på rad, mens eksport av fisk og elektrisk kraft trakk ned veksten i tradisjonell vareeksport.

Eksportprisene for tradisjonelle varer og tjenester økte gjennom fjoråret og var høyere i 2013 enn i 2012. Fiskeoppdrett, en stor eksportnæring, har opplevd en vedvarende og høy vekst i eksportprisene de siste seks kvartalene. Prisindeksen for olje- og gasseksport har svingt ned og opp gjennom de siste to årene, og gjennomsnittet i 2013 er så vidt lavere enn i 2012. Allerede i år venter vi at en økende markedsvekst internasjonalt vil bidra til at veksten i eksporten av tradisjonelle varer og tjenester tar seg noe opp. En svakere kronekurs stimulerer eksporten, men denne bedringen i konkurransesonen er forbigående. Eksportveksten ventes å ligge litt under markedsveksten, slik at tapet

Boks 2.3. Direkte og indirekte importandeler

Bruken av varer og tjenester kan deles inn i shuttleleveringer – det vil si konsum, investeringer og eksport – og produktinnsats, som er en produksjonsfaktor. En del av shuttleleveringene dekkes direkte gjennom import, mens resten leveres fra norske produsenter. I norsk produksjon benyttes imidlertid også importert produktinnsats. Andelen som importert produktinnsats utgjør av en shuttlelevering, defineres som den indirekte importandelen. Her inkluderes også importert produktinnsats hos alle underleverandører knyttet til den aktuelle leveransen. Den totale andelen av import i en shuttlelevering er dermed høyere enn den direkte andelen. Fordi importandelene er forskjellige, vil en bestemt endring i ulike shuttleleveringskomponenter gi ulike impulser til norsk produksjon.

Importandelene beregnes ved å studere virkningen på importen av den enkelte shuttleleveringskomponenten i en statistisk kryssløpsmodell. Dette innebærer at man ikke tar med virkninger av endringer i relative priser, ringvirkninger fra endringer i inntektsopptjening, behov for endret produksjonskapasitet (investeringer) og mulige effekter på renter og valutakurs. Importandelene gjengitt i tabellen er beregnet for 2011, som er det siste året med endelige nasjonalregnskapstall.

Av hovedgruppene av shuttleleveringskategorier er det eksport som har den laveste direkte importandelen. Når man også tar med den indirekte importen kommer importandelen for eksport imidlertid nærmest nittet for shuttleleveringer. Investeringer har de klart høyeste importandelen, både direkte og totalt.

Det er store forskjeller mellom undergruppene av shuttleleveringer. De direkte importandelene for investeringer i form av bygninger og anlegg er beskjedne. De indirekte importandelene er imidlertid relativt høye. For investeringer i øvrige arter: maskiner, plattformer, boring og transportmidler, utgjør den direkte importen om lag en tredjedel, mens den totale importen utgjør noe under halvparten av disse investeringene. Oppdelt på næringer har investeringer i utenriks sjøfart den høyeste totale importandelen med 62 prosent. I oljevirksomheten økte importandelen klart i 2011 og ligger noe over gjennomsnittet for investeringene samlet sett, mens investeringene i boliger ligger klart lavere.

Halvparten av shuttleleveringene knyttes til konsum. Offentlig konsum, som i stor grad består av lønnskostnader, framstår som den komponenten med klart lavest total importandel. I husholdningenes konsum er det store variasjoner i importandelene mellom ulike konsumkategorier. Nordmenns konsum i utlandet er naturligvis i sin helhet å regne som direkte import. Kjøp av egne transportmidler og diverse varer skiller seg ut med høye direkte importandeler. Ettersom det produseres svært få biler i Norge, kan den totale importandelen for egne transportmidler på 34 prosent oppfattes som overraskende lav. Forklaringen ligger i avansen i forhandlerleddet og avgiftsnivået på disse varene. Om lag to tredjedeler av utgiftene ved bilkjøp er knyttet til avanse og avgifter. Importandelen er høyest for

gruppen diverse varer. I denne gruppen finner vi blant annet klær og skotøy, forbrukerelektronikk og møbler. Energivarer produseres i hovedsak i Norge, men til tross for høy oljeproduksjon importeres det betydelig med bensin og diesel. I perioder med lav kraftproduksjon importeres det kraft fra våre naboland. I sum bidrar dette til at 16 prosent av energivarene er importert.

For eksport er det store variasjoner i importandelene. Eksporten av utenriks frakttjenester og tradisjonelle varer har et høyt importinnhold, noe som henger sammen med mye av produktinnsatsen kjøpes utenfor Norge. Eksport av olje og gass skiller seg ut med liten grad av import. Dette kan i stor grad føres tilbake til at en stor del av produksjonsverdien består av petroleumsrente, som er den delen av overskuddet i petroleumsnæringen som overstiger normal kapitalavkastning.

Importandeler. 2011

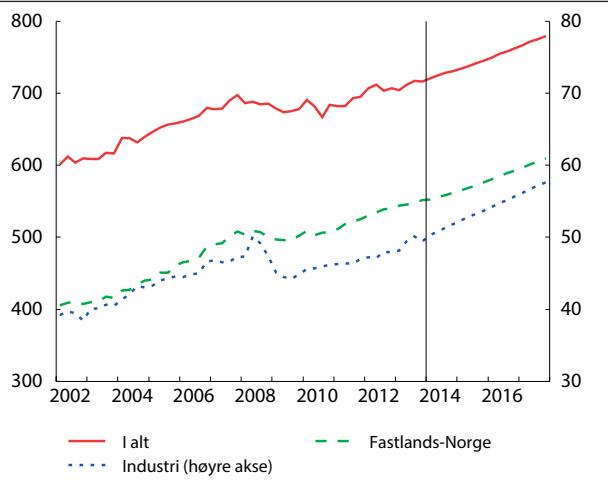
	Andel ¹	Direkte	Indirekte	Totalt
Samlede shuttleleveringer ²	0,996	9,9	13,1	23,0
Konsum	0,504	11,8	9,7	21,5
Konsum i husholdn. og ideelle org. ³	0,331	18,0	9,9	27,9
Nærings- og nyttelsesmidler	0,053	12,9	14,3	27,2
Energivarer mm.	0,024	11,5	4,7	16,2
Egne transportmidler	0,016	25,1	9,0	34,1
Div. varer	0,066	35,2	9,0	44,2
Bolig	0,053	0,1	5,9	6,0
Andre tjenester	0,107	2,2	15,5	17,7
Nordmenns konsum i utlandet	0,020	100,0	0,0	100,0
Offentlig konsum	0,173	0,1	9,3	9,4
Nyinvesteringer	0,165	20,0	17,8	37,8
Etter art:				
Bygninger og anlegg	0,067	1,2	20,2	21,4
Skip	0,009	46,3	16,7	63,0
Øvrige arter	0,075	33,5	15,8	49,3
Etter næring:				
Fastlands-Norge	0,117	15,4	17,7	33,1
Industri	0,014	30,3	3,3	33,6
Andre vareproduserende næringer	0,011	23,6	17,8	41,4
Off. forvaltning	0,025	11,5	18,8	30,3
Boliger	0,035	1,2	20,2	21,4
Andre tjenesteytende næringer	0,031	25,2	13,7	38,9
Utvinning og rørtransport	0,042	23,5	20,0	43,5
Utenriks sjøfart	0,006	45,9	16,5	62,4
Eksport	0,326	1,8	16,0	17,8
Trad. varer	0,106	3,7	28,5	32,2
Olje og gass	0,163	0,0	4,4	4,4
Andre varer	0,002	0,0	27,9	27,9
Utenriks sjøfart mm.	0,024	0,0	41,7	41,7
Andre tjenester	0,032	5,8	14,5	20,3

¹ Kolonne 1 summeres ikke til 1 fordi lagerendringer er utelatt.

² Andel av shuttleleveransenes verdi.

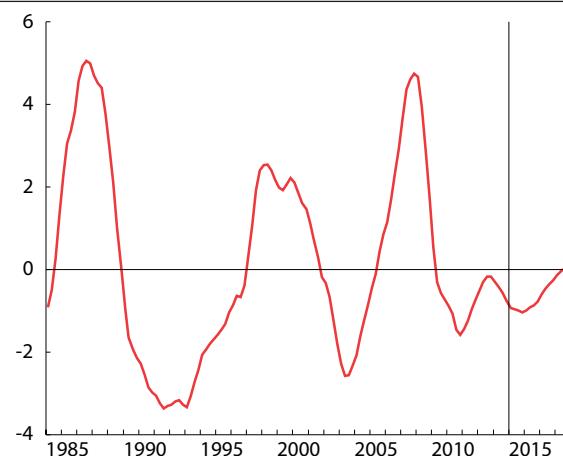
³ Husholdningenes konsum er regnet inklusiv korrekjonspostene nordmenns konsum i utlandet. Salg av brukte realkapital er tatt bort fra eksporten.

Figur 2.11. Bruttonasjonalprodukt. Sesongjustert, mrd. 2011-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.12. BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

av markedsandeler vedvarer. Olje- og gasseksporten begrenses av produksjonen, og ventes å vokse litt etter noe gjeninnhenting i år av fjorårets reduksjon.

Relativt sterk vekst i norsk økonomi har holdt importveksten oppe etter det store fallet i kjølvannet av finanskrisen. De to siste årene har importveksten avtatt, og utviklingen gjennom fjoråret var svak både for tradisjonelle varer og tjenester. Holdes raffinerte oljeprodukter (med høy vekst) utenom så falt veksten i tradisjonell vareimport i 2013 fra 2,5 prosent til 1,2 prosent. Det er lavere enn veksten i tjenesteimporten, der en stor og økende komponent er nordmenns konsum i utlandet. Importprisene, som viste svak vekst gjennom 2011 og 2012, vokste kraftig gjennom fjoråret. Svekkelsen av krona bidro til prisveksten.

Utviklingen i importen i år og ut prognoseperioden vil i stor grad avhenge av veksten i og sammensetningen av husholdningenes konsum og investeringer (se Boks 2.3). Vi venter en moderat stigende vekst, noe høyere for samlet import enn for samlet eksport. Sammen med litt høyere prisvekst for samlet import enn for samlet eksport vil det bidra til å senke handelsoverskuddet fra over 300 milliarder kroner i 2013 ned mot 200 milliarder kroner i 2017. Utbytte fra et stort og voksende oljefond vil bidra til at en positiv rente- og stønadsbalanse ventelig øker. Det vil dempe reduksjonen i overskuddet på driftbalansen overfor utlandet, som ventes å falle fra over 10 prosent av BNP i 2013 til under 8 prosent i 2017.

2.8. Produksjonsutviklingen

Aktivitetsveksten i fastlandsøkonomien har vært forholdsvis moderat siden slutten av 2012, da veksttakten falt merkbart etter knappt to år med konjunkturopgang. Sammenliknet med nivået ett år før var BNP Fastlands-Norge 1,7 prosent høyere i 4. kvartal 2013, mens årsveksten var på like under 2 prosent. Dette er svakere enn anslått trendvekst på knappt 2,5 prosent i året. I 4. kvartal 2013 økte produksjonen med 2,4

prosent målt som årlig rate, men dersom vi korrigerer for et svært godt fiske var veksten noe lavere.

Den underliggende konjunktursituasjonen kan være annerledes enn hva produksjonsveksten indikerer hvis lite konjunkturfølsomme næringer endrer seg mye. Sammen med tradisjonelt fiske er det særlig elektrisitetsproduksjonen som gir slike effekter i norsk økonomi for tiden. Isolert sett har et fall i elektrisitetsproduksjonen gjennom 2013 gitt et negativt bidrag på 0,2 prosentpoeng til årsveksten i BNP Fastlands-Norge. I tillegg økte elektrisitetsproduksjonen unormalt mye i 2012. Begge faktorene tilsier at konjunkturutviklingen endret seg litt mindre fra 2012 til 2013 enn hva vi kan få inntrykk av ved å sammenlikne BNP-vekst. Primærnæringene samlet (jordbruk, skogbruk, fiske og fangst) bidro også noe negativt gjennom 2013, tross det gode fisket i 4. kvartal, men mindre enn elektrisitetsproduksjonen.

Gjennom 2013 har aktiviteten i Fastlands-Norge økt mest i bygg og anlegg, leverandørnæringene til petroleumsvirksomheten og verkstedindustri. Øvrig industri har utviklet seg svakt, noe som også er tilfellet for tjenesteytende næringer samlet sett. Det er imidlertid et delt bilde også innad i tjenesteytende sektorer. Aktivitetsveksten i offentlig forvaltning har ligget nær gjennomsnittet.

Bruttoproduktet i industrien samlet hadde en årsvekst på over 3 prosent i 2013, men det er enkelte næringer som vokser mye kraftigere enn andre. Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner hadde en årsvekst på 8,7 prosent. Det var enda høyere enn en allerede betydelig vekst i 2011 og 2012. Mot slutten av året var det tegn til lavere aktivitet, og i 4. kvartal falt produksjonen slik at utviklingen gjennom andre halvår var ganske flat. Denne næringen leverer mye til petroleumsvirksomheten, men enda mer av produksjonen eksporteres. Næringene som primært leverer til petroleumsvirksomheten er verftsindustri samt

Boks 2.4. Hvor viktige har petroleumsinvesteringene vært?

Gjennom 2013 var det lav eller moderat vekst i nesten samtlige etterspørselskomponenter i norsk økonomi. Det klare unntaket var petroleumsinvesteringene, som har økt med 50 prosent siden et bunnivå i 2010, og i 2013 vokste med hele 18 prosent. For perioden 2014-17 sett under ett legger vi til grunn at denne veksten stopper opp. På bakgrunn av dette kan man stille spørsmålet: hvor viktige er petroleumsinvesteringene for veksten i fastlandsøkonomien?

For å svare på dette har vi beregnet en kontrafaktiskbane hvor petroleumsinvesteringene holdes på 2012-nivået i perioden 2013-17¹. Dette gir en indikasjon på hvordan økonomiens forløp kunne ha sett ut om vi ikke hadde fått høy vekst i petroleumsinvesteringene etter 2012. Beregningene er gjennomført med en versjon av KVARTS hvor kronekurs og rentenivå er modellbestemt. Dette har en stabiliseringseffekt ved at rentenivået blir lavere og kronekursen svekkedes når veksten i økonomien faller. Finanspolitikken er derimot forutsatt upåvirket av lavere petroleumsinvesteringer.

Tabellen viser at uten etterspørselsstimulansen fra petroleumsinvesteringene, ville BNP Fastlands-Norge vært 0,7 prosent lavere i 2013 enn hva som faktisk var tilfellet. Fastlandsøkonomien ville da ha vokst 1,3 prosent i stedet for 2,0 prosent fra 2012 til 2013, noe som betyr at omrent en tredjedel av veksten i fjor kan tilskrives økte petroleumsinvesteringer. Størsteparten av effektene kommer allerede i 2013. For 2014 er alternativbanen 0,8 prosent lavere enn referansepunktet, slik at den «kontrafaktiske» vekstraten for fastlandsøkonomien fra 2013 til 2014 er 0,1 prosentpoeng lavere (1,8 prosent, mot vår prognose på 1,9 prosent)².

I tråd med lavere aktivitet i økonomien er arbeidsledigheten i hele perioden 0,2 prosentpoeng høyere enn i referansebanen, noe som i løpet av 2015 ville gitt et anslag på arbeidsledighetsraten på over 4 prosent. Konsumet faller, men med tidsforskjøvet effekt.

Petroleumsinvesteringene skaper etterspørsel etter både industrivarer og tjenester i fastlandsøkonomien, og for å forstå endringene i aktivitetsnivået er det tjenestene som er viktigst; omrent halvparten av fallet i BNP Fastlands-Norge sammenlignet med referansebanen er på grunn av lavere vekst i privat tjenesteyting. Kun en liten del av dette skyldes lavere konsum i alternativbanen, og det viser at petroleumsinvesteringene i stor grad påvirker fastlandsøkonomien gjennom å stimulere forretningsmessig tjenesteyting og faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting.

Avviket fra referansebanen er større for industriproduksjonen enn for BNP Fastlands-Norge. Samtidig utgjør industrien kun om lag 10 prosent av BNP Fastlands-Norge, så et fall i industriproduksjonen på 1 prosent relativt til referansebanen forklarer bare en liten del av endringen i fastlandsøkonomiens aktivitetsnivå. Innad i industrien endrer produksjonen av verkstedprodukter og leiearbeid seg omrent like mye som industrien totalt, mens forskjellen fra referansebanen er rundt 10 prosent for produksjonen av borerigger og modular til oljeplattformer.

En annen del av norsk økonomi som påvirkes mye av petroleumsinvesteringene, men som er kategorisert utenfor BNP Fastlands-Norge, er tjenester tilknyttet utvinning. Et bredere begrep som også dekker disse tjenestene er BNP utenom utvinning. Om vi måler aktiviteten i økonomien på denne måten, blir effekten av mindre vekst i petroleumsinvesteringene ett tidsl prosentpoeng større i 2013.

Et fall i importen demper effekten av endrede petroleumsinvesteringer på fastlandsøkonomien. Det er mye import direkte og indirekte knyttet til petroleumsinvesteringene og importen ville vært 1,6 prosent lavere i 2013 enn i referansebanen om petroleumsinvesteringene ikke økte. Det videre fallet i import i 2014-15 drives i stor grad av lavere konsum.

Når produksjonen er lavere og arbeidsledigheten er høyere, faller rentenivået gjennom hele beregningsperioden. I 2013 ville pengemarkedsrenten vært 0,1 prosentpoeng lavere i vår alternativbane. Et lavere rentenivå gir en svakere krone (målt relativt til euro), og svekkelsen i 2013 er på 0,3 prosent. På grunn av dette øker industriksporten, som er noe høyere enn i referansebanen i 2015-16.

Boligprisen er reelt sett 0,3 prosent lavere i den alternative banen i 2013, et avvik som øker til 2,1 prosent i 2016, på tross av et lavere rentenivå. Dette forårsakes av fallet i husholdningenes disponible realinntekter. Lavere realboligpris gir også lavere boliginvesteringer. Også investeringsnivået i Fastlands-Norge reduseres.

¹ Vi har sett bort fra effekter på utvinningen som følge av lavere investeringer.

² For årene etter 2013 øker forskjellen i petroleumsinvesteringene mellom de to banene noe fordi referansebanen har svak vekst i 2014 mens alternativbanen har uendrete investeringer. Det er i all hovedsak tidsforsinkete effekter av impulsene fra 2013 som driver resultatene.

Virkninger av uendrete petroleumsinvesteringer¹ fra og med 2013. Avvik fra referansebanen og målt i prosent dersom ikke annet framgår

	2013	2014	2015	2016
BNP Fastlands-Norge	-0,7	-0,8	-0,8	-0,8
BNP utenom utvinning	-0,8	-1,0	-0,9	-0,8
Industriproduksjon	-1,0	-0,8	-0,7	-0,5
Husholdningenes konsum	-0,3	-0,7	-1,1	-1,2
Investeringer, Fastlands-Norge	-0,1	-0,2	-0,2	-0,3
Investeringer, bolig	0,0	-0,2	-0,7	-1,3
Eksport, industri	-0,1	0,0	0,1	0,3
Import	-1,6	-2,2	-2,5	-2,8
Arbeidsledighet, nivå	0,2	0,2	0,2	0,2
Boligpris	-0,2	-0,8	-1,5	-1,9
KPI	0,1	0,1	0,2	0,2
Rente, nivå	-0,1	-0,1	-0,2	-0,3
NOK per euro ²	0,3	0,6	1,0	1,2
Memo:				
Petroleumsinvesteringer	-15,3	-17,3	-16,7	-17,3

¹ Investering i utvinning og rørttransport.

² Positivt fortegn innebærer svakere krone.

reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr. Begge disse har vokst gjennom 2013, særlig verftsindustrien. For reparasjoner gikk aktiviteten noe tilbake hele siste halvår, mens verftsindustrien mer enn reverserte fallet fra 3. kvartal med sterk vekst i siste del av 2013.

I løpet av 2013 nådde aktivitetsnivået i industrien som helhet for første gang siden finanskrisen nivået fra første halvår 2008. Utover leverandørnæringene og produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner, var det bare næringsmiddelindustri og oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri som var kommet opp på et høyere nivå. De øvrige næringene lå til dels betydelig lavere, og opplevde alle noe aktivitetsfall gjennom året. De sterkest fallende næringene var møbelindustri og papir- og papirvareproduksjon. I sistnevnte næring er aktivitetsnivået nå vel 70 prosent lavere enn toppen i 2007.

Innen annen vareproduksjon har veksten vært høy gjennom 2013. Dette er i hovedsak drevet av bygg og anlegg, hvor aktiviteten har vokst kraftig de siste to årene. Veksten i 4. kvartal var noe lavere enn i 3. kvartal, men fortsatt på mer enn 5 prosent målt som årlig rate. Akvakultur har opplevd høy aktivitetsvekst i 2011 og 2012, men den stoppet opp i 2013. For tradisjonelt fiske spiller naturgitte forhold en større rolle. Også her er utviklingen negativ, selv om vekstfallet er mindre enn det har vært de to foregående årene, mye drevet av meget godt fiske i 4. kvartal.

Blant tjenestenæringene er det jevnt over en svakere utvikling i 2013 enn i 2012, etter at flere av næringene har hatt sterk vekst de foregående årene. Det er likevel store forskjeller på tvers av næringene. I varehandelen, som er den klart største tjenestenæringen, falt veksten markert allerede i 2012, og veksten var på 1,2 prosent i 2013. Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting og forretningmessig tjenesteyting fortsatte derimot veksten også i 2013, dog ikke på et like høyt nivå som året før. Vi finner også ganske høy vekst i telekommunikasjon og tjenester tilknyttet IKT. Overnattings- og serveringsvirksomhet og transport utenom utenriks sjøfart hadde også en sterk vekst i 2013. Disse næringene utmerket seg imidlertid med et dypere fall under finanskrisen enn øvrige nærlinger, og ligger først nå på om lag samme nivå som før krisen. Finansierings- og forsikringsvirksomhet har vokst både i 2012 og 2013 etter en lang periode med nullvekst etter finanskrisen. Næringer som opplevde aktivitetsfall i 2013 var forlagsvirksomhet og post- og distribusjonsvirksomhet.

Tjenester i tilknytning til utvinning er kategorisert som en næring utenfor Fastlands-Norge. Etter et par år med fall i etterkant av finanskrisen har aktiviteten i denne næringen økt mye de siste par årene. Årsveksten for 2013 var på over 12 prosent, men samtidig var utviklingen i andre halvår klart mer moderat og veksten fra 3. til 4. kvartal var like under 0,5 prosent som årlig rate. Produksjonen av råolje og naturgass falt fra 2012 til

2013. Det har bidratt til at BNP i alt har økt mye mindre enn i fastlandsøkonomien.

De neste fire årene venter vi at produksjonsutviklingen i Fastlands-Norge bedrer seg gradvis sammenliknet med situasjonen i 2013. For industriens del vil en forventet bedring av den internasjonale økonomiske utviklingen og en allerede svekket krone bidra til økt vekst i norsk eksport. Samtidig forventer vi at veksten i den delen av industrien som er rettet mot petroleumsvirksomheten blir redusert som følge av at petroleumsinvesteringene flater ut etter mange år med sterk vekst. Disse to faktorene antar vi vil innebære en reversering av noe av den todelingen vi har sett innenfor norsk industri. Betydningen av petroleumsinvesteringene er nærmere belyst i Boks 2.4. Veksten for industrien samlet forventer vi at skal øke noe i 2014 sammenliknet med 2013, og ligge mellom 3,5 og 3,9 prosent de neste årene. Gjennom hele prognoseperioden fortsetter produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner å bidra til vekst i fastlandsøkonomien, selv om vekstbidraget vil avta sammenliknet med 2013. Også annen industriekspert ventes å vokse. Av andre innenlandske etterspørselskomponenter tror vi konsumveksten vil ta seg opp i løpet av 2015, mens innrettingen av finanspolitikken gir noe vekststimulans allerede fra 2014. I tråd med dette vil aktiviteten i offentlig sektorstå for et stabilt vekstbidrag. Størsteparten av produksjonsveksten kommer fra en forholdsvis bredt basert vekst i markedsrettet tjenesteyting. Boliginvesteringene er ventet å falle både i 2014 og 2015. Dette bidrar til at veksten i bygg og anlegg flater ut i 2014-2015, før den tar seg opp igjen etter.

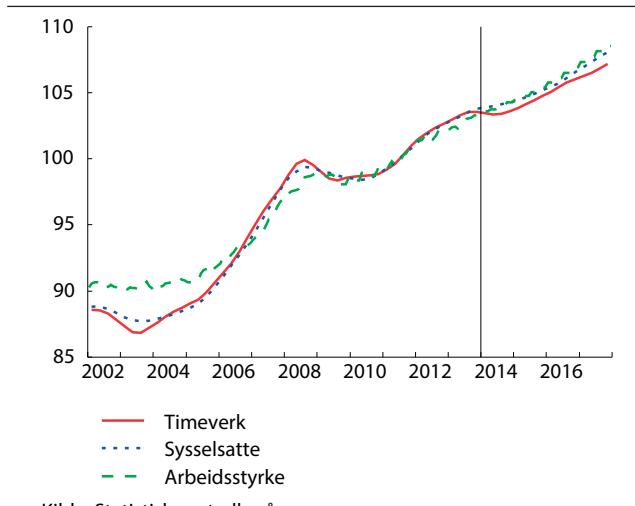
Vi anslår at veksten i BNP Fastlands-Norge blir 1,9 prosent i 2014, noe som er marginalt lavere enn i 2013. Deretter vil veksten ta seg gradvis opp. Vi forventer en vekst på 2,4 prosent i 2015 og 2,9 prosent i 2016. Prognosebanen vår innebefatter derfor at den moderate konjunkturgangen blir til klar konjunkturoppgang i 2016.

2.9. Arbeidsmarkedet

KNR viser en jevn kvartalsvis sysselsettingsvekst i 2013 på om lag 0,3 prosent. Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) viser en klart sterkere sysselsettingsvekst i 3. kvartal, men ligger klart lavere i de andre kvartalene. KNR inkluderer – i motsetning til AKU – også sysselsatte personer på korttidsopphold og personer som ikke er bosatt i Norge. Ifølge AKU gikk sysselsettingen som andel av befolkningen ned med 0,5 prosentpoeng fra 2012 til 2013, mens sysselsettingen ifølge KNR viser en nedgang på 0,2 prosentpoeng. Forskjellen i sysselsettingen tyder på at det fortsatt var en økning i sysselsatte som er her på korttidsopphold eller som ikke er bosatt i Norge i 2013.

De siste årene har det vært betydelige forskjeller i sysselsettingsutviklingen mellom næringene. Bygg og anlegg, annen tjenesteyting, samt produksjon og

Figur 2.13. Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk.
Sesongjusterte og glattede indekser, 2011=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

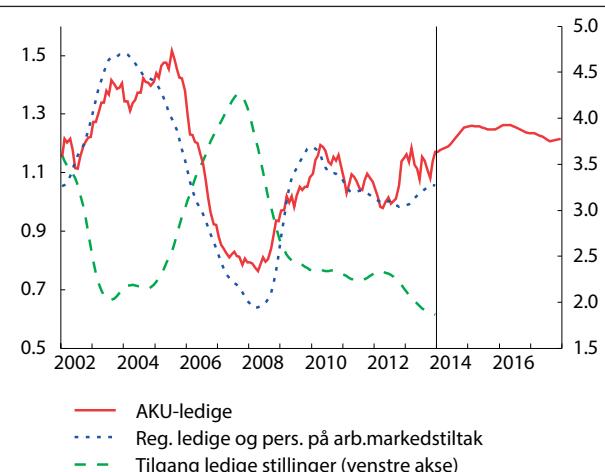
tjenester tilknyttet utvinning hadde sterkt sysselsettingsvekst i 2012. Det høye nivået i 4. kvartal i 2012 medførte at veksten i bygg og anlegg ble høy også som års gjennomsnitt i 2013. Industrien bidro også til sysselsettingsveksten, men det er store forskjeller mellom industrinæringene. I verftsindustri og annen transportmiddelindustri, samt produksjon av metaller og metallvarer, økte sysselsettingen i 2013. Det var en nedgang innen produksjon av papir og papirvarer og produksjon av møbler og annen industriproduksjon.

Utviklingen i arbeidsstyrken påvirkes av utviklingen i demografiske forhold, som endringer i befolkningens størrelse og sammensetning (inkludert innvandring), men også av atferdsendringer. Ifølge AKU økte arbeidsstyrken med 48 000 og 27 000 personer i henholdsvis 2012 og 2013. Innvandringen står for en stor del av økningen, og statistikk etter innvandringsgrunn for 2012 viser at nær halvparten av alle som innvandret det året kom hit for å arbeide. Selv om nivået på innvandringen fortsatt er høyt, var det 3 000 færre personer som innvandret i 2013 sammenliknet med 2012. Det kommer flest innvandrere med statsborgerskap fra Polen, Litauen og Sverige.

Yrkesdeltakelsen var 70,9 prosent i 4. kvartal i 2013. I dette kvartalet er det en nedgang i yrkesdeltakelsen for menn i alle aldersgrupper, mens kvinnenes yrkesdeltakelse, med unntak av gruppen 65 til 74 år, har økt svakt eller vært uendret. Det er også en underliggende trendmessig vekst i både kvinnenes og mennenes yrkesdeltakelse i gruppen 60 til 64 år. Dette reflekterer trolig så vel økt utdanningsnivå, virkninger av pensjonsreformen, som generelt bedre helse blant eldre. Arbeidet for et inkluderende arbeidsliv kan også ha hatt betydning.

Ifølge AKU økte arbeidsledigheten mot slutten av 2012 og ledighetsraten har gjennom 2013 variert mellom 3,3 og 3,7 prosent. Gjennomsnittlig ledighet for 4. kvartal i 2013 og for året som helhet var 3,5 prosent. Den siste observasjonen indikerer en svak økning i arbeidsledigheten. Arbeids- og velferdsetaten (NAV) sin statistikk

Figur 2.14. Arbeidsledige og tilgangen på ledige stillinger.
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

Kilde: Arbeids- og velferdsetaten og Statistisk sentralbyrå.

for den registrerte ledigheten, samt summen av registrerte ledige og personer på tiltak, viser en jevn økning gjennom 2013, men en flat utvikling så langt i år. Ved utgangen av februar 2014 er vel 96 100 personer enten på tiltak eller registrert ledige. Det er en oppgang i ledigheten blant alle yrkesgrupper. Økningen i antall var størst innen yrker som reiseliv og transport, butikk- og salgsarbeid, samt bygg og anlegg, mens ingeniør- og IKT-fag hadde den største prosentvise økningen fra samme periode i fjor. Sesongjustert falt ledigheten i bygg- og anlegg. Det kan ha sammenheng med den milde vinteren i store deler av landet.

Arbeidsledige som ikke har vært i jobb eller på arbeidsmarkedstiltak med en varighet på 26 uker eller lengre regnes av NAV som langtidsledige. Denne definisjonen inkluderer ikke personer som i en periode har vært på arbeidsmarkedstiltak og som fortsatt er arbeidsledige etter arbeidsmarkedstiltaket er over. Det kan dermed være vanskeligere for ulike grupper arbeidstakere å finne seg arbeid enn det langtidsledigheten i henhold til NAV sin definisjon kan tyde på. Alle arbeidsledige over 26 uker inklusive personer som har deltatt på arbeidsmarkedstiltak, men som fortsatt er arbeidsledige, utgjorde om lag 43 prosent av de arbeidsledige i februar 2014. Det er høyere enn på samme tid i fjor.

Antall ledige stillinger i offentlig og privat sektor annonser i media eller meldt til NAV ble på årlig basis redusert med henholdsvis 17 prosent i januar og 13 prosent i februar. SSB har siden 2010 publisert tall for ledige stillinger (basert på en utvalgsundersøkelse). I 4. kvartal 2013 var nivået lavere enn noen gang, og utgjør nå bare 2 prosent av summen av alle arbeidstakerforhold og ledige stillinger. Det at antallet ledige stillinger faller samtidig som befolkningen øker tyder på at jobbutsiktene til de arbeidsledige har forverret seg det siste året. Den største nedgangen i antallet utlyste stillinger var innen varehandel og foreningsmessig tjenesteyting. Antallet ledige stillinger gikk også ned i industrien og i utvinning av olje og gass.

Gjennomsnittlig vekst i utførte timeverk i Fastlands-Norge i 2013 er på nivå med veksten i antall sysselsatte, dersom man justerer veksten i timeverk for antall virkedager. Det var to færre arbeidsdager i 2013 enn i 2012. Det trekker ned antall utførte timeverk per sysselsatt. På den andre siden trakk redusert sykefravær i 3. kvartal i 2013 opp timeverkene. Nedgangen i permitteringer registrert av NAV sammenliknet med samme periode i fjor trekker også opp utførte timeverk.

Vi anslår at sysselsettingsveksten vil bli svak gjennom hele prognoseperioden. Flere forhold trekker imidlertid i ulike retninger. For industrien er aktiviteten i olje-næringen viktig, og impulsene fra denne næringen mot norsk industri ventes å bli mye svakere enn tidligere år. På den andre siden vil en svakere krone bedre konkurranseseevnen og øke sysselsettingen i den konkurransesatte delen av næringslivet i inneværende år. Annen privat tjenesteproduksjon trekker opp veksten, mens veksten i varehandel og innenriks samferdsel ventes å bli svak gjennom hele prognoseperioden. Det vil være svært lav vekst i bygg og anlegg i år og neste år, før aktiviteten tar seg opp igjen mot slutten av prognose-perioden. Nedgangen i antallet ledige stillinger tyder også på en noe høyere arbeidsledighet framover. Vi anslår at AKU-ledigheten øker litt i år og videre til 3,9 prosent i 2015. Ledigheten ventes å holde seg på dette nivået i 2016 og deretter gå litt ned.

2.10. Lønn

Fra 2012 til 2013 vokste påløpt årslønn gjennomsnittlig med 3,9 prosent for alle lønnstakere. Årlønna omfatter i tillegg til fastlønn også etterbetalingar, feriepenge-tillegg, bonus og uregelmessige tillegg, mens blant annet overtidslønn ikke er inkludert. Årlønnsveksten var den samme som industrilønnsveksten og på linje med lønnsveksten de siste årene. Også i de tradisjonelle tjenestenæringene og i offentlig sektor var lønnsveksten om lag som i industrien. I enkelte tjenestenæringar, som faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting, omsetning og drift av fast eiendom og finansierings- og forsikringsvirksomhet var lønnsveksten noe høyere. I bygg og anlegg, overnatting og servering og i varehandelen var lønnsveksten noe lavere. Dette har også vært hovedmønsteret i tidligere år, og henger i stor grad sammen med sammensetningen av arbeidskraften i næringene.

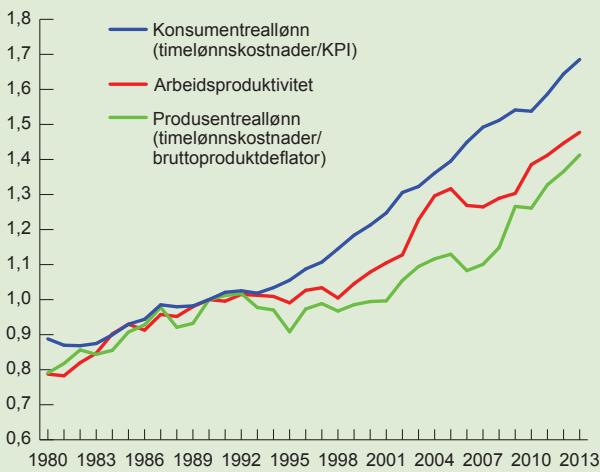
Utviklingen i lønn og lønnskostnader per timeverk påvirkes av endringer i overtid, sykefravær og avtalt arbeidstid per år. Også årlige variasjoner i antall virkedager bidrar til at utviklingen i lønn per time avviker fra påløpt årslønn. Veksten i lønn per time var 0,8 prosentpoeng høyere enn årslønnsveksten i 2013. Tabell 2.4 viser at denne økningen i sin helhet tilsvarer effekten av at det var to færre arbeidsdager i 2013 enn i 2012. Til forskjell fra tidligere år bidro ikke nedgang i sykefraværet til å trekke ned timelønnsveksten. Lønnskostnader reflekterer hva arbeidsgiverne må betale for hver utførte arbeidstime. Denne avviker fra lønn per time ved at også arbeidsgiverne trygde- og

Boks 2.5. Reallønn og produktivitet i industrien

I Norge er det vanlig å legge til grunn at lønnsveksten i industrien skal følge veksten i priser¹ og arbeidsproduktivitet, noe som gjerne kalles «hovedkursen» for lønnsdannelsen. Det betyr at produsentreallønna – timelønn delt på produsentrer priser (bruttoproduktdeflator) – over tid må følge produktivitetsutviklingen. Figuren viser at disse to størrelsene har utviklet seg nokså likt siden midten av 1990-tallet, men at produktiviteten falt mindre enn produsentreallønna forut for dette. Mye av variasjonen i produsentreallønna knytter seg til utviklingen i råvarepriser, mens endringer i produktiviteten er mer sammensatt, jf. omtalen i kapittel 3.

Samtidig er det konsumentreallønna – timelønn delt på konsumpriser (KPI) – som bestemmer arbeidstakerne kjøpekraft. Figuren viser at denne har vokst klart mer enn produsentreallønna siden 1990. Det må ses i sammenheng med at KPI-veksten har vært lavere enn veksten i produsentprisene. Norge har i deler av denne perioden fått en bytteforholdsgevinst fordi prisene på eksportvarer økte mer enn prisene på importerte varer. Dermed har arbeidstakerne i industrien fått bedret kjøpekraft uten at det har blitt motsatt av en like stor økning i produsentreallønna.

Utviklingen i produsentreallønn, konsumentreallønn og produktivitet i industrien. (1990=1)

¹ Justert for vareinnsatskostnader.

pensjonskostnader er med i dette lønnsbegrepet. Veksten i lønnskostnader per time var 0,1 prosentpoeng høyere enn veksten i lønn per time i 2013 og skyldtes økte pensjonskostnader. Denne komponenten bidro til å trekke opp lønnskostnadene i 2011 og 2012 i enda større grad, mens den reduserte kostnadene vesentlig i 2010. Tabell 2.5 viser utviklingen i henholdsvis årslønn, lønn per time og lønnskostnad per time i de ulike næringene i de samme årene. De ulike målene for lønnsvekst varierer mellom næringene, men stort sett viser tabellen at veksten i lønn og lønnskostnader per timeverk var om lag like i de ulike næringene i 2013. Unntakene er i oljevirksomheten og finansierings- og forsikringsvirksomheten, der veksten i lønnskostnader

Tabell 2.4. Gjennomsnittlig lønn for økonomien samlet. Vekst fra året før i prosent, forskjeller i vekst og anslag på bidrag i prosentpoeng

	2010	2011	2012	2013
Lønn per utførte timeverk	3,1	4,1	4,0	4,7
Årlønn, påløpt	3,7	4,2	4,0	3,9
Anslått bidrag til differansen fra endringer i:				
Antall virkedager	-0,4	0,0	0,4	0,8
Sykefravær	-0,2	-0,1	-0,2	0,0
Overtid	0,0	0,0	-0,2	0,0
Lønnskostnader per utførte timeverk	2,6	4,5	4,2	4,8
Lønn per utførte timeverk	3,1	4,1	4,0	4,7
Anslått bidrag til differansen fra endringer i:				
Pensjonskostnader	-0,5	0,4	0,2	0,1
Arbeidsgiveravgift	0,0	0,0	0,0	0,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

per time var klart høyere enn veksten i lønn per time. Det er også i disse næringene at lønnsveksten har vært høyest.

De forbundsvise oppgjørene innledes med at Fellesforbundet og Norsk Industri forhandler om rammen for industrilønnsveksten. Fellesforbundet har varslet at de ønsker å bringe pensjon inn i årets tarifforhandlinger ved at man får på plass en ny avtale om forvaltningen av pensjonspengene fra obligatorisk tjenestepensjon (OTP). Det skal eventuelt gjøres ved at Fellesforbundet og Norsk Industri lager en felles pensjonskasse for å forvalte innskuddspensjonene til de ansatte. Arbeidsgiversiden har til nå avvist en slik ordning og viser til at pensjon ikke skal bringes inn i lønnsoppgjørene før etter 2017, da pensjonsreformen skal evalueres. Uenigheten i forkant av årets lønnsoppgjør handler mer om de institusjonelle sidene av

lønnsfastsettelsen, og vil trolig ikke påvirke rammen for årlønnsveksten, som partene tar sikte på å oppnå i lønnsoppgjøret, mye. Dersom pensjon i større grad bringes inn i tarifforhandlingene framover kan det derimot isolert sett slå ut i redusert årlønnsvekst. Slik lønnsdannelsen har fungert historisk er det lønnskostnadenes andel av verdiskapingen i industrien som er av betydning for timelønnsveksten. Økte lønnskostnader i form av pensjonskostnader tilsier lavere vekst i utbetalte lønn.

Utviklingen i industrilønnsveksten gjennom 2013 gir et forholdsvis lavt overheng inn i 2014. Det er spesielt det anslalte overhenget til industrifunksjonærene på 1,5 prosent som er lavt. Med et nivå på ledigheten som er høyere enn på lenge kan også glidningen komme til å bli beskjeden. Den totale rammen for industrilønnsveksten for arbeidere, som partene forhandler om i de forbundsvise oppgjørene, kan dermed bli lavere enn i foregående år selv med et normalt tarifftillegg. Etter mange år med press i eksportindustriens lønnsomhet venter vi nå litt høyere etterspørsel fra utlandet. Også kronesvekkelsen gir økt inntjening i eksportbedriftene. Det kan gi grunnlag for økt lønnsvekst i industrien, men på den andre siden har marginene vært lave i denne delen av industrien i flere år. Hensynet til disse bedriftenes overlevelsesevne vil sannsynligvis veie tungt også i årets tariffoppkjør. Med klart lavere vekst i investeringene fra oljevirksomheten vil dessuten en betydelig etterspørselsimpuls til leverandørindustrien dempes. Vi anslår årlønnsveksten til 3,8 prosent i 2014. Med en relativt høy inflasjon gir dette en litt lavere reallønnsvekst enn i 2013 og en halvering i forhold til 2012.

I 2015 og 2016 venter vi at reallønnsveksten vil øke noe. Den nominelle lønnsveksten vil avta siden prisveksten ventes å bli lavere og en sterkere krone isolert sett svekker industrilønnsomheten. Selv om den utekonkurrerende delen av industrien med våre prognosenter

Tabell 2.5. Lønn. Prosentvis vekst fra året før

	Årlønn, påløpt			Lønn per timeverk			Lønnskostnad per timeverk		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013
I alt	4,2	4,0	3,9	4,1	4,0	4,7	4,5	4,2	4,8
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	5,5	5,1	5,6	6,2	5,2	6,4	7,0	6,7	7,4
Fastlands-Norge	4,1	3,9	3,8	3,9	3,9	4,6	4,3	4,0	4,6
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	4,0	3,7	3,8	3,9	3,8	4,7	4,0	4,2	4,8
Vareproduserende næringar	3,7	3,8	3,7	3,7	4,1	4,6	4,0	4,1	4,5
Industri og bergverksdrift	3,9	4,3	3,9	4,1	4,5	4,8	4,5	4,4	4,7
Bygge- og anleggsvirksomhet	3,2	3,3	3,3	3,5	3,8	4,2	3,5	3,8	4,2
Annen vareproduksjonen	4,3	3,6	4,7	3,5	3,8	5,4	3,7	3,8	5,5
Tjenesteytende næringar	4,2	3,6	3,8	4,0	3,7	4,8	4,0	4,3	4,9
Varehandel og reparasjon av motorvogner	3,6	3,2	3,5	3,7	2,9	5,1	3,3	2,9	5,1
Overnattings- og serveringsvirksomhet	3,0	2,8	3,5	2,3	2,6	3,8	2,5	2,6	3,8
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	6,6	0,5	4,9	6,5	1,0	5,8	4,8	4,1	6,8
Annen tjenesteyting	4,3	4,2	3,8	4,0	4,4	4,6	4,5	5,0	4,6
Offentlig forvaltningsvirksomhet	4,1	4,4	3,7	4,0	4,2	4,4	4,9	3,7	4,4
Statsforvaltningen	4,1	4,0	3,9	4,2	4,0	4,7	4,7	4,2	4,2
Kommuneforvaltningen	4,1	4,6	3,7	3,8	4,3	4,1	5,0	3,4	4,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

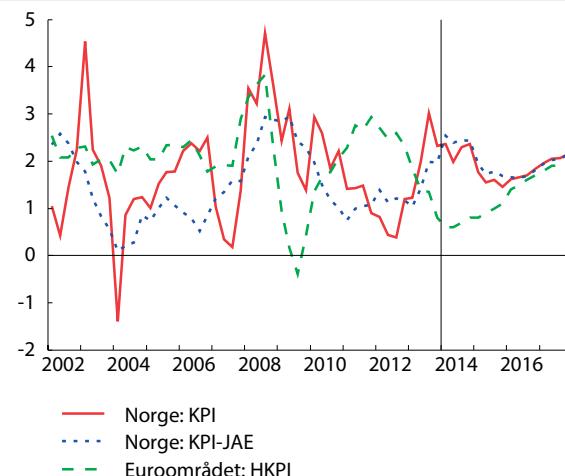
opplever økt etterspørsel er lønnskostnadene til arbeiderne fortsatt klart høyere enn hos våre handels-partnere og eksportbedriftene taper markedsandeler i alle årene i prognoseperioden. Det er derfor sannsynlig at partene tar sikte på moderate lønnsoppgjør også framover. Økt ledighet vil bidra til å legge en demper på lønnsveksten også utenfor tariffoppgjørene. Vi anslår at lønnsveksten reduseres videre til om lag 3,5 prosent i 2015 og 2016 før den øker noe igjen i 2017. Det innebærer at lønnsandelen i industrien faller gjennom hele prognoseperioden. Vi legger som tidligere til grunn at lønnsveksten i næringer utenfor industrien i stor grad følger utviklingen i frontfaget. Det er særlig grunn til å vente at lavere oljepris vil dempe lønnsveksten i oljevirksomheten.

2.11. Prisstigning

Konsumprisindeksen (KPI) steg med 2,1 prosent fra 2012 til 2013. Dette er en klar oppgang fra den svært lave vekstraten på 0,8 prosent året før. Prisveksten var dermed tilbake på et høyere nivå etter flere år med svært lav inflasjon. Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarier (KPI-JAE) økte med 1,6 prosent i samme periode. Dette var 0,4 prosentpoeng over veksten i 2012. Høyere elektrisitetspriser i 2013 enn i 2012 var hovedårsaken til at veksten i KPI endte klart over veksten i KPI-JAE. Fjorårets prisøkning på elektrisitet innebar i stor grad en reversering av de lave elektrisitetsprisene i 2012 som skyldtes unormalt store nedbørsmengder dette året. Selv om elektrisitetsprisene steg markert var elektrisitetsprisene inkludert nettleie fremdeles lavere i gjennomsnitt i 2013 enn i årene 2010-2011. I januar og februar var 12-månedersveksten i KPI-JAE steget til 2,4 prosent, mens veksten i KPI lå noe under dette nivået som følge av ny nedgang i elektrisitetsprisene ved inngangen til året.

Lav prisstigning internasjonalt kombinert med nærmotkontinuerlig styrking av krona har i tidligere år medvirket til en lav prisvekst innenlands. Med stabil lønnsutvikling var kronesvekkelsen en viktig bidragsyter til at den underliggende prisstigningen målt ved 12-månedersveksten i KPI-JAE tok seg vesentlig opp gjennom fjoråret. Målt ved den importveide valutakursen svekket krona seg med til sammen 10,3 prosent fra februar 2013 til januar 2014. Konkurranseforhold og kontrakter inngått i norske kroner medfører at det tar tid før valutakursendringer slår ut i økte konsumpriser. Dette gjelder også for produkter produsert innenlands med importert produktinnsats. Marginene reduseres på kort sikt ved at man utsetter prisøkningene som skyldes økte importpriser. På lengre sikt må konsumprisene økes for å dekke inn økte lønnskostnader og økning i andre faktorpriser. 12-månedersveksten i KPI-JAE var i gjennomsnitt 1,3 prosent i første halvår, men fremdeles så lav som 1,4 prosent i juni. Ser man bort fra en topp på 2,5 prosent i august, som skyldtes spesielle forhold, tok prisstigningstakten seg gradvis opp fra 1,8 prosent i juli til 2,4 prosent i februar. Veksten i KPI-JAE økte i dette tidsrommet med 0,6 prosentpoeng.

Figur 2.15. Konsumprisindeksen. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Vel halvparten av denne økningen kan føres tilbake til delindeksen for importerte konsumvarer.

Husleiene bidro klart til å trekke opp den gjennomsnittlige prisveksten i 2013. Betalt husleie, som viser utviklingen i faktiske leier for leietakere, og beregnet husleie, som viser prisutviklingen for andels- og selveiere, steg med henholdsvis 3,1 og 2,9 prosent. 12-månedersveksten tok seg opp gjennom året, men prisveksten i januar og februar var noe lavere enn i desember målt i forhold til samme periode året før. Vi antar at veksten i husleiene vil stabilisere seg i år, slik at årsveksten i husleindeksen blir om lag som i fjor.

Prisveksten i konsumgruppen matvarer og alkoholfrie drikkevarer har vært beskjeden i flere år og steg samlet med 1,1 prosent fra 2012 til 2013. Prisveksten var moderat i første halvår, men tok seg deretter opp. 12-månedersveksten var i januar i år således kommet opp i 3,1 prosent. Svekkelsen av krona kan forklare en oppgang i prisene på frukt og grønt. Bevegelsene på importerte varer er imidlertid ikke entydige. Fallende internasjonale råvarerepriser medførte at kaffeprisen gikk ned med 7 prosent i 2013, og forbrukerprisene fortsetter å falle i 2014. Råvareprisen på sukker går også betydelig ned ved inngangen til 2014. Denne varen utgjør en vesentlig andel av produktinnsatsen i næringsmiddelindustrien og kan påvirke prisene på en rekke ferdigprodukter utover i 2014. Knapphet på råstoff og høy etterspørsel ga en betydelig oppgang i prisene på smør og fløte i 2013.

Ved inngangen til 2013 ble det foretatt en omlegging fra krone- til prosenttoll på storfe og lam i tillegg til noen ostetyper. Prisen på storfe og kjøttdeig har økt en del det siste året. Prisøkningen på ost ble trolig dempet siden det aller meste avosten som fikk endret toll ble tatt inn med tollfrie kvoter. For lam er det åpnet for import til nedsatt toll.

Tabell 2.6. Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE), etter leveringssektor

	Vekt ¹	Endring i prosent fra året før					
		2010	2011	2012	2013	jan.14	feb.14
Totalt	1000	1,4	0,9	1,2	1,6	2,4	2,4
Jordbruksvarer	63,2	-0,3	-2,3	0,0	0,6	2,3	3,3
Fiskevarer	12,8	0,0	3,7	0,9	0,5	4,5	7,3
Andre norskproduserte konsumvarer	101,6	2,1	2,1	1,6	3,1	4,1	3,5
Importerte konsumvarer	312	-0,7	-0,8	-0,7	-0,2	1,6	1,3
Husleie inkl. fritidsbolig	194,3	2,8	2,1	1,8	3,0	3,3	3,1
Andre tjenester	316	2,8	2,0	2,7	2,3	2,2	2,2
- med arbeidslønn som dominerende prisfaktor	68,1	4,1	3,8	3,1	3,4	3,1	3,3
- også med andre viktige priskomponenter	247,9	2,3	1,4	2,5	2,0	1,9	1,9

¹ Vektene gjelder fra januar 2014 til desember 2014.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7. Konsumprisindeksen. Varer og tjenester etter konsumgruppe

	Vekt ¹	Endring i prosent fra året før					
		2010	2011	2012	2013	jan.14	feb.14
Totalt	1000	2,5	1,2	0,8	2,1	2,3	2,1
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	132,5	0,2	-0,1	1,2	1,1	3,1	3,7
Alkoholdrikker og tobakk	40,5	3,5	6,4	3,2	4,3	4,5	3,6
Klær og skotøy	53,2	-4,0	-3,0	-1,3	-2,0	1,4	0,4
Bolig, lys og brensel	215,9	5,3	0,9	-1,8	5,3	2,5	2,0
Herav: Elektrisitet, fyringsoljer oa. brens.	35,2	18,8	-4,0	-17,5	14,7	-0,7	-2,9
Møbler og husholdningsart.	58,7	-0,4	-0,6	0,1	0,4	4,5	2,4
Helsepleie	29,6	2,6	2,3	3,0	2,6	2,4	2,2
Transport	149,5	2,1	2,4	2,5	1,4	1,5	1,4
Post- og teletjenester	25,8	-2,2	-1,8	-5,9	-2,1	-2,6	-2,6
Kultur og fritid	126,9	2,2	-0,1	0,3	0,9	1,3	1,7
Utdanning	3,8	2,9	2,9	5,4	7,5	4,1	4,1
Hotell- og restauranttjenester	52,1	3,0	2,9	3,2	2,9	3,0	2,6
Andre varer og tjenester	111,5	3,2	2,8	3,3	1,9	2,3	2,5

¹ Vektene gjelder fra januar 2014 til desember 2014.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Kronekursen er viktig også for prisutviklingen til en rekke varige forbruksvarer. Prisene på audiovisuelt utstyr og teleutstyr falt mindre i 2013 enn i de foregående årene, mens prisene på hvitevarer og biler viste en stabil lav veksttakt. Til tross for kronesvekkelsen steg prisene på personbiler med kun 0,1 prosent fra 2012 til 2013, og prisene var nærmest uendret fra 2011. Den lave prisveksten må ses i sammenheng med at bilprodusentene har bygget opp betydelige lagre som følge av den økonomiske krisen i Europa. Dermed har det oppstått sterkt priskonkurranse mellom produsentene. Den har trolig forplantet seg til norske forhandlere og presset marginene. I 2013 utgjorde dessuten elektriske biler for første gang en betydelig del av nybilsalget. Inn i det nye året øker bilprisene ifølge KPI moderat. Introduksjon av nye modeller og kamp om markedsandeler tilsier at prisveksten vil holde seg lav.

I gjennomsnitt steg prisene på flyreiser med 0,5 prosent fra 2012 til 2013 etter å ha variert mye gjennom 2013 som følge av sesongmessige svingninger. Flyprisene har vist en fallende tendens gjennom vinteren og har ifølge KPI kommet ned på svært lave nivåer i årets to første måneder. Prisfallet må ses i sammenheng med stor kapasitetsøkning i dette markedet det siste året. For øvrig er netthandelen for både varer og tjenester i klar framgang. Flyreiser er en av tjenestene det er vanlig å

handle på nettet. Enkel tilgang til prisinformasjon fra ulike tilbydere på nettet medvirker til å forsterke konkurransen også for flyreiser.

Produksjonskapasiteten for elektrisk kraft i Norden øker kraftig i årene framover gjennom den norske-svenske støtteordningen med elsertifikater for fornybar energi, og ved kjernekraftutbygging i Finland. Om prisene på langsiktige terminkontrakter i Nord Pool-området realiseres vil elektrisitetsprisene holde seg på et lavt nivå i mange år framover. Det kan imidlertid oppstå betydelige svingninger i elektrisitetsprisene også i de kommende årene, selv om velbegrunnede langsiktige prognosene tilsier at prisene skal holde seg på et lavt nivå. Både den norske og en økende andel av den utenlandske kraftproduksjonen er avhengig av naturgitte forhold. Med utgangspunkt i Nord Pool terminprisene antar vi at prisen på elektrisitet inkludert nettleie faller med om lag 6 prosent i år. Med et forventet fall i oljeprisen fører dette samlet sett til at KPI-veksten blir noe lavere enn veksten i KPI-JAE i 2014.

Kronesvekkelsen gjennom fjoråret vil fortsatt bidra til å øke prisstigningsimpulsene fra importerte varer en stund framover. Den underliggende prisstigningen målt ved KPI-JAE forventes dermed å stige fram mot

sommeren. Vi antar at krona vil styrke seg noe gjennom året og framover i prognoseperioden, som vil medvirke til at prisveksten faller inn i 2015. Videre ligger det an til at arbeidsproduktiviteten tar seg litt opp fram i tid blant annet som følge av at investeringene i næringene da har kommet opp på et høyere nivå. Utviklingen i lønninger, arbeidsproduktivitet, og importpriser vil føre til at veksten i KPI-JAE ifølge våre beregninger blir 2,5 prosent som årgjennomsnitt i 2014, mens KPI-veksten anslås til 2,3 prosent. I 2015 vil noe lavere lønnsvekst og lav importprisvekst bringe veksten i KPI-JAE ned i 1,8 prosent. Med en noe sterkere konjunktursituasjon internasjonalt kan veksten i KPI-JAE komme opp igjen til 2,0 prosent i 2017. Med utgangspunkt i våre antagelser om utviklingen i energipriser og avgifter vil KPI-veksten ligge 0,2 prosentpoeng under veksten i KPI-JAE i år, og forventes deretter i stor grad å følge veksten i KPI-JAE i årene 2015-2017.

2.12. Usikkerhet i anslagene

Statistisk sentralbyrå presenterte sine første kvantifiserte konjunkturprognosør for norsk økonomi i 1988, og har siden 1990 med få unntak publisert prognosør minst to år fram i tid i februar/mars, mai/juni, september og november/desember hvert år i ulike nummer av Økonomiske analyser. Vi gir her en evaluering av prognosevirksomheten. Evalueringen tar for seg tre viktige makroøkonomiske størrelser: Veksten i bruttonasjonalproduktet (BNP) for Fastlands-Norge, veksten i konsumprisindeksen (KPI) og arbeidsledigheten i prosent av arbeidsstyrken (AKU). Vi undersøker både om anslagene har avveket systematisk fra «fasit» og spredningen i avvikene. Analysen benyttes også til å si noe om usikkerheten i anslagene for 2014 og 2015 som publiseres i denne utgaven av Økonomiske analyser.

Det er ofte avvik mellom de foreløpige BNP-tallene som publiseres i februar året etter regnskapsåret (Utsynsregnskapet), og de endelige tallene som normalt først er klare nærmere to år senere. De «endelige» tallene kan dessuten bli reviderte i forbindelse med periodiske revisjoner hvor ny statistikk innarbeides eller ved omlegginger av beregningsprinsipper. Vi benytter likevel foreløpige BNP-tall fra Utsynsregnskapet som «fasit» av tre grunner. For det første foreligger ikke endelige regnskapstall for årene etter 2011. Anslagene for disse årene må derfor uansett sammenliknes med foreløpige regnskapstall. For det andre er prognosene laget med utgangspunkt i foreløpige – ikke endelige – regnskapstall for den nære forhistorien. For det tredje ble det ved hovedrevisjonene i 1995, 2002 og 2006 foretatt endringer i definisjoner, som innebar at prognosør og endelige tall ikke knytter seg til samme målesystem². Våre prognosør for BNP Fastlands-Norge i 2006 og 2007 hadde for eksempel blitt annerledes der som vi på prognosetidspunktene hadde brukt den nye definisjonen. For KPI og for AKU-ledigheten foreligger endelige tall allerede nå.

² Hovedrevisjonen i 2011 innebar ikke store endringer av makrotall.

Hvor gode har anslagene vært?

Figurene 2.16, 2.17 og 2.18 viser utviklingen over tid i det absolutte avviket mellom anslag og foreløpig regnskap for veksten i BNP Fastlands-Norge, KPI og AKU-ledigheten. Prognosene for KPI laget samme år som prognoseåret og prognosene for AKU-ledigheten laget året før prognoseåret har blitt bedre over tid. Tilsvarende ser vi en fallende trend i feilen for prognosør av BNP-veksten ett år fram i tid. Dette til tross for den betydelige undervurderingen av BNP-veksten i 2006 og 2007 og overvurderingen i 2009 som førte til at en klar fallende trend i prognosefeilene fram til og med 2005 ble brutt. Noe av dette skyldes altså omlegging av beregningen av BNP i 2006.

Figurene 2.19, 2.20 og 2.21 viser gjennomsnittlig avvik mellom anslag gitt på ulike tidspunkter og regnskaps-tall for henholdsvis veksten i BNP Fastlands-Norge, veksten i KPI og arbeidsledigheten. Figurene gir også en indikasjon på spredningen i avvikene ved at de inkluderer tre intervaller rundt gjennomsnittet. Disse intervallene er regnet ut på bakgrunn av den historiske spredningen. De sier ikke noe om hvor mange av avvikene som faktisk ligger innenfor intervallene. Under gitte forutsetninger³ er sannsynligheten for at avviket mellom framtidige anslag og regnskapstall ligger innenfor disse intervallene henholdsvis 50, 80 og 90 prosent. Vi har kun benyttet prognosene for årene etter 1995 i beregningene av intervallene.

Har det vært systematiske avvik?

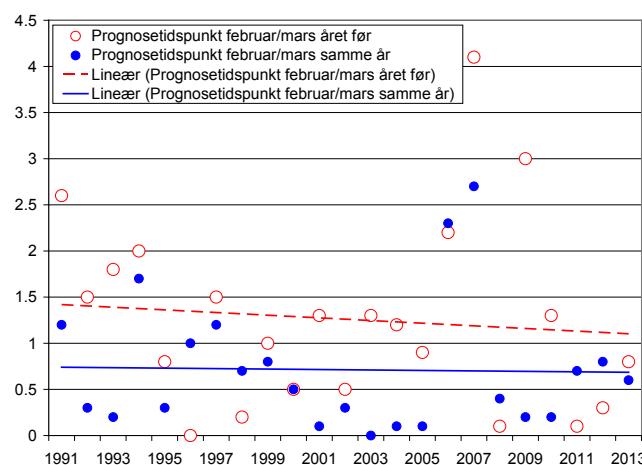
Anslagene for BNP-veksten har ofte vært litt for lave. I gjennomsnitt ligger anslagene for BNP-veksten i mai/juni året før prognoseåret og anslagene foretatt i mai/juni samme året mellom 0,2 og 0,3 prosentpoeng under det realiserte. Anslagene gitt i september og november/desember året før prognoseåret ligger i gjennomsnitt henholdsvis 0,3 og 0,5 prosentpoeng under «fasiten». For anslagene gitt i prognoseåret er avviket redusert til 0,1 prosentpoeng. Avvikene er imidlertid ikke statistisk eller økonomisk signifikante.

Gjennomsnittlig prognoseavvik på veksten i KPI er nær null på alle prognosetidspunkt med unntak av prognosene gitt i februar/mars året før prognoseåret da vi gjennomsnittlig har anslått KPI-veksten 0,2 prosentpoeng for lavt.

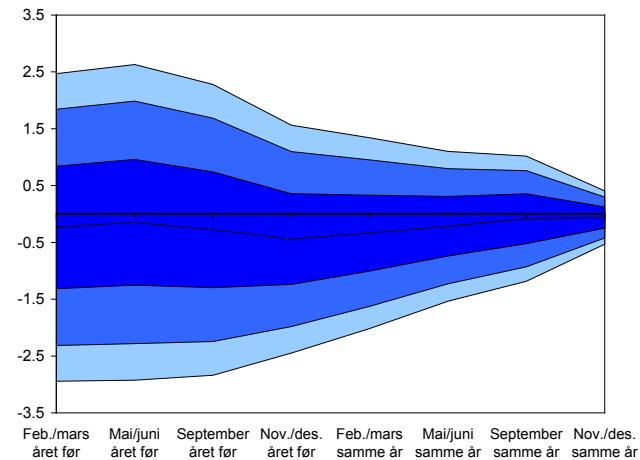
I tråd med for lave BNP anslag, finner vi at anslagene på arbeidsledigheten har hatt en tendens til systematisk å ha blitt noe for høye. Prognosene gitt i februar/mars og mai/juni året før prognoseåret er begge i gjennomsnitt mellom 0,2 og 0,3 prosentpoeng for høye, deretter er gjennomsnittlig avvik omtrent 0,1 prosentpoeng fram til og med februar/mars samme år. Etter dette er avvikene i gjennomsnitt tilnærmet null. Sett i lys av den store spredningen i disse anslagene, er

³ At alle avvik tilhører en gitt statistisk fordeling (Student t fordeling med lik forventning og spredning) og er uavhengige.

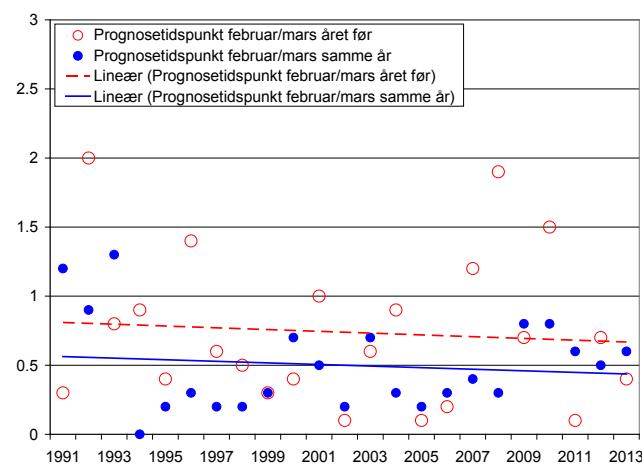
Figur 2.16. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Absolutt avvik fra foreløpig regnskap

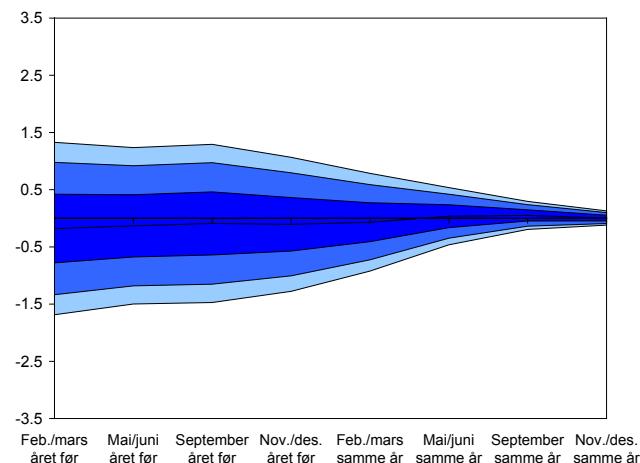
Figur 2.19. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Absolutt avvik fra foreløpig regnskapstall og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

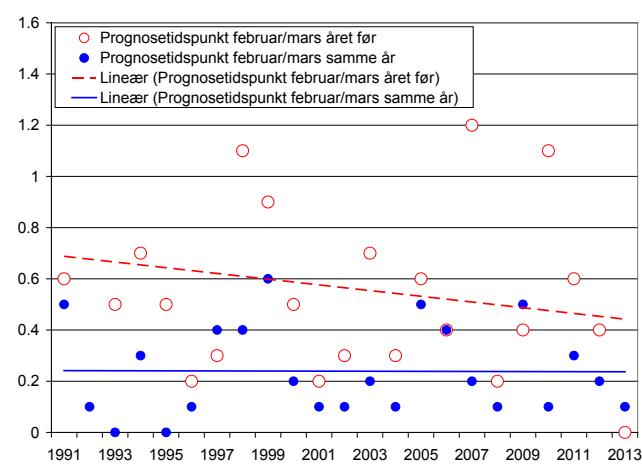
Figur 2.17. Anslag på prosentvis endring i KPI. Absolutt avvik fra regnskap

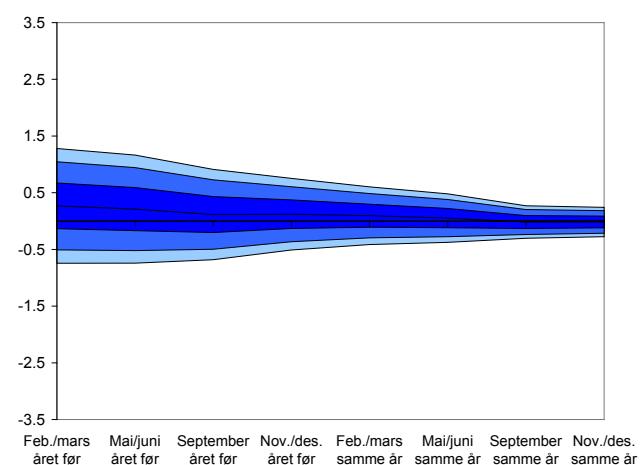
Figur 2.20. Anslag på prosentvis endring i KPI. Absolutt avvik og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

Figur 2.18. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Absolutt avvik fra regnskap

Figur 2.21. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Absolutt avvik og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

det ikke store systematiske feil i våre anslag for de tre hovedstørrelsene.

Spredningen i anslagene

Det har vært relativt stor spredning i avviket mellom anslaget på BNP-veksten gitt i februar/mars året før prognoseåret og det foreløpige regnskapstallet. Anslaget for 2007 avvek mest, med 4,1 prosentpoeng. 2007-anslaget er imidlertid påvirket av endringer i nasjonalregnskapets definisjoner. Av de 19 anslagene vi har lagd på dette tidspunktet fra og med 1995-prognosene, ligger 7 mer enn ett prosentpoeng unna det foreløpige regnskapstallet. Én gang traff prognosene helt nøyaktig - i 1996. Prognosene i 1998, 2008, 2011 og 2012 var også ganske gode med kun et avvik på mellom 0,1 og 0,3 prosentpoeng. Variasjonen i avvikene er i gjennomsnitt betydelig mindre i de prognosene som er gitt i desember året før, men fortsatt avviker 6 av 19 anslag med mer enn 1 prosentpoeng. Til tross for stadig mer informasjon om den økonomiske utviklingen i det året det gis prognoser for, er spredningen i avvikene deretter kun litt mindre helt fram til og med prognosene i september det samme året. En viktig årsak til dette er at de kvartalsvise BNP-tallene ofte har blitt revidert tildels betydelig gjennom prognoseåret. Først den siste prognosen vi gir før «fasiten» foreligger viser på ny en klar nedgang i spredningen i avvikene.

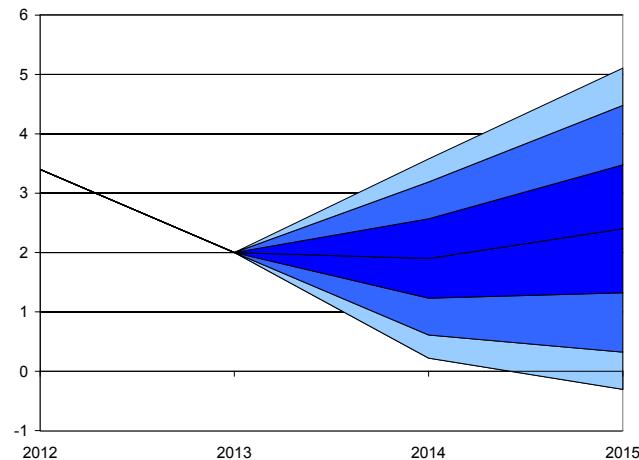
Vi finner et liknende mønster i anslagene for årsveksten i KPI. Det er betydelig variasjon mellom de første fem anslagene og resultatet, mens anslagene fra og med mai/juni samme år er svært treffsikre. Etter dette tidspunktet er det kun 2009-anslaget som er 0,3 prosentpoeng fra den faktiske vekstakten. Variasjonen i de foregående anslagene er 3-4 ganger så store. Siden KPI ikke revideres, avspeiler dette at faktisk utvikling i KPI gradvis blir kjent ettersom usikkerheten reduseres gjennom året.

Spredningen i avviket mellom anslaget på ledigheten og resultatet viser en jevnere nedgang etter hvert som prognosehorisonten blir kortere. Det gjennomsnittlige absoluttavviket er på 0,6 prosentpoeng i februar/mars året før og 0,2 prosentpoeng i februar/mars samme år. Deretter synker spredningen gradvis. Prognosefeilen for ledigheten reduseres betraktelig i de to siste prognosene før resultatet foreligger. Som for KPI, skyldes dette at tallet blir gradvis kjent gjennom året og ikke revidert.

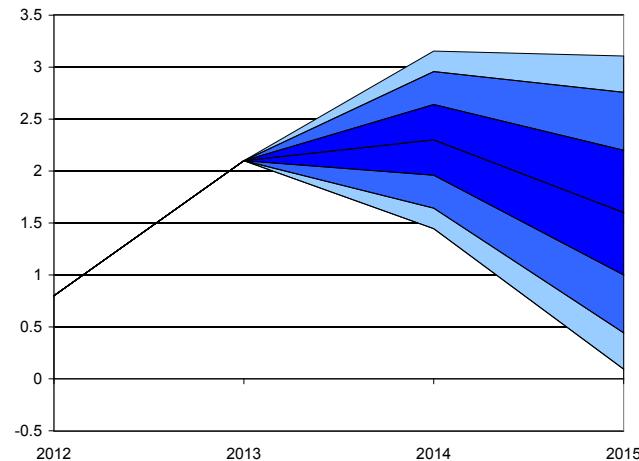
Prognosene for 2014 og 2015 er usikre

I figurene 2.22, 2.23 og 2.24 vurderes usikkerheten i anslagene for 2014 og 2015 gitt i denne rapporten. Vi anslår nå veksten i BNP Fastlands-Norge til 1,9 prosent i 2014 og 2,4 prosent i 2015. Basert på analysen over, er det 50 prosent sannsynlig at BNP-veksten for Fastlands-Norge vil ligge mellom 1,2 og 2,6 prosent i 2014 og mellom 1,3 og 3,5 prosent i 2015. Et intervall på til sammen 3,4 prosentpoeng i 2014, og 5,5 prosentpoeng i 2015, dekker den prosentvise veksten med 90 prosent sannsynlighet. Intervallene illustrerer at det er vanskelig å gi en presis prognose for veksten

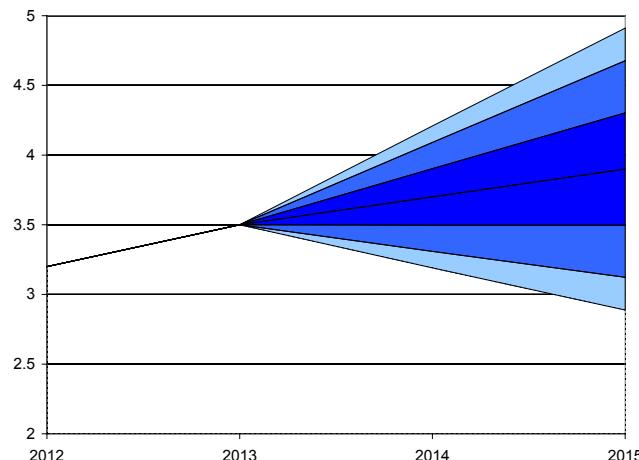
Figur 2.22. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Sikkerheten for at det foreløpige regnskapstallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

Figur 2.23. Anslag på prosentvis endring i KPI. Sikkerheten for at tallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

Figur 2.24. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Sikkerheten for at tallet vil ligge innenfor intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

i BNP Fastlands-Norge. Den har endret seg relativt mye fra år til år, og usikkerheten illustreres også ved at veksten revideres til dels mye fra foreløpig til endelig nasjonalregnskap.

Veksten i KPI var på 2,1 prosent i 2013. For 2014 og 2015 anslår vi veksten til henholdsvis 2,3 og 1,6 prosent. Det er 80 prosents sannsynlighet for at anslagene for 2014 og 2015 ikke bommer med mer enn henholdsvis 0,7 og 1,2 prosentpoeng.

Nivået på arbeidsledigheten er anslått å stige fra 3,7 prosent i 2014 til 3,9 prosent i 2015. Mens de historiske prognosefeilene tilsier at prognosene for 2014 kan betraktes som relativ sikker, hefter det mer usikkerhet til prognosene for året etter. For eksempel vil regnskaps-tallet med 80 prosent sannsynlighet ikke ligge mer enn 0,4 prosentpoeng fra vårt anslag for 2014. I 2015 er det derimot 80 prosent sannsynlighet for at ledigheten blir innenfor et intervall på 0,8 prosentpoeng over og under anslaget.

2.13. Hvor godt traff SSBs prognosenter for 2013?

SSB har jevnlig publisert makroøkonomiske prognosenter minst to år fram i tid siden 1990. Første gang vi publiserte prognosenter for 2013 som ledd i den ordinære konjunkturovervåkningen, var i begynnelsen av 2010. I tabell 2.8 vises anslagene som ble gitt da, men deretter bare anslagene som ble gjort i 2012 og 2013.

Anslagene som ble gitt tidlig i 2010 må ses på bakgrunn at det var rett i kjølvannet av finanskrisen. Aktivitetsfallet i fastlandsøkonomien var snudd og vi hadde i følge de foreløpige KNR-tallene tre kvartaler med positiv vekst bak oss. I hovedalternativet så vi for oss at veksten internasjonalt skulle ta seg gradvis opp slik at veksten internasjonalt i 2013 kunne karakteriseres som en nokså klar konjunkturoppgang. I ettertid kan vi konstatere at det ble en mye sterkere oppgang i 2010, men at den internasjonale veksten deretter ble langt svakere enn lagt til grunn. For norsk økonomi ble vekstanslagene gjennomgående noe overvurdert.

Tabell 2.8. SSBs framskrivinger for 2013. vekstrater i prosent når ikke annet framgår

	ØA 1/10	ØA 1/12	ØA 3/12	ØA 4/12	ØA 6/12	ØA 1/13	ØA 3/13	ØA 5/13	ØA 1/14
Realøkonomi									
Konsum i husholdninger mv.	3,2	4	4,3	4,7	4,2	3,3	3,5	2,3	2,1
Konsum i offentlig forvaltning	1,9	2,8	2,6	2	2	2,2	2,5	2	1,6
Bruttoinvestering i fast kapital	4,9	4,2	4,6	5,8	7,3	6,3	5,4	6,4	8,7
Utvinning og rørtransport	0,8	3,4	3,6	6,4	7,8	10,4	8,9	15,8	18
Fastlands-Norge	5,2	4,9	5,3	5,7	7,5	5,2	3,9	2,7	4,7
Boliginvesteringer	7,5	4,8	6,7	7,4	10	6,5	6,9	6,4	6,4
Eksport	1	0,8	0,4	0,2	2,3	1,4	-0,3	-2,5	-3,9
Råolje og gass	-1,9	0,1	-1	-0,9	3,7	2,7	-1,1	-5,3	-7,3
Eksport tradisjonelle varer	3,1	1,3	1	1,9	0	-0,2	0	0,8	0,8
Import	3,2	5,4	5,2	5,7	6,4	5	4,5	2,2	2,5
Import tradisjonelle varer	5,8	5,5	6,4	6,7	6,1	4	2,9	2	2,5
BNP	2,3	2	2	2,2	2,8	2,4	1,7	0,7	0,6
BNP Fastlands-Norge	3	2,8	2,8	3,1	2,9	2,6	2,4	1,8	2
Arbeidsmarked									
Sysselsatte personer	1,7	1,4	1,4	1,8	1,9	1,5	1,2	1,4	1,2
AKU-ledighet (nivå)	3,7	3,5	3,4	3,3	3,2	3,4	3,6	3,5	3,5
Priser og lønninger									
Årlønn	4,7	3,7	3,9	3,7	3,9	3,8	3,7	3,9	3,9
Konsumprisindeksen (KPI)	2,9	1,7	1,3	1,6	1,4	1,5	1,8	2,1	2,1
KPI-JAE	2,7	1,6	1,4	1,6	1	1,2	1,4	1,6	1,6
Eksportpris tradisjonelle varer	2,7	0,7	0,2	-1	-2	0,8	-0,2	2,3	3,1
Importpris tradisjonelle varer	2,8	-0,6	-1,2	-1,8	-3,1	-0,7	0,2	1,8	2,1
Boligpris	6,6	5,8	6,3	7,2	6,8	6	5,3	3,9	3,9
MEMO:									
Pengemarkedsrente (nivå)	5,2	3,1	2,4	2,3	1,9	1,9	1,8	1,8	1,8
Utlånsrente, rammelån (nivå) ¹	6,4	4	3,6	3,5	3,6	3,7	3,8	4	4
Importveid kronekurs (44 land)	1,2	-0,5	-0,8	-1,2	-3,2	-3,2	-0,7	2	2,2
Driftsbalanse, mrd. kroner	450,5	407,4	332,1	348,7	343,6	335,4	319,7	352,2	319,5
Eksportmarkedsindikatorer	7,2	3,2	2,5	2,5	2,2	1,1	1,1	1,3	1,3
Råoljepris, kroner per fat	551	627	545	563	589	610	595	634	639

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Husholdningenes etterspørsel ble anslått for høyt, i likhet med eksporten, men dette ble i stor grad motvirket av at en ikke så for seg den massive veksten i petroleumsinvesteringene i 2011-2013. Disse tidlige anslagene for året 2013 fremstår nå egentlig som overraskende gode. Veksten i BNP Fastlands-Norge ble anslått 1 prosentpoeng for høyt, mens ledighetsanslaget ble overvurdert med 0,2 prosentpoeng. Det nominelle bildet vil i et slikt tidsperspektiv alltid være vanskelig. Prognosene for lønnsvekst, inflasjon og ikke minst nominelt rentenivå fikk alle for høye verdier.

For anslagene gitt i 2012 og 2013 var det ganske store forskjeller i hvor godt de traff de ulike størrelsene. Til dels vil selvregulerende mekanismer sørge for at bommer på ett område fører til motvirkende bommer på andre. Det mest opplagte eksempelet er at etterspørselen fra fastlands-Norge og internasjonalt ble overvurdert samtidig som pengemarkedsrenta lenge ble anslått litt for høyt. Veksten i BNP Fastlands-Norge ble likevel overvurdert med unntak av en liten undervurdering i den siste prognosene fra desember i fjor.

Sysselsettingsutviklingen traff bedre ved at en overvurdering av produksjonen ble motvirket av en for høyt anslått arbeidskraftsproduktivitet. Prediksjonsfeilen for ledighetsraten var gjennomgående enda mindre enn bommen i sysselsetting, noe som kan tilskrives fleksibiliteten i arbeidstilbudet som ligger i modellen vi bruker. Faktisk traff vi perfekt med ledighetsanslaget tidlig i 2012, og lå aldri mer enn 0,3 prosentpoeng for lavt. Lønnsveksten traff enda bedre. Den største feilen blant de syv anslagene var 0,2 prosentpoeng. Den underliggende inflasjonen målt med KPI-JAE ble lenge perfekt anslått. Som en følge av at vi spesielt vinteren 2012/13 anslo en for sterk krone sammenliknet med fasit, ble inflasjonen undervurdert i rapportene i desember og mars.

Til tross for tendenser til litt for høyt anslåtte penge-markedsrenter, ble utlånsrentene undervurdert. Dette hadde sammenheng med at konsekvensene av faktisk og forventet innstramming av kapitalkrav til bankene ikke ble forutsatt. Dette sammen med for lavt anslått prisvekst for samlet konsum, bidro til at inntektsveksten i husholdningene ble overvurdert. Når også sparingen gjennomgående ble undervurdert ble dermed konsumet i husholdningene anslått alt for høyt. I noen grad kan det også føres tilbake til at anslagene på boligprisveksten, og dermed husholdningenes formue, ble for høy. Se også drøftingen av endringer i konsumfunksjonen i Boks 2.2 foran.

Investeringer er en etterspørselskategori som kan svinge mye. Anslagene for Fastlands-Norges investeringer i 2013 svingte også en hel del gjennom 2012 og 2013. Flere av prognosene traff godt, men de ble konsekvent overvurdert til og med mars-prognosene i fjor. Dette ble imidlertid mer enn motvirket av at petroleumsinvesteringene også i prognosene gitt i 2012 og 2013 til dels ble betydelig undervurdert, noe som bidro til at

overvurderingen av aktivitetsveksten i fastlandsøkonomien ikke ble større.

Eksporten av tradisjonelle varer har gjennomgående blitt ganske godt prognostisert, mens vi bommet mye på eksporten av olje og gass hvor ny informasjon av produksjonsfall kom helt på slutten av fjoråret. Våre anslag for importvekst følger i stor grad av anslagene for aktivitetsnivået og etterspørselskomponentene. Når disse ble overvurdert lenge ble også importveksten overvurdert.

Tabell 2.9. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2011-priser. Millioner kroner

	Ujustert			Sesongjustert						
	2012	2013		12.1	12.2	12.3	12.4	13.1	13.2	13.3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 163 689	1 187 774	287 981	290 890	292 879	294 149	297 103	297 647	297 542	298 598
Konsum i husholdninger	1 109 433	1 132 494	274 281	277 375	279 411	280 604	283 419	283 762	283 673	284 723
Varekonsum	554 323	559 463	137 398	139 575	139 607	139 890	141 924	141 549	139 509	139 806
Tjenestekonsum	509 682	522 671	125 890	126 765	128 325	128 747	129 372	130 092	131 164	131 849
Husholdningenes kjøp i utlandet	76 268	82 188	18 663	18 787	19 184	19 665	19 852	20 014	21 024	21 243
Utlendingers kjøp i Norge	-30 841	-31 828	-7 670	-7 752	-7 706	-7 698	-7 728	-7 894	-8 025	-8 176
Konsum i ideelle organisasjoner	54 256	55 280	13 700	13 515	13 468	13 545	13 684	13 885	13 869	13 876
Konsum i offentlig forvaltning	602 683	612 140	148 635	150 255	151 760	152 019	152 515	152 677	153 071	153 883
Konsum i statsforvaltningen	304 762	309 023	75 137	76 019	76 626	76 973	77 138	77 019	77 161	77 707
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	266 268	270 787	65 539	66 424	66 991	67 315	67 535	67 426	67 569	68 267
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	38 493	38 236	9 598	9 595	9 635	9 657	9 603	9 593	9 592	9 440
Konsum i kommuneforvaltningen	297 921	303 117	73 499	74 236	75 134	75 047	75 377	75 658	75 910	76 175
Bruttoinvestering i fast realkapital	583 849	634 773	141 852	143 243	146 708	151 507	153 576	161 812	160 428	158 690
Utvinning og rørtransport	166 092	195 989	39 605	41 181	40 784	44 533	45 386	48 947	52 007	49 646
Tjenester tilknyttet utvinning	2 765	2 000	395	331	958	1081	-477	1182	741	554
Utenriks sjøfart	23 724	27 181	6 575	5 577	5 227	6 360	6 544	7 698	6 543	6 401
Fastlands-Norge	391 268	409 603	95 277	96 154	99 739	99 532	102 123	103 985	101 137	102 090
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	305 178	315 302	73 973	75 390	77 748	77 695	78 315	80 688	77 769	78 283
Næringer	175 817	177 630	43 756	43 695	44 265	43 784	43 756	46 518	43 347	43 618
Industri og bergverk	23 515	24 364	5 899	6 238	5 365	6 036	6 012	6 584	5 741	5 917
Annen vareproduksjon	44 573	46 437	11 224	10 849	11 001	11 269	11 283	12 007	11 330	11 583
Tjenester	107 729	106 829	26 632	26 608	27 898	26 479	26 461	27 926	26 276	26 119
Boliger (husholdninger)	129 361	137 671	30 217	31 695	33 483	33 911	34 560	34 170	34 422	34 665
Offentlig forvaltning	86 090	94 301	21 304	20 764	21 990	21 837	23 807	23 297	23 368	23 807
Lagerendring og statistiske avvik	110 659	109 342	27 512	29 743	26 485	23 122	23 284	18 834	29 580	34 849
Bruttoinvestering i alt	694 507	744 115	169 364	172 986	173 192	174 629	176 860	180 646	190 007	193 539
Innlandsk sluttanvendelse	2 460 880	2 544 029	605 980	614 131	617 831	620 797	626 478	630 970	640 620	646 020
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (eksl. lagerendring)	2 157 640	2 209 517	531 893	537 299	544 378	545 700	551 741	554 309	551 749	554 571
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	688 773	706 441	169 939	171 019	173 750	173 856	176 322	175 974	176 439	177 689
Eksport i alt	1 165 804	1 120 686	297 340	298 849	284 474	285 278	279 787	285 146	282 725	273 768
Tradisjonelle varer	321 677	324 303	79 638	80 117	80 966	80 782	81 290	81 384	80 632	80 555
Råolje og naturgass	572 367	530 479	149 271	149 330	136 640	137 445	131 504	135 441	136 069	128 587
Skip, plattformer og fly	8 765	8 242	1 892	3 132	2 327	1 400	1 928	1 663	2 331	2 303
Tjenester	262 994	257 661	66 538	66 271	64 541	65 651	65 066	66 658	63 693	62 323
Samlet sluttanvendelse	3 626 684	3 664 715	903 320	912 980	902 305	906 075	906 265	916 116	923 345	919 788
Import i alt	796 233	816 476	196 606	201 292	199 204	198 825	201 904	204 064	205 842	203 584
Tradisjonelle varer	482 523	494 655	120 274	120 538	120 983	120 460	123 181	123 419	123 610	124 060
Råolje og naturgass	14 206	15 728	3 308	5 045	2 975	3 001	3 740	3 575	4 843	2 904
Skip, plattformer og fly	26 330	28 079	6 150	6 771	6 584	6 750	6 732	6 588	7 493	7 248
Tjenester	273 174	278 014	66 874	68 936	68 662	68 615	68 250	70 482	69 896	69 373
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2 830 451	2 848 239	706 714	711 689	703 102	707 249	704 362	712 052	717 503	716 203
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2 146 145	2 188 113	529 967	534 615	539 233	540 936	544 011	545 414	548 044	551 274
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	684 305	660 126	176 746	177 073	163 868	166 314	160 351	166 638	169 459	164 929
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 842 887	1 879 719	455 802	458 970	462 193	464 045	466 634	468 538	470 920	474 367
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 403 632	1 432 178	346 879	349 570	352 048	353 241	355 378	356 987	358 862	361 680
Industri og bergverk	190 639	196 872	47 212	47 123	47 965	47 949	48 144	49 532	50 122	49 478
Annen vareproduksjon	243 959	248 613	60 916	61 615	60 788	60 740	61 271	61 835	62 307	63 116
Tjenester inkl. boligtjenester	969 034	986 693	238 751	240 832	243 294	244 552	245 963	245 620	246 433	249 086
Offentlig forvaltning	439 255	447 541	108 923	109 400	110 145	110 803	111 256	111 551	112 058	112 686
Produktavgifter og -subsider	303 258	308 394	74 166	75 645	77 040	76 891	77 377	76 876	77 124	76 907

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.10. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2011-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert		Sesongjustert							
	2012	2013	12.1	12.2	12.3	12.4	13.1	13.2	13.3	13.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,0	2,1	0,8	1,0	0,7	0,4	1,0	0,2	0,0	0,4
Konsum i husholdninger	3,0	2,1	0,7	1,1	0,7	0,4	1,0	0,1	0,0	0,4
Varekonsum	2,1	0,9	0,2	1,6	0,0	0,2	1,5	-0,3	-1,4	0,2
Tjenestekonsum	3,1	2,5	1,1	0,7	1,2	0,3	0,5	0,6	0,8	0,5
Husholdningenes kjøp i utlandet	9,7	7,8	3,5	0,7	2,1	2,5	1,0	0,8	5,0	1,0
Utlendingers kjøp i Norge	3,7	3,2	2,8	1,1	-0,6	-0,1	0,4	2,2	1,6	1,9
Konsum i ideelle organisasjoner	1,9	1,9	1,8	-1,4	-0,3	0,6	1,0	1,5	-0,1	0,0
Konsum i offentlig forvaltning	1,8	1,6	0,2	1,1	1,0	0,2	0,3	0,1	0,3	0,5
Konsum i statsforvaltningen	1,8	1,4	0,2	1,2	0,8	0,5	0,2	-0,2	0,2	0,7
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,0	1,7	0,4	1,4	0,9	0,5	0,3	-0,2	0,2	1,0
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	0,5	-0,7	-1,2	0,0	0,4	0,2	-0,6	-0,1	0,0	-1,6
Konsum i kommuneforvaltningen	1,8	1,7	0,2	1,0	1,2	-0,1	0,4	0,4	0,3	0,3
Bruttoinvestering i fast realkapital	8,3	8,7	4,1	1,0	2,4	3,3	1,4	5,4	-0,9	-1,1
Utvinning og rørtransport	14,6	18,0	4,7	4,0	-1,0	9,2	1,9	7,8	6,3	-4,5
Tjenester tilknyttet utvinning	..	-27,7	-271,5	-16,3	189,8	12,9	-144,1	-347,9	-37,3	-25,2
Utenriks sjøfart	14,6	14,6	18,9	-15,2	-6,3	21,7	2,9	17,6	-15,0	-2,2
Fastlands-Norge	4,5	4,7	2,2	0,9	3,7	-0,2	2,6	1,8	-2,7	0,9
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	5,9	3,3	1,9	1,9	3,1	-0,1	0,8	3,0	-3,6	0,7
Næringer	4,9	1,0	4,4	-0,1	1,3	-1,1	-0,1	6,3	-6,8	0,6
Industri og bergverk	3,1	3,6	0,8	5,7	-14,0	12,5	-0,4	9,5	-12,8	3,1
Annен vareproduksjon	5,1	4,2	6,5	-3,3	1,4	2,4	0,1	6,4	-5,6	2,2
Tjenester	5,2	-0,8	4,4	-0,1	4,8	-5,1	-0,1	5,5	-5,9	-0,6
Boliger (husholdninger)	7,3	6,4	-1,6	4,9	5,6	1,3	1,9	-1,1	0,7	0,7
Offentlig forvaltning	-0,4	9,5	3,6	-2,5	5,9	-0,7	9,0	-2,1	0,3	1,9
Lagerendring og statistiske avvik	-3,0	-1,2	-22,9	8,1	-11,0	-12,7	0,7	-19,1	57,1	17,8
Bruttoinvestering i alt	6,3	7,1	-1,5	2,1	0,1	0,8	1,3	2,1	5,2	1,9
Innenriksk sluttanvendelse	3,6	3,4	0,0	1,3	0,6	0,5	0,9	0,7	1,5	0,8
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (eksl. lagerendring)	2,9	2,4	0,9	1,0	1,3	0,2	1,1	0,5	-0,5	0,5
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	1,5	2,6	0,6	0,6	1,6	0,1	1,4	-0,2	0,3	0,7
Eksport i alt	1,1	-3,9	4,0	0,5	-4,8	0,3	-1,9	1,9	-0,8	-3,2
Tradisjonelle varer	1,7	0,8	2,5	0,6	1,1	-0,2	0,6	0,1	-0,9	-0,1
Råolje og naturgass	0,7	-7,3	7,6	0,0	-8,5	0,6	-4,3	3,0	0,5	-5,5
Skip, plattformer og fly	-35,6	-6	-26,2	65,5	-25,7	-39,8	37,7	-13,7	40,1	-1,2
Tjenester	3,0	-2,0	-0,8	-0,4	-2,6	1,7	-0,9	2,4	-4,4	-2,2
Samlet sluttanvendelse	2,8	1,0	1,3	1,1	-1,2	0,4	0,0	1,1	0,8	-0,4
Import i alt	2,3	2,5	-0,4	2,4	-1,0	-0,2	1,5	1,1	0,9	-1,1
Tradisjonelle varer	2,4	2,5	1,4	0,2	0,4	-0,4	2,3	0,2	0,2	0,4
Råolje og naturgass	4,6	10,7	1,0	52,5	-41,0	0,9	24,6	-4,4	35,5	-40,0
Skip, plattformer og fly	-17,9	6,6	41,7	10,1	-2,8	2,5	-0,3	-2,1	13,7	-3,3
Tjenester	4,4	1,8	-6,2	3,1	-0,4	-0,1	-0,5	3,3	-0,8	-0,7
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2,9	0,6	1,8	0,7	-1,2	0,6	-0,4	1,1	0,8	-0,2
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	3,4	2,0	1,0	0,9	0,9	0,3	0,6	0,3	0,5	0,6
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	1,3	-3,5	4,2	0,2	-7,5	1,5	-3,6	3,9	1,7	-2,7
Fastlands-Norge (basisverdi)	3,5	2,0	1,2	0,7	0,7	0,4	0,6	0,4	0,5	0,7
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	4,0	2,0	1,4	0,8	0,7	0,3	0,6	0,5	0,5	0,8
Industri og bergverk	2,7	3,3	0,4	-0,2	1,8	0,0	0,4	2,9	1,2	-1,3
Annen vareproduksjon	8,2	1,9	3,8	1,1	-1,3	-0,1	0,9	0,9	0,8	1,3
Tjenester inkl. boligjenester	3,2	1,8	0,9	0,9	1,0	0,5	0,6	-0,1	0,3	1,1
Offentlig forvaltning	2,2	1,9	0,7	0,4	0,7	0,6	0,4	0,3	0,5	0,6
Produktavgifter og -subsider	2,8	1,7	-0,5	2,0	1,8	-0,2	0,6	-0,6	0,3	-0,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.11. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. 2011=100

	Ujustert		Sesongjustert							
	2012	2013	12.1	12.2	12.3	12.4	13.1	13.2	13.3	13.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	101,1	103,8	101,2	100,4	100,5	101,6	102,2	102,9	104,3	104,7
Konsum i offentlig forvaltning	103,0	107,3	101,9	102,7	102,8	104,3	106,1	106,8	107,7	108,5
Bruttoinvestering i fast kapital	103,3	107,4	102,1	102,7	103,4	104,9	105,9	106,7	107,6	109,2
Fastlands-Norge	103,2	108,0	102,0	102,4	103,6	105,1	106,5	107,2	108,7	109,2
Innenlandsk sluttanvendelse	102,5	105,9	101,9	102,5	102,6	103,0	104,8	105,4	106,7	107,1
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	102,0	105,5	101,6	101,4	101,7	103,0	104,1	104,8	106,1	106,6
Eksport i alt	102,0	102,9	104,4	101,1	101,0	101,5	100,7	101,2	104,5	105,3
Tradisjonelle varer	96,4	99,4	98,4	96,6	94,9	95,8	97,0	98,8	99,2	101,7
Samlet sluttanvendelse	102,3	105,0	102,7	102,1	102,1	102,5	103,5	104,1	106,0	106,6
Import i alt	100,7	103,4	100,6	101,0	101,3	100,4	101,3	102,5	105,1	105,7
Tradisjonelle varer	100,6	102,7	100,5	100,5	100,9	100,8	100,3	101,4	103,8	105,5
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	102,8	105,5	103,3	102,4	102,3	103,1	104,2	104,5	106,3	106,8
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	102,1	106,0	101,2	101,8	102,1	103,4	104,6	105,7	106,5	107,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.12. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert		Sesongjustert							
	2012	2013	12.1	12.2	12.3	12.4	13.1	13.2	13.3	13.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,1	2,7	1,3	-0,8	0,1	1,0	0,6	0,7	1,3	0,4
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	4,1	-0,2	0,8	0,0	1,5	1,7	0,6	0,8	0,8
Bruttoinvestering i fast kapital	3,3	4,0	-0,5	0,6	0,7	1,4	0,9	0,8	0,9	1,5
Fastlands-Norge	3,2	4,6	-0,2	0,5	1,2	1,4	1,3	0,7	1,4	0,5
Innenlandsk sluttanvendelse	2,5	3,4	1,6	0,6	0,0	0,4	1,7	0,5	1,2	0,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	2,0	3,5	0,6	-0,1	0,3	1,2	1,1	0,7	1,2	0,5
Eksport i alt	2,0	0,8	0,9	-3,1	-0,1	0,5	-0,8	0,5	3,3	0,8
Tradisjonelle varer	-3,6	3,1	-1,0	-1,8	-1,8	1,0	1,2	1,9	0,4	2,5
Samlet sluttanvendelse	2,3	2,6	1,4	-0,7	0,0	0,4	1,0	0,5	1,9	0,5
Import i alt	0,7	2,7	0,8	0,4	0,3	-0,8	0,9	1,2	2,5	0,6
Tradisjonelle varer	0,6	2,1	0,1	0,1	0,4	-0,1	-0,6	1,2	2,4	1,6
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2,8	2,6	1,5	-0,9	-0,1	0,8	1,0	0,3	1,7	0,5
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,1	3,8	0,6	0,6	0,3	1,2	1,2	1,1	0,8	0,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3. Økonomisk vekst

Disponibel inntekt per innbygger var 509 000 kroner per innbygger i 2013. Denne inntektens reelle kjøpekraft var 91 prosent høyere enn i 1990 og 85 prosent høyere enn gjennomsnittsinntekten i OECD-området. Samtidig jobber nordmenn i gjennomsnitt mindre enn før og mindre enn i de fleste OECD-land. Dette kapittelet utdyper denne plasseringen av det norske inntektsnivået i «tid og rom». Beregninger av veksttrender og inntektsrelaterte tall per innbygger utfyller beskrivelsene av konjunkturbevegelsene i kapittel 1 og 2.

3.1. Utviklingen i inntekt per innbygger

Hovedkomponenter i disponibel inntekt for Norge
 Norges nasjonalinntekt og disponible inntekt tjenes i all hovedsak opp gjennom produksjon innenfor Norges grenser. Dette til tross for at Norge har betydelige og økende fordringer på utlandet, i første rekke gjennom Statens petroleumsfond – utland (SPU). Dette fremgår av tabell 3.1 som viser hvordan nasjonalregnskapet beregner denne inntekten. Kun 1,3 prosent av den disponible inntekten i 2013 kom fra utlandet via netto overføringer fra utlandet, herunder kapitalavkastning, lønn, skatter og trygder, utviklingshjelp, avtalte kontingenter til blant annet EU og FN. Disse nettoinntektene måles ved overskuddet på rente- og stønadsbalanse.

Bidraget til disponibel inntekt fra produksjon innenfor Norges grenser, måles ved *nettonasjonalproduktet* (NNP), som er *bruttonasjonalproduktet* (BNP) fratrukket slitasje av realkapital (*kapitalslit*). Med unntak av offentlige tjenester, beregnes de innenlandske produksjonsinntektene med utgangspunkt i produktenes *markedsverdi* som reflekterer hva kjøperne er villige til å betale for produktene. Markedsverdien inkluderer *netto produktkatter*, dvs. merverdiavgift og andre avgifter fratrukket subsidier. Tallene i tabell 3.2 innebærer at disse skattene i 2013 utgjorde 12,6 prosent

av både disponibel inntekt og markedsverdien av NNP. Offentlige tjenester selges i liten grad i markeder, og de verdssettes derfor på grunnlag av kostnader.

Det har ofte interesse å tallfeste bidraget til disponibel inntekt (eller BNP) fra enkeltnæringer. Det gjelder særlig olje- og gassinntektene. Enkeltnæringerens produksjon (og brutto- og nettoprodukt) måles i *basisverdi* som er markedsverdien fratrukket netto produktkatter. Basisverdien av en nærings nettoprodukt er (tilnærmet) den inntekten fra ren produksjon innenfor Norges grenser som bedriftene sitter igjen med til å lønne arbeid og kapital. Tallene i tabell 3.2 innebærer at i 2013 ble 23,2 prosent av basisverdien av NNP og 20,2 prosent av disponibel inntekt opptjent i olje- og gassvirksomheten.

Det er imidlertid to prinsipielle problemer knyttet til å definere og måle de løpende petroleumsinntektene. For det første er ikke basisverdien av nettoproduktet i petroleumsvirksomheten lik grunnrenten knyttet til olje og gass, den såkalte *petroleumrenten*. For det andre fanger verken nettoproduktet eller petroleumrenten opp at produksjonen av olje og gass i et år innebærer tömming av begrensete olje- og gassreserver som nødvendigvis reduserer fremtidig produksjon.

Tabell 3.1. **Disponibel inntekt med hovedkomponenter.**
Løpende priser. Milliarder kroner

	2012	2013
Bruttonasjonalprodukt, markedspriser	2 909	3 004
- Kapitalslit	404	431
= Nettonasjonalprodukt, markedspriser	2 505	2 573
+ Netto formuesinntekt og lønn fra utlandet	62	49
= Nasjonalinntekt	2 567	2 622
- Stønader og løpende overføringer til utlandet	32	36
= Disponibel inntekt for Norge	2 535	2 585
Middelfolkemengde ¹ , 1 000 personer	5 019	5 080
Tall per innbygger, 1 000 kroner		
Disponibel inntekt	505	509
Bruttonasjonalprodukt	580	591
Nettonasjonalprodukt	499	506

¹ Middelfolkemengden er gjennomsnittet av folkemengden ved inngangen til og ved utgangen av året.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

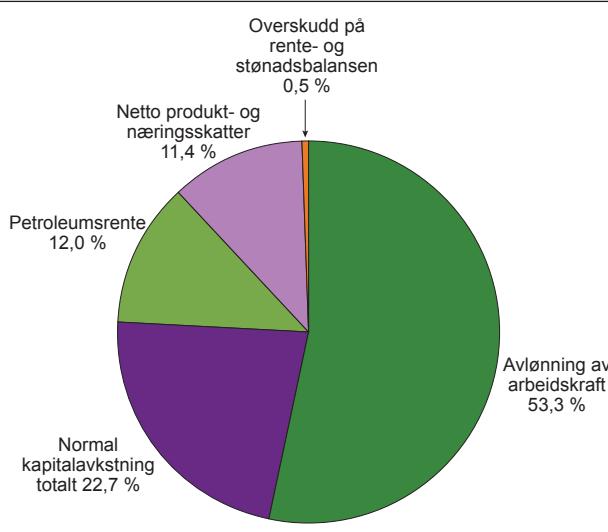
Tabell 3.2. **Disponibel inntekt etter kilde. Løpende priser.**
Milliarder kroner

	2012	2013
Disponibel inntekt for Norge	2 535	2 585
Overskudd på rente- og stønadsbalanse overfor	30	13
Nettonasjonalprodukt, markedspriser	2 505	2 573
Netto produktkatter	309	325
Netto nasjonalprodukt, basisverdi	2 196	2 248
I alt, ekskl. olje- og gassvirksomhet	1 631	1 727
Olje- og gassvirksomhet	565	521
Netto næringssubsidier	30	29
Faktorinntekt	2 226	2 277
Avlønning av arbeidskraft (= lønnskostnader i alt)	1 306	1 379
Driftsresultat i alt	920	898
I alt, ekskl. olje- og gassvirksomheten	428	458
Olje- og gassvirksomheten	493	440
Normal kapitalavkastning ¹	120	129
Petroleumrent	373	311

¹ Normal kapitalavkastning basert på gjennomsnitt av faktisk avkstning i fastands-næringene siste 5 år.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.1. Sammensetningen av disponibel inntekt for Norge i 2013. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Petroleumsrenten kan anslås som basisverdien av nettoproduktet fratrukket lønnskostnader og et anslag på normal kapitalavkastning i annen virksomhet. Metoden forutsetter at petroleumsrente ikke deles ut gjennom lønn og fortjenestemarginer i olje- og gassrelatert virksomhet. Forholdet mellom løpende kapitalavkastning i Fastlands-Norge og løpende verdi av realkapitalen i Fastlands-Norge har variert i underkant av 10 prosent de siste årene, se avsnitt 3.3. Når den normale avkastningen på dette grunnlaget settes lik 9,4 prosent, blir petroleumsrenten 311 milliarder kroner i 2013. Dette anslaget på petroleumsrenten utgjorde 12 prosent av disponibel inntekt i 2013.

Figur 3.1 viser sammensetningen av disponibel inntekt for Norge i 2013 når petroleumsinntektene måles ved petroleumsrenten. Arbeidsinnsats gir det klart største bidraget til disponibel inntekt, og omtales derfor ofte som «vår viktigste ressurs». I 2013 utgjorde de samlede lønnskostnadene (= utbetalte lønn før skatt + arbeidsgiveravgift) 53 prosent av disponibel inntekt. Gitt anslaget på petroleumsrenten i tabell 3.2, var den tilsvarende andelen for kapitalavkastning 23 prosent. Sistnevnte andel blir mindre desto lavere anslag man bruker på den normale kapitalavkastningen i beregningen av petroleumsrenten.

Inntekt per innbygger i Norge sammenlignet med andre land

Norske innbyggere har i gjennomsnitt en betydelig høyere realinntekt enn alle andre OECD-land.¹ Tabell 3.3 og figur 3.2 viser den prosentvise forskjellen mellom realverdien av nasjonalinntekt per innbygger i noen av de rikeste OECD-landene og Norge. Tilgjengelig tall gjør det ikke mulig å sammenligne disponibele inntekter

¹ Luxembourg har litt høyere nasjonalinntekt per innbygger etter korrekjon for prisnivåforskjeller enn Norge. Luxembourg er imidlertid en så spesiell økonomi på grunn av bevegelser av inntekter og personer over landets grenser, at det er uinteressant som sammenligningsgrunnlag.

mellan land, men nasjonalinntekten ligger svært nært disponibel inntekt. Med realinntekt menes nasjonalinntekten korrigert for forskjeller mellom landenes prisnivå ved hjelp av kjøpekraftspariteter (heretter PPP, forkortet fra Purchasing Power Parities). PPP måler forskjeller i priser på sammenlignbare varer og tjenester i ulike land, regnet i felles valuta. Ved å PPP-korrigere gjennomsnittsinntekten i et land, samt regne om til relevant valuta, kan man beregne hvor mange «kurver» med et gitt innhold av varer og tjenester som man kan kjøpe for en norsk tusenlapp i ulike land.

I 2012 lå denne reelle gjennomsnittsinntekten for hele OECD-området hele 46 prosent lavere enn i Norge. Blant landene i figuren kommer Sveits og USA nærmest Norge, men også her var denne realinntektsforskjellen henholdsvis 21 prosent og 24 prosent i 2012. I både Danmark, Sverige, Nederland og Tyskland lå realinntekten per innbygger tilnærmet 35 prosent under det norske nivået.

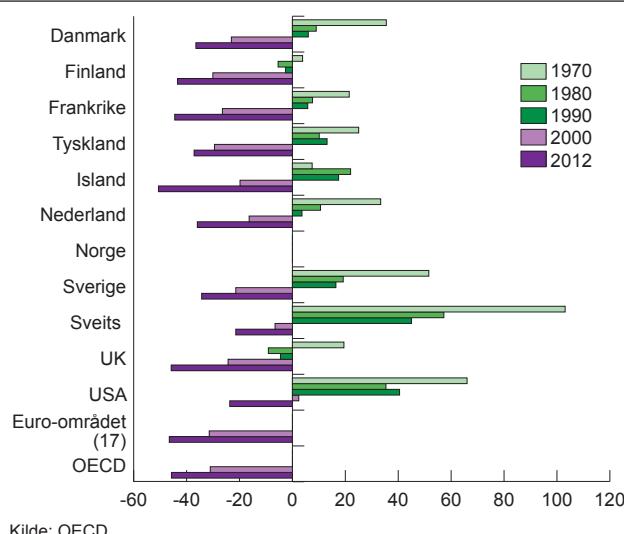
Bildet av den norske rikdommen blir enda mer slående når man fører inntekts sammenligningene noen tiår tilbake. I 1970 hadde alle landene som er med i tabell 3.3 og figur 3.2 til dels betydelig høyere reell gjennomsnittsinntekt enn Norge. For eksempel lå den reelle gjennomsnittsinntekten i Sverige og Danmark da henholdsvis 52 og 35 prosent over det norske nivået. Innhenting av de rike europeiske landenes inntektsforsprang var relativt sterkt på 1970-tallet, mens den gikk klart saktere på 1980-tallet. På 1990-tallet akselearerte veksten i inntekt per innbygger i Norge relativt til de andre landene. I 1995 hadde det norske nivået passert alle de europeiske landene som er med i figur 3.2. USAs nivå ble passert i 2004. Andre land ble rammet hardere enn Norge av finanskrisen høsten 2008 og den etterfølgende krisen knyttet til høy statsgjeld. Likevel minsket Norges relative inntektsforsprang til de fleste OECD-landene noe i årene 2009 og 2010, for så å øke igjen i 2011 og 2012. En av årsakene til de senere års utvikling er den sterke befolkningsveksten de siste årene, særlig forårsaket av høy innvandring etter 2004.

Tabell 3.3. Prosentvis avvik mellom nasjonalinntekt per innbygger i utvalgte OECD-land og Norge. Løpende priser og løpende omregning til kjøpekraftspariteter

	1970	1980	1990	2000	2012
Danmark	35	9	6	-23	-36
Finland	4	-5	-3	-30	-43
Frankrike	21	8	6	-26	-44
Tyskland	25	10	13	-29	-37
Island	7	22	17	-20	-51
Nederland	33	11	4	-16	-36
Norge	0	0	0	0	0
Sverige	52	19	16	-21	-34
Sveits	103	57	45	-7	-21
UK	19	-9	-4	-24	-46
USA	66	35	41	2	-24
OECD	-31	-46

Kilde: OECD.

Figur 3.2. Prosentvis avvik mellom nasjonalinntekt per innbygger i utvalgte OECD-land og Norge. Løpende priser og løpende omregning til kjøpekraftspariteter

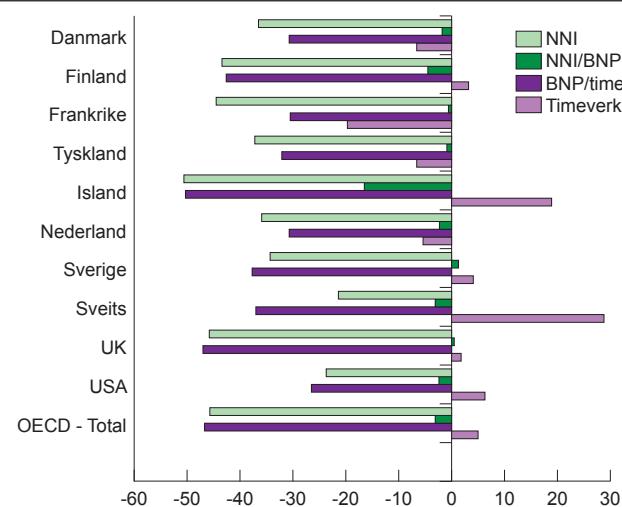
Kilde: OECD.

Selv om det meste av innvandringen har vært arbeidsinnvandring, og norsk økonomi har vokst sterkere enn de fleste andre OECD-landene, har altså ikke nasjonalinntekten *per innbygger* vokst entydig raskere i Norge enn i de fleste andre OECD-landene de siste 5-6 årene.

Figur 3.3 viser at hovedbidraget til Norges inntektsforsprang til OECD-gjennomsnittet kommer fra BNP per timeverk. BNP per timeverk for hele OECD-området lå i 2012 47 prosent lavere enn i Norge. Den tilsvarende forskjellen var for Sverige og Danmark henholdsvis 38 prosent og 31 prosent. Forskjellen var også betydelig for USA – 27 prosent. Forskjellene her skyldes ikke bare høy arbeidsproduktivitet, men også at Norge får godt betalt for eksporten i forhold til prisene på import. Dette skyldes flere år med bedring av bytteforholdet overfor utlandet som følge av økte priser på olje og gass, kombinert økt import av billige varer fra Kina og andre lavkostland. De relativt små forskjellene i forholdet mellom NNI og BNP reflekterer at de andre landene ikke har kapitalinntekter fra utlandet som kan måle seg med avkastningen fra det norske oljefondet.

Nordmenn tar også mer fri enn man gjør i de fleste andre OECD-land. Trolig undervurderer tall for timeverk per innbygger forskjellene i reell arbeidsinnsats, fordi mer av blant annet omsorg for barn og eldre er overført til det formelle arbeidsmarkedet i Norge enn i land utenfor Skandinavia. Spesielt i Sveits og på Island jobber innbyggerne i gjennomsnitt mer enn i Norge. I 2012 var forskjellene henholdsvis 29 og 19 prosent. Av de utvalgte landene hadde Frankrike og Tyskland lavere arbeidsinnsats per innbygger enn Norge i 2012, henholdsvis 20 og 7 prosent. Forskjellene i arbeidsinnsats per innbygger er et resultat av både sysselsettingsandeler og arbeidstid per sysselsatt. Sysselsettingsandelen i Norge er nær gjennomsnittet i OECD for menn i de mest yrkesaktive alderstrinnene, dvs. 30-50 år. For eldre og for kvinner er sysselsettingsandelen høyere enn i de

Figur 3.3. Kilder til forskjell mellom Norge og utvalgte OECD-land i netto nasjonalinntekt per innbygger (NNI). Løpende priser og løpende kjøpekraftskorreksjon av NNI og BNP. 2012. Prosent

Kilde: OECD.

flest OECD-land. På den annen side er arbeidstiden per sysselsatt lavere i Norge enn i de fleste OECD-landene. Her må det imidlertid understrekkes at OECDs nivåtall for timeverk er usikre.

Realvekst i disponibel inntekt og viktige inntektskomponenter

Tabell 3.4 og figur 3.4 belyser utviklingen i kjøpekraften av hovedkomponentene i den disponibele realinntekten for Norge per innbygger. For dette formålet er alle de nominelle beløpene deflatert med en felles prisindeks for de produkter som kjøpes for inntekten, her prisindeksen for innenlands bruk av varer og tjenester. Dette målet på realinntekten per innbygger falt med 2,5 prosent fra 2012 til 2013, etter å ha økt med henholdsvis 4,2 prosent i 2011 med og 3,3 prosent i 2012. Realinntektsfallet i 2013 skyldtes at den nominelle inntektsveksten for Norge på 2 prosent ble mer enn oppveid av at folkemengden økte med 1,2 prosent og prisindeksen på innenlandske økte med 3,4 prosent. Den nominelle inntektsveksten for Norge ble trukket ned av et fall i nettoproduktet i olje- og gassvirksomheten på 7,5 prosent og en svekkelse av rente- og stønadsbalansen.

Fallet i realinntekten per innbygger i 2013 var et avvik fra det normale. Realinntekten i 2013 var 19 prosent høyere enn i 2000 og 2,8 ganger høyere enn i 1970. Disponibel inntekt faller omtrent sammen med markedsverdien av nettonasjonalproduktet i alle år. Målt per innbygger, utgjorde veksten i nettonasjonalproduktet eksklusive olje- og gassvirksomhet 75 prosent av den absolutte veksten i realdisponibel inntekt fra 2000 til 2013. De tilsvarende andelene for olje- og gassvirksomheten og rente- og stønadsbalansen var henholdsvis 10 og 14 prosent. Finanskrisen synes i figur 3.4 ved det markante forbigående fallet i realdisponibel inntekt fra 2008 til 2009. Dette slo klart sterkest

Tabell 3.4. Hovedkomponenter i realdisponibel inntekt per innbygger i Norge 1970-2013. Alle beløp deflatert med prisindeks på innenlandsk bruk av varer og tjenester. 1 000 2012-kroner

	1970	1980	1990	2000	2012	2013
Disponibel inntekt for Norge	173	239	257	406	505	492
Nettonasjonalprodukt	176	250	270	416	499	490
Nettonasjonalprodukt, ekskl. olje- og gassvirksomhet	176	213	239	324	385	389
Nettoprodukt, olje- og gassvirksomhet	0	37	30	92	115	101
Rente- og stønadsbalansen	-3	-11	-13	-10	6	2
Petroleumrente per innbygger		8	9	47	74	61
Middelfolkemengde	3 877	4 086	4 241	4 491	5 019	5 080

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ut på inntektsbidraget fra petroleumsinntektene som reflekterer det sterke fallet i oljeprisen. Dette fallet ga et forbigående dårligere bytteforhold overfor utlandet.

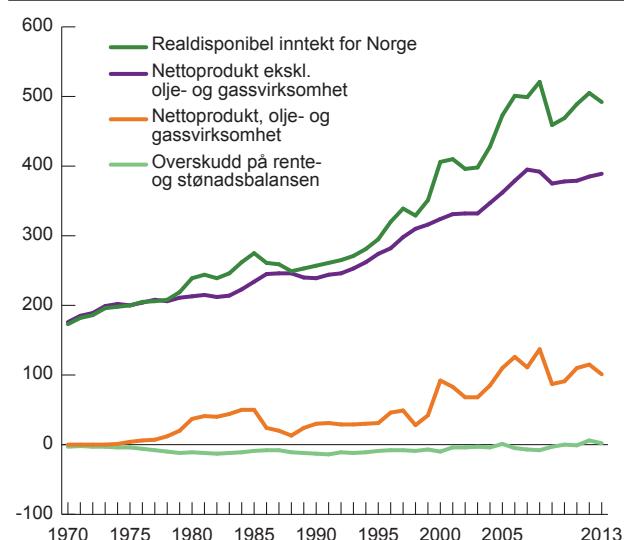
Betydningen av endringer i bytteforholdet

Når de nominelle inntektene regnes om til realverdier ved å deflattere dem med en felles prisindeks, som i tabell 3.4 og figur 3.4, vil endringer i bytteforholdet overfor utlandet være en av effektene bak veksten i realinntekten. Bytteforholdet bedres i form av økt kjøpekraft av norsk produksjon, når prisene på norsk produksjon vokser raskere enn prisene på innenlandsk bruk. Realinntektseffekten av bytteforholdsendringen avhenger i tillegg av hvor stor andel de tilhørende prisvirkningene på netto eksportverdi utgjør av den disponibele inntekten.

Inntektsvekstbidraget fra bytteforholdsendringer kan ikke fremstilles i form av nivåtall slik som komponentene i tabell 3.6 og figur 3.4. De må i stedet fremstilles ved en indeks som mäter endring i forhold til et utgangspunkt. Indeksene i figur 3.5 viser de akkumulerte bidragene til veksten i disponibel realinntekt for Norge fra henholdsvis bytteforholdsendringer, nettonasjonalproduktet og rente- og stønadsbalansen siden 1990. Her er tallene totaltall – ikke tall per innbygger. Tabell 3.5 viser de årlige vekstbidragene fra de samme inntektskomponentene de siste fire årene. I både tabell 3.5 og figur 3.5 er bidragene fra produksjonsvekst beregnet ved å deflattere nettoproduktet med prisindeksen for vedkommende nærings nettoprodukt – ikke prisindeksen for innenlandsk bruk. Det er nettopp denne alternative måten å deflattere på som gjør det mulig å identifisere inntektsbidraget fra endringer i bytteforholdet.

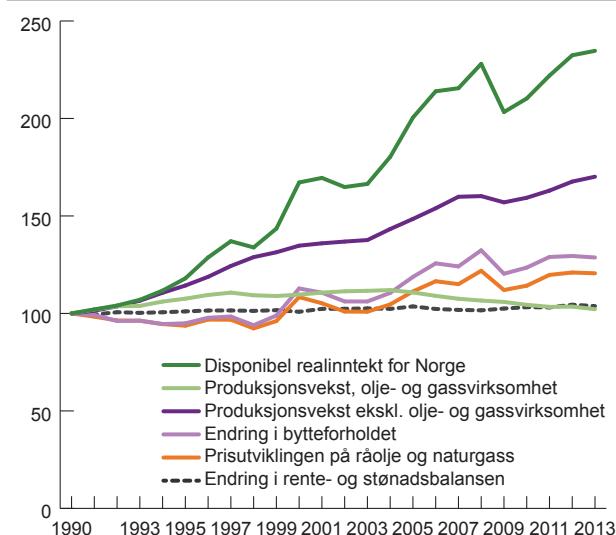
Tallene bak figur 3.5 innebærer at veksten i produksjonen eksklusive olje og gass bidro med 52 prosentpoeng til veksten i samlet disponibel realinntekt fra 1990 til 2013. 21 prosentpoeng kom fra forbedret bytteforhold. 15 prosentpoeng kom fra prisøkning på olje og gass alene. Bytteforholdet svekket seg med 0,6 prosent fra 2012 til 2013. Hovedbidraget kom fra olje- og gassprisnedgang. (Summen av den prosentvis veksten fra 1990 til 2013 i hver av de spesifiserte vekstkildene i figur 3.5 er vesentlig lavere enn veksten i disponibel realinntekt. Det skyldes at summen ikke fanger opp interaksjon mellom vekstratene.)

Figur 3.4. Hovedkomponenter i Norges realdisponibel inntekt per innbygger for Norge 1970-2013. Alle beløp deflatert med prisindeks på innenlandsk bruk av varer og tjenester. 1 000 2012-kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.5. Utvikling i disponibel realinntekt for Norge og vekstbidrag fra produksjon, bytteforhold og rente- og stønadsbalanse. Indekser. 1990=100

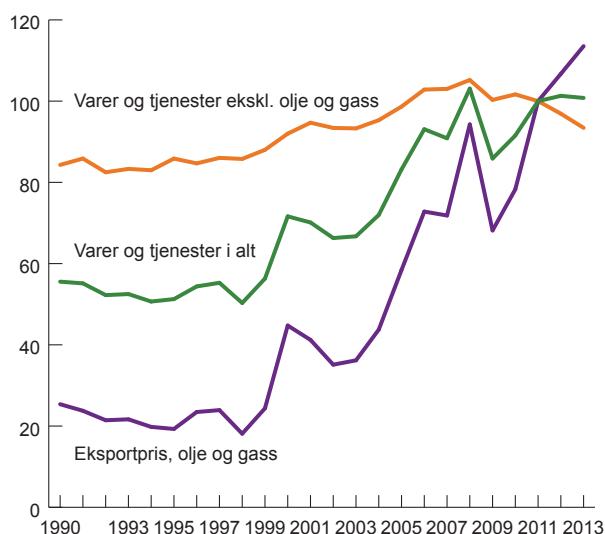
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.5. Bidrag til vekst i disponibel realinntekt for Norge fra året før. Prosent

	2009	2010	2011	2012	2013
Disponibel realinntekt for Norge	-10,8	3,4	5,6	4,7	-1,3
Vekstbidrag fra:					
Produksjonsvekst, oljevirksomhet	-0,7	-1,4	-1,0	0,1	-1,3
Produksjonsvekst ellers	-2,0	1,5	2,3	2,8	1,5
Endring i bytteforholdet	-9,1	2,6	4,4	0,4	-0,9
Herav prisutvikling for olje og gass	-8,1	2,0	4,9	1,0	-0,8
Endring rente- og stønadsbalansen	0,9	0,7	-0,1	1,3	-0,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.6. Endringer i forholdet mellom eksport- og importprisindeksær. 1990-2012. 2011=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Forholdet mellom prisene på norsk eksport og norsk import økte med 81 prosent fra 1990 til 2013, jf. Figur 3.6. Hvis olje og gass holdes utenfor, reduseres forbedringen til 11 prosent. For begge produktgrupper kom det meste av denne bedringen mellom 1999 og 2008. En viktig årsak til bedringen for tradisjonelle produkter er økt import fra Kina og andre lavkostland. Norge har imidlertid opplevd en sterkere bytteforholdsgevinst for tradisjonelle produkter enn det andre OECD-land har gjort, selv om «Kina-effekten» i stor grad er felles. Det reflekterer en «heldig» spesialisering av næringslivet i fastlands-Norge. Denne spesialiseringen skyldes imidlertid ikke bare tilfeldigheter. Veksten i valutainntekter fra salg av olje og gass og avkastning i SPU har gjort det mulig å redusere størrelsen på tradisjonell konkurranseutsatt sektor uten ubalanse i utenriksøkonomien. Mekanismen er særnorsk kostnadsvekst gjennom sterkere krone og høyere lønnsvekst enn hos handelspartnerne. Avskallingen av konkurranseutsatt virksomhet som følger av dette, kommer først og fremst i eksportnæringer. Her rammer kostnadsvekst som følge av vekst i prisene på innsatsfaktorer hardere de eksportbedriftene som opplever svak vekst i produktiviteten og produktprisene på verdensmarkedet, enn eksportbedrifter som opplever det motsatte.

Inntekter fra utlandet

Netto inntektsoverføringene fra utlandet, målt ved overskuddet på rente- og stønadsbalansen, falt fra 30 til 11 milliarder kroner fra 2012 til 2013. I 2013 utgjorde dette overskuddet kun 0,4 prosent av disponibel inntekt for Norge i 2013, se tabell 3.1 og tabell 3.6. Dette lave inntektsbidraget skyldes ikke at store bruttoinntekter og -utgifter oppveier hverandre; også brutto kapitalinntekter og -utgifter er beskjedne sammenlignet med produksjonsinntektene. Hvis anslaget i Nasjonalbudsjettet 2014 slår til, blir rente- og aksjeutbytteinntektene fra Statens pensjonsfond – Utland (SPU) 129 milliarder kroner i 2013. Det vil utgjøre 47 prosent av Norges samlede bruttoinntekter fra utlandet, beskrevet i tabell 3.6, men kun 5 prosent av disponibel inntekt. Kapitalen i SPU utgjorde i 2012 48,2 prosent av Norges samlede brutto fordringer på utlandet, og andelen blir trolig noe høyere i 2013, jf. tabell 3.7.

Netto inntektsbidraget fra overføringer av kapitalinntekter mellom Norge og utlandet reduseres i tillegg av to forhold. For det første utgjør brutto kapitalutgifter en relativt stor andel av brutto kapitalinntektene. Tallene i tabell 3.6 innebærer at betalingene fra Norge til utlandet i form av renter, aksjeutbytte og reinvestert fortjeneste summerte seg til henholdsvis 68 prosent i 2012 og 69 prosent i 2013 av det Norge mottok av de samme typene inntekt. Til sammenligning utgjorde Norges gjeld til utlandet 63 prosent av fordringene på utlandet i 2012. Tilsvarende andel var 58 prosent ved utgangen av 3. kvartal 2013. Disse tallene innebærer at Norge gjennomgående har høstet en lavere avkastning per krone investert i utlandet enn det utlendinger har høstet i Norge. Dette mønsteret har vedvart i mange år. Det må ses på bakgrunn av at Norges kapitalavkastning er et gjennomsnitt av alle utenlandske plasseringer, mens utlandets plasseringer i Norge er kun en liten og spesiell del av utlendingers portefølje. Spesielt er utlendingers investeringer relativt tungt koncentrert i olje- og gassvirksomheten der avkastningen har vært høyere enn den man i gjennomsnitt ellers har oppnådd. Beregninger for perioden 1992-2007 viser at utenlandsinvesteringer har kastet mer av seg for Norge enn for andre land.

Tabell 3.6. Rente og stønadsbalansen. Milliarder kroner

	2012	2013
Fra utlandet	290	277
Lønnsinntekter	4	5
Renteinntekter	105	110
Aksjeutbytte mv., inntekt	158	134
Reinvestert fortjeneste, inntekt	4	4
Løpende overføringer, inntekt	19	25
Til utlandet	261	267
Lønnsutgifter	28	33
Renteutgifter	89	85
Aksjeutbytte mv., utgift	71	63
Reinvestert fortjeneste, utgift	22	22
Løpende offentlige overføringer, utgift	30	34
Andre løpende overføringer, utgift	21	29
Rente- og stønadsbalansen	30	11
Lønn og formuesinntekter, netto	62	49
Løpende overføringer, netto	-32	-38
Driftsbalansen overfor utlandet	417	319
Kapitaloverføringer til utlandet, netto	1	1
Anskaffelse av patenter, lisenser mv. netto	0	0
Netto finansinvestering	416	318

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.2. Vekst i produksjon og produktivitet

Produksjonsveksten kan dekomponeres i bidrag fra innsats av arbeidskraft, kapital og andre innsatsfaktorer, samt en restbestemt faktor. Denne restfaktoren kalles vekst i total faktorproduktivitet (TFP). Over lengre periode tolkes den ofte som et mål på teknologiske og organisatoriske endringer. I det følgende er TFP-veksten målt som veksten i bruttoproduktet minus veksten i et veid gjennomsnitt av vekstratene for arbeidskraft og kapital. Vektena er løpende kostnadsandeler der kostnadene er antatt lik faktorinntekten. Det betyr at kapitalkostnadene måles ved driftsresultatet. Siden kapitalslitet utgjør en relativt konstant andel av bruttoproduktet, er den prosentvise veksten i bruttoproduktet et godt mål på veksten nettoproduktet i sektoren. Et enklere produktivitetsmål er arbeidsproduktivitet (AP) som i det følgende er definert som bruttoprodukt i faste priser per timeverk. Veksten i AP vil være lik TFP-veksten pluss et bidrag fra økt i kapitalintensitet (realkapital per timeverk).

Figur 3.7 viser veksten i indeks for henholdsvis bruttoproduktet i faste priser, timeverk, AP og TFP i den markedsrettede delen av Fastlands-Norge, eksklusive næringene *Raffinering, Bank og forsikring* og *Boligtjenester*. Grunnene til at disse næringene er utelett er: 1) Det er mange tilfeldige og store variasjoner i *Raffinering*, spesielt i bruttoproduktet; 2) produksjonen i *Bank og forsikring* måles fra kostnadssiden, slik at produktiviteten ikke kan måles; 3) *Boligtjenester* i hovedsak ikke er markedsrettet, fordi de fleste boliger er selveide. I figur 3.7 kan bidraget fra økt kapitalintensitet til AP-vekst avleses som differansen mellom kurvene for AP- og TFP-vekst.

Tabell 3.7. Norges fordringer på og gjeld til utlandet. Milliarder kroner ved utgangen av året (3. kvartal 2013)

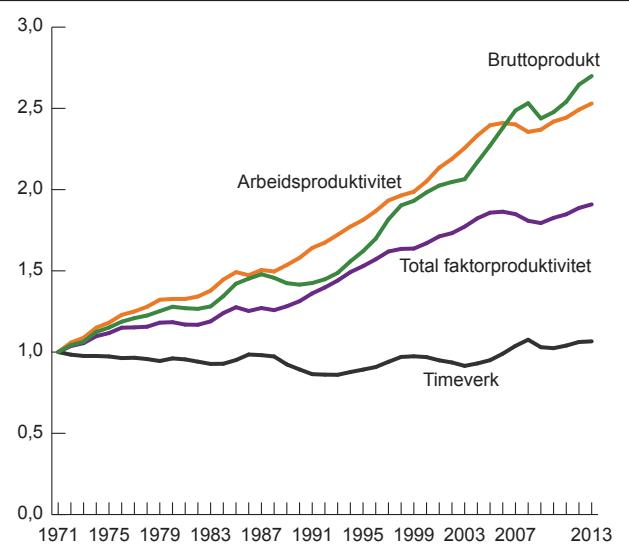
	2010	2011	2012	3. kvartal	2013,
Sum Norges fordringer på utlandet	7 012	7 362	7 941	9 147	
Gull og trekkrettigheter	14	14	13	14	
Sedler mv og bankinnskudd	310	512	550	506	
Obligasjoner og sertifikater	2 036	2 195	2 353	2 602	
Utlån	705	557	486	622	
Aksjer og andeler	3 234	3 291	3 784	4 658	
Forsikringstekniske reserver	8	7	8	8	
Andre fordringer	705	785	747	737	
Sum Norges gjeld til utlandet	4 710	4 791	5 027	5 337	
Gull og trekkrettigheter	0	0	0	0	
Sedler mv og bankinnskudd	752	962	930	929	
Obligasjoner og sertifikater	1 463	1 592	1 711	1 789	
Lån	1 263	967	1 051	1 162	
Aksjer og andeler	922	917	1 000	1 053	
Forsikringstekniske reserver	12	12	14	16	
Annen gjeld	298	341	322	388	
Netto fordringer overfor utlandet	2 301	2 570	2 914	3 810	
Memo: Markedsverdien av Statens petroleumsfond utland	3 081	3 308	3 825	4 729	
SPU i prosent av brutto fordringer på utlandet	43,9	44,9	48,2	51,7	
SPU i prosent av netto fordringer på utlandet	133,9	128,7	131,3	124,1	

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Bruttoproduktet i markedsrettede fastlandsnæringer var 2,7 ganger høyere i 2013 enn i 1971. Tre fjerdedeler av denne veksten har kommet etter 1990. Bak veksten på 7 prosent i timeverkene i disse næringene i denne perioden ligger ulike tendenser. Økt kvinnelig yrkesdeltaking og arbeidsinnvandring, særlig etter 2004, har vært motvirket av lavere gjennomsnittlig arbeidstid. Arbeidskraften har blitt mer enn 2,5 ganger så produktiv som den var i 1971, tilsvarende en gjennomsnittlig årlig AP-vekst på 2,2 prosent. Den tilsvarende TFP-veksten har vært 1,6 prosent. Den dominerende delen av veksten i bruttoproduktet kan altså tilskrives AP-vekst, og nær tre fjerdedeler av AP-veksten kan tilskrives TFP-vekst.

Historisk har produktivitetsveksten økt under oppgangskonjunktur og falt i nedgangskonjunkturer. En vanlig forklaring på dette er at det verken er mulig eller lønnsomt å trimme sysselsettingen og kapitalutstyr fullt ut i takt med produksjonsendringene. Under større kriser kan derimot nedbemannning gå hånd i hånd med produktivitetsvekst, fordi det da typisk er de minst lønnsomme bedriftene som reduserer aktiviteten mest. Når man ser på relativt bredt definerte grupper av næringar, byr utviklingen i Norge på få eller ingen eksempler på slike kriser. Når man vil anslå den underliggende produktivitetsveksten som gjennomsnittsveksten over flere år, bør man velge en periodeinndeling som fjerner mest mulig av forbipående konjunktureffekter. I

Figur 3.7. Bruttoprodukt, timeverk, total faktorproduktivitet og produksjonsbidrag fra økt kapitalintensitet i markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge, eksklusive næringene Raffinering, Bank og forsikring og Boligtjenester. Indekser, 1971=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

den følgende fremstillingen strekker periodene seg fra en konjunkturbunn til den neste. Tabell 3.8 viser AP- og TFP-veksten for store grupper av de markedsrettede fastlandsnæringene i ulike perioder som er relativt like med hensyn til konjunkturfase.

For de markedsrettede fastlandsnæringene som inngår i tabell 3.8, lå de gjennomsnittlige vekstratene for AP relativt konstant nær 2,5 prosent i de valgte periodene til og med perioden 1992-2003. I perioden 2004-11 var den gjennomsnittlige AP-veksten kun 0,9 prosent. Deretter har AP-veksten økt til 1,8 prosent som gjennomsnitt av veksten i 2012 og 2013. Det er likevel klart lavere enn vekstratene var i periodene før 2004. Forløpet for TFP-veksten og AP-veksten følger hverandre svært tett. Det var likevel en tendens til at TFP-vekstens bidrag til AP-veksten økte fra begynnelsen av 1980-tallet frem til begynnelsen av 2000-tallet. I første halvdel av 2000-tallet økte avstanden mellom AP- og

TFP-veksten, mens disse vekstratene gjennomgående har ligget nær hverandre fra og med 2008.

Tendensen til lavere produktivitetsvekst fra midten av 2000-tallet enn i tidligere år, finner man i mange land, se figur 3.8 som viser utviklingen i AP i utvalgte OECD-land fra 1990 til 2012. Også USA har i flere år etter 2004 opplevd svakere AP-vekst enn i perioden 1995-2004. Fallet i produktivitetsvekst fra midten av 2000-tallet har imidlertid vært markert sterkere i de fleste europeiske land enn i USA. Av de landene som er med i figur 3.8, har produktivitetsveksten vært særlig svak i blant annet Danmark hvor AP i 2012 lå bare 4 prosent over 2004-nivået. Den tilsvarende økningen i løpet av disse 9 årene var nær 12 prosent i USA. I Fastlands-Norge, Tyskland og Sverige var den nær 8 prosent.

Figur 3.9 gir et mer fokusert bilde av AP-utviklingen etter 2004. Den viser i større detalj hvor svak produktivitetsveksten var under finanskrisen i 2008 og 2009. Med unntak av Fastlands-Norge og USA falt AP-nivået i forhold til året før i både 2008 og 2009 i de landene som er med i figur 3.8. USA er det mest markerte unntaket. Målt i forhold til året før økte AP her med 0,8 prosent i 2008 og med 2,9 prosent i 2009.

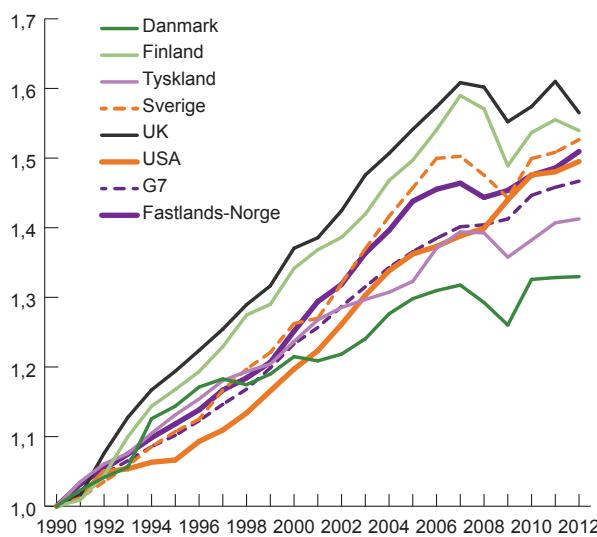
Det virker usannsynlig at de store produktivitetsendringene under finanskrisen, og variasjonene i disse mellom land, skyldes teknologiske endringer. Trolig kan endringene i stor grad forklares med forskjeller i arbeidsmarkedenes virkemåte og økonomisk politikk. I USA falt sysselsettingsandelen med 4,2 prosentpoeng fra 2007 til 2009, og med ytterligere ett prosentpoeng i løpet av 2010 og 2011, se figur 3.10. I Tyskland var utviklingen motsatt: Sysselsettingsandelen har økt i alle år etter 2003, om enn noe svakere i 2008 og 2009. I de andre landene vist i figur 3.10, falt sysselsettingsandelen i forhold til året før i 2008 og 2009, om enn svært lite i 2009 i Sverige, Finland og Storbritannia. Volumveksten for BNP falt i 2008 og var negativ i 2009 i de utvalgte landene, se figur 3.11. Fallet i BNP-veksten var minst i Fastlands-Norge og i USA, og sterkest i Finland. Alt i alt indikerer tallene at det under finanskrisen fant sted

Tabell 3.8. Produktivitetsvekst for bedrifter i markedsrettede fastlandsnæringene, eksklusive Raffinering, Bank- og forsikring og Boligtjenester 1973-2012. AP = Arbeidsproduktivitet, TFP = Total faktorproduktivitet. Gjennomsnittlige årlige vekstrater. Prosent

	1973-1983		1984-1991		1992-2003		2004-2011		2012-2013	
	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP
Bedrifter i Fastlands-Norge	2,5	1,3	2,2	1,7	2,7	2,2	1,0	0,5	1,8	1,6
Industri (utenom oljeraffinering)	2,1	1,1	1,6	1,0	1,2	0,7	0,9	0,7	2,1	2,3
Annен vareproduksjon	3,3	2,3	3,3	2,3	1,9	1,6	1,4	1,0	3,5	2,8
Bygg og anlegg	2,2	1,6	3,1	2,9	-0,1	-0,5	-0,9	-1,2	3,5	3,1
Privat tjenesteyting (utenom bank og forsikring)	2,3	1,1	2,0	1,8	3,5	2,9	1,0	0,4	1,1	1,1
Varehandel	4,4	2,9	2,5	2,3	5,2	5,7	3,2	3,5	1,8	2,1
Innenlandske transport	0,7	0,5	1,8	1,7	0,5	-0,2	0,9	0,8	0,0	0,5
IKT-næringer	1,3	-0,8	5,2	4,8	4,7	4,7	4,8	4,6	1,8	1,7

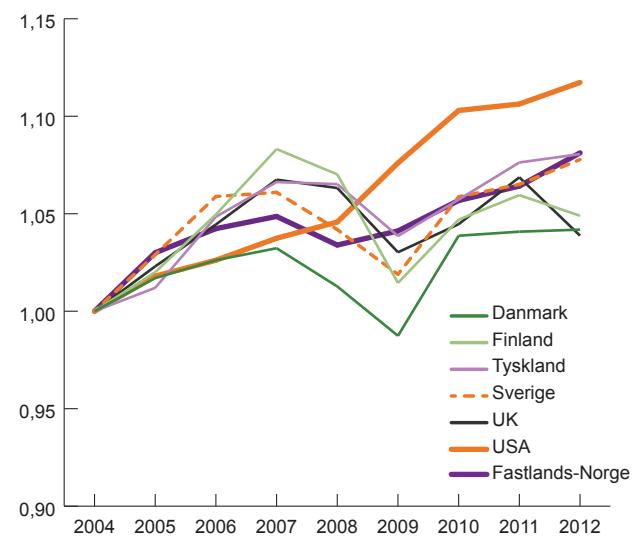
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.8. Utviklingen i arbeidsproduktivitet i utvalgte OECD-land. Indekser, 1990=1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.9. Utviklingen i arbeidsproduktivitet i utvalgte OECD-land. Indekser, 2004=1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

en sterkere avskalling av den minst produktive arbeidskraften i USA enn i de europeiske landene i figurene 3.8 og 3.9. Danmarks sysselsettingsandel har også falt kraftig, fra nær 78 prosent i 2008 til 73 prosent i 2011. Redusjonen her fra 2008 til 2009 forhindret ikke at AP falt med 2 prosent her fra 2008-nivået. Imidlertid økte AP med 5 prosent fra 2009 til 2010. Deretter har det vært motsatte men mindre endringer i sysselsettingsandelen og AP-nivået i Danmark

Endringene i USA bryter i noen grad med det vanlige mønsteret hvor konjunkturedgang ledsages av en klar svekkelse av produktivitetsveksten.² Dersom man måler produktiviteten ved forholdet mellom BNP og arbeidsstyrken (sysselsatte pluss ledige), blir forskjellene mellom utviklingen i USA og de europeiske landene i 2008 og 2009 mindre enn i figur 3.8.

I Norge startet fallet i AP- og TFP-veksten i Norge fra 2005 til 2006, se tabell 3.9. AP-veksten fra 2005 til 2006 var kun 0,6 prosent, mens vekstraten stort sett lå over 3 prosent de fem foregående årene. Den lave produktivitetsveksten i 2006 og 2007 kom ved en sterk økning i veksten i timeverk, ikke ved at det skjedde noe vesentlig fall i veksten i bruttoproduktet. Dette fallet

² Denne tolkningen støttes i Gordon, R. J. (2010): "Okun's Law, Productivity Innovations, and Conundrums in Business Cycle Dating", American Economic Review Papers and Proceedings, vol 100, no. 2.

i produktivitetsveksten er ekstra påfallende i lys av at norsk økonomi befant seg i en oppgangskonjunktur i disse årene, om enn i sluttfasen. Den gjennomsnittlige årlige produktivitetsveksten etter 2005 trekkes særlig ned av utviklingen i 2008. AP falt fra 2007 til 2008 med 1,9 prosent, og fallet i TFP var 2,2 prosent. Finanskrisen satte også sitt preg på 2009 og årene etterpå, selv om utviklingen i norsk økonomi var langt bedre enn i de fleste andre OECD-landene. Timeverksveksten i 2008 tyder på at bedriftene da i stor grad valgte å beholde arbeidskraften selv om produktetterspørselen utviklet seg svakt. Tallene for 2012 og 2013 indikerer en tilbakevending mot mer normal produktivitetsvekst, men tallgrunnlaget er for spinkelt til at dette kan slås fast med stor sikkerhet.

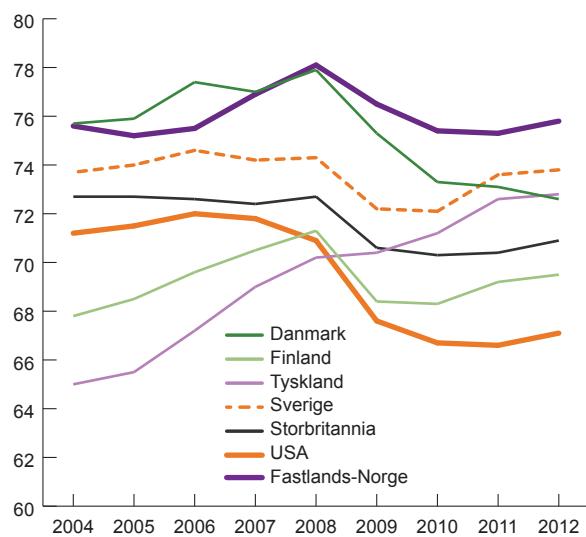
Det er interessant å kartlegge nærmere om fallet i produktivitetsveksten er et generelt fenomen i Fastlands-Norge, eller om utviklingen varierer mye mellom næringer. Tabell 3.8 foran deler de markedsrettede fastlandsnæringer (eksklusive Raffinering, Bank og forsikring og Boligtjenester) inn i de tre gruppene Industri, Annen vareproduksjon (primærnæringer, kraftforsyning, bygg- og anlegg) og Privat tjenesteyting. Den viser et fall i den gjennomsnittlige AP-veksten fra perioden 1992-2003 til perioden 2004-2011 for alle tre næringsgrupper. Men fallet er klart sterkest for privat tjenesteyting, hvor den gjennomsnittlige årlige AP-vekstraten reduseres fra 3,5 prosent til 1,0 prosent. En AP-vekst på

Tabell 3.9. Årlige vekstrater for markedsrettede fastlandsnæringer i Norge, eksklusive næringene Raffinering, Bank og forsikring og Boligtjenester. Prosent

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bruttoprodukt	5,1	4,7	4,8	4,5	1,8	-3,7	1,6	2,6	4,1	2,0
Timeverk	1,7	2,1	4,2	4,9	3,7	-4,3	-0,6	1,6	2,1	0,4
Arbeidsproduktivitet	3,4	2,7	0,6	-0,4	-1,9	0,6	2,1	1,0	2,0	1,5
TFP	2,9	1,9	0,3	-0,8	-2,2	-0,8	1,8	1,2	2,1	1,2

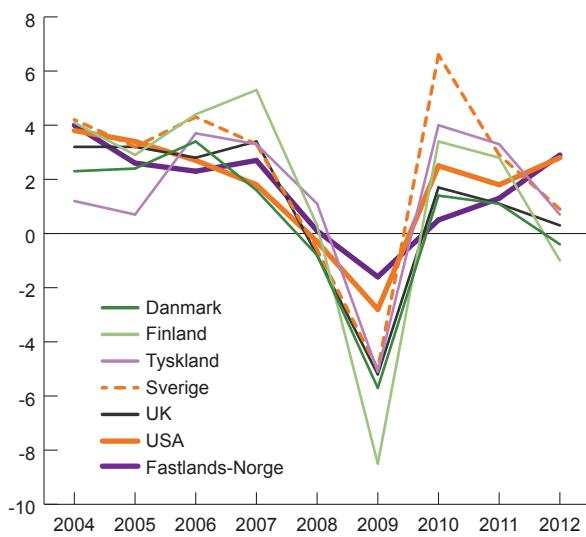
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.10. Sysselsettingsandeler av hele befolkningen 15-64 år i utvalgte OECD-land. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.11. Årlig volumvekst i BNP i utvalgte OECD-land. Prosent

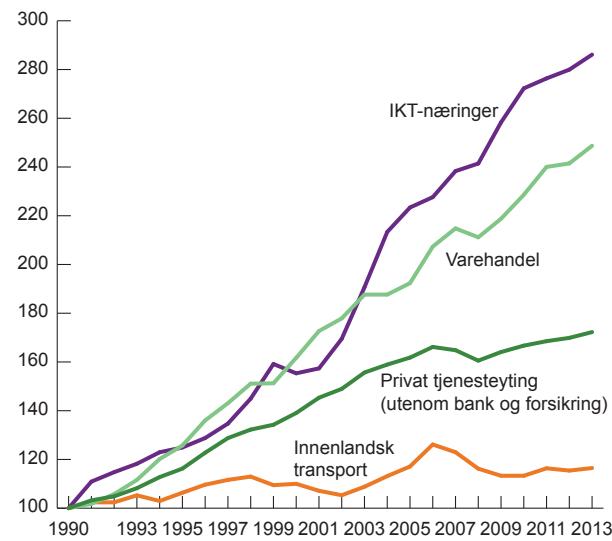

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3,5 prosent fremstår som meget høyt i forhold til andre næringer. AP-veksten i denne næringsgruppen i årene 2004-2011 var imidlertid lavere enn i periodene 1973-1983 og 1984-1991. Stort sett er forløpene for AP-vekst og TFP-vekst nær parallelle. Kildene til svakere produktivitetsvekst i Norge bør altså søkes blant tjenesteytende næringer.

Det er velkjent i alle land at problemene med å måle volumendringer i produksjonen gjennomgående er langt større for disse næringene enn de er i industri og annen vareproduksjon. Hovedårsaken er at tjenester gjennomgående er mindre standardiserte enn varer. Da øker problemene med å dekomponere veksten i produksjonsverdi i volumendringer og prisendringer. Et hovedproblem er å tallfeste kvalitetsendringer som en del av volumendringene.

Figur 3.12. Utvikling i arbeidsproduktivitet i næringer innenfor privat tjenesteyting, eksklusive næringene Bank og forsikring og Boligtjenester. Indekser. 1990=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.12 og tabell 3.10 viser AP-utviklingen i form av indeks for privat tjenesteyting og noen viktige enkeltnæringer i denne næringsgruppen. Tabell 3.11 viser gjennomsnittlige AP- og TFP-vekstrater. Fallet i produktivitetsveksten for næringssgruppen sett under ett kom i 2007. Varehandel er den klart største enkelt-næringen som nasjonalregnskapet spesifiserer innenfor privat tjenesteyting. I 2013 var næringens andel av bruttoproduktet i markedsrettede fastlandsnæringer (ekskl. Raffinering, Bank og forsikring og Boligtjenester) 19 prosent. Sammen med IKT-næringer, som har tilsvarende bruttoproduktandel på 7 prosent, har Varehandel alt i alt hatt en meget rask AP-vekst sammenlignet med andre næringar fra begynnelsen av 1970-tallet. Gjennomsnittlig årlig AP-vekst i årene 1992-2003 var 5,2 prosent for varehandel og 4,7 prosent for IKT-næringerne. Etter 2003 har AP-veksten i Varehandel vært svakere og mer ujevn. Gjennomsnittsveksten i perioden 2004-2011 var 3,2 prosent. Dette er fortsatt en høy AP-vekst sammenlignet med andre næringar. Men et fall i vekstrate på 2 prosentpoeng for en næring som veier så tungt, bidrar betydelig til fallet i AP-vekst for markedsrettede fastlandsnæringer totalt. I 2012 og 2013 falt den årlige AP-veksten i Varehandel ytterligere til rundt 2 prosent. IKT-næringerens høye AP-vekstrate holdt seg oppe i perioden 2004-2011, og utviklingen her har ikke bidratt til fallet i produktivitetsvekst i fastlandsnæringerne. Men også i denne næringen har AP-veksten vært mye lavere enn tidligere de siste tre årene. I innenlands transport har den målte produktivitetsveksten lenge vært relativt lav. AP-veksten var noe høyere enn det normale i 2005 og 2006, før den falt i 2007-2009, for deretter å vokse svakt. Utviklingen her har ikke bidratt nevneverdig til lavere samlet produktivitetsvekst etter 2005.

Tabell 3.10. Produktivitetsutvikling i utvalgte næringer. BP-andel = prosentandel av bruttoprodukt i markedsrettede næringer i 2013.
Indeks. 1990=1

	BP-andel	1990	1995	2000	2005	2012	2013
AP-indeks							
Privat tjenesteyting (eksl. Bank og forsikring og Boligtjenester)	54	100	116	139	162	170	172
Varehandel	19	100	126	162	192	241	249
Innenlandsk transport	6	100	106	110	117	115	116
IKT-næringer	7	100	125	155	223	280	286
TFP-indeks							
Privat tjenesteyting (eksl. Bank og forsikring og Boligtjenester)	54	100	120	137	150	153	155
Varehandel	19	100	140	179	207	267	275
Innenlandsk transport	6	100	102	102	108	106	107
IKT-næringer	7	100	130	160	226	279	284

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.11. Produktivitetsutvikling i utvalgte næringer. BP-andel = prosentandel av bruttoprodukt i markedsrettede næringer i 2013.
Indeks. 1990=1

	1973-1983		1984-1991		1992-2003		2004-2011		2012-2013	
	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP
Annен vareproduksjon ¹	3,3	2,3	3,3	2,3	1,9	1,6	1,4	1,0	3,5	2,8
Bygg og anlegg	2,2	1,6	3,1	2,9	-0,1	-0,5	-0,9	-1,2	3,5	3,1
Privat tjenesteyting, ekskl. Bank og forsikring og Boligtjenester	2,3	1,1	2,0	1,8	3,5	2,9	1,0	0,4	1,1	1,1
Varehandel	4,4	2,9	2,5	2,3	5,2	5,7	3,2	3,5	1,8	2,1
Innenlandsk transport	0,7	0,5	1,8	1,7	0,5	-0,2	0,9	0,8	0,0	0,5
IKT-næringer	1,3	-0,8	5,2	4,8	4,7	4,7	4,8	4,6	1,8	1,7

¹ Primærnæringer, bergverksdrift, vann- og kraftforsyning og bygg og anlegg.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Innenfor Annen vareproduksjon (primærnæringer, kraftforsyning og bygg- og anlegg) var produktivitetsveksten generelt sterkt frem til begynnelsen av 1990-tallet, men klart lavere deretter. AP-veksten svinger mye i primærnæringene, herunder fiskeoppdrett. For bygg og anleggsvirksomheten er den målte produktivitetsveksten betydelig svakere enn i andre næringer. Produktiviteten har falt fra midten av 1990-tallet frem til de siste par årene, se tabell 3.11. Imidlertid er det klare svakheter i målingen av volumutviklingen i denne næringen, særlig når man mener at denne i prinsippet bør inkludere kvalitetsforbedringer. Man har da heller ikke noe reelt holdepunkt for å vurdere produktivitetsveksten. Med en andel på 13 prosent av bruttoproduktet i markedsbaserte fastlandsnæringer påvirker den målte produktivitetsveksten utviklingen i denne næringen likevel viktig for helhetsbildet for privat tjenesteyting og fastlandsnæringerne. Utviklingen har imidlertid ikke vært spesielt mye svakere etter 2005 enn før 2005.

Som en oppsummering kan man si at Fastlands-Norge, i likhet med flere andre europeiske land, har hatt en produktivitetsutvikling etter 2005 som er svakere enn i tidligere år, og svakere enn i USA. Årene med finanskrisen veier tungt i gjennomsnittlige vekstrater for årene etter 2005. Produktivitetsvirkningene av denne krisen går høyst sannsynlig via arbeidsmarkedet og kapasitetsutnyttelsen – ikke teknologiske endringer. Under finanskrisen synes bedriftene i USA i større grad enn i Skandinavia, Tyskland og Storbritannia å ha sagt opp lavproduktive arbeidstakere. I USA er en økning

i arbeidsledigheten foreløpig en pris som betales for høyere produktivitetsvekst enn i mange europeiske land. Fastlands-Norges produktivitetsvekst har tatt seg opp i de siste, men er fortsatt noe svakere enn før 2005. Fallet i produktivitetsveksten i Fastlands-Norge kan i stor grad føres tilbake til varehandel og enkelte tjenesteytende næringer, samt bygg- og anleggsnæringen. I disse næringene er det store problemer med å måle produksjonsvolum og dermed produktivitet, i Norge som i andre land. For Norge virker det kanskje vanskeligst å forklare fallet i produktivitetsveksten i 2006 og 2007, under oppgangskonjunkturen før finanskrisen. Sammenfallet i tid gjør det nærliggende å tro at den høye arbeidsinnvandringen kan ha trukket den gjennomsnittlige produktivitetsveksten ned. Innvandrerne har i stor grad fått jobber i Bygg og anlegg, hotell- og restaurantnæringen og annen tjenesteyting. Her er bruttoproduktet per timeverk lavere enn gjennomsnittet for fastlandsnæringerne, og produktivitetsveksten har her vært relativt svak også før den høye innvandringen.

Forskning og utvikling

De totale utgiftene til forskning og utvikling (FoU) i Norge var på 48,0 milliarder kroner i 2012. Figur 3.10 viser hvordan dette beløpet fordeler seg på sektorer. Foreløpige tall for 2013 foreligger ikke, men anslag gitt av foretakene i 2. kvartal 2013 indikerer tilnærmet uendret FoU-innsats for næringslivet i 2013. Anslagene er usikre, og erfaringsmessig er de ofte lavere enn de endelige resultatene. Målt i faste priser økte FoU-utgiftene

med 1,6 prosent fra 2011 til 2012. Det var realvekst for alle tre sektorene; næringslivet (1,7), instituttene (2,4) og universitetene og høgskolene (0,9). Som andel av bruttonasjonalproduktet (BNP) har FoU-utgiftene variert lite rundt knappe 1,7 prosent de siste årene.

Til sammenligning har FoU-andelen av BNP for EU-landene ligget mellom 2,0 og 2,1 med svak oppadgående tendens de siste par årene. Av de nordiske landene har både Sverige og spesielt Finland hatt nedgang i FoU-utgiftene som andel av BNP, men ligger på et høyere nivå enn Norge. Danmark ligger også høyere enn Norge og er det nordiske landet som har hatt sterkest vekst i FoU-aktiviteten de senere årene.

Det er tradisjonelt næringslivets FoU-aktivitet som er lav i Norge sammenliknet med andre land og som fører til FoU som andel BNP er lav for Norge. Næringslivets FoU utgjør vel 50 prosent av samlet FoU i Norge, mens andelen i EU totalt er vel 60 prosent. I de øvrige nordiske landene er andelen tett opptil 70 prosent. En grunn til dette er at norsk næringsliv er relativt råvarebasert med relativt lav produksjon i næringer med typisk høy FoU-intensitet som for eksempel elektronisk utstyr, transportmidler og farmasøytsk industri. Norge er blant de landene som har hatt høyest FoU-vekst i næringslivet de siste par årene, rundt 8 prosent årlig. EU samlet hadde en vekst på 2,6 prosent; Danmark og Sverige hadde omtrent det samme. Finland hadde derimot en nedgang på 7 prosent fra 2011 til 2012.

Utvinning i råolje og naturgass bidro relativt sett mest til veksten i FoU i 2012; vel 30 prosent høyere enn året før. Både industri og tjenesteytende virksomhet hadde en økning på 4 prosent. Tjenesteytende virksomhet står for vel 50 prosent av samlet FoU i næringslivet.

FoU-kostnadene økte blant både små og store foretak i 2012. I foretak med minst 500 sysselsatte økte de med 10 prosent til 8,8 milliarder kroner. Denne veksten skyldes i stor grad økt FoU-aktivitet blant enkeltforetak innen industri og olje- og gassutvinning. Men selv om det samlet sett er vekst blant store foretak, hadde også en del store FoU-foretak betydelig nedgang i FoU-innsetten fra 2011. De 50 foretakene som rapporterte mest FoU i foregående undersøkelse hadde samlet sett en nedgang i FoU-kostnadene fra 2011 til 2012. Den prosentvis veksten var størst blant små foretak, men her er også tallene mest usikre. Foretak med 10-49

Tabell 3.12. FoU-utgifter i utvalgte EU-land. Prosent

	Totale FoU-utgifter som andel av BNP	Næringslivets FoU-utgifter som andel av BNP	
		2007	2012*
EU-27	1,85	2,07	1,31
Belgia	1,89	2,24	1,52
Danmark	2,58	2,99	1,96
Tyskland	2,53	2,92	1,95
Irland	1,28	1,72	1,20
Spania	1,27	1,29	0,68
Frankrike	2,08	2,26	1,45
Italia	1,17	1,27	0,69
Nederland	1,81	2,16	1,22
Østerrike	2,51	2,84	1,95
Finland	3,47	3,55	2,44
Sverige	3,40	3,41	2,31
Storbritannia	1,78	1,77	1,14
Norge	1,62	1,66	0,87
Fastlands-Norge	2,13	2,18	1,12

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

sysselsatte hadde en vekst på 16 prosent, og utførte FoU for 5,2 milliarder kroner i 2012.

Budsjetterte FoU-utgifter i godkjente søknader til SkatteFUNN-ordningen økte med i underkant av 8 prosent fra 2012 til 13,1 milliarder kroner i 2013 med et forventet skattefradrag på 2,1 milliarder kroner. Denne tidligindikatoren for FoU-aktiviteten har stort sett en tendens til å ligge høyere enn veksten som FoU-statistikken mäter i ettertid. Erfaringsmessig blir også bare om lag ¾ av de budsjetterte kostnadene realisert. SkatteFUNN gjelder for hele næringslivet, men i praksis brukes ordningen mest av små og mellomstore foretak. Fra og med 2014 blir fradragsgrunnlaget for egenutført FoU økt fra 5,5 til 8 millioner kroner.

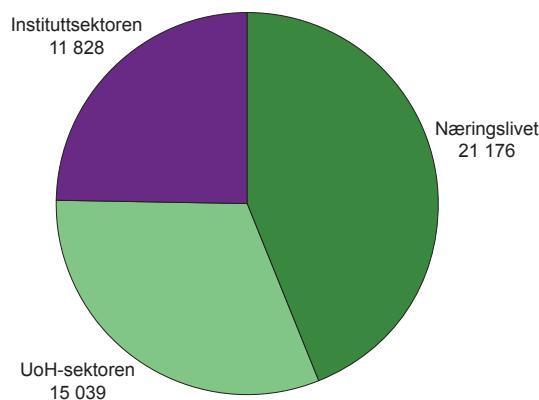
Den samlede innovasjonsaktiviteten i norske foretak var uendret i perioden 2010-2012 sammenliknet med perioden 2008-2010. Andelen foretak som introduserte nye eller vesentlig forbedrede produkter (varer eller tjenester) eller prosesser gikk ned fra 23 til 21 prosent, mens andelen som rapporterte om henholdsvis markeds- og organisasjonsinnovasjon begge økte. 21 prosent av foretakene introduserte organisasjonsmessige innovasjoner, mens 22 prosent introduserte markedsinnovasjoner. Isolert sett er nedgangen i andelen foretak med produkt- eller prosessinnovasjon innenfor usikkerhetsmarginen, men tallene viderefører

Tabell 3.13. Realkapitalbeholdning etter art. Faste 2011-priser. Milliarder kroner

	1991	2000	2005	2012	2013
Bygg og anlegg	3 677	4 256	4 741	5 669	5 801
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørlæring	308	435	488	645	685
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	401	504	450	557	595
Skip og båter	174	165	157	210	222
Transportmidler	84	94	87	110	113
Maskiner og utstyr	278	352	438	537	544
I alt	4925	5 797	6 355	7 729	7 960

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.13. FoU-utgifter fordelt etter sektor. 2012. Millioner kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

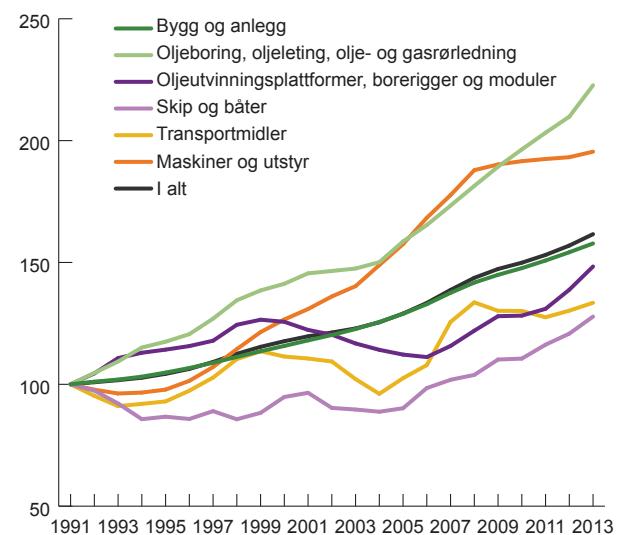
den synkende trenden man kan se av de to foregående undersøkelsene. Andelen foretak som introduserte nye varer falt fra 14 til 12 prosent. Det tilsvarende fallet for nye tjenester var fra 7 til 6 prosent. Andelen foretak som introduserte nye prosesser ble redusert fra 13 til 11 prosent.

3.3. Realkapital og realavkastning

Målt i faste priser økte beholdningen av samlet realkapital i norske næringer, inklusive offentlig forvaltning, med 62 prosent i løpet av perioden 1991-2013, jf. tabell 3.13. Mer enn 2/3 av denne økningen har kommet etter 2000. Figur 3.14 viser hvor raskt kapitalbeholdningene, målt i faste priser, av ulike typer har blitt bygget opp etter 1991 i forhold til beholdningene i 1991. Den årlige tilveksten i beholdningen av en realkapitalart er lik de akkumulerte bruttoinvesteringene i samme art, fratrukket kapitalslit, mellom de to tidspunktene kapitalbeholdningen er målt på. Målt i faste priser var beholdningene av realkapital knyttet til oljeboring, -leting og rørledninger ved utgangen av 2013 mer enn doblet i forhold til beholdningen i 1991, mens beholdningen av maskiner og utstyr lå 96 prosent over 1991-nivået. Bygninger og anlegg er den klart største kapitalarten, gitt grupperingen i tabell 3.13. Dette omfatter også veier, skinnelegemer og annen infrastruktur som er et resultat av politiske beslutninger. Verdien av tomter utover grunnarbeider er ikke regnet med i verdsettingen av bygninger og anlegg.

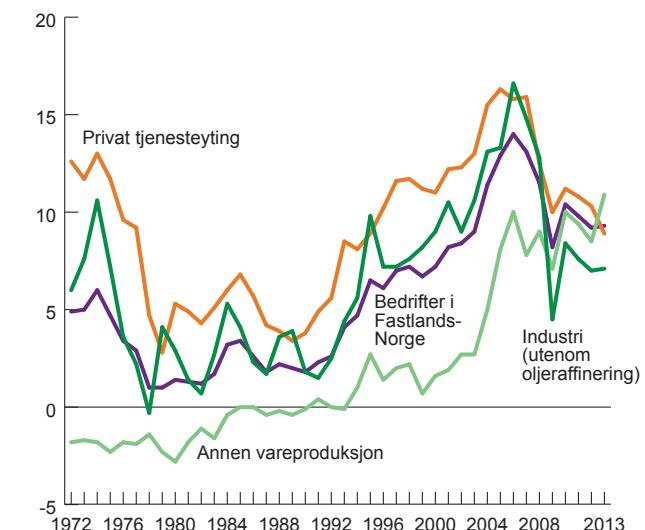
Avkastningen av investeringer i realkapital måles ved forholdet mellom driftsresultat (eksklusive kapitalslit og anslått lønn til selvstendig næringsdrivende) og verdien av kapitalbeholdningen. Denne raten kan sammenlignes med en realrente. For Fastlands-Norge økte denne avkastningsraten fra snaut 2 prosent i 1990 til 14 prosent i 2006, se figur 3.15. Oppgangen kom etter at avkastningen hadde falt i siste halvdel av 1970-tallet og endret seg relativt lite på 80-tallet. Etter 2006 falt avkastningen markert, blant annet som følge av finanskrisen. I de tre siste årene har den imidlertid variert lite rundt knapt 10 prosent.

Figur 3.14. Realkapitalbeholdning etter art. Faste 2011-priser. Indeks. 1991=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.15. Kapitalavkastning. Driftsresultat i forhold til verdi av realkapital. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Kapitalavkastningen varierer tradisjonelt betydelig mellom næringer. I alle de år som vises i figur 3.15, har den vært klart høyere i privat tjenesteyting og industri enn i gruppen *Annen vareproduksjon* hvor man finner primærnæringer, bygge- og anleggsnæringen og kraftproduksjon. Den kraftige økningen i kapitalavkastning i Fastlands-Norge mellom 1990 og 2006 er imidlertid en hovedtendens som gjelder alle disse tre næringsgruppene. Avkastningen i industri og privat tjenesteyting falt fra 2006 til 2009, men har deretter variert rundt henholdsvis 7 prosent og 10 prosent fra 2010.

Økningen i kapitalavkastning har sannsynligvis flere viktige årsaker. Skattereformen i 1992 kan ha lykkes i sin intensjon om å skjerpe kravene til avkastning før skatt for at investeringene skulle bli lønnsomme etter skatt. For det andre bidro trolig dereguleringen

av kraftsektoren og andre næringer, til mer rasjonelle investeringer og økt avkastning. For det tredje har globaliseringen åpnet for flere investeringsprosjekter med høy lønnsomhet i andre land, og det har trolig bidratt til å skjerpe kravene til kapitalavkastning i Norge. For det fjerde har vridninger i næringsstruktur bidratt til å øke gjennomsnittsavkastningen i Fastlands-Norge. Spesielt har privat tjenesteyting, med relativt høy kapitalavkastning, økt sin andel av Fastlands-Norges kapitalbeholdning, mens det motsatte har skjedd for primærnæringene hvor kapitalavkastningen har vært relativt lav. For det femte er det mulig at driftsresultatene i norske næringer i økende grad inneholder finansinntekter fra datterselskaper i utlandet. Det er i så fall en målefeil; avkastning fra direkte investeringer i utlandet skal i prinsippet føres som finansinntekter som ikke skal inngå i driftsresultatet for næringsvirksomhet på norsk territorium. Realrenten på alternative finansielle investeringer har ikke vist samme vekst som avkastningsraten, og fremstår derfor ikke som en årsak til økningen i kapitalavkastningen.

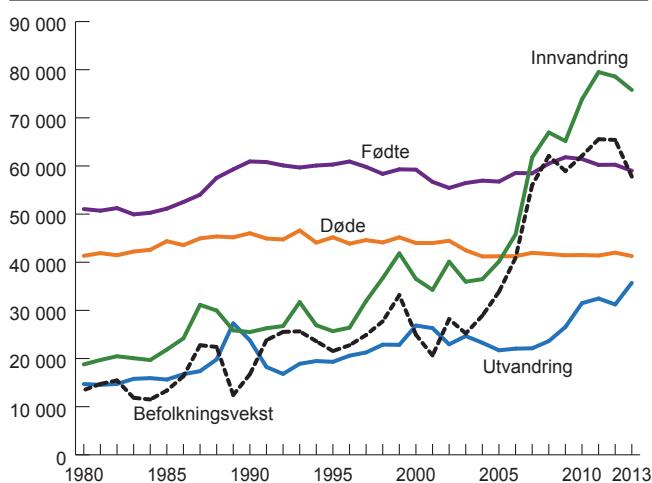
4. Befolking og arbeidsinnsats

Høy innvandring og flere fødte enn døde bidro til en betydelig økning i folkemengden også i 2013. Veksten ble imidlertid noe lavere enn de foregående årene på grunn av høyere utvandring og noe lavere innvandring og fødselstall. Yrkesdeltakingen regnet i prosent av befolkningen i alderen 15-74 år fortsatte å falle svakt, mens pensjonsreformen trolig har vært en medvirkende årsak til økende yrkesdeltaking blant personer 62 år og eldre. Andelen av befolkningen 15-74 år som er utenfor arbeidsskolen, fortsatte å stige svakt. Etter en kraftig vekst i utdanningssystemet fram til 2002 har tallene på elever og studenter ikke økt særlig sterkere enn kullenes størrelse. Men andelen som har fullført studiene i løpet av normert tid, har gått klart tilbake i løpet av de siste tiårene.

4.1. Befolkingen

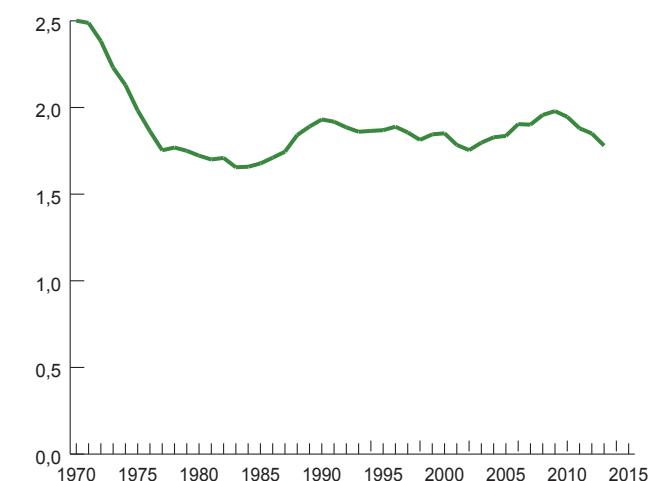
Folkemengden økte betydelig også i 2013, men litt mindre enn i de foregående årene. Vi må tilbake til 2006 for å finne en lavere prosentvis vekst i folketallet. Veksten var på 1,1 prosent, eller 57 800 personer, om lag 8 000 lavere enn i rekordåret i 2011. Nedgangen i veksten skyldes først og fremst høyere utvandring og lavere innvandring og fødselstall.

Figur 4.1. Fødte, døde, innvandring, utvandring og befolkningsvekst 1980-2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Folkemengd og kvartalsvise befolkningsendringer.

Figur 4.2. Samlet fruktbarhetstall (barn per kvinne). 2000-2013

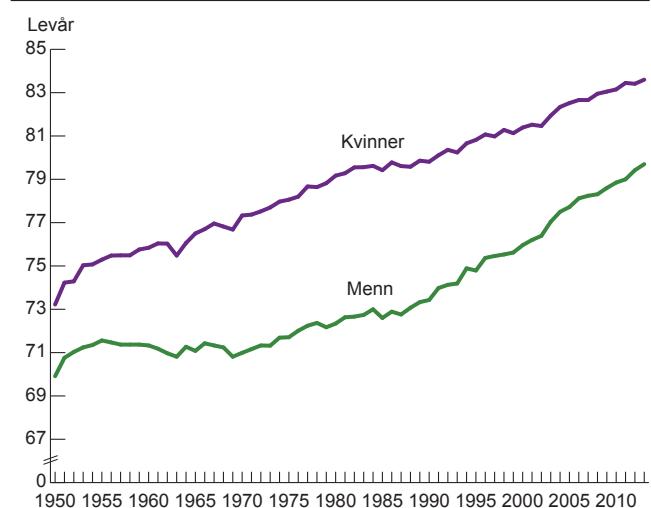

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fødselsoverskuddet i 2013 var snaue 18 000, litt lavere enn i de fem foregående årene. At det er flere fødsler enn dødsfall skyldes delvis at fruktbarheten i Norge fortsatt er relativt høy, selv om den nå har sunket fem år på rad. Samlet fruktbarhetstall har gått ned fra 1,98 barn per kvinne i 2009 til 1,78 i 2013, det laveste tallet siden 2002. Dette er likevel godt over det europeiske gjennomsnittet på rundt 1,6 barn per kvinne. Den høye fruktbarheten i årene 2006-2010 ser ut til å ha vært midlertidig. En liknende utvikling har skjedd i de andre nordiske land. I Norden har nå Island og Sverige høyere fruktbarhet enn Norge, og ellers i Europa er den høyere i Irland, Frankrike og Storbritannia.

Antall døde fallt svakt (med 700), noe som har sammenheng med en fortsatt økende levealder og at det er de små fødselskullene fra årene 1925-1943 som nå er blitt gamle. Fra 2012 til 2013 steg levealderen med om lag $\frac{1}{4}$ år for begge kjønn samlet. Dette er en økning på samme nivå som de siste 10-15 år. Fortsatt øker levealderen raskere for menn (0,28 år) enn for kvinner (0,19 år). I 2013 var forventet levealder ved fødselen 79,7 år for menn og 83,6 år for kvinner, de høyeste nivåene noen gang i Norge. Forskjellen mellom kvinnenes og menns forventede levealder blir stadig mindre og var 3,9 år i 2013, det laveste tallet siden 1955. I 2012

Figur 4.3. Forventet levealder ved fødselen for kvinner og menn. 1950-2013

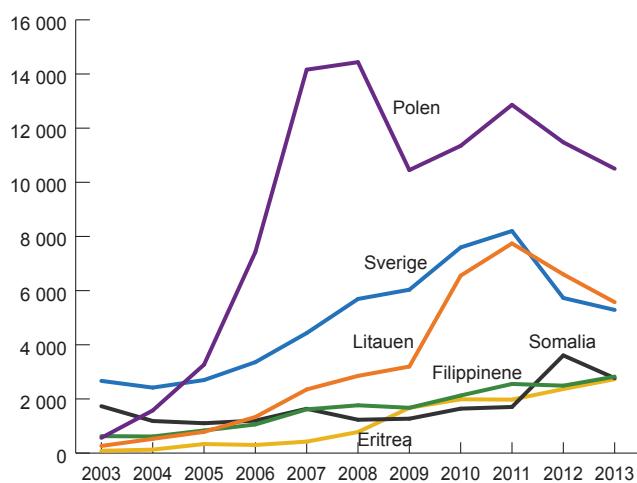
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.1. Befolkningsendringer

År	Folketall per 1.1.	Levende-fødte	Dødsfall	Innvandring	Utvandring	Nettoinnvandring	Fødsels-overskudd	Befolkningsvekst	Innenlandske flyttinger
1996-2000 gj.snitt	4 299 171	60 196	45 102	27 465	18 546	8 919	15 094	24 025	170 573
2001-2005 gj.snitt	4 420 819	59 522	44 348	34 690	22 885	11 805	15 174	26 696	191 433
2006-2010 gj.snitt	4 743 195	60 151	41 573	62 710	25 169	37 541	18 577	56 017	205 349
2011	4 920 305	60 220	41 393	79 498	32 466	47 032	18 827	65 565	226 361
2012	4 985 870	60 255	41 992	78 570	31 227	47 343	18 263	65 405	230 343
2013	5 051 275	58 995	41 282	75 789	35 716	40 073	17 713	57 781	234 795
2014	5 109 056								

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Folkemengd og kvartalsvise befolkningsendringer.

Figur 4.4. Største innvandringsland i 2013 etter statsborgerskap, utvikling siden 2003

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

hadde sju andre europeiske land høyere levealder enn Norge (begge kjønn kombinert). Fortsatt er det japanske kvinner som lever lengst i verden.

Den klart viktigste årsaken til befolkningsveksten er fortsatt høy innvandring, selv om det var en nedgang på nærmere 3 000 fra året før. Imidlertid har en sterkt økende utvandring bidratt til å redusere nettoinnvandringen betydelig, med over 7 000 fra 2012 til 2013. I 2013 utgjorde nettoinnvandringen 69 prosent av befolkningsveksten, om lag på samme nivå som i de foregående årene. Utvandringen var om lag 4 500 høyere enn i 2012 og den høyeste noen gang. Den viktigste årsaken til den økende utvandringen er det voksende antallet innvandrere, som har betydelig større utvandingssannsynlighet enn resten av befolkningen. Utvandringen er særlig høy for utdannings- og arbeidsinnvandrere som har bodd kort tid i Norge. Opprydding i Det sentrale folkeregisteret i Skattedirektoratet i 2013 av personer som har flyttet ut for lengre tid siden, har imidlertid også bidratt til den høye registrerte utvandringen i 2013. Det er for tidlig å si om utvandingssannsynligheten har økt.

Polske statsborgere utgjør fortsatt den største gruppen av personer som innvander til Norge, selv om betydelig færre kommer nå enn i toppåret 2008, se figur 4.4. Svenske statsborgere utgjorde i 2012-2013 den tredje største innvandringsgruppen, etter litauiske

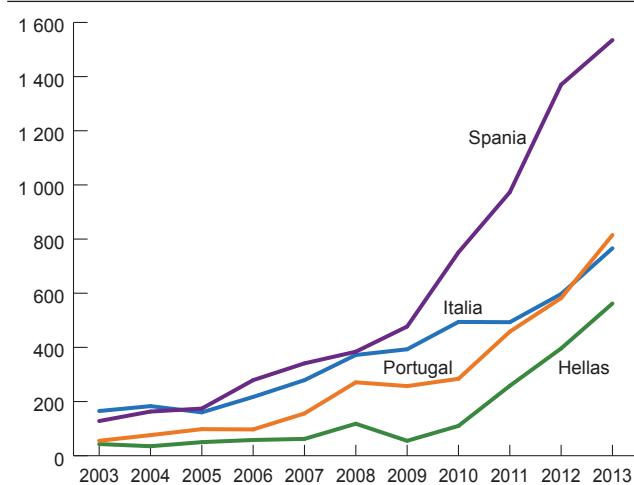
statsborgere. Av begge disse nasjonalitetene har det kommet færre de to siste årene. Dette må ses i sammenheng med et noe strammere arbeidsmarked i Norge. Derfor har trolig også arbeidsinnvandringen fra disse landene gått ned, se omtalen nedenfor. Omtrent like mange filippinske, somaliske og eritreiske statsborgere innvandret i 2013. Antall somaliere som kom, har gått betydelig ned, mens det har kommet flere filippiner og eritreere de siste årene. Innvandringsgrunnen varierer imidlertid for disse gruppene. De fleste eritreere kom hit på grunn av flukt, mens filippinerne kommer på grunn av utdanning (særlig au pair), arbeid og familie.

Stadig flere statsborgere fra de kriserammede landene i Sør-Europa innvander til Norge, trolig på grunn av et svakt arbeidsmarked, men antallet er fortsatt lavt sammenlignet med innvandring fra andre land (se figur 4.4 og 4.5). 1 500 spanske statsborgere flyttet til Norge i fjor, en tredobling siden finanskrisen begynte i 2008. Også fra Italia, Portugal og Hellas har det vært økning, særlig fra Hellas med en tredobling siden 2009. Likevel kom det færre enn 4 000 statsborgere fra disse fire landene til sammen i fjor, det vil si godt under innvandringen fra Litauen alene. Riktig nok har også utvandringen fra Norge av de fire søreuropeiske nasjonalitetene økt betydelig de siste årene, men antallet er fortsatt lavt (i alt 900 i 2013, en fordobling fra året før).

Statsborgere fra land utenfor Norden må oppgi innvandringsgrunn når de bosetter seg i Norge. Som figur 4.6 viser, har arbeid vært den dominerende innvandringsgrunnen siden 2007. Mange av de som kommer som familieinnvandrere, kommer dessuten fra de samme landene som har flest arbeidsinnvandrere – Polen og Litauen. Fordi det har kommet færre fra disse to landene de siste to årene, samt at innvandringen fra det sørøste EU fortsatt er relativt lav, fikk vi en liten nedgang i arbeidsinnvandringen i 2012, og trolig også i 2013. Innvandring på grunn av familieetablering og -gjenforening og flukt økte mest.

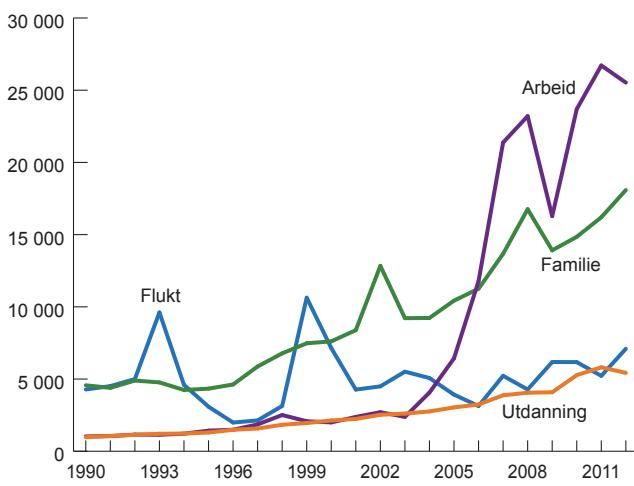
Antall innenlandske flyttinger over kommunegrensene økte til 235 000 i 2013, det høyeste tallet noen gang. Flyttingene bidro til en ytterligere sentralisering av bosettingen. 1. januar 2014 bodde 67,9 prosent av befolkningen i de 150 mest sentrale kommunene, det vil si de seks landsdelssentrene og kommunene rundt dem, mens andelen i de 149 utkantkommunene gikk ytterligere ned, til 9,1 prosent. Innvandringen bidrar

Figur 4.5. Innvandring av statsborgere fra land i Sør- Europa. 2003-2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.6. Innvandring etter innvandringsgrunn og innvandringsår, ikke-nordiske borgere. 1990-2012

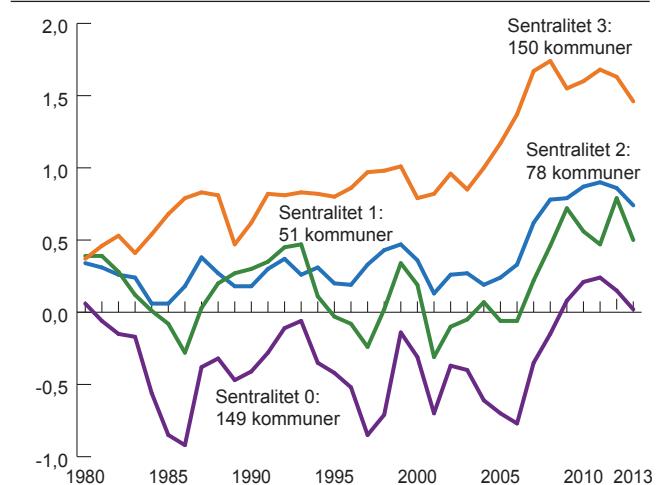
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

også til sentraliseringen, men fordi det er innvandringsoverskudd til nesten alle landets kommuner, medfører den høye innvandringen at langt færre kommuner enn tidligere får synkende folketall. Befolkningsveksten er fortsatt størst i de mest sentrale kommunene og minst i de minst sentrale kommunene, der den stort sett har vært negativ siden 1980 (se figur 4.7).

SSBs siste befolkningsframskrivninger ble publisert i juni 2012. Befolkningsstatistikken for 2013 viser at framskrivningenes hovedalternativ overvurderer befolkningsveksten med om lag 8 100 for 2013, mens lavalternativet undervurderte det med 23 300. Tallet på fødte ble overvurderet med om lag 4 300, samtidig som vi anslo om lag 400 for mange døde og 4 200 for høy nettoinnvandring. At det ville bli en nedgang i nettoinnvandringen fra 2012 til 2013 ble antatt i framskrivningen, men nedgangen ble betydelig større enn forutsatt (7 300 mot 900 i mellomalternativet).

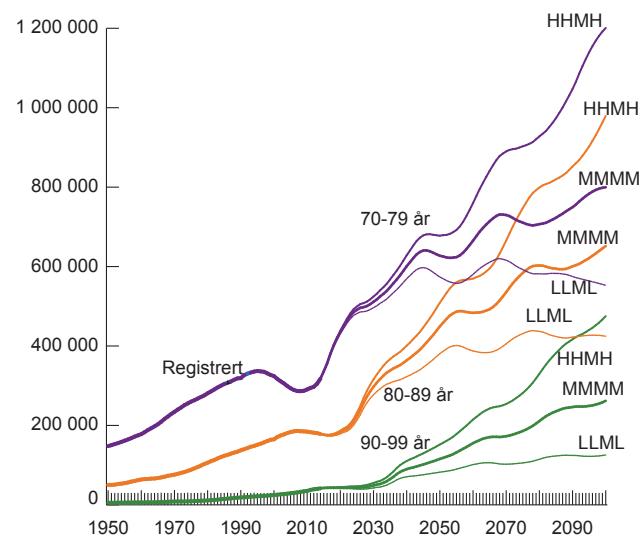
Framskrivningene viser at antall eldre vil øke sterkt framover, uansett hvilket framskrivningsalternativ vi

Figur 4.7. Befolkningsvekst etter sentralitet. 1980-2013. Prosent per år

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.8. Antall personer i noen tiårsgrupper for eldre. 1950-2100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

MMMH: Hovedalternativ, det vil si middels verdier for fruktbarhet, levealder, innenlandske flyttinger og innvandring

LLML: Lavalternativ, det vil si lave verdier for fruktbarhet, levealder og innvandring, og middels innenlandske flyttenivå

HHMH: Høyalternativ, det vil si høye verdier for fruktbarhet, levealder og innvandring, og middels innenlandske flyttenivå

Kilde: Statistisk sentralbyrå

ser på (figur 4.8). De nærmeste årene vil det skje en sterk vekst i antall personer 70-79 år fordi de store etterkrigskullene passerer 70 år. Dette vil særlig medføre økte pensjonsutgifter. På 2020-tallet vil det komme en sterk vekst i personer 80-89 år og på 2030-tallet av personer 90-99 år, som særlig vil påvirke utgiftene til helse og omsorg. Fordi den samlede folkemengden forventes å vokse betydelig, vil de relative tallene bli noe lavere, men hovedtrenden er den samme: Det blir flere i de eldste aldersgruppene ifølge alle de alternative beregninger som er gjort.

De neste befolkningsframskrivningene kommer 17. juni i år.

Tabell 4.2. Arbeidsstyrken etter kjønn. 1000 personer¹

	2000	2005	2010	2012	2013
Menn	1 258	1 272	1 378	1 419	1 431
Kvinner	1 092	1 127	1 224	1 259	1 274
I alt	2 350	2 400	2 602	2 677	2 704

¹ Om lag 7 000 av økningen fra 2000 til 2012 kan tilskrives omlegging av AKU i 2006

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

4.2. Yrkesdeltaking

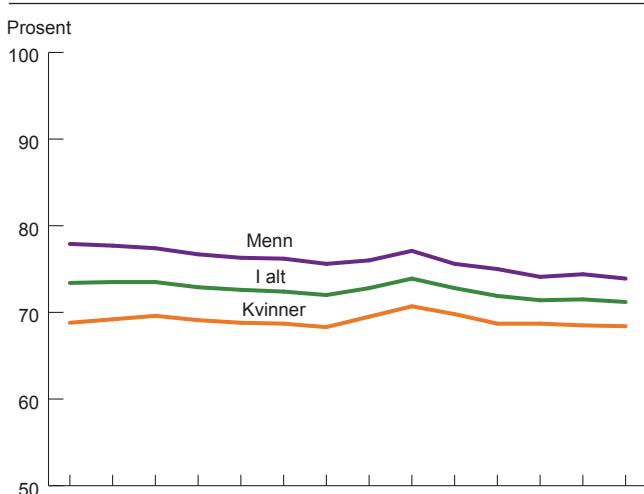
Arbeidsstyrken er definert som summen av de syssel-satte og de arbeidsledige. Ifølge Statistisk sentralbyrås Arbeidskraftundersøkelse (AKU) var den samlede arbeidsstyrken blant landets bosatte i 2013 kommet opp i 2 704 000 personer regnet som årsgjennomsnitt. Veksten på 27 000 personer fra 2012 var noe lavere enn året før. Sammenliknet med år 2000 hadde arbeidsstyrken i 2013 vokst med 354 000 personer. Mesteparten av denne økningen kan forklares med økt innvandring.

Yrkesdeltakingen uttrykker andelen av en befolkningsgruppe som er i arbeidsstyrken. Den samlede yrkesdeltakingen for både menn og kvinner har falt svakt fra 2012 til 2013. Hvis vi ser bort fra en midlertidig topp i yrkesdeltakingen i 2008 som følge av høykonjunktur og sterkt press i arbeidsmarkedet, var den samlede yrkesdeltakingen for kvinner i 2013 på samme nivå som ved århundreskiftet, mens det har vært en svakt synkende tendens for menn. Det er imidlertid noen nyanser i utviklingen avhengig av alder.

Yrkesdeltakingen for aldersgruppen 15-19 år har vist en synkende tendens det siste tiåret, både for menn og kvinner. Dette skyldes at størsteparten av ungdomskullene nå går på videregående skole. Likevel er yrkesdeltakingen slik den er definert i AKU i overkant av 40 prosent for aldersgruppen samlet. Det høye tallet skyldes at mange skoleungdommer har deltidsjobb og blir regnet som sysselsatte i AKU dersom de arbeider minst en time i undersøkelsesuken. Dette er også en medvirkende årsak til at konjunkturutviklingen slår spesielt ut i yrkesdeltakingen for ungdomsgruppene. Spesielt for gruppen 15-19 år hadde yrkesdeltakingen en markant topp under høykonjunkturen i 2008. For aldersgruppen 67-74 år har yrkesdeltakingen vist en svakt stigende tendens siden århundreskiftet for både menn og kvinner. Dette kan delvis forklares ved at andelen av de yngste innen gruppen har økt på bekostning av andelen for de eldste. Også for kvinner i aldersgruppen 55-66 år har yrkesdeltakingen steget svakt. For andre aldersgrupper har det bare vært små endringer i yrkesdeltakingen de siste årene.

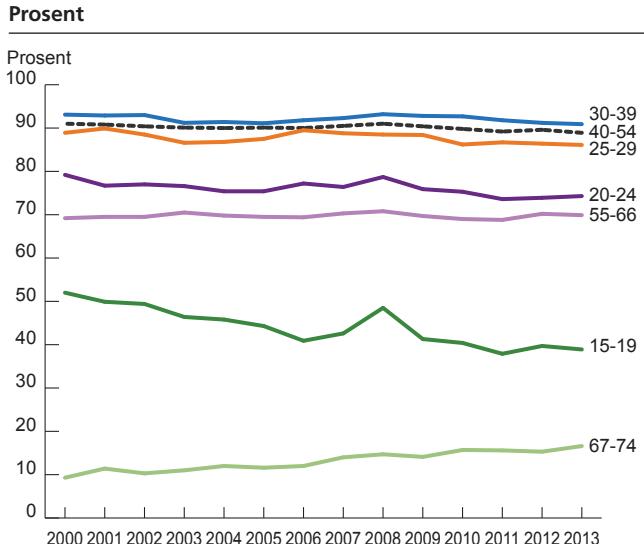
Et av siktemålene med pensjonsreformen som ble innført fra 1. januar 2011, har vært å stimulere eldre arbeidstakere til å utsette avgangen fra arbeidslivet. Både utvalgsundersøkelsen AKU og registerinformasjon viser en gradvis økning i yrkesdeltakingen for de aktuelle årskullene. Tendensen til økende yrkesdeltaking startet imidlertid før reformen ble innført i 2011. Hva som skyldes pensjonsreformen, og hva som skyldes andre

Figur 4.9. Yrkesdeltaking for menn og kvinner, 15-74 år. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

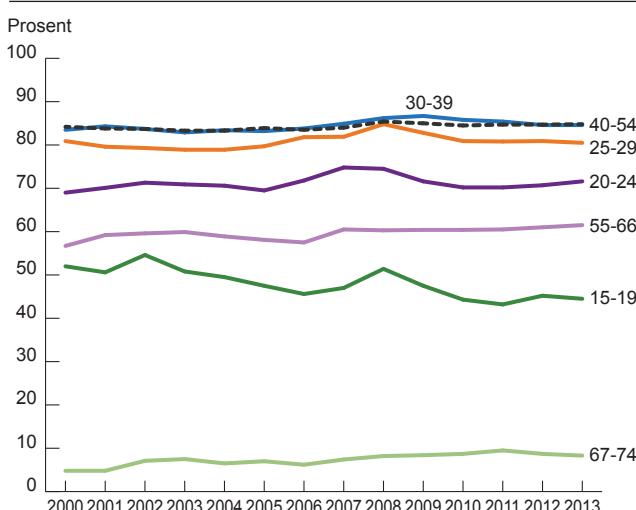
Figur 4.10. Yrkesdeltaking for menn i ulike aldersgrupper. Prosent

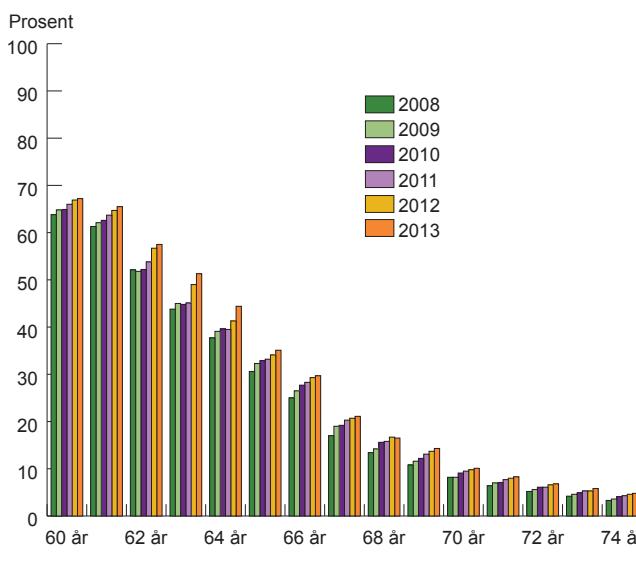
Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

årsaker, er dermed ikke avklart. Den registerbaserte sysselsettingsstatistikken (se figur 4.12) viser samtidig at yrkesdeltakingen for aldersgruppene 60 og 61 år, som ikke er direkte omfattet av pensjonsreformen, også har økt. Det er spesielt for årsklassene 63 og 64 år at yrkesdeltakingen har økt siden 2010, og utviklingen i retning høyere yrkesdeltaking har fortsatt fra 2012 til 2013. Utviklingen har gjort seg gjeldende for både menn og kvinner, og for menn har det også vært en klar økning i yrkesdeltakelsen ved 65 år. Etter utdanningsnivå har yrkesdeltakingen for de over 62 år økt for alle grupper i årene etter 2010, men økningen har vært sterkest for de med utdanning på videregående nivå.

I tråd med forventningene ser effekten av pensjonsreformen ut til å være klart sterkere for arbeidstakere i privat sektor enn for arbeidstakere ansatt i det offentlige. Dette har sammenheng med at det gamle systemet

Figur 4.11. Yrkesdeltaking for kvinner i ulike aldersgrupper.**Prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

Figur 4.12. Arbeidstakere etter alder. Prosent av befolkningen i samme aldersgruppe. Bosatte 60-74 år. 2. kvartal 2010-2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Registerbasert sysselsettingsstatistikk.

med Avtalefestet pensjon (AFP) er beholdt i offentlig sektor. Selv om det er mulig å velge en ordning med å ta ut folketrygd fra 62 år i kombinasjon med full eller delvis jobb, ser det ut til at de fleste velger det gamle systemet med AFP. Pensjonsreformen ser dermed foreløpig ikke ut til å ha ført til utsatt avgang fra yrkesaktivitet for de offentlig ansatte. Det ser også ut til at pensjonsreformen har ført til at noen selvstendige og arbeidstakere uten rett til AFP i privat sektor har valgt å pensjonere seg tidligere med det nye systemet. Mens de nå har mulighet til å pensjonere seg ved 62 år (gitt tilstrekkelig opptjening), var nedre grense for pensjonering for disse gruppene 67 år med det gamle systemet. Fordelingen av den bosatte befolkningen på 61 år i 4. kvartal 2012 etter i hvilken grad og hvor de var syssel satt er vist i tabell 4.3.

Tabell 4.3. Bosatte personer på 61 år etter sysselsettingsstatus og hvor de var syssel satt. 4. kvartal 2012

	1 000 personer	Prosent	Prosent av syssel satt
I alt	56,0	100,0	
Syssel satt i offentlig sektor	13,9	24,8	40,3
Arbeidstaker i privat sektor med AFP	9,9	17,7	28,8
Arbeidstaker i privat sektor uten AFP	6,7	12,5	20,2
Selvstendig næringsdrivende	3,7	6,6	10,6
På trygd eller arbeidsinntekt under 1G	21,5	38,4	

Kilde: Registerbaserte opplysninger fra NAV og SSB.

Yrkesdeltakingen er høy i Norge sammenlignet med de fleste andre land. Dette gjelder spesielt for kvinner hvor sysselsettingsprosenten for aldersgruppen 15-64 år i 2012 lå nærmere 17 prosentpoeng over gjennomsnittet for OECD. Høy yrkesdeltaking blant kvinner i de skandinaviske landene har sammenheng med at omsorgen for barn og eldre i stor grad er flyttet fra familien til offentlig sektor. Sammen med Nederland har Norge den høyeste sysselsettingsprosenten for aldersgruppen 15-64 år i hele OECD-området. Selv om den samlede yrkesdeltakingen for aldersgruppen 15-64 år var svakt høyere i Sverige enn i Norge i 2012, bidro en klart høyere arbeidsledighet i Sverige enn i Norge til at den samlede sysselsettingsprosenten for aldersgruppen lå 2 prosentpoeng under den norske. Den samlede sysselsettingsprosenten i Danmark og Tyskland er heller ikke langt unna den norske, mens land som Finland, Storbritannia, USA og Japan ligger litt lavere. Sysselsettingsprosenten i Frankrike, men særlig i land som Italia og Spania, er betydelig lavere enn i Norge. Det har sammenheng med en klart lavere yrkesdeltaking blant kvinner, men har også sammenheng med en mye høyere arbeidsledighet som i stor grad har rammet menn.

Sysselsettingsprosenten i Norge er spesielt høy sammenlignet med OECD-gjennomsnittet når det gjelder aldersgruppen 55-64 år. Forskjellen for denne aldersgruppen var i 2012 på over 10 prosentpoeng for menn og nærmere 20 prosentpoeng for kvinner. For denne gruppen har Sverige høyere sysselsettingsprosent enn Norge for både menn og kvinner, og Japan ligger også en del høyere for menn. Danmark ligger derimot klart under, både for menn og kvinner. Norge og Sverige skiller seg merkbart fra de andre landene når det gjelder sysselsettingsprosenten for kvinner i denne aldersgruppen. Spesielt er sysselsettingsprosenten for kvinner i denne aldersgruppen lav i sør-europeiske land som Frankrike, Spania og spesielt Italia.

For ungdom i aldersgruppen 15-24 år er også sysselsettingsprosenten i Norge en god del høyere enn for OECD-gjennomsnittet, og også for denne aldersgruppen spesielt for kvinner. For denne aldersgruppen er imidlertid sysselsettingsprosenten i Nederland klart høyere enn i Norge for både menn og kvinner, mens den er merkbart lavere i Sverige enn i Norge. Også for denne aldersgruppen er sysselsettingsprosenten

Tabell 4.4. **Sysselsettingsandel og arbeidsledighet i utvalgte OECD-land. Prosent**

	Sysselsettingsprosent. 15-64 år			Arbeidsledighet i prosent av arbeidsstyrken Nov. 2013
	I alt	Menn	Kvinner	
	Årsjennomsnitt 2012			
Norge	75,8	77,7	73,8	3,5
Danmark	72,6	75,2	70,0	6,9
Finland	69,5	70,9	68,2	8,4
Sverige	73,8	75,6	71,8	8,0
Frankrike	63,9	68,0	60,0	10,8
Italia	57,6	67,5	47,8	12,7
Nederland	75,1	79,7	70,4	6,9
Spania	56,2	61,0	51,3	26,7
Storbritannia	70,9	76,1	65,7	7,4
Tyskland	72,8	77,6	68,0	5,2
USA	67,1	72,3	62,2	7,0
Japan	70,6	80,3	60,7	4,0
OECD	65,1	73,2	57,2	7,8

Kilde: OECD Employment Outlook 2013: Statistical Annex, og OECD Labour force statistics.

Tabell 4.5. **Sysselsettingsandeler i utvalgte OECD-land etter kjønn og alder i 2012. Prosent**

	15-24 år		25-54 år		55-64 år	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Norge	51,4	54,0	87,0	82,1	74,8	66,9
Danmark	54,6	55,4	84,6	79,1	65,9	55,8
Finland	44,1	42,5	84,5	79,4	56,7	59,7
Sverige	38,7	41,5	87,8	82,5	76,4	69,8
Frankrike	31,3	26,3	85,8	76,0	47,4	41,7
Italia	24,2	16,6	81,6	59,1	50,4	30,9
Nederland	62,4	64,3	88,6	78,9	68,1	49,1
Spania	20,3	19,8	71,1	61,3	52,4	36,0
Storbritannia	50,4	49,6	86,4	74,3	65,4	51,0
Tyskland	48,6	44,6	88,1	78,2	68,5	54,8
USA	46,6	45,4	82,5	69,2	65,5	56,1
Japan	37,9	39,0	91,5	69,2	78,8	52,4
OECD	42,9	36,4	85,1	66,3	64,5	47,2

Kilde: OECD Employment Outlook 2013: Statistical Annex.

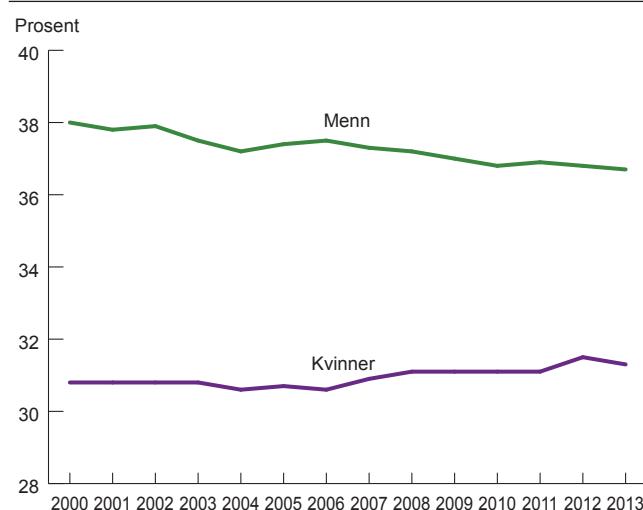
betydelig lavere i Frankrike, Spania og Italia på grunn av problemene på arbeidsmarkedet i disse landene.

For menn i aldersgruppen 25-54 år er yrkesdeltakingen jevnt høy i de fleste OECD-land som er omfattet av tabellen, bortsett fra Spania og Italia. Japan er det landet som har høyest sysselsettingsprosent for menn i denne aldersgruppen. For kvinner ligger de nordiske land med Norge og Sverige klart høyest, og sysselsettingsprosenteren er jevnt over ikke mer enn 5 prosentpoeng lavere enn for menn. Sysselsettingsprosenten for kvinner i aldersgruppen 25-54 år ligger imidlertid ikke vesentlig under det nordiske nivået i land som Nederland, Tyskland, Storbritannia og Frankrike. USA og Japan ligger en del lavere, og også for kvinner i denne aldersgruppen ligger Spania og Italia langt etter.

4.3. Arbeidstid

Mens yrkesdeltakingen i Norge er høy sammenlignet med OECD-gjennomsnittet, er den gjennomsnittlige

Figur 4.13. **Gjennomsnittlig avtalt arbeidstid for menn og kvinner i alder 15-74 år. Timer per uke**

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

arbeidstiden per sysselsatt noe lavere. Dette er naturlig ettersom den høyere yrkesdeltakingen i Norge skyldes at flere enn i mange andre land arbeider deltid, og mange med svært kort arbeidstid er inkludert i den norske sysselsettingsstatistikken. Ettersom personer med svært kort arbeidstid i ulik grad er inkludert i sysselsettingsstatistikken i de forskjellige landene, er det vanskelig å gi gode tall for gjennomsnittlig årlig arbeidstid som er sammenlignbare. Det er imidlertid interessant å merke seg at gjennomsnittlig arbeidstid per sysselsatt er vel så høy i Norge som i Nederland og Tyskland, som inkluderer sysselsatte med svært kort arbeidstid i statistikken på samme måte som hos oss.

Det forholdsvis store innslaget av deltidsarbeid i Norge gjør seg spesielt gjeldende for kvinner i tillegg til at yrkesdeltakingen for kvinner fortsatt er en del lavere enn for menn. Mens den gjennomsnittlige avtalte arbeidstiden for sysselsatte menn i aldersgruppen 15-74 år i henhold til arbeidskraftundersøkelsene var på 36,7 timer per uke i 2013, var det tilsvarende tallet for kvinner 31,3. Men også for gjennomsnittlig arbeidstid har det over tid vært tegn til utjevning mellom menn og kvinner. I et lengre perspektiv har den gjennomsnittlige avtalte arbeidstiden per uke for sysselsatte kvinner i 2013 økt med 0,5 timer siden år 2000, mens den har falt med 1,3 timer for menn. Utviklingstrekkene både for menn og kvinner ser ut til å gjøre seg gjeldende så å si uavhengig av alder, med mulig unntak av en svak nedgang i gjennomsnittlig arbeidstid for kvinner i aldersgruppen 15-24 år siden århundreskiftet og en svak økning de siste årene for menn i aldersgruppen 67-74 år.

4.4. Innvandrere i arbeidsmarkedet

Den høye nettoinnvandringen i de siste årene har gitt et klart bidrag til veksten i sysselsettingen. Den siste tilgjengelige detaljerte statistikken over innvandrernes sysselsettingsforhold fra 4. kvartal 2012 viser at tallet på registrerte sysselsatte innvandrere bosatt i Norge

Tabell 4.6. Sysselsatte etter innvanderbakgrunn i 4. kvartal i utvalgte år. 1 000 personer

	2004	2007	2009	2011	2012
Befolkingen ekskl. innvandrere	2 139	2 271	2 246	2 255	2 255
Innvandrere, landgruppe 1		68	78	89	92
Innvandrere, landgruppe 2		31	47	76	89
Innvandrere, landgruppe 3		115	127	143	152
Bosatte i alt	2 289	2 484	2 497	2 561	2 589
Ikke-bosatte	32	64	75	71	83

Landgruppe 1: Vest-Europa, Nord-Amerika, Australia og New Zealand

Landgruppe 2: EU-land i Øst-Europa

Landgruppe 3: Resten av verden

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Registerbasert sysselsettingsstatistikk for innvandrere.

Tabell 4.7. Sysselsatte i prosent av befolkningen etter kjønn, alder og landbakgrunn. 4. kvartal 2012

	Menn			Kvinner		
	15-29 år	30-54 år	55-74 år	15-29 år	30-54 år	55-74 år
Befolkingen ekskl. innvandrere	61,1	87,7	59,0	60,7	84,2	47,4
Innvandrere, gr. 1	65,7	85,0	59,5	63,5	80,4	49,5
Innvandrere, gr. 2	70,6	80,0	64,7	60,1	72,1	52,8
Innvandrere, gr. 3	50,5	66,5	38,7	41,4	57,6	32,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Registerbasert sysselsettingsstatistikk for innvandrere.

var kommet opp i hele 334 000 personer. Veksten fra 4. kvartal 2011 var på 27 000, slik at innvandrerne sto for hele den samlede sysselsettingsveksten blant bosatte i Norge i 2012. I likhet med i de fleste andre år siden 2004 bidro arbeidsinnvandrerne fra de nye EU-landene fra Øst-Europa mest til denne veksten, men det var også en klar vekst i sysselsettingen blant innvandrere fra landgruppe 3 (definert i tabellen). Sammenlignet med 4. kvartal 2004 har tallet på sysselsatte bosatte innvandrere økt med 184 000 personer. Dette utgjør over 60 prosent av den samlede sysselsettingsveksten blant bosatte i perioden. I tillegg til sysselsettingen blant bosatte innvandrere var det i 4. kvartal 2012 registrert 83 000 sysselsatte lønnsmottakere på korttidsopphold (og dermed ikke bosatte). Økningen for denne gruppen sammenlignet med 4. kvartal 2011 var på nærmere 12 000 personer. Sammenlignet med 4. kvartal 2004 var tallet på sysselsatte ikke-bosatte lønnstakere i 4. kvartal 2012 mer enn 50 000 høyere.

Generelt avviker ikke sysselsettingsprosentene for innvandrere fra Vest-Europa, Nord-Amerika, Australia og New Zealand (landgruppe 1) mye fra de tilsvarende tallene for befolkningen eksklusive innvandrere. Mannlige innvandrere i aldersgruppen 15-29 år fra de nye EU-landene i Øst-Europa har klart høyere sysselsettingsprosent enn norskfødte menn i samme aldersgruppe. Dette skyldes at en stor del av disse har kommet til Norge for å arbeide, mens de norskfødte i større grad er under utdanning. For kvinner i aldersgruppen 30-54 år ligger derimot sysselsettingsprosenten for innvandrerne

fra både landgruppe 1 og 2 i henhold til avgrensningen i tabellen noe lavere enn for de norskfødte. Innvandrere fra resten av verden (landgruppe 3) har en langt lavere sysselsettingsprosent enn de norskfødte. Det gjelder spesielt for kvinner, og for aldersgruppen 30-54 år er avviket hele 27 prosentpoeng. Sysselsettingsprosenten for menn fra landgruppe 3 er også vesentlig lavere enn for de norskfødte i alle aldersgrupper. Forskjellen mellom landgruppe 3 og de andre må ses på bakgrunn av at gruppe 1 og 2 domineres av arbeidsinnvandrere, mens flyktninger i hovedsak befinner seg i landgruppe 3.

4.5. Alternativer til arbeid

I 2013 var 28,8 prosent av alle personer i aldersgruppen 15-74 år utenfor arbeidsstyrken, det vil si verken sysselsatte eller arbeidsledige (se tabell 4.8). Denne andelen har økt med i overkant av 2 prosentpoeng siden år 2000, og har også vist en svakt stigende tendens siden 2010. Den siste utviklingen har blant annet sammenheng med at de store barnekullene født etter krigen har nådd vanlig pensjonsalder. Yrkesaktiviteten i aldersgruppen 67-74 år er naturlig nok noe lavere enn for yngre aldersgrupper slik at andelen med førtidspensjonister, uføre og alderspensjonister er høyere enn før. Sammenlignet med år 2000 er det særlig en økt andel unge under utdanning som har bidratt til å trekke andelen utenfor arbeidsstyrken noe oppover, men denne utviklingen har stoppet opp de siste årene. Siden århundreskiftet har andelen med hjemmearbeidende i aldersgruppen 15-74 år blitt mer enn halvert. En del av personene som er under utdanning, arbeidsledige, uføre eller på arbeidsavklaringspenger, er delvis sysselsatte.

I Arbeid og velferd nr. 2, 2013 har Arbeids- og velferdskontoret (NAV) dokumentert beregninger som viser hvor mange årsverk som går tapt på grunn av dårlig helse eller mangel på ordinært arbeid. Beregningene omfatter personer i yrkesaktiv alder (16-67 år) som helt eller delvis er berørt av arbeidsledighet, sykefravær, uførepensjon eller arbeidsavklaringspenger. I 2012 gikk det til sammen tapt 657 000 årsverk blant personer som var omfattet av disse ordningene sammenlignet med om disse hadde arbeidet fulltid. Dette er en nedgang på

Tabell 4.8. Personer 15-74 år etter arbeidsstyrkestatus og hovedsakelig virksomhet. Prosent av personer i alt

	2000	2010	2012	2013
Sysselsatte	70,9	69,3	69,2	68,7
Deltidssysselsatte under utdanning	4,0	4,2	4,4	4,3
Deltidssysselsatte på førtids- pensjon/uføre	0,6	0,8	0,6	0,7
Arbeidsledige	2,5	2,6	2,3	2,5
Personer utenfor arbeidsstyrken	26,6	28,1	28,5	28,8
Under utdanning	6,5	8,0	8,0	7,9
Hjemmearbeidende	3,0	1,4	1,2	1,1
Førtidspensjonister/uføre	8,5	10,0	9,4	9,7
Alderspensjonister	7,2	6,7	7,5	7,6
Andre	1,4	2,0	2,5	2,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

Tabell 4.9. Personer i alderen 15-29 år som verken er sysselsatt eller under utdanning etter kjønn og alder. Prosent

	2006	2010	2013
Menn			
15-19 år	2	3	3
20-24 år	6	8	8
25-29 år	6	9	8
Kvinner			
15-19 år	2	2	2
20-24 år	8	7	9
25-29 år	11	12	12

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen

5 600 sammenlignet med 2011, men hvis en korrigerer for økt folketall i aldersgruppen, er nedgangen reelt på 14 000 tapte årsverk. Regnet i prosent av antall personer i aldersgruppen 16-67 år utgjorde tapte årsverk 19,2 prosent i 2012 mot 19,7 prosent i 2011. Tallet på tapte årsverk på grunn av uførepensjon økte fra 2011 til 2012, mens tapte årsverk på grunn av nedsatt arbeidsevne, sykefravær og arbeidsledighet ble redusert.

Ettersom beregningen er basert på at alle de berørte personene alternativt skulle ha arbeidet heltid, vil den selvsagt overvurdere potensialet for tapte årsverk. Mange syke og uføre har liten arbeidsevne, og mange friske jobber deltid. Poenget med beregningen ligger primært i å følge endringer i tapte årsverk og sammenholde det med personer som mottar helserelaterte ytelsjer over tid. Sammenlignet med 2005 har tallet på tapte årsverk økt med i overkant av 40 000, men regnet i prosent av aldersgruppen 16-67 år er det en nedgang fra 20,0 til 19,2 prosent. Økningen i tallet på tapte årsverk fra 2005 til 2012 har spesielt funnet sted i den gruppen som er definert som personer med nedsatt arbeidsevne.

Et omfang av tapte årsverk på 19,2 prosent av folketallet i aldersgruppen 16-67 år virker som et høyt tall sammenlignet med de fleste andre europeiske land. Imidlertid er det svært få land som har like høy sysselsettingsandel som Norge. De høye prosentene for personer omfattet av sykefravær, arbeidsavklaringspenger eller uførhet her i landet kan derfor i stor grad forklares med de gunstige norske velferdsordningene som i langt større grad enn i andre land sikrer inntektene for de som er syke eller arbeidsledige.

På grunn av den høye arbeidsledigheten i mange europeiske land har økende oppmerksomhet blitt rettet mot ungdom som verken er i arbeid eller utdanning. Dette gjelder også i noen grad norsk ungdom selv om problemene på arbeidsmarkedet har vært klart mindre i Norge sammenlignet med andre land. Med utgangspunkt i spørsmål stilt i Arbeidskraftundersøkelsene er det anslått at 70 000 personer i aldersgruppen 15-29 år verken var i arbeid eller utdanning i 2013. Dette representerer en økning på 7 000 sammenlignet med 2012, og tallet har vært økende siden den første registeringen på 51 000 i 2006. En god del av økningen kan imidlertid forklares med at ungdomskullene i de

siste årene har vært større enn tidligere. Målt i prosent av befolkningen i de aktuelle gruppen har økningen vært langt mer beskjeden. Ettersom de fleste unge i aldersgruppen 15-19 år nå er omfattet av videregående skole, er andelen som verken er i arbeid eller utdanning for denne gruppen svært lav. Andelen er større for de over 20, men en høyere andel for kvinner enn for menn skyldes trolig i stor grad at de får barn. At 8 prosent av mennene i aldersgruppen 20-29 år verken er i arbeid eller under utdanning, er langt mer bekymringsfullt.

4.6. Utdanning og tilbud av arbeid

Tilgang på arbeidskraft med tilstrekkelige kvalifikasjoner er nødvendig for å sikre økonomisk vekst gjennom økt produktivitet. Arbeidsmarkedet har blitt stadig mer spesialisert i løpet av de siste tiårene, og næringslivet har i økende grad etterspurt arbeidskraft med spesifikk utdanning, både på videregående og høyere nivå. Over de siste tiårene har det derfor vært en sterk økning i tallet på personer i både videregående og høyere utdanning slik det går fram av tabellene 4.10 og 4.11.

Inkludert norske elever i utlandet var det blant de bosatte i Norge registrert nærmere 207 000 elever i aldersgruppen 16-19 år i videregående utdanning høsten 2012. Dette utgjorde over 79 prosent av befolkningen i aldersgruppen. Regnet i prosent av fire årskull (16-19 år) er andelen ikke høyere ettersom videregående utdanning med studiespesialisering vanligvis gjennomføres i løpet av tre år. Andelen av aldersgruppen 16-18 år som var elever i videregående opplæring, var høsten 2012 kommet opp i over 92 prosent.

I 1974 utgjorde andelen av aldersgruppen 16-19 år som var elever i videregående skole knapt 46 prosent, og målt i antall personer økte elevtallet i aldersgruppen med nærmere 93 000 personer fra 1974 til 2012. Av de årene som er dekket av tabell 4.10, fant økningen i elevtallet spesielt sted fram til 1992 som følge av utbyggingen av videregående utdanning. Etter 2002 har andelen omfattet av videregående opplæring bare økt svakt. Langt større ungdomskull enn tidligere bidro likevel til at tallet på elever økte med nærmere 39 000 fra 2002 til 2012. Økningen i elevtallet i videregående skoler siden 1974 har vært noenlunde parallel for menn og kvinner.

Inkludert norske studenter i utlandet var det blant de bosatte i Norge registrert over 261 000 studenter i høyere utdanning høsten 2012. Dette er over 190 000 flere og nærmere 4 ganger så høyt som i 1974. Studenttallet økte spesielt kraftig på begynnelsen av 1990-tallet på grunn av den vanskelige situasjonen på det norske arbeidsmarkedet. Etter 2002 har økningen vært langt mer moderat, og ikke vesentlig sterkere enn befolkningsutviklingen i de aktuelle ungdomsgruppene skulle tilsi. I 2012 var over 32 prosent av aldersgruppen 19-24 år i høyere utdanning mot bare 12 prosent i 1974. Mens flere menn enn kvinner tok høyere utdanning fram til begynnelsen av 1980-tallet, har dette endret seg markant ved at kvinner er i klart flertall blant studenter i høyere utdanning. I 1974 var bare vel 10 prosent av

Tabell 4.10. Elever i alder 16-19 år i videregående utdanning i Norge og norske elever i utlandet. Absolutte tall i 1 000 personer og regnet i prosent av befolkningen 16-19 år

	1974	1982	1992	2002	2011	2012
Elever i videregående utdanning 16-19 år. 1 000 personer						
I alt	113,6	148,5	172,7	168,2	205,0	206,9
Menn	58,6	72,3	88,5	86,6	107,2	108,4
Kvinner	55,0	76,2	84,2	81,6	97,8	98,4
Andel 16-19 år i videregående utdanning. Prosent						
I alt	45,9	57,0	73,3	78,1	79,1	79,3
Menn	46,3	54,0	73,6	78,2	80,0	80,6
Kvinner	45,4	60,2	73,0	78,0	78,1	77,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå, utdanningsstatistikk.

Tabell 4.11. Studenter i høyere utdanning i Norge og norske studenter i utlandet etter kjønn og alder. Absolutte tall i 1 000 og regnet i prosent av befolkningen i aktuell aldersgruppe

	1974	1982	1992	2002	2011	2012
Studenter i høyere utdanning. 1 000 personer						
I alt	68,0	85,0	159,8	223,1	250,5	261,2
Menn	39,8	42,8	73,8	89,7	100,2	104,5
Kvinner	27,3	41,5	86,0	133,4	150,3	156,7
Andel 16-24 år i høyere utdanning. Prosent						
Menn	13,2	11,6	19,9	24,5	25,4	26,1
Kvinner	10,4	12,6	23,8	36,0	38,2	39,1
Andel 25-29 år i høyere utdanning. Prosent						
Menn	6,7	7,8	10,7	14,9	13,3	13,2
Kvinner	3,2	5,7	10,4	17,8	16,9	17,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå, utdanningsstatistikk.

kvinnene i aldersgruppen 19-24 år i høyere utdanning, mens andelen i 2012 var kommet opp i nærmere 40 prosent. I tilsvarende aldersgruppe for menn utgjorde andelen studenter i høyere utdanning i 2012 vel 26 prosent.

Etter hvert som en stadig større andel av ungdomskullene har gått inn i høyere utdanning, har andelen som har fullført studiene i løpet av normert tid gått tilbake. I tillegg til at størsteparten av ungdomskullene nå starter på videregående skole, er disse to utviklingstrekkene de viktigste årsakene til at nærmere 8 prosent av befolkningen i aldersgruppen 15-74 år oppga utdanning som hovedvirksomhet i 2013. Raskere gjennomføring av utdanningen ville ha bidratt til å redusere denne andelen samtidig som sysselsettingsprosenten trolig ville ha økt.

Fullføringsandelen i høyere utdanning har gått klart ned i løpet av de siste ti årene. Av de om lag 41 000 studentene som startet i høyere utdanning i utdanningsåret 2000/01, var det hele 42 prosent som ikke hadde

fullført en grad ti år etterpå. Dette er en økning i på 11 prosentpoeng i andelen som ikke hadde fullført sammenlignet med de som startet å studere ti år tidligere, det vil si i utdanningsåret 1990/91. Fullføringen blant de som startet i dette utdanningsåret, var imidlertid en del høyere enn de som startet ti år før det igjen, selv om studenttallet da var en god del lavere. Situasjonen på arbeidsmarkedet, med en etter norske forhold betydelig arbeidsledighet på første del av 1990-tallet, har derfor spilt en medvirkende rolle når det gjelder gjennomføringen. Fullføringsprosenten for kvinner har for alle de tre utvalgte studentkullene vært høyere enn for menn til tross for at langt flere kvinner enn menn startet i høyere utdanning i 2000/01. I kullet som startet i 1980/81 var det om lag like mange kvinner som menn. Økningen i andelen som ikke har fullført etter ti år når vi sammenligner studentkullet fra 2000/01 med kullet fra 1990/91, har også vært noe lavere for kvinner enn for menn, med henholdsvis 10 og 13 prosentpoeng. Over 49 prosent av mennene som startet studiene i 2000/01, har ikke fullført noen grad ti år etter. Når

Tabell 4.12. Andel av studenter etter kjønn og oppnådd grad 10 år etter oppstart. Prosent

Oppstart	1980/81			1990/91			2000/01		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
Fullført doktorgrad	0,4	0,5	0,2	0,4	0,5	0,3	0,5	0,9	0,3
Fullført høyere grad, mer enn 4 år	14,7	19,6	9,8	18,2	21,9	15,0	18,3	21,5	16,2
Fullført lavere grad, 2-4 år	47,8	37,8	57,9	50,0	41,3	57,4	39,0	28,3	46,1
Ingen fullført grad	37,1	42,1	32,1	31,4	36,2	27,2	42,2	49,3	37,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå, utdanningsstatistikk.

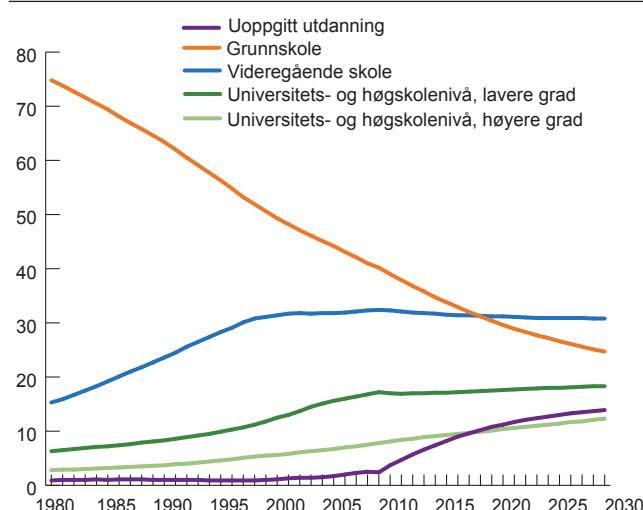
det gjelder fullført høyere grad, og ikke minst fullført doktorgrad, er andelen med menn som har fullført etter ti år fortsatt høyere enn for kvinner. Dette har sammenheng med at mange kvinner velger høyere utdanning av lavere grad som for eksempel lærer eller rettet inn mot helse og omsorg.

Den sterke økningen som har funnet sted i både videregående og høyere utdanning i løpet av de siste tiårene, har ført til en betydelig økning i befolkningens utdanningsnivå. Mens bare 15 prosent av befolkningen i aldersgruppen 16-74 år hadde videregående skole som høyeste fullførte utdanning i 1981, var andelen i 2010 kommet opp i over 32 prosent. Tilsvarende lå andelen med utdanning fra universitet og høgskole i 1981 bare på 9 prosent, mens den var kommet opp i 25 prosent i 2010. I motsatt retning har andelen med bare grunnskoleutdanning sunket fra 75 prosent i 1981 til 40 prosent i 2010.

Utbyggingen av høyere utdanning siden begynnelsen av 1990-tallet har vært så sterk at veksten i andelen med høyere utdanning fortsetter frem til 2030 selv om vi legger til grunn at utdanningstilbøyelighetene holder seg konstante. Dette skyldes at en langt større andel av de yngre kullene som kommer ut i arbeidsmarkedet har fullført høyere utdanning enn de kullene som går av med pensjon. Som en følge av tidligere problemer med å registrere utdanningsnivået for innvandrere, er forutsetninger om framtidige innvandreres utdanningsnivå foreløpig ikke innarbeidet i SSBs framskrivningsopplegg. Som en følge av denne svakheten, viser framskrivingene en betydelig økning i andelen med uoppgitt utdanning fram mot 2030 som følge av høy innvandring, og da særlig i de første årene. Mens andelen med videregående skole synker svakt, er andelen av befolkningen i aldersgruppen 16-74 år med universitets- og høyskoleutdanning samlet anslått å øke til nærmere 31 prosent. Andelen med grunnskoleutdanning faller ytterligere til 25 prosent, men med fordeling av de nye innvandrerne som foreløpig har uoppgitt utdanning, vil andelen falle mindre.

Selv om utdanningstilbøyelighetene holdes konstant fram til 2030, ser det ut som om utvidelsen av kapasiteten i utdanningssystemet de siste tiårene er bortimot tilstrekkelig til å dekke den økte etterspørselen etter utdannet arbeidskraft. Men det ser ut til at tilbuddet ikke er tilstrekkelig til å møte etterspørselen for flere typer arbeidskraft med videregående fagutdanning og universitets- og høgskolenivå, lavere grad som høyeste fullførte utdanning. Spesielt ser det ut til å bli mangel på flere typer fagutdanninger fra videregående skole. For utdanninger på høyere nivå er det for få som utdanner seg som sykepleiere og lærere til å møte den økte etterspørselen. På den andre siden ser det ut til at det utdannes for mange innen økonomi og administrasjon, samfunnssfag, jus og humanistiske fag. Dette har sammenheng med den sterke ekspansjonen som har funnet sted for disse utdanningene siden begynnelsen

Figur 4.14. Befolkningen 16-74 år fordelt etter høyeste fullførte utdanning. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.13. Framskriving av tilbud og etterspørsel for utvalgte utdanningsgrupper fra 2010 til 2030. 1 000 personer

Utdanningstype	Sysselsatte	Etterspørsel	Tilbud
	2010	2030	2030
Grunnskole + uoppgitt	579	517	789
Videregående	1 131	1 452	1 318
Elektro, mekaniske fag og maskin	240	326	260
Bygg- og anleggsfag	114	188	146
Andre tekniske fag og håndverk	141	203	187
Universitet og høgskole, lavere grad	652	957	922
Ingeniørutdanning	73	74	86
Andre realfag	57	90	63
Økonomi og administrasjon	118	169	186
Samfunnssfag og jus	38	59	60
Humanistiske fag	45	57	71
Lærere	152	218	185
Sykepleierfag	83	144	96
Andre helsefag	56	92	81
Universitet og høgskole, høyere grad	229	318	324
Sivilingeniørutdanning	36	47	60
Andre realfag	43	56	63
Økonomi og administrasjon	33	50	85
Samfunnssfag	23	35	59
Jus	20	29	41
Humanistiske fag	25	32	54
Totalt	2 590	3 245	3 353

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Framskrivinger av etterspørsel og tilbud for ulike typer arbeidskraft, Rapporter 48/2013.

av 1990-tallet. Eksisterende underskudd på ingeniører, sivilingeniører og andre med realfagsutdanning ser ut til å bli redusert. Det er nødvendig å se framskrivningene for de fire gruppene med realfagsutdanning i sammenheng.

5. Offentlig forvaltning

Dette kapitlet gir oversikt over inntekter, utgifter, fordringer og gjeld, samt konsum, sysselsetting og investeringer i offentlig forvaltning. Offentlig forvaltnings utgifter økte nominelt med 6,3 prosent fra 2012 til 2013, mens de samlede inntektene økte med kun 0,5 prosent. Antall sysselsatte i offentlig forvaltning økte i 2013 med 1,4 prosent, mens bruttoinvesteringer i fast kapital økte med 9,5 prosent målt i faste priser.

5.1. Offentlig forvaltnings inntekter, utgifter og finansielle stilling

Reduksjon i statens petroleumsinntekter

Offentlig forvaltnings samlede inntekter anslås til 1 664 milliarder kroner i 2013, om lag 9 milliarder høyere enn året før. Dette er den svakeste oppgangen i forvaltingens inntekter siden 2009, da virkningene av finanskrisen medførte et tilbakeslag for skatteinntektene, nedgang i oljeprisen og dermed reduserte offentlige inntekter fra petroleumsvirksomheten. Også i 2013 er det et betydelig fall i statens petroleumsinntekter som forklarer den lave inntektsveksten.

Statens petroleumsinntekter består av skatter og avgifter fra virksomheter engasjert i utvinning av petroleum og eierinntekter fra Statoil og SDØE (Statens direkte eierandeler i petroleumsvirksomheten). Etter tre år

med sterk vekst ble petroleumsinntektene redusert med drøyt 15 prosent i 2013, til 328 milliarder kroner. Nedgangen i statens eierinntekter fra SDØE skyldtes lavere produksjonsvolum og priser på olje og gass sammenlignet med 2012. Av samme grunn er de påløpte petroleumsskattene anslått å bli redusert i 2013.

Av de samlede offentlige inntektene i 2013 utgjorde skatt på inntekt og formue fra lønnstakere og næringslivet utenom petroleumsvirksomhet knapt 25 prosent eller 407 milliarder kroner. Av dette utgjorde formuesskatten 14 milliarder. Formuesskatten er vedtatt trappet ned i statsbudsjettet for 2014 gjennom reduksjon av skattesatsen og økning av bunnfradraget. Finansdepartementet anslår at disse endringene vil gi en reduksjon i inntektene på om lag 1,5 milliarder i 2014.

Tabell 5.1. Offentlig forvaltnings inntekter og utgifter. Milliarder kroner

	2007	2009	2011	2012	2013
Inntekter	1 327	1 345	1 575	1 655	1 664
Skatter og avgifter					
fra petroleumsvirksomhet	784	766	914	949	939
utenom petroleumsvirksomhet	191	149	230	230	182
Trygde- og pensjonspremier	593	616	683	719	757
Formuesinntekter	207	235	261	279	294
fra petroleumsvirksomhet	270	274	319	343	344
utenom petroleumsvirksomhet	123	114	139	162	146
Gebyrinntekter, brukerbetalinger, mv.	147	160	180	181	198
Løpende overføringer	58	63	71	75	78
	8	8	10	9	9
Utgifter	927	1 095	1 201	1 251	1 330
Lønnskostnader	282	330	372	393	413
Kjøp av varer og tjenester	131	157	167	172	180
Produktkjøp til husholdninger	45	52	59	62	64
Formuesutgifter	30	34	30	26	26
Stønader til husholdninger	278	326	367	386	404
Subsidier	42	50	54	58	61
Løpende overføringer, inkl. kapitaloverføringer	50	62	66	67	75
til ideelle organisasjoner og andre	27	33	36	38	41
til utlandet	23	28	30	29	33
Bruttoinvestering i ikke-finansiell kapital	69	83	84	86	106
Nettofinansinvesteringer	399	251	374	404	335
Nto.fin.inv. i statsforvaltningen	412	277	398	427	359
Nto.fin.inv. i kommuneforvaltningen	-13	-26	-23	-22	-24
<i>Memo: Inntekter fra petroleumsvirksomhet</i>	314	263	370	392	328

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 5.1. Netto kontantstrøm fra olje- og gassutvinning

Netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten, definert som bruttoprodukt minus lønnskostnader og løpende investeringer, sank med 75 milliarder kroner til 350 milliarder kroner fra 2012 til 2013. Nedgangen i kontantstrømmen på om lag 18 prosent skyldes blant annet en samlet reduksjon i produksjonen av olje og gass på 5 prosent. Det var også en nedgang i den nominelle prisen på råolje målt i norske kroner på noe under 2 prosent fra året før. Prisen på gass følger i store trekk oljeprisutviklingen, men med noe forsinkelse. Netto kontantstrøm ble i tillegg negativt påvirket av at investeringene økte med 32 milliarder kroner. Lønnskostnadene, som tilsvarer nesten 12 prosent av netto kontantstrøm, økte med noe under 4 milliarder kroner.

Statens netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten i 2013 ble av Finansdepartementet i november anslått til 344 milliarder kroner, en reduksjon på 52 milliarder kroner fra 2012. Nedgangen skyldes både lavere skatteinntekter og reduksjon i inntektene fra statens direkte eiendeler i petroleumsvirksomheten.

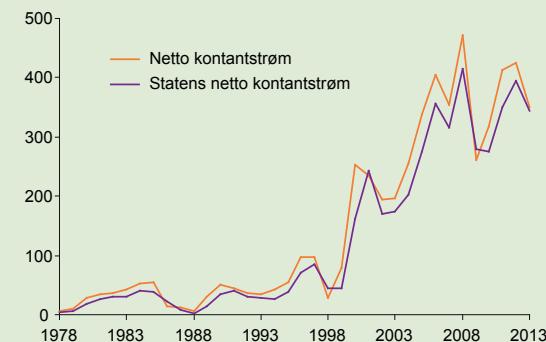
Andelen av inntektene som kommer fra avgifter i 2013 var noe lavere enn skattene – litt over 20 prosent. Her finner vi poster som merverdiavgift, motorvognavgifter og avgifter på alkohol og tobakk. Trygde- og pensjonspremier fra lønnstakere og arbeidsgivere utgjorde knapt 18 prosent av inntektene. Avgift på arv og gave, som er avviklet fra 2014, har utgjort noe over én promille av inntektene de siste årene.

Tabell 5.2 Skatter og avgifter i offentlig forvaltning. Milliarder kroner

	2007	2009	2011	2012	2013
Skatter unntatt ved utvinning av petroleum	307	333	367	389	407
Ordinær skatt på inntekt	269	290	318	339	354
Toppskatt og grunnrenteskatt mv	19	23	26	26	28
Skatt på formue	11	12	13	14	14
Skatt på aksjeutbytte til utenlandske aksjonærer	2	1	2	3	3
Årsavgift på motorvogner betalt av husholdninger	7	7	7	8	8
Avgifter unntatt ved utvinning av petroleum	283	281	314	328	348
Merverdiavgift	189	186	211	223	238
Toll og eksportavgifter	2	2	3	3	3
Motorvognavgifter mv.	40	36	41	41	41
Miljø- og energiavgifter	18	18	18	18	19
Avgifter på alkohol, tobakk, legemidler og lotterier	22	26	26	26	27
Eiendomsskatt	6	6	8	8	9
Andre avgifter	7	7	8	8	10
Kapitalskatter	3	2	2	2	2
Avgift på arv og gaver	3	2	2	2	2
Trygde- og pensjonspremier	207	235	261	279	294
Medlemspremier til folketrygden	77	88	99	106	111
Medlemspremier til andre trygdeordninger	4	4	4	4	4
Arbeidsgiveravgift til folketrygden	112	127	140	150	159
Arbeidsgiverpremier til andre trygdeordninger	14	16	18	19	20
Skatter og avgifter fra petroleumsvirksomhet	191	149	230	230	182
Skatt på inntekt og formue ved utvinning av petroleum	187	146	227	226	177
Avgifter på utvinning av petroleum	5	4	4	4	5

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 1. Kontantstrøm fra utvinning av olje og gass. Nominelle milliarder kroner

I motsetning til skattene og avgiftene nevnt ovenfor, kan petroleumsskattene variere en del fra år til år. I 2013 utgjorde de om lag 11 prosent av offentlige inntekter. Dette er lavere enn de foregående årene, da tilsvarende andel var på nesten 15 prosent.

**Tabell 5.3 Offentlig forvaltnings stønader til husholdninger.
Milliarder kroner**

	2007	2009	2011	2012	2013
Stønader i alt	278	326	367	386	404
Pensjoner	176	202	224	243	259
Alderspensjoner	113	128	154	169	184
Uførepensjoner	54	63	59	63	64
Andre pensjoner	9	11	11	11	10
Barnetrygd og kontantstøtte	16	16	16	16	16
Sykepenger, fødselspenger mv.	39	50	50	51	53
Attføringsstønader	19	21	0	0	0
Arbeidsavklaringspenger	0	0	36	36	36
Arbeidsløshetsstønader	4	10	11	10	10
Utdanningsstønader	9	9	10	11	8
Sosialhjelp	4	5	5	5	5
Andre stønader	10	13	15	15	16

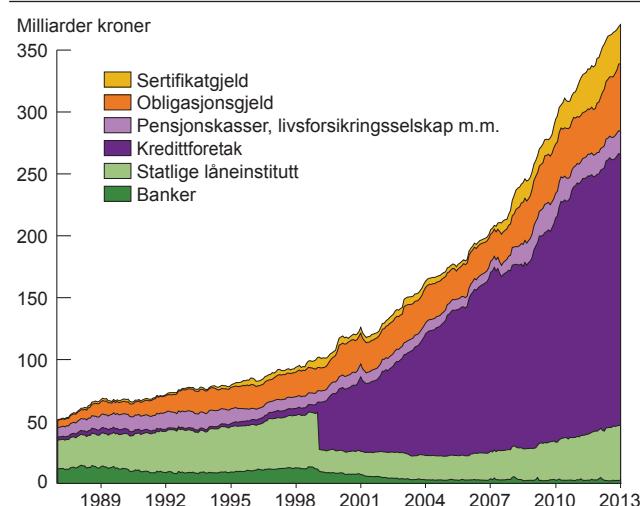
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Økte investeringer og overføringer til utlandet

Offentlig forvaltnings utgifter er beregnet til 1 330 milliarder i 2013, drøyt 6 prosent opp fra 2012. Nesten halvparten av de offentlige utgiftene består av lønnskostnader og kjøp av varer og tjenester som inngår i offentlig tjenesteproduksjon. Knapt en tredjedel er pensjoner og andre stønader til husholdningene, blant annet gjennom folketrygden. Lønnskostnader og kjøp av varer og tjenester vokste med omrent 5 prosent i 2013, mens utgiftene til alderspensjoner økte med 9 prosent.

Av de store utgiftspostene var det investeringer i ikke-finansiell kapital som vokste sterkest i 2013 – fra 86 milliarder kroner i 2012 til 106 milliarder i 2013. Det er særlig i sykehush- og samferdselssektoren vi finner utgiftsøkningen. Les mer om bruttorealinvesteringer i kapittel 5.2.

Figur 5.1. Kommuneforvaltningens innenlandske bruttogjeld (K2). Nominelle beløp¹

¹ I 1999 ble Kommunalbanken omdannet til aksjeselskap og skiftet sektor, fra statlig låneinstitutt til kreditforetak, i statistikken. Dette forklarer det markerte skiften i kommunenes gjeld på samme tid. Mer om kreditindikatorene: www.ssb.no/k2

Tabell 5.4 Kommuneforvaltningens inntekter og utgifter (bokførte verdier). Milliarder kroner

	2007	2009	2011	2012	2013
Inntekter	289,6	337,3	388,0	411,5	435,2
Skatter og avgifter	122,6	136,6	143,6	153,6	162,8
Formuesinntekter	15,4	12,0	18,6	15,4	16,3
Gebyrinntekter, brukerbetalinger, mv.	36,9	42,0	47,2	50,1	52,8
Overføringer	114,7	146,8	178,7	192,4	203,2
herav overføringer fra staten	110,4	142,5	172,7	187,0	197,6
Utgifter	301,7	359,5	406,4	428,7	453,2
Lønnskostnader	156,0	185,8	210,5	221,6	234,5
Kjøp av varer og tjenester	56,7	67,5	74,2	75,9	79,4
Produktkjøp og stønader til husholdningene	21,2	27,2	31,1	32,6	34,4
Overføringer, renter og subsidier	33,5	36,4	42,9	50,7	53,0
herav overføringer til staten	2,4	2,3	3,0	8,5	8,8
Bruttoinvestering i ikke-finansiell kapital	34,3	42,7	47,8	47,9	51,9
Nettofinansinvesteringer	-12,1	-22,2	-18,4	-17,2	-18,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Målt i prosent økte også overføringer til utlandet økte også målt i prosent betydelig i 2013, til drøyt 33 milliarder kroner. Foruten ordinær utviklingshjelp gjennom FN og andre organisasjoner, finner vi her overføringer i forbindelse med EUs finansieringsordninger som skal bidra til å utjevne økonomiske og sosiale forskjeller i Europa. Disse bidragene har blitt trappet opp de siste årene. Det samme har bevilgningene til energiprosjekter i utviklingsland og vaksinesatsningen i forbindelse med FNs tusenårs mål om redusert dødelighet blant mødre og barn. I tillegg til dette har det vært en økning i bevilgninger til nødhjelp som følge av naturkatastrofer, blant annet etter tyfonen på Filippinen.

Overskudd i staten, underskudd i kommunene

Offentlig forvaltnings samlede overskudd for 2013 er anslått til 335 milliarder. Dette er 70 milliarder lavere enn året før og nedgangen skyldes i stor grad lavere offentlige inntekter fra petroleumsvirksomheten. Petroleumsinntektene tilfaller i sin helhet staten gjennom Statens pensjonsfond utland (SPU), og det er derfor statsforvaltningen som bidrar til det høye overskuddet. Statens overskudd er anslått til 359 milliarder kroner i 2013. Overskuddet er høyt, særlig i internasjonalt perspektiv, og gjør den norske staten i stand til å bygge opp en betydelig finansformue.

I kommuneforvaltningen økte både inntektene og utgiftene med snaue 6 prosent i 2013, sammenlignet med 2012. Underskuddet er anslått til 18 milliarder kroner, målt i bokførte verdier. Underskuddet er dermed om lag på samme nivå som de to foregående årene. De sju siste årene sett under ett har sektoren hatt et underskudd på nærmere 140 milliarder kroner. Et høyt investeringsnivå over tid har bidratt til dette. Mange år med underskudd har ført med seg en sterkt voksende gjeld. Figur 5.1 viser at kommunegjelden, målt ved

kredittindikatoren K2, har vokst til om lag 370 milliarder ved utgangen av 2013.

Overskudd og nettofordringer i internasjonal sammenheng

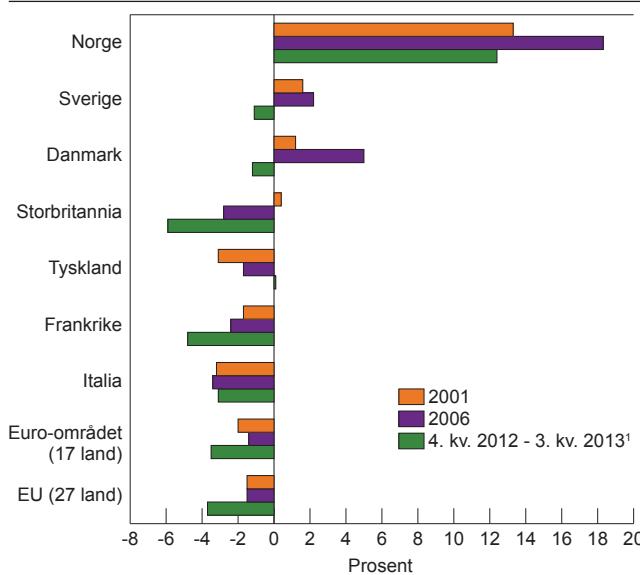
Offentlig forvaltnings overskudd, målt ved nettofinansinvesteringer, og offentlig bruttogsjeld er vanlige indikatorer for offentlig budsjettbalanse. «Maastricht-kriteriene» i Stabilitets- og vekstpakten, som medlemslandene i EUs økonomiske og monetære union har forpliktet seg til å overholde, sier at underskuddet ikke bør overstige tre prosent av BNP. Videre bør offentlig bruttogsjeld ikke overstige 60 prosent av BNP. Finanskrisen i 2008 avdekket fundamentale problemer og faretruende trender i flere europeiske land, hvor overholdelse av kriteriene viste seg å være unntaket snarere enn regelen. I kjølvannet av krisen har en rekke forordninger og direktiv styrket mulighetene for EU sentralt til å ty til sanksjoner mot medlemsland som ikke overholder reglene. Disse forplikter landene til å innlemme kriteriene i nasjonal lov, samt åpner for virkemidler som automatiske bøter og skjerpet overvåking ved brudd på disse.

Norge er i en svært spesiell posisjon når det gjelder offentlige finanser sammenlignet med resten av Europa. Både det høye overskuddet og den store finansformuen må ses i sammenheng med at en betydelig andel av inntektene fra petroleumsvirksomheten tilfaller staten gjennom skatter og direkte eierutbytte. Ved utgangen av tredje kvartal 2013 var offentlig forvaltnings nettofordringer på 5 807 milliarder kroner, eller 195 prosent av BNP for de fire foregående kvartalene. Dette betyr at nettofordringene har økt med omrent 1000 milliarder kroner fra utgangen av 3. kvartal 2012. Dette tilsvarer økningen i Statens pensjonsfond utlands beholdning. I de tre første kvartalene av 2013 har SPU hatt høy avkastning på aksjer og andeler. Valutakursendringer har også bidratt til økningen i fondets verdi. Overføringene fra statskassen til fondet var ikke høyere enn normalt i 2013, men kursgevinster og valutagevinster har samlet gitt en verdiøkning utenom det vanlige.

Selv om offentlig forvaltning i Norge er i nettofordringsposisjon, har sektoren en betydelig gjeld. Det er flere grunner til at det er slik. Det oljekorrigerte underskuddet på statsbudsjettet blir finansiert ved overføring fra Statens pensjonsfond utland. Statens finansieringsbehov, blant annet avdrag på statens gjeld, netto utlån og kapitalinnskudd til statsbankene blir dekket ved nye låneopptak eller ved trekking på statens kontantbeholdning. Dette innebærer at staten låner samtidig som den sparar i Statens pensjonsfond utland.¹

I tillegg til statsgjelden inngår gjenkjøpsavtalene i Statens pensjonsfond utland på gjeldssiden i statistikken. Omfanget av slike gjenkjøpsavtaler varierer fra år

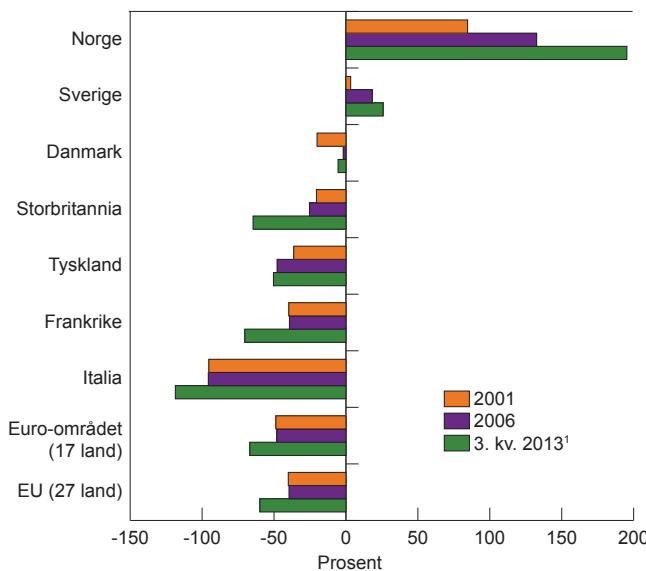
Figur 5.2 Nettofinansinvesteringer i offentlig forvaltning. Prosent av BNP

¹ For Tyskland og Frankrike 2012.

Kilde: Eurostat.

Figur 5.3 Offentlig forvaltnings nettofordringer. Prosent av BNP

¹ For Tyskland og Frankrike 2012.

Kilde: Eurostat.

til år, noe som kan medføre betydelige svingninger i offentlig bruttogsjeld for Norge. Opplåning i kommuneforvaltningen er også med på å trekke bruttogsjeldens opp. Offentlig bruttogsjeld i Norge utgjorde drøyt 30 prosent av BNP ved utgangen av tredje kvartal 2013. Dette er noe lavere enn de øvrige nordiske landene.

For EU samlet sett, er hovedbildet et ganske annet enn for Norge. Samlet underskudd for offentlig forvaltning i de 27 EU-landene var i 2009 og 2010 på over 6 prosent av samlet BNP. Underskuddet ble noe redusert i løpet av de neste årene og utgjorde knapt 4 prosent av BNP ved utgangen av 2012. På tross av reduksjonen i underskuddene, er EU-landene samlet fortsatt ikke

¹ Kilde: http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/tema/norsk_økonomi/statsgjelden.html?id=443404

Tabell 5.5 Offentlig forvaltnings bruttogjeld. Prosent av BNP

	2001	2006	2011	2012	3. kv. 2013
Norge	27,5	53,8	28,4	29,6	31,1
Sverige	54,7	45,3	38,6	38,2	40,7
Danmark	49,6	32,1	46,4	45,4	46,3
Storbritannia	37,3	42,7	84,3	88,6	89,1
Tyskland	59,1	68,0	80,0	81,0	78,4
Frankrike	57,1	64,1	85,8	90,2	92,7
Italia	108,3	106,3	120,7	127,0	132,9
Euro-området (17 land)	68,2	68,8	87,3	90,6	92,7
EU (27 land)	61,0	61,6	82,4	85,1	86,9

Kilde: Eurostat

i overensstemmelse med sine egne retningslinjer for maksimalt underskudd. Samtidig nådde offentlig bruttогjeld sitt hittil høyeste nivå med nærmere 87 prosent av samlet BNP ved utgangen av tredje kvartal 2013. For de 17 euro-landene er gjeldsnivået over 90 prosent. I et stort land som Italia har offentlig forvaltning en gjeld på mer enn 130 prosent av BNP. Hellas har Europas høyeste nivå for offentlig bruttогjeld – drøyt 170 prosent av BNP ved utgangen av tredje kvartal 2013, på tross av en omfattende restrukturering som reduserte gjelden noe fra 2011 til 2012.

For flere europeiske land fører betjeningen av den massive offentlige gjelden til redusert handlingsrom i de offentlige budsjettene. I flere land har dette ført til kraftige kutt i offentlige lønninger og stønader, noe som har resultert i økt misnøye og sosial uro.

5.2. Offentlig konsum, realinvesteringer og sysselsetting

Offentlig konsumvekst i 2013

Volumet av det totale konsumet i offentlig forvaltning var 1,6 prosent høyere i 2013 sammenlignet med året før. Veksten var litt høyere i kommunene enn i staten med henholdsvis 1,7 og 1,4 prosent. I kommunesektoren var det helsetjenester, sosial trygd og velferd som hadde den sterkeste veksten. Antall mottakere av hjemmetjenester under 67 år har økt de siste årene. De mottar i tillegg flere timer per uke enn mottakere over 67 år². Dette kan bidra til å forklare at veksten i disse tjenestene er noe sterkere enn veksten i andre offentlige tjenester. I staten vokste utgiftene knyttet til annet konsum, som bl.a. omfatter alminnelig offentlig tjenesteyting, politi og rettsvesen og næringsøkonomiske formål, sterkest.

Målt i løpende priser økte det offentlige konsumet med 5,8 prosent til 657 milliarder kroner i 2013 og utgjorde snaut 22 prosent av BNP.

² Kilde: Gabrielsen, Bjørn, Otnes, Berit og Sundby, Brith (2012): Pleie- og omsorgstjenesten 2011. Statistikk om tjenester og tjenestemottakere, Rapporter 43/2012, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 5.6 Konsum og produksjon i offentlig forvaltning, løpende priser. Milliarder kroner

	2007	2011	2012	2013
Offentlig forvaltning				
Lønnskostnader	282,4	372,5	392,7	413,5
+ Kjøp av varer og tjenester	134,0	175,1	181,8	191,6
+ Kapitalslit	41,5	57,5	60,7	67,3
+ Korreksjon for driftsresultat	0,8	-0,2	-0,3	-0,7
= Produksjon i offentlig forvaltning	458,6	605,0	634,9	671,7
- Gebyrinntekter	58,9	72,0	76,0	79,0
+ Produktkjøp til husholdningene	45,7	58,9	61,7	63,9
= Konsum i offentlig forvaltning	445,3	592,0	620,6	656,5

Statsforvaltningen

Lønnskostnader	126,3	161,9	170,8	178,8
+ Kjøp av varer og tjenester	76,0	98,7	103,3	109,3
+ Kapitalslit	20,5	24,3	25,5	28,9
= Produksjon i statsforvaltningen	222,7	284,9	299,6	317,0
- Gebyrinntekter	21,1	23,6	24,7	24,8
+ Produktkjøp til husholdningene	31,5	38,1	39,6	40,5
= Konsum i statsforvaltningen	233,1	299,4	314,5	332,6

Kommuneforvaltningen

Lønnskostnader	156,1	210,6	221,9	234,7
+ Kjøp av varer og tjenester	58,0	76,5	78,5	82,3
+ Kapitalslit	21,1	33,2	35,2	38,4
+ Korreksjon for driftsresultat	0,8	-0,2	-0,3	-0,7
= Produksjon i kommune-forvaltningen	235,9	320,1	335,3	354,7
- Gebyrinntekter	37,9	48,4	51,3	54,2
+ Produktkjøp til husholdningene	14,2	20,8	22,1	23,4
= Konsum i kommuneforvaltningen	212,3	292,5	306,2	323,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå

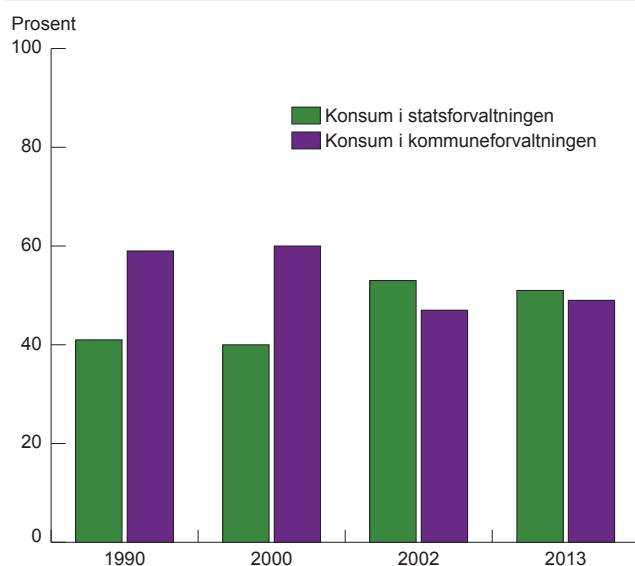
Offentlig konsum er summen av egen produksjon i forvaltningen og kjøp av varer og tjenester fra andre produsenter til disposisjon for husholdningene (produktkjøp), fratrukket gebyrer (se tabell 5.5). Forvaltningens egen produksjon måles ved å summere produksjonskostnadene. I både stats- og kommuneforvaltningen er det lønnskostnadene som er største kostnadskomponent. Lønnskostnadene har hatt en litt sterkere vekst i kommuneforvaltningen enn i statsforvaltningen siden 2007, som igjen fører til noe større produksjonsvekst her.

Kommunalt og statlig konsum

Offentlig konsum fordeler seg ganske jevnt på kommunal og statlig forvaltning. Over tid har denne fordelingen blitt endret som følge av endret arbeidsfordeling mellom de to sektorene. Et tydelig skifte skjedde da staten overtok ansvar for sykehusene fra kommunene i 2002. Før det var fordelingen av offentlig konsum om lag 60 – 40 i henholdsvis kommune og stat, mens fordelingen etter overtakelsen har nærmest seg en 50-50 fordeling.

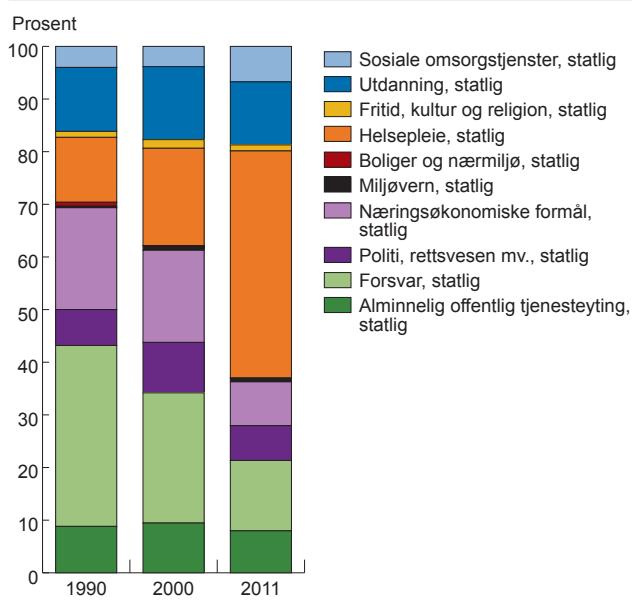
I både staten og kommunene er det individuelt konsum med helse og omsorg som formål som dominerer. Helsetjenester er det i stor grad staten som leverer, og disse omfatter i hovedsak sykehustjenester. Pleie- og omsorgstjenestene er det kommunene som leverer. Annet konsum, som blant annet omfatter alminnelig

Figur 5.4 Konsum i offentlig forvaltning. Fordeling på stat og kommune

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 5.5. Konsum i statsforvaltningen etter formål. Faste 2005-priser

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

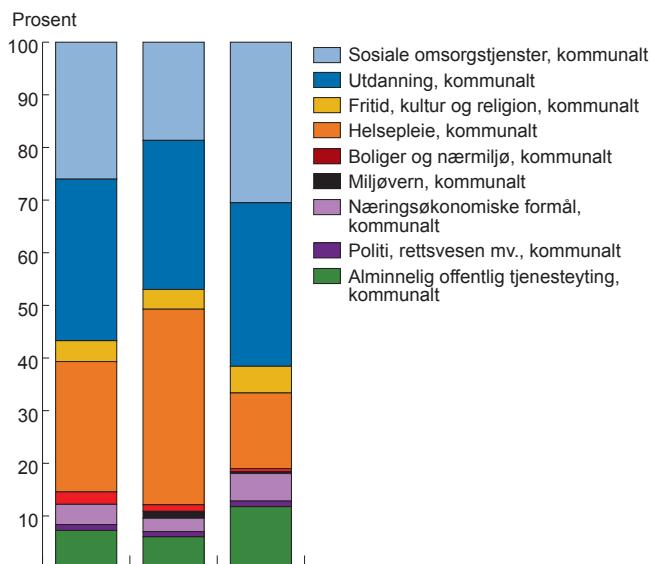
offentlig tjenesteyting, politi og rettsvesen og tjenester tilknyttet næringsøkonomiske formål utgjør nesten en fjerdedel av det totale offentlige konsumet. I kommunene utgjør undervisning nesten en tredjedel av konsumet.

Fordelingen av konsum i offentlig forvaltning på ulike formål har forandret seg siden 1990. Figurene 5.5 og 5.6 viser denne utviklingen for henholdsvis stats- og kommuneforvaltningen.

I statsforvaltningen brukes relativt mindre på forsvar og næringsøkonomiske formål enn før og stadig mer på helsetjenester, sosial omsorg og miljøvern. I kommuneforvaltningen brukes relativt mer på alminnelig offentlig tjenesteyting, sosiale omsorgstjenester og boliger og nærmiljø. I 2011 ble det brukt relativt mindre ressurser på kommunal helsepleie. Utdanning har derimot utgjort en stabil andel siden 1990. Det må samtidig nevnes to store reformer som påvirker størrelsene for henholdsvis helse og næringsøkonomiske formål. Den første var sykehusreformen i 2002 da ansvar for sykehus ble overført fra kommunene til staten, og forvaltningsreformen i 2010 som i hovedsak betydd at fylkeskommunene og Oslo kommune fikk tilført ansvar for 17 200 km med riksveier.

Konsum av helse- og omsorgstjenester har økt sterkt siden 1990 og utgjorde i 2011 i underkant av 50 prosent av samlet konsum i offentlig forvaltning. Målt i faste 2005-priser konsumerte offentlig forvaltning helsetjenester for om lag 52 milliarder i 1990. Dette tallet har økt til om lag 129 milliarder i 2011. Sosiale omsorgstjenester har en ikke fullt så sterk utvikling, fra 45 milliarder i 1990 til 81 milliarder i 2011. Det har samtidig vært en sterk befolkningsøkning i perioden. I 1990 var det i overkant av 4 millioner innbyggere i

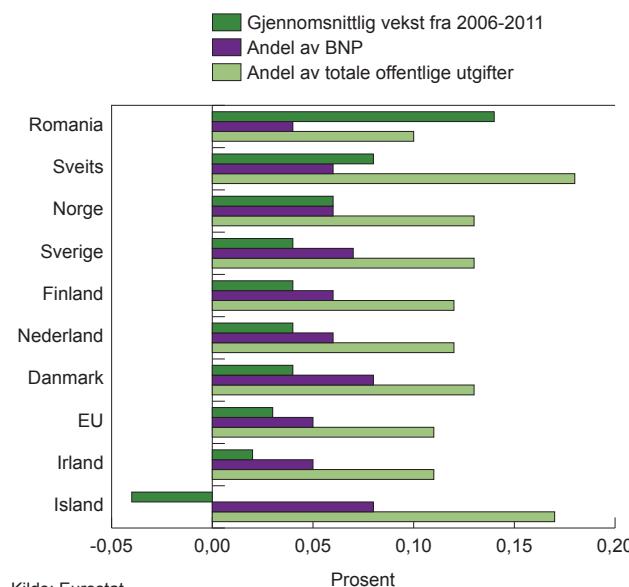
Figur 5.6 Konsum i kommuneforvaltningen etter formål. Faste 2005-priser

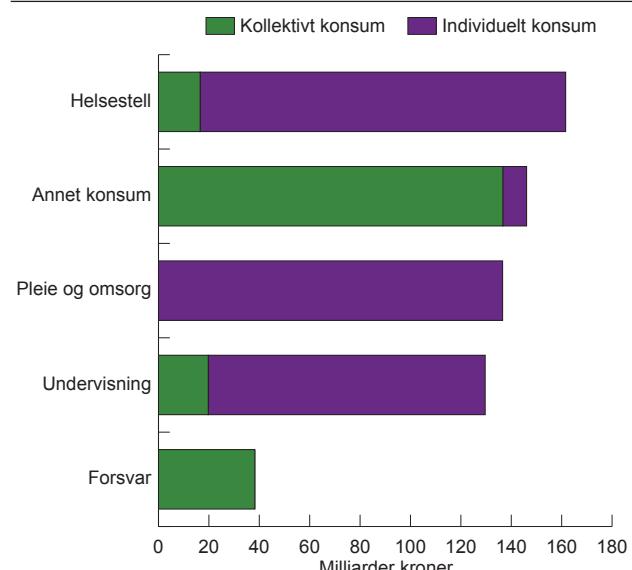
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Norge, mens det i 2011 var i underkant av 5 millioner. Offentlig forvaltning konsumerte helse- og omsorgstjenester for 23 000 kroner per innbygger i 1990, målt i faste 2005-priser. Dette tallet har økt til 43 000 kroner per innbygger i 2011, nesten en fordobling på 21 år. Sterkest økning var det i helsetjenester som økte fra 12 000 kroner per innbygger i 1990 til 26 000 kroner i 2011. I samme periode økte antall personer over 64 år med 50 000. Utgifter til offentlig konsum av sosial pleie og omsorgstjenester per innbygger økte fra 11 000 kroner i 1990 til 17 000 kroner i 2011.

Figur 5.7 Offentlige utgifter til utdanning i utvalgte land, 2011

Figur 5.8 Kollektivt og individuelt offentlig konsum. Milliarder kroner

Utgifter til utdanning sammenlignet med andre land

Offentlig forvaltnings konsum av tjenester innenfor formålsgruppen utdanning har økt fra 61 milliarder 2005-kroner i 1990 til 95 milliarder i 2011, dvs. en vekst på 55 prosent i volum. Dette må bl.a. sees i sammenheng med de store barnekullene fra omkring 1990 som har vokst opp og kommet i skolealder. I perioden økte antall barn i skolealder (5-19 år) med 92 000 eller 11 prosent. Per elev økte offentlig konsum av utdanningstjenester med 29 000 2005-kroner, fra 72 000 2005-kroner til 101 000 eller 40 prosent. Veksten i antall elever i skolealder forklarer dermed ikke hele økningen i konsumet i offentlig forvaltning knyttet til utdanning. Kunnskapsløftet og mer fokus på spesialbehov har også hatt betydning.

Den gjennomsnittlige årlige veksten i offentlige utgifter til utdanning målt i løpende kroner var i Norge 6 prosent fra 2006 til 2011. Her er Norge bare forbiggått av Sveits og Luxembourg, samt enkelte nye EU-land som har et lavere nivå på utgiftene, men som har hatt sterk vekst de siste fem årene. Som andel av totale offentlige utgifter er det relativt store forskjeller innad i Europa. Hellas ligger på bunn sammen med Italia med en andel på 8 prosent, Sveits er på topp med 18 prosent, mens i Norge er andelen utgifter til utdanning 13 prosent. Forskjellene kan ha sammenheng med både ulik finansieringsstruktur i utdanningssystemet i de ulike landene og med ulik utvikling i befolkningens aldersstruktur.

Offentlige utgifter til utdanning som andel av BNP gir et noe annet bilde. I sammenligningene til Eurostat ligger Norge her på linje med gjennomsnittet for Europa, som er 5,4 prosent, og litt under de nordiske landene. Likevel vil Norge i internasjonale sammenligninger som dette, der størrelser er målt som andel av BNP, ofte ligge relativt lavt ettersom oljeinntektene står for en

stor del av BNP, og mesteparten spares. Måler vi som andel av fastlands-BNP er andelen rundt 7,3 prosent.

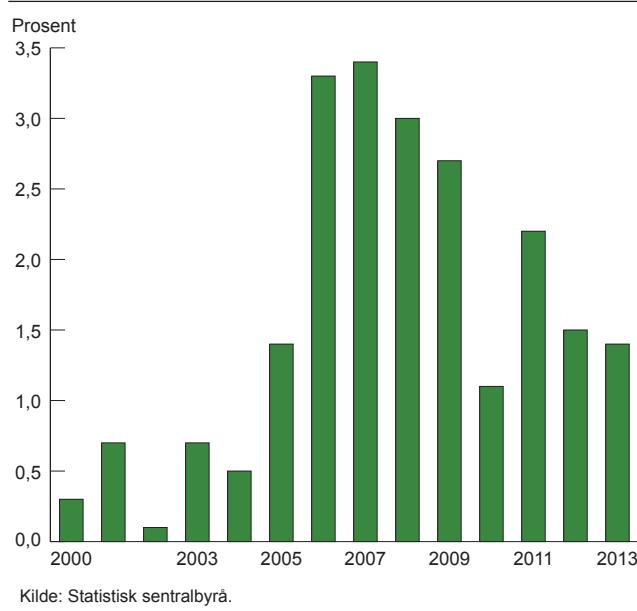
Individuelt og kollektivt konsum

Konsum kan deles opp i individuelt og kollektivt konsum. Individuelle goder er ekskluderende og rivalisende, mens de kollektive godene ikke er det. Det vil si at konsum av individuelle goder kan forbeholdes visse individer, og at et individ konsum reduserer mulighetene for andres konsum av det samme. For kollektive goder er det i stor grad motsatt og et individ konsum påvirker i mindre grad andres konsummuligheter. Det offentlige konsumet fordeler seg med om lag to tredeler på individuelle goder, og en tredel på kollektive goder.

Av de individuelle godene det offentlige leverer, utgjør helse og omsorg i overkant av 70 prosent. Dette er i hovedsak legemidler, lege- og sykehustjenester, barnehagjenester, sykehjemstjenester og hjemmesykepleie. Undervisning er også i hovedsak et individuelt gode, og utgjør om lag 28 prosent i 2013.

Når vi retter blikket mot de kollektive tjenestene, er bildet annerledes. Her utgjør annet konsum 65 prosent. Forsvarstjenester, som i sin helhet er et kollektivt gode, utgjør en relativt stabil andel på om lag 18 prosent.

De kollektive godene fordeler seg på stat og kommune med henholdsvis 71 prosent og 29 prosent. Dette reflekterer forskjeller i sammensetningen av konsumet etter formål i de to sektorene. Tunge kollektive aktiviteter som forsvar og politi- og rettsvesen er i sin helhet statlig ansvar. For individuelt konsum er fordelingen noe mer balansert med en fordeling på henholdsvis 40 prosent og 60 prosent på stat og kommune. Sosial omsorg er for det meste et kommunalt anliggende og drar derfor opp individuelt konsum i favør av kommunen da dette er en stor utgiftspost for det offentlige. Det gjør

Figur 5.9. Årlig prosentvis vekst i sysselsetting i offentlig forvaltning

også undervisning i og med at kommuneforvaltningen også har ansvar for grunnskole og videregående skole.

Sysselsetting

Antall sysselsatte personer i offentlig forvaltning har økt med 1,4 prosent fra 2012 til 2013. Dette er noe lavere vekst enn den gjennomsnittlige årlige veksten de siste 8 årene som var på i underkant av 2 prosent. Til sammenligning var den årlige gjennomsnittlige veksten i sysselsettingen i offentlig forvaltning i perioden 2000-2005 om lag 0,5 prosent.

Siden midten av 2000-tallet har det vært en noe større sysselsettingsvekst i kommuneforvaltningen enn i statsforvaltningen. Kommunale helse- og omsorgstjenester har hatt en relativt stor vekst i sysselsettingen de siste årene, noe vi også så i tallene for konsum. For 2013 er veksten tilnærmet lik for stat og kommune.

Vi finner flest sysselsatte innenfor helse- og omsorgssektoren, med 53 prosent av de sysselsatte i offentlig forvaltning. Undervisningssektoren og offentlig administrasjon (som blant annet omfatter kommunal og statlig administrasjon, politi og rettsvesen) følger etter med andeler på om lag 20 prosent hver. Sysselsatte i forsvaret og kultursektoren utgjør små andeler av totalen.

Deler vi offentlig ansatte inn i kommune- og statsforvaltningen finner vi at størsteparten, 64 prosent, er ansatt i kommuneforvaltningen. Lønnskostnadene er derimot ikke fordelt med samme forhold. Statlige lønnskostnader utgjør 43 prosent, og de kommunale 57 prosent. Denne asymmetrien henger sammen med bl.a. forskjeller i deltidsandel mellom de to sektorene.

Offentlig sysselsetting i Norge og andre land

30 prosent av alle sysselsatte personer i Norge var sysselsatt i offentlig forvaltning i 2011, som er det mest aktuelle året for sammenligning med andre land. Denne andelen har økt noe de siste fire årene, fra 28,6 prosent i 2008. Norge har, sammen med Danmark, den høyeste andelen av alle landene i Europa. Sverige kommer som nummer tre, med en andel på 28 prosent i 2011. Blant landene i EU med lavest andel sysselsatte i offentlig sektor finner vi Nederland, Italia og Tyskland. Midt i mellom, med andeler på rundt 20 prosent, finner vi blant annet Frankrike. Dette har sammenheng med organiseringen av helse- og undervisningssektoren i de enkelte land. Disse sektorene er relativt arbeidskraftintensive og ressurskrevende. Nordiske land har et mer utstrakt offentlig tilbud på disse områdene, mens land som Tyskland og Nederland er mer privatorientert og har dermed en lavere andel sysselsatte i offentlig sektor.

Realinvesteringer

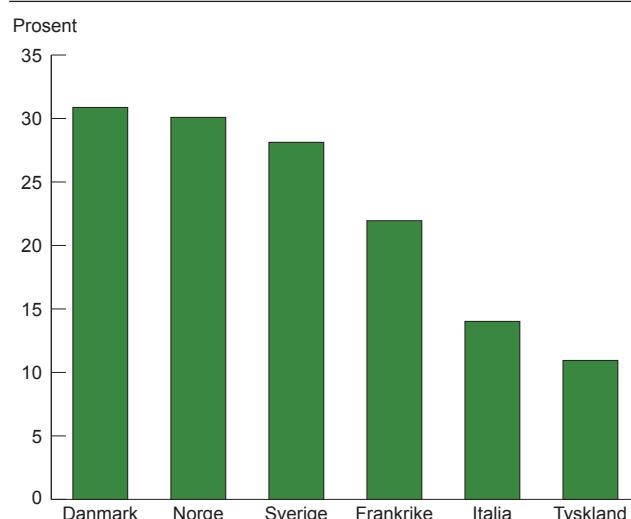
Samlet sett økte investeringene i fast kapital i offentlig forvaltning i 2013 med i overkant av 20 prosent i verdi, og 10 prosent i volum. Investeringsaktiviteten økte i de fleste næringer i statsforvaltningen med en samlet volumoppgang på 21 prosent i 2013.

Tabell 5.7 Lønnskostnader, timeverk og sysselsatte personer i offentlig forvaltning

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Offentlig forvaltning							
Lønnskostnader (mill. kroner)	282 380	309 069	330 278	347 201	372 512	392 701	413 504
Utførte timeverk (mill. timeverk)	915	939	954	970	992	1008	1017
Sysselsatte personer (1000 personer)	734	749	764	775	792	806	817
Statsforvaltningen							
Lønnskostnader (mill. kroner)	126 282	136 652	144 367	151 844	161 881	170 801	178 771
Utførte timeverk (mill. timeverk)	396	402	405	410	417	423	424
Sysselsatte personer (1000 personer)	270	273	277	280	285	289	292
Kommuneforvaltningen							
Lønnskostnader (mill. kroner)	156 098	172 417	185 911	195 357	210 631	221 900	234 732
Utførte timeverk (mill. timeverk)	519	536	549	560	575	586	593
Sysselsatte personer (1000 personer)	464	476	487	496	507	517	525

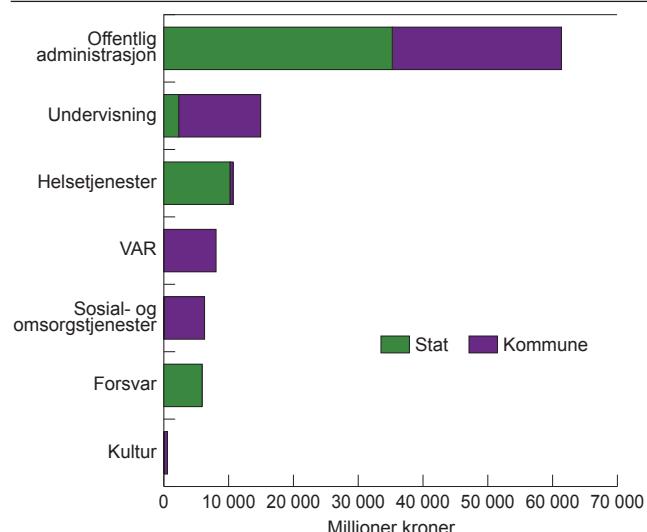
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 5.10 Andel sysselsatte i offentlig forvaltning av total sysselsetting

Kilde: Eurostat/Statistisk sentralbyrå/Statististiska centralbyrån.

Figur 5.11 Bruttoinvesteringer i fast realkapital i stat og kommune 2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Realinvesteringene i helsesektoren økte sterkt i 2013 med en volumoppgang på 46 prosent i staten, der investeringene beløp seg til om lag 9,6 milliarder kroner. Denne kraftige økningen skyldes store sykehusutbygginger i sektoren. Byggingen av et nytt sykehus i Østfold startet i 2011 og har en budsjetttramme på i overkant av 5 milliarder. Sykehuset forventes ferdig i 2015-2016. Ferdigstillelsen av en del store sykehus bidro til at investeringsnivået var noe lavere i helse- og omsorgssektoren i 2010 enn i perioden før. I 2010 og 2011 ble det investert for om lag 5 milliarder hvert år. Dette er en del lavere enn årene før med en topp på i 8,7 milliarder i 2007.

Investeringene i Forsvaret økte med over 1 milliard kroner i 2013. Dette skyldes større utstyrskaffelser til nye kampfly med baseløsning. Offentlig administrasjon som omfatter veiinvesteringer hadde en vekst i volum på 13 prosent fra året før. I løpende kroner var veksten i disse investeringene på hele 37 prosent, noe som forklarer med innføring av moms på offentlige veiinvesteringer 1. januar 2013.

Investeringsaktiviteten i kommuneforvaltningen var i 2013 omtrent som i året før, målt i volum. Sosial pleie og omsorg hadde en volumoppgang på 18 prosent. Dette har sammenheng med samhandlingsreformen som gir kommunene økonomiske incentiver til å forbedre tjenestetilbuddet innad i kommunen. Samtidig var det en liten volumoppgang i undervisningssektoren på 4 prosent. Offentlig administrasjon og kultur hadde en volumnedgang sammenlignet med året før, henholdsvis 5 og 7 prosent. Investeringene i vann, renovasjon og avløp holdt seg stabile i 2013.

Investeringer i kommunale omsorgstjenester har hatt en relativt høy vekst de siste tiårene. På 90-tallet var det investeringer i sykehjem og helsestasjoner som trakk opp, mens det i det neste tiåret var investeringer i barnehager. Fra 2007 til 2013 har det også vært en volumnedgang på om lag 20 prosent for omsorgssektoren samlet sett. Ferdigstillelsen av enkelte sykehjem og helsestasjoner bidro til et noe lavere investeringsnivå i 2008 og 2009, men det er lavere barnehageinvesteringer som i størst grad drar nivået ned. Disse nådde sin topp i perioden 2005 til 2007, og har siden fallt noe etter hvert som en nærmer seg full barnehagedekning.

De største realinvesteringene finner vi i offentlig administrasjon, som i 2013 utgjorde henholdsvis 26 milliarder og 35 milliarder kroner i løpende priser i kommuneforvaltningen og i statsforvaltningen. I faste 2011-priser økte investeringene her med 4,6 prosent fra 2012 til 2013. I kommuneforvaltningen dominerer investeringene innen offentlig administrasjon av bygninger, anlegg og veier. I 2010 ble ansvaret for en betydelig del av riksveinettet flyttet fra stats- til kommuneforvaltningen. Det medførte en økning i investeringene i offentlig administrasjon i kommuneforvaltningen i 2010, etterfulgt av mer moderat vekst i 2011 og 2012. I statsforvaltningen var det et tilsvarende fall samme år, men det er fortsatt investering i vei som dominerer i denne næringen.

6. Husholdningene

Husholdningssektoren har opplevd en betydelig økning i disponibel realinntekt de senere årene. Denne veksten har vært spesielt stor i eldre aldersgrupper. Det siste året har veksten i husholdningenes konsum avtatt noe, mens det har vært en rekordhøy sparing. Dette har bl.a. medført en betydelig økning i nettoformuen. I tillegg til økt sparing, ser vi også en økning i nettoformuen som følge av en betydelig økning i realformue på grunn av økte boligpriser. De høye boligprisene har i tillegg medført en økning i andelen husholdninger med høy gjeldsandel, spesielt blant de yngre aldersgruppene.

6.1 Inntekt

Disponibel realinntekt

Husholdningenes disponible inntekt økte med 5,9 prosent til 1312 milliarder kroner i 2013, ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall. Dette tilsvarer en disponibel inntekt på i underkant av 257 000 kroner per innbygger. Prisveksten for husholdningenes konsum, målt med nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner, økte med 2,7 prosent fra 2012 til 2013 slik at veksten i disponibel realinntekt ble på 3,1 prosent.

Lønnsinntekter, som er husholdningenes viktigste inntektskilde med rundt 58 prosent av totale inntekter, hadde i 2013 en realvekst på 2,4 prosent. Med unntak av årene 2009 og 2010, er dette den laveste veksten siden 2003. Bidraget fra lønn før skatt til veksten i disponibel realinntekt var 2,0 prosentpoeng i 2013, som er en nedgang fra 4,1 prosentpoeng i 2012. Utviklingen i skatt på inntekt og formue er nært knyttet til lønnsveksten og i 2013 økte skattene med 2,2 prosent, målt i 2011-priser, og ga dermed et negativt bidrag til veksten i disponibel realinntekt på 0,7 prosent.

Tabell 6.1. **Husholdninger og ideelle organisasjoner. Inntekter og utgifter. Milliarder kroner**

	Løpende priser				Realvekst. Prosent ²			Bidrag til vekst i disponibel realinntekt. Prosentpoeng		
	2010	2011	2012*	2013*	2011	2012*	2013*	2011	2012*	2013*
Inntekter	1538,6	1636,8	1715,0	1806,6	5,3	3,6	2,6	7,1	5,8	4,3
Lønn	920,9	980,2	1040,4	1094,3	5,4	5,0	2,4	4,4	4,1	2,0
Blandet inntekt ³	122,1	126,1	125,4	125,3	2,2	-1,6	-2,7	0,2	-0,2	-0,3
Formuesinntekter	90,7	99,0	98,4	108,1	8,0	-1,7	6,9	0,6	-0,1	0,6
herav: mottatt aksjeutbytte	32,1	33,6	34,1	40,6	3,6	0,6	15,8	0,1	0,0	0,4
Offentlige stønader	345,2	364,9	384,4	402,0	4,7	4,2	1,8	1,4	1,3	0,6
Andre inntekter (netto)	59,7	66,6	66,4	77,0	10,4	-1,4	13,0	0,6	-0,1	0,7
Korreksjon for indirekte målte banktjenester	44,3	42,9	53,4	63,9	-4,2	23,1	16,7	-0,2	0,8	0,7
Utgifter	459,4	492,7	529,4	558,4	6,2	6,3	2,7	-2,5	-2,6	-1,2
Skatt av inntekt og formue	371,5	395,7	419,6	440,2	5,5	4,9	2,2	-1,8	-1,6	-0,7
Formuesutgifter	87,9	97,0	109,8	118,2	9,2	12,0	4,8	-0,7	-1,0	-0,4
Disponibel inntekt	1124	1187	1239	1312	4,6	3,2	3,1			
Korr. sparing i pensj.fond	31	35	44	39						
Konsum	1090	1130	1177	1233						
Sparing	65	92	107	118						
Kapitaloverføringer, netto	2,4	1,8	1,9	2,2						
Nettorealinvesteringer	49,3	67,1	75,8	86,0						
Nettofinansinvestering	13,3	23,4	28,9	30,0						
Memo:										
Sparerate	5,8	7,8	8,6	9,0						
Nettofinansinvesteringsrate	1,2	2,0	2,3	2,3						
Inntekter per innbygger	314 700	330 500	341 700	353 700	4,0	2,3	0,8			
Utgifter per innbygger	94 000	99 500	105 500	109 300	4,8	4,9	0,9			
Disponibel inntekt per innbygger	229 800	239 600	246 900	256 900	3,3	1,9	1,3			

¹ På grunn av avrunding summerer ikke underkomponentene seg nøyaktig opp til totaltallene.

² Nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner er brukt som deflator(2009=1).

³ Lønn er eksklusiv avgift til folketrygden og pensjonspremier.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Den viktigste inntektskilden for pensjonister og trygdede, pensjoner og stønader fra det offentlige, var i 2013 på litt over 400 milliarder kroner. Dette tilsvarer om lag 21 prosent av husholdningenes totale inntekter. Pensjoner og stønader hadde en realvekst på 1,8 prosent og bidro med 0,6 prosentpoeng til veksten i disponibel realinntekt. Det er særlig økte alderspensjoner og sykepenger som bidrar til veksten.

Husholdningenes formuesinntekter består i hovedsak av renter på bankinnskudd og mottatt aksjeutbytte samt beregnet avkastning på forsikringskrav, mens formuesutgiftene for det meste består av gjeldsrenter. Etter en nedgang på 1,7 prosent i 2012, økte formuesinntektene med 6,9 prosent i realverdi i 2013. Det er økt aksjeutbytte som står for det meste av denne utviklingen. Formuesutgiftene økte med 4,8 prosent, etter å ha økt med 12 prosent i 2012. Netto formuesinntekter bidro til å trekke opp veksten i disponibel realinntekt med 0,2 prosentpoeng.

Inntektsfordelingen

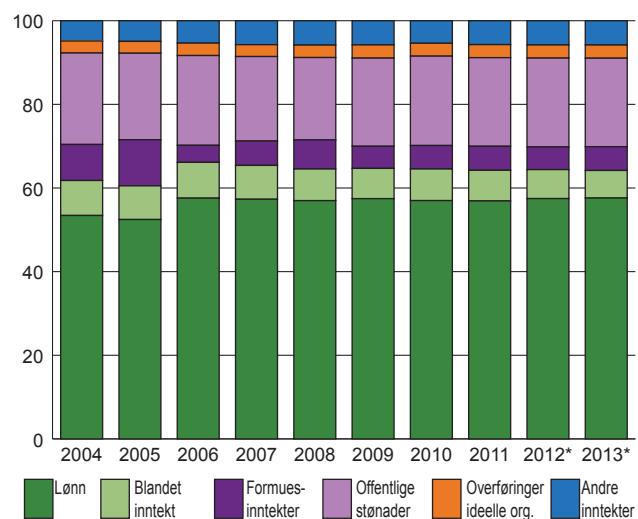
For å beskrive inntektsutviklingen i ulike husholdningsgrupper benyttes informasjon fra Statistisk sentralbyrås inntektsstatistikk for husholdninger. Inntektsstatistikken dekker de fleste kontante inntekter som mottas av norske privathusholdninger. De siste tallene i denne statistikken er fra 2012.

Median inntekt etter skatt for alle norske privathusholdninger var på 446 000 kroner i 2012. Omregnet i 2012-priser økte inntektene med 2,7 prosent i 2012. Det var litt lavere vekst enn året før, da inntektene økte med 3,6 prosent.

Alle typer husholdninger hadde en realvekst i sine inntekter i 2012. Det er de eldre husholdningene som hadde den sterkeste inntektsveksten. Par uten barn der eldste person er mellom 45 og 64 år, var den gruppen som økte inntektene mest. De hadde en realvekst i inntekt etter skatt på 5 prosent fra 2011 til 2012. Andre grupper med sterkt inntektsvekst, var pensjonistpar og enslige pensjonister. En viktig årsak er at flere nå kombinerer jobb med uttak av alderspensjon. Fra og med 2011 ble det innført nye regler om fleksibelt uttak av alderspensjon i alderen 62 til 75 år. Dette gjør det mulig å ta ut gradert pensjon, og kombinere arbeid og pensjon fritt uten avkortning av pensjonen. I 2012 hadde 48 prosent av de i aldersgruppen 65-69 år yrkesinntekt, mens i aldersgruppen 70-74 år hadde 26 prosent inntekt fra arbeid. Tilsvarende andeler noen år tilbake (i 2004) var henholdsvis 41 og 19 prosent.

Enslige forsørgere er blant husholdningstypene med svakest inntektsvekst fra 2011 til 2012 med 2,1 prosent. Yrkesinntektene økte for disse husholdningene, men overføringene gikk ned. Særlig har bostøtten blitt inntektmessig redusert for denne gruppen. Parfamilier med barn hadde en noe høyere inntektsøkning fra 2011 til 2012 enn den generelle inntektsveksten i landet.

Figur 6.1. Sammensetning av husholdningenes samlede inntekter. 2003 – 2013. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

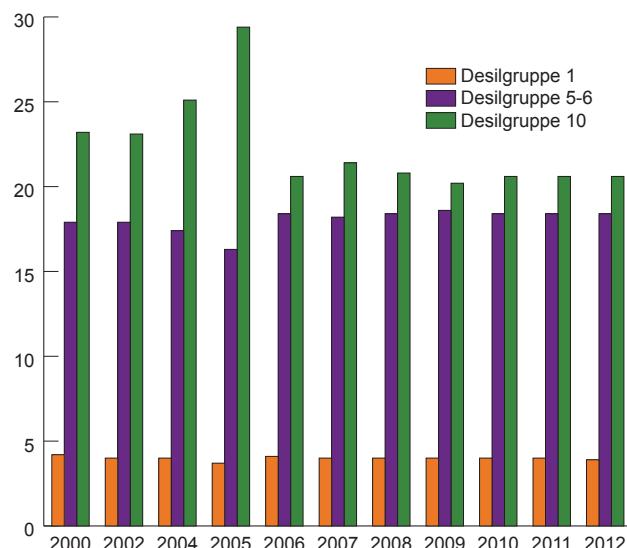
Ser vi på realinntektsutviklingen over noen flere år har norske privathusholdninger hatt en betydelig forbedring av sin kjøpekraft. I perioden 2002-2012 økte medianinntekten til norske husholdninger med 108 000 kroner, målt i 2012-priser. Det gir en prosentvis økning på hele 32 prosent i denne tiårsperioden. Dette tilsvarer en årlig gjennomsnittlig realinntektsvekst på 2,8 prosent.

Størst prosentvis inntektsøkning finner en blant de eldste. Par uten barn der eldste person er 65 år eller eldre, økte sin husholdningsinntekt med 53 prosent fra 2002 til 2012 målt i faste priser. Blant enslige som er 65 år og eldre, var tilsvarende inntektsøkning 47 prosent. I tillegg til den omtalte pensjonsreformen, har gode trygdeoppgjør og nye pensjonistkull med høyere tilleggspensjoner bidratt til den gode realveksten i husholdningsinntekten for pensjonistene.

Barnefamiliene har hatt en inntektsøkning som ligger noe lavere enn den generelle inntektsveksten i samfunnet. Par med store barn (7-17 år) hadde den høyeste inntektsøkningen blant barnefamiliene fra 2002 til 2012 med 30 prosent, mens par med små barn (0-6 år) hadde en tilsvarende realinntektsvekst på 26 prosent i perioden. Eneforsørgere hadde en svakere inntektsutvikling med 21 prosent. Svakest realinntektsvekst fra 2002 til 2012 hadde de aleneboende under 45 år, med 16 prosent.

Rangeres fylkene etter størrelsen på husholdningenes nominelle inntekt etter skatt per forbruksenhets, det vil si at en justerer husholdningsinntekten for ulik husholdningsstørrelse og -sammensetning, er det husholdningene i Akershus som har de høyeste inntektene. Medianinntekten til husholdningene i dette fylket lå i 2012 om lag 9 prosent høyere enn medianinntekten for hele landet. Også husholdningene i Rogaland,

Figur 6.2. Fordeling av husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhets. (EU-skala). Andel av totalinntekten. 1. desil, 5.-6. desil og 10. desil. 2000-2012

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå.

¹ I denne figuren er husholdningene i 5. og 6. desil slått sammen for å kunne se hvordan utviklingen har vært for husholdningene i den midtre delen av inntektsfordelingen.

Oslo, Hordaland og Finnmark hadde inntekter som lå over medianen for landet. Det er husholdningene i Hedmark, Oppland og Østfold som har de laveste inntektsnivåene. Medianinntektene til husholdningene i disse fylkene lå på om lag 93-94 prosent av nivået for hele landet, eller 16-17 prosent lavere enn inntektsnivået til husholdningene i Akershus.

I figur 6.2 er hele befolkningen sortert etter størrelsen på inntekt etter skatt per forbruksenhets. Det vil si at husholdningsinntekten korrigeres for størrelse og sammensetning av husholdningen, og deretter deles husholdningene inn i ti like store grupper, kalt desiler. Søylene i figur 6.2 viser hvor stor andel av den samlede inntekten som tilfaller henholdsvis husholdningene med lavest inntekt (1. desil), husholdningene i midten av inntektsfordelingen (5. og 6. desil), og husholdningene med høyest inntekt (10. desil). Hvis inntektene hadde vært helt likt fordelt ville hver av inntektsdesilene hatt 10 prosent av de samlede inntektene i samfunnet. Vi ser av figur 6.2 at dette ikke er tilfellet, selv om Norge i internasjonal sammenheng har en jevn inntektsfordeling.

Inntektsstatistikken viser at den observerte inntektsfordelingen har blitt jevnere siden første halvdel av 2000-tallet. Det er først og fremst en nedgang i inntektene hos husholdningene i toppen av fordelingen som forklarer en jevnere inntektsfordeling. Den observerte ulikheten henger mye sammen med utbetalingen av aksjeutbytte. Aksjeutbytte er en inntektskilde som er svært skjevt fordelt i befolkningen, og som i stor grad tilfaller husholdninger i toppen av fordelingen. Ulike regler for beskatning av aksjeutbytte har medvirket

til at utbetalt utbytte har variert betydelig gjennom årene. Fra 2000 til 2001 ble mottatt aksjeutbytte redusert fra 29,3 til 13,2 milliarder kroner. Fra 2001 steg denne inntektskilden og toppet seg i 2005 da nesten 100 milliarder kroner ble utbetalt i utbytte til norske husholdninger. På grunn av endrede regler for beskatning har denne inntektsposten blitt betydelig mindre etter 2005, og har bidratt til en jevnere inntektsfordeling i følge inntektsstatistikken for husholdningene. Inntektsstatistikken for husholdninger omfatter av naturlige grunner ikke den delen av inntektsopptjeningen i aksjeselskapene som ikke deles ut som aksjeutbytte, men i stedet spares i selskapssektoren og som manifesteres som formuesøkning. Generelt fører dette til at man vil undervurdere inntektsulikheten, samt at det blir problematisk å sammenlikne inntektsfordelingen før og etter større skatteomlegninger.

I perioden 2006 til 2012 viser statistikken en stor grad av stabilitet i fordelingen. Tidelen med de aller høyeste inntektene disponerte 20,6 prosent av de samlede inntektene i 2012, samme andel som i de to foregående årene. Andelen av totalinntektene til de i bunnen av inntektsfordelingen har vært tilnærmet uforandret siden 2006 med om lag 4 prosent.

Det har skjedd en betydelig demografisk endring i bunnen av inntektsfordelingen ved at stadig flere har innvandrerbakgrunn (innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre). Mens andelen personer med innvandrerbakgrunn i laveste inntektsklasse (desil 1) var på 23 prosent i 2004, har denne andelen økt til 42 prosent i 2012. I befolkningen totalt hadde 7,9 prosent innvandrerbakgrunn ved utgangen av 2004, mens tilsvarende andel var 14,1 prosent ved utgangen av 2012. Dette gir seg også utslag i alderssammensetningen. I laveste inntektsdesil finner man nå flere unge aleneboende og barnefamilier sammenlignet med noen få år tilbake.

Ifølge EUs statistikkbyrå, Eurostat, var Norge det landet i Europa som hadde de minste inntektsforskjellene i 2011 (siste tilgjengelige statistikk fra Eurostat). Andre land med relativt små forskjeller er Slovenia og Island. Blant landene med størst ulikhet, finner vi flere land som ble hardt rammet av den økonomiske krisen i Europa, for eksempel Hellas, Spania og Portugal, samt Latvia.

6.2. Konsum og sparing i husholdninger og ideelle organisasjoner

Foreløpige tall viser at konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner var på om lag 1233 milliarder kroner i 2013. Det er 56 milliarder, eller 4,8 prosent, mer enn året før. Prisveksten for konsumet var i følge nasjonalregnskapet på 2,7 prosent i samme periode, opp fra 1,1 prosent i 2012. Dette medførte at volumveksten i konsumet var på 2,1 prosent i 2013, mot 3,0 prosent i 2012. I 2. og 3. kvartal 2013 holdt konsumet seg tilnærmet uendret, mens det økte moderat med

0,4 prosent i 4. kvartal. Lavere vekst i konsumet i 2013 kan ha sammenheng med at husholdningenes forventninger til utviklingen i norsk og egen økonomi var mer pessimistiske i 2013. Den økte sparingen i 2013 kan således være forsiktighetsmotivert. Økt fokus på sparing til pensjon kan være et annet moment.

Svak vekst i husholdningenes konsum

Husholdningenes varekonsum hadde en volumøkning på 0,9 prosent i 2013 mot 2,1 prosent året før. Veksten i konsumet av matvarer og alkoholfrie drikkevarer bidro til å øke varekonsumet med 0,4 prosentpoeng, mens klær og skotøy samt konsumet av elektrisitet og annen brensel hver bidro med i underkant av 0,2 prosentpoeng.

Tjenestekonsumet økte med 2,5 prosent i 2013, mot 3,1 prosent i 2012. Rundt en tredel av tjenestekonsumet er knyttet til bolig. Økningen i boligkonsumet var på nivå med veksten i samlet tjenestekonsum og trakk alene opp tjenestekonsumet med nærmere 0,8 prosentpoeng. Økt konsum av hotell- og restaurantjenester og fritidstjenester var andre grupper som hadde klar oppgang fra året før.

Norske husholdningers konsum i utlandet har de siste årene hatt en langt sterkere vekst enn annet konsum. I 2013 økte husholdningenes konsum i utlandet med 7,8 prosent, målt i 2011-priser, mens veksten i 2012 og 2011 var henholdsvis 9,7 og 9,4 prosent. Den sterke veksten i nordmenns konsum i utlandet skyldes både økt grensehandel, først og fremst i Sverige, og at nordmenn reiser mer nå enn tidligere. En mulig årsak til dette kan være at kronekursen har vært sterkt de siste årene, noe som har gjort det relativt billigere å handle i utlandet. Det har imidlertid vært en svekkelse av kronen gjennom nesten hele fjoråret.

Rekordhøy sparing

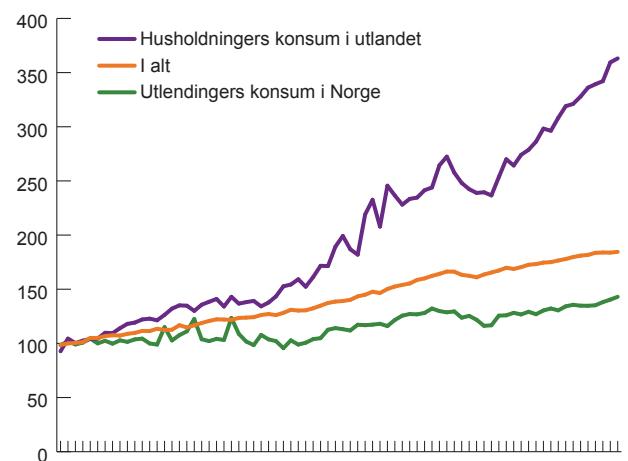
Sparing defineres som husholdningenes disponibele inntekt fratrukket konsumutgiftene og korrigert for husholdningenes sparing i pensjonsfond.

I 2013 økte husholdningenes disponible inntekt med 5,9 prosent, mens konsumveksten var på 4,8 prosent. Dette resulterte i en rekordhøy sparing på 118 milliarder kroner, noe som tilsvarer en sparing på i overkant av 23 100 kroner per innbygger.

Spareraten, sparingens andel av disponibel inntekt, var 9,0 prosent i 2013, mot 8,6 prosent i 2012. Dette er den høyeste observerte spareraten siden 2005, da spareraten var sterkt påvirket av skattemotiverte høye aksjeutbytter.

I nasjonalregnskapets beregning av husholdningenes sparerate tas det ikke hensyn til at varige konsumgoder (utenom bolig som regnes som investering) yter konsumtjenester utover det året de anskaffes (og at de strengt tatt derfor skulle vært klassifisert som

Figur 6.3. Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner. Sesongjustert. Indeks. 1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6.2. Utviklingen i husholdningers og ideelle organisasjoner konsum fordelt på hovedgrupper. Volum- og prisendring fra foregående år i prosent

	Mrd. kroner 2013 ¹	Volum- endring		Pris- endring	
		2012	2013	2012	2013
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1233,1	3,0	2,1	1,1	2,7
Konsum i husholdninger	1173,7	3,0	2,1	1,0	2,6
- Varekonsum	563,7	2,1	0,9	-0,5	1,3
- Tjenestekonsum	557,7	3,1	2,5	3,0	3,6
- Hushold. konsum i utlandet	85,4	9,7	7,8	-0,7	4,7
- Utlendingers konsum i Norge ²	-33,3	3,7	3,2	2,7	1,8
Konsum i ideelle organisasjoner	59,4	1,9	1,9	3,7	3,6

¹ Nivåtall i løpende priser.

² Negativt fortegn markerer at denne størrelsen skal trekkes fra de øvrige komponentene.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

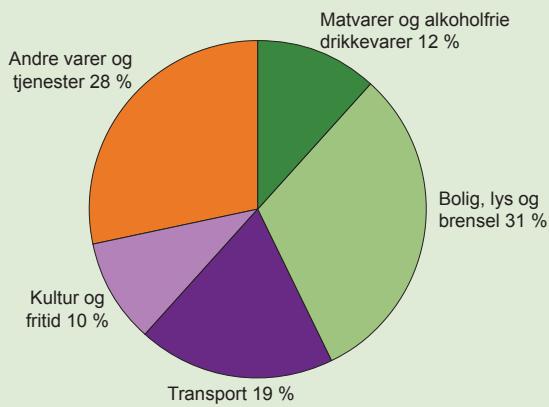
investering). Varige konsumgoder består av egne transportmidler (hovedsakelig personbiler), møbler, elektriske artikler, briller og ortopedisk utstyr mv, og varige fritidsgoder. Det knytter seg et element av investering til kjøp av slike goder, noe som kan ivaretas ved beregning av en såkalt korrigert sparerate. Ved en slik beregning anslås først tjenestekonsumet av varige goder, som defineres som summen av verdiforringelsen og realavkastningen på beholdningen av slike goder. Realavkastningen er satt lik 2,5 prosent. Differansen mellom ordinær sparerate og korrigert sparerate vil i første rekke avhenge av hvor stor andel kjøp av varige goder utgjør av totalt konsum.

Spareraten korrigert for kjøp av varige konsumgoder var på 10,8 prosent i 2013, en svak oppgang fra 2012. For tredje året på rad er spareraten korrigert for kjøp av varige konsumgoder over 10 prosent.

Boks 6.1. Variasjoner i private husholdningers forbruk i 2012

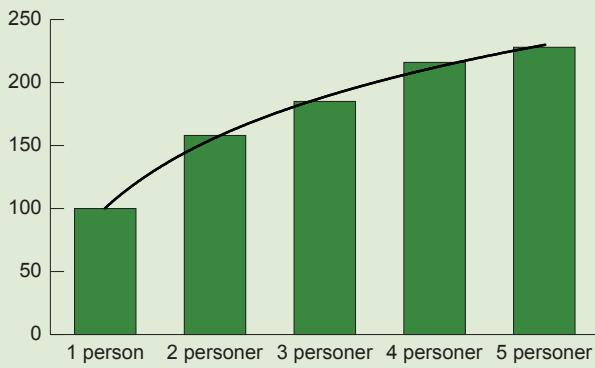
Statistisk sentralbyrå gjennomførte i 2012 en forbruksundersøkelse for hele landet om private husholdningers forbruk av varer og tjenester. Med bakgrunn i disse tallene er det publisert statistikk som viser husholdningers forbruk etter bl.a. husholdningstype- og størrelse, alder, kjønn, landsdel og inntekt. Her presenteres noen hovedtrekk fra denne statistikken.

Figur 1. Fobrukets sammensetning. 2012. Forbruksutgift per husholdning etter vare og tjenestegruppe

Forbruksundersøkelsen 2012 viser at om lag 72 prosent av forbruket går til de fire største utgiftspostene; bolig, lys og brensel, transportutgifter, matvarer og alkoholfrie drikkevarer, samt kultur og fritid. Samlekategorien «andre varer» som er på 28 prosent, omfatter områder som klær og skotøy, møbler og husholdningsartikler, helsepleie, alkoholdrikker og tobakk, post og teletjenester, utdanning, restaurant- og hotelltjenester samt samlekategorien «andre varer og tjenester».

Figur 2. Totalt forbruksutgiftsnivå for husholdningene etter husholdstørrelse. 2012. Enpersonshusholdninger=100

Det er en klar sammenheng mellom husholdningsstørrelse og forbruket, fordi både behov og inntekt øker med husholdningsstørrelsen. Figur 2 viser at husholdninger med 2, 3, 4 og 5 personer i gjennomsnitt har et forbruk som er henholdsvis 58, 85, 116 og 128 prosent over nivået til en enpersonshusholdning. Figuren viser at trenden ikke er lineær, men avtar med antallet personer i husholdningene. Dette har å gjøre med stordriftsfordeler og at barn i gjennomsnitt har et mindre forbruk enn voksne.

Utgiftspostene klær og skotøy samt matvarer og alkoholfrie drikkevarer øker mest med husholdningsstørrelsen, både i beløp og som andel av total forbruksutgift. Hovedgruppene

transport, kultur og fritid samt møbler og husholdningsartikler er i en mellomgruppe. Bolig, lys og brensel øker relativt lite i beløp med husholdningsstørrelse. Som andel av total forbruksutgift går denne utgiftsposten ned med husholdningsstørrelse, og er det området med stort stordriftsfordeler for husholdningene.

Husholdningene i storbyene Oslo, Bergen og Trondheim har et totalt gjennomsnittlig forbruksnivå som tilsvarer landsgjennomsnittet, husholdninger i tettbygde strøk utenom storbyene ligger litt over landsgjennomsnittet, mens husholdningene i spredtbygde bostedsstrøk er 8 prosent under landsgjennomsnittet. Noen av disse forskjellene kan skyldes forskjeller i husholdningsstørrelse, aldersstruktur og inntektsforhold. For eksempel er det relativt mange enpersonshusholdninger og par uten barn i storbyene sammenlignet med landet først. Går vi ned på ulike forbruksområder, ser vi likevel en del interessante variasjoner.

Transportutgiftene er ofte trukket fram som en merknad ved å bo i spredtbygde strøk. Husholdninger bosatt i spredtbygde strøk har 19 prosent høyere transportutgifter enn landsgjennomsnittet, mens husholdningene i storbyene ligger 14 prosent under. Også som andel av forbruket ligger spredtbygde strøk høyest med 24 prosent til transportutgifter mot 16 prosent i storbyene. Forbruksundersøkelsen viser også at utgiftene til bolig, lys og brensel øker med urbanitetsgrad. Utgiftene i storbyene ligger 13 prosent over landsgjennomsnittet, mens utgiftene i spredtbygde strøk er 21 prosent under. Andelen av forbruket er på henholdsvis 35 og 27 prosent. Merutgiftene som husholdningene i spredtbygde bostedsstrøk har til transport, ser ut til mer enn å oppveies av lavere utgifter til bolig, lys og brensel i 2012.

Det er betydelige nivåforskjeller i forbruket mellom ulike aldersgrupper. De middelaldrende (46 til 64 år) har høyest forbruksnivå og de yngste (Under 45 år) lavest. De eldste (65 år og eldre), som for en stor del er pensjonister, ligger mellom disse to. Nivåforskjellene kan i stor grad forklares av variasjoner i inntekter og gjeld gjennom livsløpet. Det er større aldersmessige forskjeller i forbruksmønsteret for aleneboende enn for par. Aleneboende har en markant trapevis økning i utgiftsandelen til bolig, lys og brensel fra de yngre til de eldre. For par er det bare de eldre som utmerker seg med et noe høyere nivå for denne utgiftsposten. Ikke uventet ligger de eldre også generelt noe over andre på utgifter til helsepleie. Utgiftsandelen til restaurant- og hotelltjenester, klær og skotøy, møbler og husholdningsartikler samt post og teletjenester viser alle en generelt avtagende tendens med stigende alderen. De eneste områdene hvor middelaldrende ligger noe høyere enn både yngre og eldre, er på utgiftspostene alkoholdrikker og tobakk samt «andre varer og tjenester». I sistnevnte forbrukskategori er det særlig utgifter til forsikring som slår ut.

I forbruksundersøkelsen er det bare for enpersonshusholdninger at det er mulig å se på variasjoner i forbruket mellom kjønn. Aleneboende kvinner bruker mer penger på helsepleie, klær og skotøy samt bolig, lys og brensel enn aleneboende menn. De har også betydelig mer utgifter i samlekategorien «andre varer og tjenester», og her er det utgifter til personlig pleie som slår ut. Aleneboende menn bruker derimot betydelig mer på transport, men også en del mer på alkoholdrikker og tobakk.

6.3 Formue og gjeld

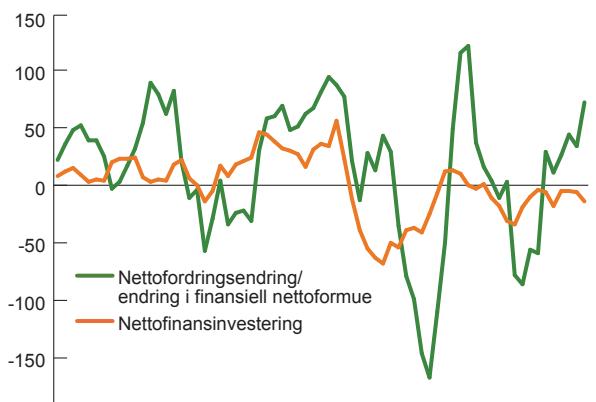
Husholdningenes finansielle nettoformue økte med 72 milliarder kroner fra utgangen av 2012 til utgangen av fjoråret. Det var betydelige kapitalgevinster (omvurdering av finansielle aktiva) som ble noe motvirket av negative finansinvesteringer.

Foreløpige tall fra det finansielle sektorregnskapet, se tabell 6.3, viser at husholdninger og ideelle organisasjoner nettofinansinvesteringene økte fra -18 milliarder kroner i 2012 til -14 milliarder kroner i 2013. Nettofinansinvesteringene beregnes som differansen mellom investeringer i finansielle eiendeler og gjeldsopptak. I 2013 utgjorde husholdningenes finansielle investeringer nesten 157 milliarder kroner, mens gjeldsopptaket ble beregnet til 171 milliarder kroner. Hovedbildet var preget av avtakende lånepotk i banker og andre finansforetak, men også de finansielle investeringene viste fallende utvikling og trakk nettofinansinvesteringene ned. Dette skyldes blant annet at finansinvesteringene i 2013 ble påvirket av en stor overføring av unoterte aksjer fra husholdningene til private ikke-finansielle foretak. Denne overføringen bidro til å trekke nettofinansinvesteringene ned med om lag 15 milliarder kroner. Ettersom 4. kvartal 2013 er basert på anslag vil det knytte seg større usikkerhet enn normalt til årsanslaget for noen av størrelsene på husholdningenes balanse.

Flater gjeldsraten ut?

Ved utgangen av 2013 utgjorde den finansielle nettoformuen 504 milliarder kroner. Dette er betydelig høyere enn ved utgangen av 2012, da formuen ble beregnet til 432 milliarder kroner. I 2013 bidro nettogevinster med 87 milliarder kroner til formuesøkningen, mens negative nettofinansinvesteringer trakk ned, slik at

Figur 6.4. Husholdninger og ideelle organisasjoner. Nettofinansinvestering og nettofordringsendring, sum fire siste kvarter. Milliarder kroner

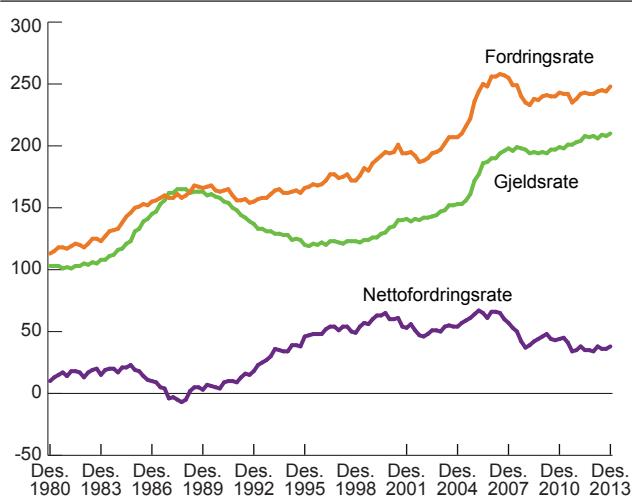
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6.3. Finansregnskap for husholdninger og ideelle organisasjoner. Milliarder kroner

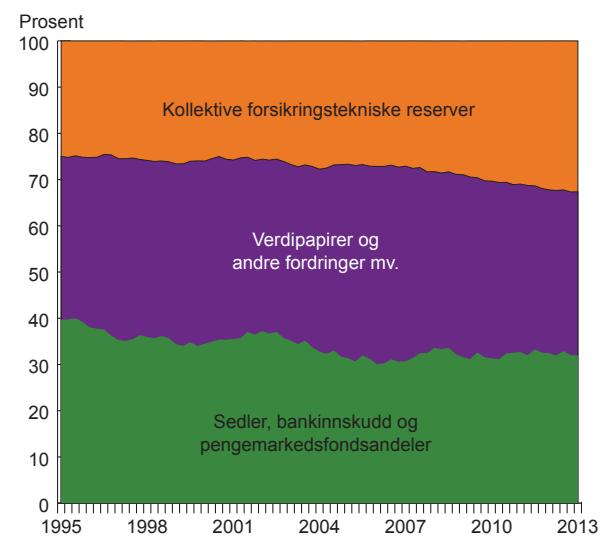
	2008	2009	2010	2011	2012	2013*
Hovedstørrelser						
Nettofinansinvestering (investeringer minus gjeldsopptak)	-25	10	-11	-19	-18	-14
Andre endringer / netto gevinster mv	-142	105	15	-67	29	87
Nettofordringsendring / endring i finansiell nettoformue	-167	115	4	-86	11	72
Nettofordringer / finansiell nettoformue	387	502	507	421	432	504
Transaksjoner						
Investeringer i finansielle eiendeler	100	125	135	147	170	157
Sedler, bankinnskudd, pengemarkedsfondssandeler	63	23	42	68	64	55
Sertifikater og obligasjoner	-6	-2	-2	-1	1	-1
Noterte aksjer og egenkapitalbevis	9	12	10	-1	2	-3
Verdipapirfondssandeler	-15	12	0	-4	-2	3
Forsikringstekniske reserver	47	64	63	61	74	84
Utlån, andre fordringer og unoterte aksjer	3	17	21	23	31	18
Gjeldsopptak	125	115	146	166	188	171
Lån i banker og andre finansielle foretak	117	117	125	142	159	141
Andre lån og annen gjeld	8	-2	21	24	29	30
Beholdninger ved utgangen av året						
Fordringer / finansielle eiendeler	2 425	2 651	2 805	2 891	3 083	3 327
Sedler, bankinnskudd, pengemarkedsfondssandeler	789	811	854	922	986	1 050
Sertifikater og obligasjoner	23	20	20	16	17	16
Noterte aksjer og egenkapitalbevis	55	93	115	95	107	138
Verdipapirfondssandeler	86	122	138	120	124	142
Forsikringstekniske reserver	847	936	1 024	1 068	1 166	1 271
Utlån, andre fordringer og unoterte aksjer	625	668	655	669	684	710
Gjeld	2 038	2 148	2 299	2 470	2 651	2 823
Lån i banker og andre finansielle foretak	1 782	1 891	2 022	2 166	2 324	2 478
Andre lån og annen gjeld	256	257	276	304	328	346

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.5. Husholdninger og ideelle organisasjoner. Fordringer, gjeld og nettofordringer i prosent av disponibel inntekt, faktiske tall

Figur 6.6. Husholdninger og ideelle organisasjoner. Fordringenes sammensetning, prosent av totale fordringer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

nettoøkningen i den finansielle formuen summerte seg til 72 milliarder kroner.

Hovedbildet illustreres av utviklingen i fordrings-, gjelds- og nettofordringsratene i figur 6.5 (ikke sesongkorrigerte rater). Ved utgangen av 2013 er fordringsraten foreløpig beregnet til 247,9 prosent av disponibel inntekt mot 241,6 prosent året før. Samtidig økte gjeldsrate med 2,5 prosentpoeng i 2013, til 210,3 prosent ved utgangen året. Gjeldsrate har steget hvert kvartal siden 3. kvartal 2009, men utviklingen i de siste kvartalene kan tyde på at gjeldsrate er i ferd med å flate ut. Det knytter seg imidlertid usikkerhet til anslaget ved utgangen av 2013.

Endringene i husholdningenes fordrings- og gjeldsposisjon førte til at nettofordringsraten økte med 3,7 prosentpoeng i 2013 til 37,6 prosent av disponibel inntekt

ved utgangen året. Verdien av den finansielle nettoformuen utgjorde nesten 86 prosent av verdien den hadde ved utgangen av 2006, før finansiell uro og finanskrisen førte til store nettotap.

Innskuddsveksten avtar

Sammensetningen av husholdningenes fordringer har endret seg betydelig fra 1995 til i dag. Endringene beskrives av figur 6.6 hvor de finansielle eiendelene er delt opp i tre hovedgrupper. Den største endringen finner vi for objektsgruppen sedler og bankinnskudd, mv. Objektsgruppen var den største i den finansielle porteføljen i 1995 med en andel på 40 prosent. Andelen har falt til 32 prosent ved utgangen av 2013 og objektsgruppen er i dag den nest største gruppen på husholdningenes balanse etter de forsikringstekniske reservene. Utviklingen kan forklares av et stadig bredere finansielt produktspesker. Dette har gitt nye muligheter for alternative plasseringer samtidig som lave renter i siste del av 18-årsperioden har gjort det mindre attraktivt å ha store bankinnskudd.

I 2013 avtok veksten i sedler og bankinnskudd, mv. Lavere innskuddsvekst i de tre første kvartalene førte til at årsveksten kom ned på 55 milliarder kroner, som er lavere enn veksten i 2012 da innskuddene økte med 64 milliarder kroner. Husholdningene har det siste året holdt om lag uendrede posisjoner i verdipapirmarkedene. Det siste året har de nettotegnet (nytegninger minus innløsninger) veridipapirfondsandeler, men solgt noterte aksjer, sertifikater og obligasjoner. Hovedbildet antyder at husholdningene fortsatt er forsiktige og plasserer midler i trygge bankinnskudd fremfor å investere i noterte verdipapirer.

De forsikringstekniske reservene er finansielle midler som er plassert av forsikringsselskaper og pensjonskasser på vegne av forsikringstakerne. Midlene bygges opp gjennom premieinnbetalinger og avkastning på den investerte kapitalen. Finansobjektet omfatter både finansielle reserver i skadeforsikring og avsatte finansielle midler i privat livs- og pensjonsforsikring utenom folketrygden. Utviklingen i reservene i livs- og pensjonsforsikring forklarer blant annet av den demografiske utviklingen. Til nå har pensjonistkullene vært tildels små, men gruppen av pensjonister vil øke betydelig i årene som kommer fordi de store barnekullene fra etterkrigsårene er i ferd med å nå pensjonsalderen. Dette vil bidra til relativt sett større utbetalinger av pensjoner og andre ytelser i framtida enn det som har vært situasjonen frem til i dag. Spesielt gjelder det de kollektive pensjonsordningene.

De kollektive reservene, som omfatter de finansielle midlene knyttet til tjenestepensjonsordningene, har økt sin andel av de finansielle eiendelene, fra 25 prosent ved utgangen 1995 til 33 prosent ved utgangen 2013. De kollektive reservene utgjør vel 85 prosent av de samlede forsikringstekniske reservene som økte med 105 milliarder kroner det siste året. I 2013 utgjorde nettoavsetningene i private livs- og pensjonsforsikringer 83

milliarder kroner mens reservene i skadeforsikring økte med knapt 2 milliarder kroner. De resterende 20 milliarder kronene forklarer av netto gevinsten på pensjonsformuen, som hovedsakelig er plassert i verdipapirmarkedet. Til sammenligning økte de forsikringstekniske reservene i 2012 med 98 milliarder kroner. De samlede transaksjonene bidro med 74 milliarder kroner til økningen, mens gevinstene utgjorde 24 milliarder kroner.

Gjeldsveksten avtar

Husholdningenes samlede gjeld utgjorde 2 823 milliarder kroner ved utgangen av 2013. Gjeldsoppaketet var høyt også i 2013, men avtok til 171 milliarder kroner mot 188 milliarder kroner året før. Figur 6.7 viser det at gjeldsveksten, etter finanskrisen, nådde et foreløpig toppunkt i andre kvartal 2012 og at den har avtatt etter dette. Gjeldsveksten i 2013 er beregnet til 6,5 prosent.

Gjeldsutviklingen påvirkes blant annet av renteutviklingen og av utviklingen i boligmarkedet.

Utlånsrentene har også det siste året vært lave og boligprisene har i gjennomsnitt steget gjennom 2013, selv om tendensen var avtakende prisstigning mot slutten av året. Begge faktorene taler isolert sett for høy gjeldsvekst. Gjeldsutviklingen avhenger også av tilgangen på kreditt. I følge Norges Banks utlånsundersøkelser strammet bankene inn sin kredittpraksis overfor husholdningene i 2012, mens den har vært om lag uendret i 2013. Bankene rapporterer samtidig om lavere etterspørsel etter vanlige boliglån, rammelån og fastrentelån fra husholdningene i 3 av 4 kvartaler i 2013. Utviklingen reflekteres i vekstraten for lån med pant i bolig fra finansielle foretak som avtok fra 8,6 prosent i 2012 til 7,0 prosent i 2013.

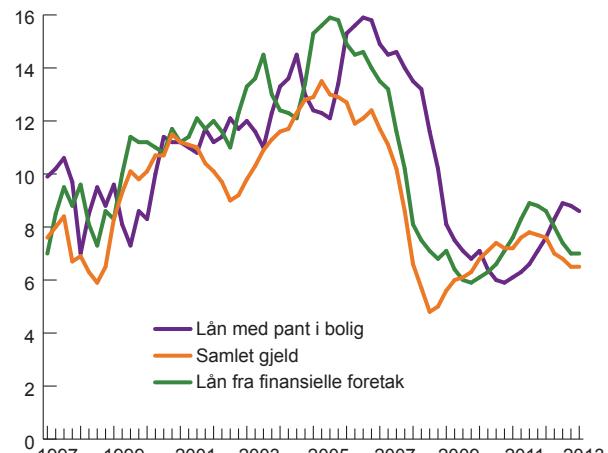
Lån med pant i bolig har vist høyere veksttakt enn samlet gjeld med et par unntak i hele perioden som dekkes av figur 6.7. Det siste året har forskjellen i veksttakten mellom ”boliglårene” og samlet gjeld blitt mindre. Ved utgangen av 2013 var forskjellen mellom vekstratene 0,5 prosentpoeng mot 1 prosentpoeng ett år tidligere.

Utvikling i gjeldens fordeling på ulike husholdningsgrupper

Gjeldsbelastningens fordeling er viktig for å kartlegge husholdningenes sårbarhet i forhold til renteøkninger. Informasjon om hvordan bruttogsjelden fordeler seg hentes fra inntektsstatistikken, og bygger på resultater fra ligningen.¹ De siste tallene fra 2012.

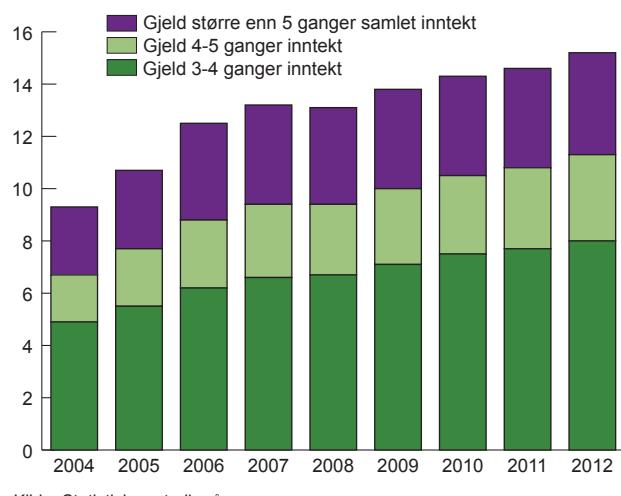
Stadig flere husholdninger har en relativt høy gjeldsgrad. I 2004 hadde 22 prosent av husholdningene en gjeld som var minst dobbelt så stor som samlet husholdningsinntekt før skatt. Denne andelen økte til 30,3 prosent i 2012. Andel husholdninger hvor gjelden utgjorde mer enn tre ganger samlet inntekt har økt fra 9,3 prosent i 2004 til 15,2 prosent i 2012. I 2004 var 18,9

Figur 6.7. Husholdninger og ideelle organisasjoner. Vekst siste fire kvartaler i total gjeld og lån med pant i bolig fra finansielle foretak. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.8. Andel husholdninger med samlet gjeld større enn 3 ganger samlet inntekt. 2004–2012

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

prosent av husholdningene gjeldfrie. Denne andelen har sunket gradvis til 16,5 prosent i 2012.

Den yngre delen av befolkningen har høyest gjeld i forhold til inntekt. Dette skyldes både låneafferd og inntektsnivå. De yngre tar opp stor gjeld til førstegangs boligkjøp, samtidig som yrkesinntekten er lavest i begynnelsen av yrkeslivet. Studenter er holdt utenfor i denne statistikken. Andelen husholdninger med gjeld som er større enn tre ganger inntekten har økt mest for yngre par, par med små barn og aleneforeldre. Blant husholdningstypene med høyest gjeldsbelastning finner vi par med barn under 6 år, og par uten barn der hovedinntekststakeren er under 30 år. Innenfor begge disse husholdningstypene hadde 28 prosent en gjeld som utgjorde mer enn tre ganger inntekten.

Blant husholdninger hvor hovedinntekststakeren er under 45 år hadde 22,5 prosent av husholdningene

¹ Se figur 6.11 for forskjellen mellom brutto- og nettoformue i ulike aldersgrupper som følge av ulik gjeldsbelastning.

en gjeld som utgjorde mer enn tre ganger inntekten i 2012. Tilsvarende andel var 13,9 prosent i 2004. Blant husholdningene hvor hovedinntektstaker er over 55 år, hadde 4,4 prosent gjeld som var mer enn tre ganger inntekten i 2004. Denne andelen har økt til 7,7 prosent i 2012.

I figur 6.8 har vi ikke tatt hensyn til at husholdningene varierer i størrelse, og at dette kan påvirke deres evne til å betjene gjeld.² Husholdning med lav inntekt etter skatt per forbruksenhet har rimeligvis en relativ lav andel av total gjeld i husholdningene, siden deres låneevne er relativt liten. Men disse husholdningene hadde også en lavere andel av samlet gjeld i 2012, sammenlignet med 2004. De 20 prosent av husholdningene med lavest inntekt hadde 5,8 prosent av husholdningers totale gjeld i 2012. Tilsvarende andel var 6,6 prosent i 2004. De 20 prosent av husholdningene med høyest inntekt etter skatt per forbruksenhet stod for 38,3 prosent av den totale gjelden i 2012, mot 37,8 prosent i 2004.

Utvikling i rammelån med pant i bolig stagnerer

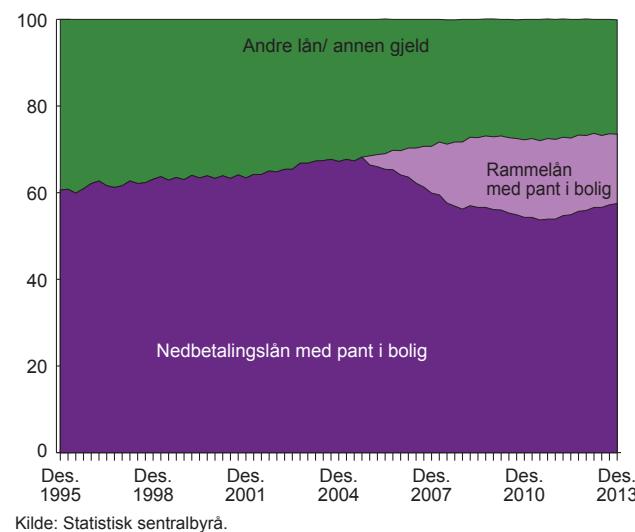
Figur 6.9 viser boliglån fra finansielle foretak som andeler av husholdningenes samlede gjeld. Lån med pant i bolig utgjorde 2 077 milliarder kroner ved utgangen av 2013. Dette representerer en andel på nær 74 prosent av husholdningenes samlede gjeld, en andel som har økt fra knapt 61 prosent i 1995.

Lån med pant i bolig er enten nedbetningslån eller rammelån (se begrepsdefinisjoner for mer informasjon). Ved rammelån kan kunden inngå individuell avtale om opplåning og nedbetaling. Dette gjør disse til en attraktiv finansieringskilde også for kjøp av varige konsumgoder som for eksempel biler og fritidsbåter. Rammelånenes utgjorde bare 2 prosent av samlet gjeld i 2005, mens andelen var vel 18 prosent ved utgangen av 2011. De siste to årene har veksten i rammelånenes stoppet opp og ved utgangen av 3. kvartal 2013 utgjorde husholdningenes gjeld i form av rammelån 453 milliarder kroner som er om lag som i 2011. Dette førte til at rammelånenes andel av samlet gjeld falt til 16 prosent ved utgangen 2013. Totalt økte husholdningenes lån med pant i bolig fra finansielle foretak med 137 milliarder kroner det siste året, mot 154 milliarder kroner i 2012.

Husholdningenes realformue

Norske privathusholdningers realkapital hadde ved utgangen av 2012 en beregnet markedsverdi på 5 119 milliarder kroner i følge SSB sin inntekts- og formuessstatistikk for husholdninger. Denne kapitalen består først og fremst av boliger. I 2012 hadde boligene til norske privathusholdninger en beregnet markedsverdi på 4 735 milliarder kroner. Dette var en økning på drøyt 11 prosent fra 2011, da samlet beregnet markedsverdi utgjorde 4 259 milliarder kroner. Om lag 67 prosent av

Figur 6.9. Husholdninger og ideelle organisasjoner. Gjeldens sammensetning, andel av samlet gjeld

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

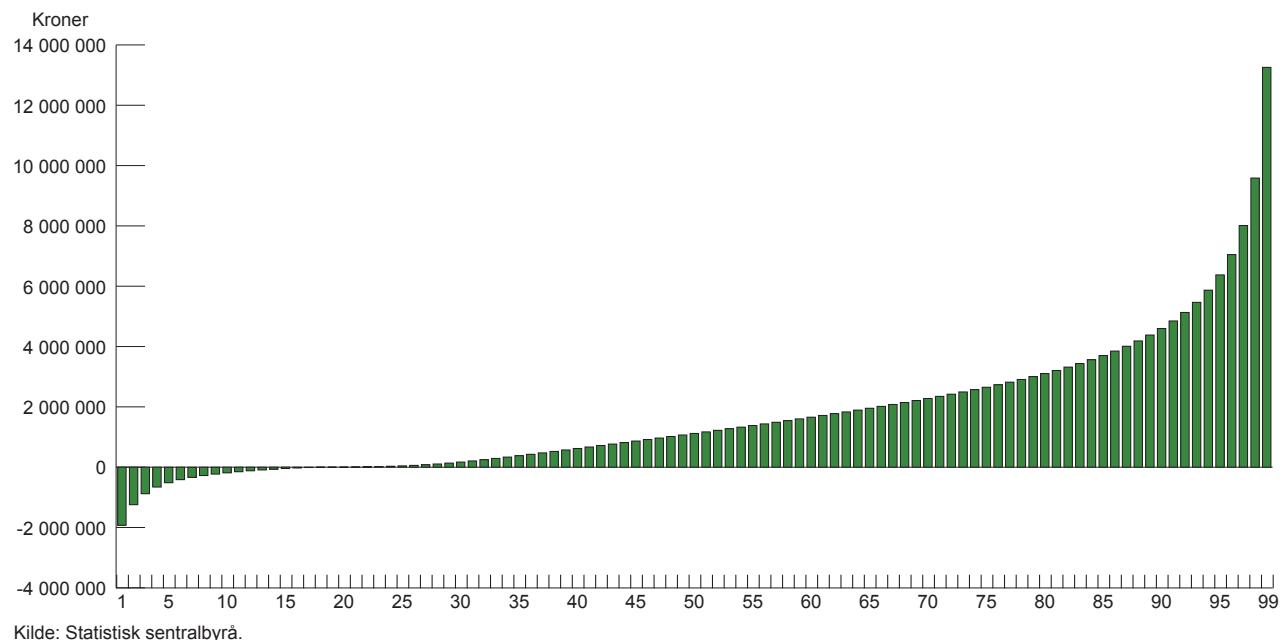
husholdningene hadde i 2012 en primærbolig (boligen der boligeier er folkeregistrert bosatt) med en beregnet markedsverdi på til sammen 4 229 milliarder kroner. Hver tiende husholdning hadde en sekundærbolig (andre boliger utenom primærbolig, men som ikke er fritidseiendom). Beregnet markedsverdi for disse boligene utgjorde 506 milliarder kroner i 2012. Drøyt 68 prosent av husholdningenes bruttoformue, summen av all formue før fratrekking av gjeld, var boligformue i 2012.

Basert på beregnet markedsverdi av landets boliger (se begrepsdefinisjoner for mer omtale), hadde husholdningene en gjennomsnittlig nettoformue på 1 978 000 kroner i 2012. Norske husholdninger har hatt en betydelig økning i nettoformuen de siste årene, framfor alt som følge av sterkt vekst i boligprisene. Fra 2011 til 2012 økte gjennomsnittlig nettoformue for alle husholdninger med 8,3 prosent. Mer enn halvparten av norske privathusholdninger, 52 prosent, hadde i 2012 en nettoformue på mer enn 1 million kroner når antatt markedsverdi på egen bolig inkluderes i målingen av formue (se figur 6.10). Mer enn 34 prosent av husholdningene har mer enn to millioner kroner i nettoformue, mens over 13 prosent har en nettoformue som overstiger 4 millioner kroner i 2012.

Nettoformuen er svært skjevt fordelt blant husholdningene. I 2012 eide tidelen av husholdningene med høyest beregnet nettoformue 48,8 prosent av all nettoformue. De 1 prosent rikeste husholdningene eide 18,1 prosent, mens de rikeste 0,1 prosent (om lag 200 husholdninger) eide 8,4 prosent av all formue. For husholdningene med de største nettoformueene utgjør finanskapitalen (aksjer og verdipapirer) en betydelig del av formuen. Formuesfordelingen har likevel blitt noe jevnere de siste årene. I 2010 eide for eksempel tidelen av husholdningene med høyest nettoformue 51 prosent av all formue, mens de 1 prosent rikeste husholdningene eide 20,1 prosent.

² I tillegg vil de kunne ha ulik grad av finansiell formue som også vil påvirke evnen til å betjene gjelden.

Figur 6.10. Fordeling av nettoformue når beregnet markedsverdi på egen bolig inkluderes. Persentiler. 2012

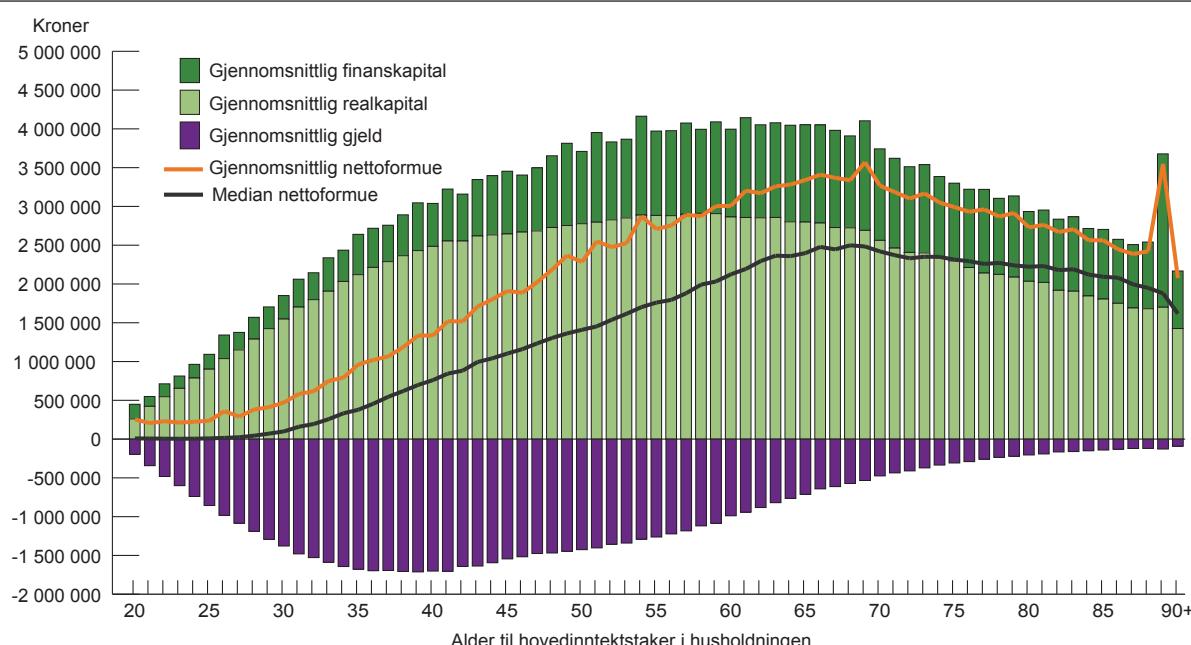

Husholdningenes nettoformue stiger jevnt med alderen til hovedinntektstakeren i husholdningen. For de unge under 30 år er median nettoformue under 100 000 kroner (se figur 6.11). Deretter stiger nivået betydelig fram til hovedinntektstakeren er i slutten av 60-årene. Blant disse var median nettoformue på om lag 2,5 millioner kroner i 2012. Det er først når hovedinntektstakeren er i slutten av 80-årene at medianverdien for nettoformue ligger under 2 millioner kroner.

For yngre husholdninger utgjør verdien av egen bolig det meste av bruttoformuen, mens blant de eldre er

også finansformuen viktig. Blant husholdninger hvor hovedinntektstakeren er mellom 25 og 40 år utgjorde bolig mer enn 80 prosent av bruttoformuen, mens for de 60 år og eldre er denne andelen under 70 prosent.

Som det går fram av tabell 6.4 er det en nærliggende sammenheng mellom inntekt og formue. I denne tabellen er inntekten korrigert for ulik husholdningsstørrelse og ulik sammensetning, og deretter delt inn i ti like store grupper (desiler). Statistikken viser at husholdninger med høyt inntektsnivå ofte har en høy nettoformue. Om lag 25 prosent av all nettoformue ble i 2012 eid av

Figur 6.11. Husholdningenes formue og gjeld etter alder til hovedinntektstaker. 2012¹

¹ Hoppet i gjennomsnittlig finanskapital og gjennomsnittlig nettoformue i den nest øverste aldersgruppen skyldes ekstremobserasjoner.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

tidelen husholdninger med høyest inntekt, mens de ti prosent av husholdningene med lavest inntekt disponerte 7 prosent av all nettoformue.

Nesten halvparten (46 prosent) av primærboligenes antatte markedsverdi disponeres av de tre øverste inntektsdesilene blant husholdningene. Tidelen med høyest inntekt disponerer nesten 19 prosent av denne boligformuen. Sekundærboliger er enda mer skjevfordelt. En tredel av den antatte markedsverdien til disse boligene tilhører husholdningene i øverste inntektsdesil. Husholdningenes gjeld viser en tilsvarende fordeling. Husholdningene i de tre øverste inntektsdesilene har 52 prosent av all gjeld. Øverste inntektsdesil har alene drøyt 22 prosent av all gjelden til privathusholdningene i 2012.

Finanskapitalen til norske husholdninger er mer ulikt fordelt enn realformuen. Spesielt gjelder dette aksjer og andre verdipapirer hvor 48 prosent av formuesverdien eies av tidelen med høyest inntekt. De 0,1 prosent med aller høyest inntekt, drøyt 2 200 husholdninger, eide alene drøyt 11 prosent av denne finanskapitalen i 2012. Men denne type formue tilfaller også i stor grad husholdninger med lave inntekter. Tidelen av husholdningene med aller lavest inntekt eide i 2012 om lag 25 prosent av den totale formuesverdien til aksjer og andre verdipapirer blant privathusholdningene. Mange av disse er trolig næringsdrivende med underskudd og dermed lave registrerte husholdningsinntekter.

Tabell 6.4 .Husholdningenes formue etter inntekt. 2012. Prosent

	Formue fordelt etter inntekt. 2012	Desiler - inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU)										Øverste 5 prosent	Øverste 1 prosent	Øverste 0,1 prosent
		I alt	1	2	3	4	5	6	7	8	9			
Beregnet realkapital	100	3,0	4,3	6,1	7,8	9,0	10,2	11,3	12,7	14,8	20,8	12,0	3,2	0,5
Herav:														
Beregnet markedsverdi primærbolig	100	2,8	4,6	6,5	8,2	9,5	10,7	11,7	12,9	14,5	18,6	10,3	2,4	0,3
Beregnet markedsverdi sekundærbolig	100	4,0	3,3	4,3	5,4	6,4	7,7	9,0	11,7	16,0	32,3	20,8	6,7	1,1
Bruttofinanskapital	100	12,8	3,5	4,4	5,2	5,8	6,4	7,2	8,6	11,5	34,7	26,6	14,6	5,6
Herav:														
Bankinnskudd i innenlandske banker	100	3,9	5,4	6,9	7,9	8,6	9,2	10,0	11,3	13,6	23,2	14,7	5,4	1,2
Andeler i aksje-, obligasjons- og pengemarkedsfond	100	4,7	3,2	4,4	5,5	6,6	7,7	9,2	11,3	15,0	32,5	21,8	8,6	2,0
Aksjer og andre verdipapirer	100	25,2	1,4	1,7	2,0	2,4	2,9	3,6	4,8	8,2	47,9	41,0	26,4	11,3
Beregnet bruttoformue	100	5,6	4,1	5,7	7,1	8,2	9,2	10,2	11,6	13,9	24,4	15,8	6,2	1,8
Sum gjeld	100	2,7	3,1	4,8	6,8	8,6	10,3	11,8	13,5	15,8	22,5	13,1	3,6	0,7
Beregnet nettoformue	100	7,1	4,6	6,1	7,2	8,0	8,6	9,4	10,6	12,8	25,5	17,3	7,6	2,4
Antall husholdninger	2 245 460	224 550	224 542	224 551	224 541	224 547	224 545	224 546	224 546	224 546	224 546	112 273	22 455	2 245

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Begrepsdefinisjoner

Her gir vi en forklaring av noen av definisjonene som benyttes i Økonomisk utsyn. Hensikten er ikke å gi en uttømmende oversikt, men å gi en nærmere utdyping av begreper som ikke forklares i den løpende teksten.

Kapittel 2

Årslønn for heltidsansatte: Begrep som benyttes i den årlige lønnsstatistikken til Statistisk sentralbyrå. Det omfatter samlet lønn eksklusive overtidsgodtgjørelse og naturallønn som en heltidsansatt lønnstaker oppnår hvis vedkommende har utført et avtalefestet normalårsverk og det er et normalt antall arbeidsdager i året.

Årslønn: Begrep som benyttes i Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU). Begrepet kan både dekke heltidsansatte lønnstakere og beregnede årsverk for alle lønnstakere, det vil si både heltidsansatte og deltidsansatte. I de tilfeller begrepet omhandler heltidsansatte er begrepet synonymt med begrepet Årslønn for heltidsansatte i SSBs lønnsstastikk (som definert ovenfor). I tilfeller der begrepet omhandler beregnede årsverk er deltidsansatte regnet om til heltidsekivalenter, ved å ta utgangspunkt i avtalt arbeidstid for deltidsansatte i forhold til avtalt arbeidstid for heltidsansatte. Siden februar i fjor har Statistisk sentralbyrå publisert vekst i årslønn for alle lønnstakere som en del av årlig nasjonalregnskap.

Lønn per utførte timeverk: Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom total lønn (definert som ovenfor) og antall utførte timeverk for lønnstakere. Antall utførte timeverk inkluderer overtid, mens fravær på grunn av sykdom, permisjon og ferie ikke regnes med.

Lønnskostnader per utførte timeverk: Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom totale lønnskostnader og antall utførte timeverk (se ovenfor). Lønnskostnader er definert som summen av total lønn (se ovenfor) og arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier.

Reallønn: Et uttrykk for lønnsnivået målt i faste priser. Veksten i denne vil reflektere utviklingen i lønnas kjøpekraft, under forutsetning av at gjennomsnittsskatten er uendret. Finnes ved å dele det gjennomsnittlige lønnsnivået med en relevant prisindeks.

Justerte konsumprisindeks. Statistisk sentralbyrå publiserer månedlig tre indikatorer som har til hensikt å belyse utviklingen i den underliggende konsumprisveksten; konsumprisindeksen uten energivarer (KPI-JE), konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer (KPI-JA) og konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE). Alle indikatorene er avledet fra KPI. Etableringen av KPI-JA og KPI-JAE hadde sin bakgrunn i Norges Banks nye mandat for pengepolitikken gitt mars 2001.

Kapittel 3

Viktige begreper i nasjonalregnskapet

Disponibel inntekt for Norge

- = Bruttonasjonalinntekt - Kapitalslit - Stønader og løpende overføringer til utlandet, netto
- = Bruttonasjonalprodukt - Kapitalslit - Formuesinntekt og lønn til utlandet, netto - Stønader og løpende overføringer til utlandet, netto
- = Sparing for Norge + Konsum i alt

Disponibel realinntekt for Norge. Disponibel inntekt for Norge korrigert for prisstigningen på varer og tjenester som anvendes innenlands.

Formuesinntekter. Inntekt mottatt av eiere av finanskapital, eller faste ikke-produserte eiendeler som stilles til rådighet for en annen institusjonell enhet.

Formuesinntekt og lønn til utlandet, netto. Netto overføringer til utlandet i form av inntekter som lønn, renter, aksjeutbytte mv. (og eventuelle produksjonsskatter, netto), etter fradrag for tilsvarende overføringer fra utlandet. Tidligere betegnet som «renter og aksjeutbytte mv. til utlandet, netto». Denne posten representerer forskjellen mellom BNP og BNI.

Formuesutgifter. Beløp som de som disponerer finanskapital eller faste ikke-produserte eiendeler er forpliktet til å betale til eierne av finanskapitalen eller de faste ikke-produserte eiendelene.

Kjøpekraftspariteter. Indeks som måler forskjeller i prisnivået mellom land i et gitt år. Indeksene kan beregnes for flere aggregerte størrelser, for eksempel BNP og privat konsum. Kjøpekraftspariteter brukes først og fremst i internasjonale sammenligninger av makroøkonomiske størrelser per innbygger, for eksempel BNP, konsum og nasjonalinntekt. Prisnivåjustering av slike størrelser får frem realverdien av forskjellene mellom land. Beregninger av kjøpekraftspariteter gjøres av flere institusjoner: OECD/Eurostat for OECD-landene og øvrige europeiske land, mens Verdensbankens «International Comparison Program» beregner dem for land utenfor OECD.

Markedsverdi. Bruttonasjonalproduktet (BNP) er målt i markedsverdi, og definert som summen av bruttoproduktet over alle næringer målt i basisverdi, tillagt summen av alle produktskatter og fratrukket summen av alle produktsubsider.

Nasjonalinntekt = Bruttonasjonalinntekt – Kapitalslit

Næringskatter. Overføringer til offentlig forvaltning fra innenlandske produsenter i form av skatter og avgifter som er knyttet til produksjonsvirksomheten, men som

ikke varierer i takt med produksjonen av produkter. De viktigste næringsskattene er knyttet til utvinning av råolje og naturgass (produksjonsavgift, arealavgift mv.).

Næringssubsidier. Overføringer fra offentlig forvaltning til innenlandske produsenter i form av støtteutbetalinger som er knyttet til produksjonsvirksomheten, men som ikke varierer i takt med produksjonen av produkter. De viktigste næringssubsidiene er knyttet til jordbruk.

Produktskatter. Overføringer fra innenlandske produsenter til offentlig forvaltning i form av skatter og avgifter som varierer i takt med produksjonen av produkter, eller er knyttet til produkter på annen måte. De viktigste produktkatter er merverdiavgift, avgift på motorkjøretøy, bensinavgift, og avgift på alkoholholdige drikkevarer.

Produktsubsidier. Overføringer fra offentlig forvaltning til innenlandske produsenter og som varierer i takt med produksjonen av produkter, eller er knyttet til produkter på annen måte. De viktigste produktsubsidiene er subsidier til forskning, subsidier på jordbruksprodukter, og subsidier til privat undervisning.

Reinvestert fortjeneste. Reinvestert fortjeneste er den del av et selskaps (investeringsobjekts) resultat etter skattekostnad, og som ikke deles ut som utbytte til aksjonærerne, men pløytes tilbake i selskapet (investeringssobjektet). Reinvestert fortjeneste er altså differansen mellom det totale resultatet og faktisk utbetalt utbytte. Motposten til inntektsposten reinvestert fortjeneste finnes i finansregnskapet under samme betegnelse. Et tilbakeholdt overskudd i et direkte investeringsselskap, representert ved et positivt tall for posten direkte investering, blir i utenriksregnskapet vist som en investeringstransaksjon som øker investorsfordringer på investeringsselskapet. Dersom utbetalt utbytte overstiger resultatet, blir reinvestert fortjeneste negativ, noe som kan tolkes som en desinvestering (tapping).

Rente- og stønadsbalanse

- = Inntekter fra utlandet - Utgifter til utlandet
- = Lønn fra utlandet + Renteinntekter fra utlandet + Aksjeutbytte mv. fra utlandet + Reinvestert fortjeneste fra utlandet + Andre løpende overføringer fra utlandet
- Lønn til utlandet - Renteutgifter til utlandet - Aksjeutbytte mv. til utlandet - Reinvestert fortjeneste til utlandet - Andre løpende overføringer til utlandet

Stønader og løpende overføringer til utlandet, netto.

Netto løpende overføringer til utlandet utenom formuesinntekt og lønn til utlandet, netto. Denne posten representerer forskjellen mellom BNI og brutto disponibel inntekt for Norge.

Verdisett. Tilgang av produkter verdsettes i basisverdi, anvendelse av produkter verdsettes i kjøperverdi. Kjøperverdien er den verdien som kjøperen faktisk betaler for produktene, inklusive eventuelle produktskat-

ter minus produktsubsider, og inklusive eventuelle transportkostnader. Refunderbar inngående merverdiavgift er ikke inkludert i kjøperverdien. Eksport verdsettes til fob, import verdsettes til cif (for internasjonal rapportering beregnes også total import til fob).

Kapittel 4

Statistikk om befolkning

Folkemengde. Alle tall gjelder hjemmehørende (de jure) folkemengde. Hvem som skal regnes som bosatt i Norge og hvor i Norge en person skal regnes som bosatt, er fastlagt i lov om folkeregistrering av 16. januar 1970.

Befolkningsvekst. Det er to måter å beregne årlig befolkningsvekst; 1) summen av fødselsoverskudd (fødte minus døde) og nettoinnflytting, eller 2) folkemengde 1.januar aktuelt år minus folkemengde 1. januar året før. Ideelt sett skulle de to måtene gi samme resultat. Lang erfaring har vist at det ikke alltid er slik, noe som skyldes korrektsjoner, annulleringer, forsinkede meldinger til folkeregisteret, osv.

Innflytting, utflytting. Som flytting regnes flytting for en person mellom to norske kommuner eller mellom en norsk kommune og utlandet. Hvis en person flytter flere ganger i samme kalenderår, teller hver gang som én flytting.

Nettoinnflytting. Innflyttinger minus utflyttinger.

Statistikk om arbeidsmarkedet

De viktigste statistikkildene om arbeidsmarkedet er Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser (AKU) og registerstatistikken fra Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV). Sammen med annen økonomisk statistikk danner disse grunnlag for et helhetsbilde av arbeidsmarkedet i nasjonalregnskapet (NR/KNR).

Arbeidskraftundersøkelsene (AKU)

Tallene i AKU er beregnet på grunnlag av kvartalsvise intervjuer med et utvalg på 24 000 personer. Siden AKU er en utvalgsundersøkelse, er det utvalgsusikkerhet knyttet til tallene.

Omfang: AKU dekker alle personer i alderen 15-74 år registrert bosatt i Norge. Før 2006 var aldersgruppa 16-74 år.

Sysselsatte: Personer som utførte inntektsgivende arbeid av minst én times varighet i referanseuken. Vernepliktige og personer som var fraværende fra arbeid på grunn av sykdom, permisjon, ferie o.l. er også inkludert som sysselsatte.

Arbeidsledige: Personer uten inntektsgivende arbeid som har søkt arbeid siste fire uker, og som kan påta seg arbeid innen to uker etter referanseuka.

Langtidsledige: Arbeidsledige med en sammenhengende ledighetsperiode på 27 uker eller mer forut for intervjuetidspunktet.

Undersysselsatte: Deltidssysselsatte som har forsøkt å få lengre arbeidstid, og som kan starte med økt arbeidstid innen en måned.

Arbeidsstyrken: Summen av sysselsatte og arbeidsledige (omtales ofte som de yrkesaktive).

Yrkesdeltakelsen eller yrkesfrekvensen: Andelen av befolkningen i den aktuelle aldersgruppa som er i arbeidsstyrken.

Arbeidsledighetsraten: Andelen av arbeidsstyrken som er arbeidsledig.

Nasjonalregnskapet (NR/KNR)

Omfang: Nasjonalregnskapet har tall for sysselsetting og utførte timeverk i alle enheter som deltar i økonomisk aktivitet på eller ut fra Norges økonomiske territorium på varig basis (ett år eller mer).

Sysselsatte personer: Gjennomsnittlig antall sysselsatte over året. Dette begrepet ligger nær opp til tilsvarende definisjon i AKU.

Utførte timeverk: Antall utførte timeverk over hele året (inklusive overtid).

Normalårsverk: Summen av antall heltidsjobber (arbeidsforhold) og deltidsjobber omregnet til heltidsjobber (med andel av fulltidsjobb som vekt).

To mål på arbeidsledighet

Normalt har arbeidsledigheten ifølge AKU vært større enn antall registrerte helt ledige i statistikken fra NAV, fordi alle som har søkt arbeid ikke har registrert seg hos NAV og fordi en del av de som deltar på opplæringstil tak klassifiseres som arbeidsledige i AKU. I motsatt retning trekker at en del av de registrerte helt ledige hos NAV ikke klassifiseres som arbeidsledige i AKU, enten fordi de ikke aktivt har forsøkt å skaffe seg arbeid de siste 4 uker, eller fordi de ikke er umiddelbart tilgjengelig for arbeid.

Arbeidsinnvandring i SSBs statistikker

Arbeidsinnvandringen fanges opp på ulike måter i SSBs sysselsettingsstatistikker:

Sysselsetting i NR: NR dekker all sysselsetting i innenlandske bedrifter, det vil si bedrifter som forventes å drive produksjon i Norge i minst 12 måneder, uavhengig av om den sysselsatte er registrert bosatt i Norge. Personer som kommer sammen med sin utenlandske bedrift på oppdrag som varer under 12 måneder, omtales som tjenesteytere, og inngår ikke i sysselsettings tallene i nasjonalregnskapet (produksjonen regnes som import).

Ordinær registerbasert sysselsettingsstatistikk og AKU: Disse statistikkene er basert på personer som er registrert bosatt i Norge ifølge Det sentrale folkeregisteret. Kriteriet er at man forventes å oppholde seg minst seks måneder i landet. De som er registrert bosatt i Norge og arbeider i utlandet kommer med i AKU, men ikke i den ordinære registerbaserte sysselsettingsstatistikk.

Sysselsatte på korttidsopphold: Denne registerbaserte spesialstatistikken omfatter kun personer som arbeider i Norge uten å være registrert bosatt ifølge Det sentrale folkeregisteret. Med dette menes at man forventes å oppholde seg mindre enn seks måneder i landet. Foreløpig omfatter ikke tallene selvstendig næringsdrivende og sjøfolk fra land utenfor EØS-området. Det antas at det er en betydelig underrapportering av særlig tjenesteytere til de aktuelle registrene.

Kapittel 5

Produksjon og konsum i offentlig forvaltning

Med noen få unntak, omsettes ikke produksjon i offentlig forvaltning i ordinære markeder. Dermed mangler man priser til å verdsette produksjonen på samme måte som i privat sektor. I nasjonalregnskapet beregnes derfor produksjon i offentlig forvaltning som summen av produksjonskostnadene. Det betyr at produksjonen i offentlig forvaltning settes lik summen av lønnskostnader (bruken av egen arbeidskraft), kapitalslit (bruken av egen produksjonskapital), produktinnsats (varer og tjenester som offentlig forvaltning anvender til sine produksjonsformål) og netto næringsskatter på egen virksomhet. Den offentlige forvaltningens bruttoprodukt framkommer som summen av lønnskostnader, kapitalslit og netto næringsskatter. Netto næringsskatter representerer små beløp siden det bare er enkelte typer avgifter som det offentlige betaler, for eksempel motorvognavgift.

Konsum i offentlig forvaltning er definert som utgifter til varer og tjenester disponert av forvaltningen. Disse utgiftene verdsettes som produksjonen, med fratrekk av gebyrinntekter og tillagt overføringer i naturalier til husholdningene (produktkjøp).

Gebyrinntekten består av egenbetalinger for bruk av offentlige tjenester. Gebyrinntekten i kommuneforvaltningen utgjør den største delen, og eksempler på dette er brukerbetalinger for hjemmetjenesten, oppholdsbeltering i barnehager og skolefritidsordninger, samt årsgebyrer knyttet til vann, avløp og renosjon.

Overføringer i form av naturalier til husholdningene er definert som offentlig forvaltnings finansiering av varer og tjenester fra aktører utenfor offentlig forvaltning som videreforsmides til husholdningene. Størstedelen av dette er betaling for ulike helse- og omsorgstjenester, legemidler og annet medisinsk utstyr levert fra private aktører. Det offentliges finansiering av private barnehageplasser er et annet eksempel.

Definisjonsforskjeller mellom stats- og kommuneregnskapet og offentlige finanser i nasjonalregnskapet

Regnskapsprinsipper. Formålet med nasjonalregnskapsstatistikken er å gi et avstemt og helhetlig bilde av norsk økonomi i tråd med internasjonale retningslinjer, noe som sikrer sammenlignbarhet med andre land. Her bearbeides og sammenstilles blant annet offentlig forvaltnings finanser sammen med inntekter og utgifter for andre sektorer i økonomien. Ifølge internasjonale standarder skal nasjonalregnskapet settes opp etter det såkalte *påløptprinsippet*. Dette prinsippet innebærer at utgiftene skal registreres når aktiviteten finner sted, og inntektene skal henføres til den periode de er opptjent, ikke når de bokføres eller betales.

Sektoromfang. I nasjonalregnskapet defineres offentlig forvaltning som institusjonelle sektorer som i tillegg til å ivareta et politisk ansvar, har som oppgave å iverksette og håndheve reguleringer, produsere tjenester (hovedsakelig ikke-markedsrettet) for individuelt og kollektivt konsum, samt omfordеле inntekt og formue. Statlig og kommunalt eide foretak regnes som markedsprodusenter og faller derfor utenfor nasjonalregnskapets definisjon av offentlig forvaltning.

Kildene

Statsregnskapet. Statsregnskapet (St.meld. nr. 3) gir informasjon om de økonomiske transaksjonene i statskassen medregnet folketrygden, samt driftsresultatet i den statlige forretningsdriften. Den statlige forretningsdriften omfatter næringsvirksomhet der staten har et ubegrenset økonomisk ansvar. Eksempler på slike enheter er Statsbygg og Statens direkte økonomiske engasjement i petroleumsvirksomheten (SDØE). I statsregnskapet benyttes *kontantprinsippet* for registrering av økonomiske transaksjoner. Dette er et regnskapsprinsipp som gir oversikt over kontante inn- og utbetalinger og endring i likviditet. Dette medfører at regnskapstransaksjonene i en periode ikke nødvendigvis gjenspeiler aktiviteten som har funnet sted i den samme perioden, da det er betalingstidspunktet som er avgjørende for hvilken periode transaksjonen skal føres. Av praktiske årsaker har imidlertid SSB valgt å legge til grunn de fleste utgiftskomponentene i statsregnskapet uten videre bearbeiding. Per i dag er det kun statsforvaltningens skatter og avgifter på inntektsiden, samt produksjonssubsidier på utgiftssiden som føres etter påløptprinsippet i nasjonalregnskapet. I tillegg beregner nasjonalregnskapet kostnader ved bruk av realkapital (bygninger, maskiner, utstyr mv).

Andre stats- og trygderegnskap. I løpet av de siste 10-15 årene har det pågått en betydelig omorganisering av statlig virksomhet. Særlig gjelder dette den økende tendensen til fristilling av virksomheter i statsforvaltningen (nettobudsjettering). Nettobudsjettering innebærer at Stortingets økonomiske kontroll er begrenset til å bevilge en økonomisk ramme for virksomheten. Mens

aktiviteten i den sentrale statsforvaltningen er gitt av de økonomiske rammene Stortinget fastsetter, kan de nettobudsjetterende virksomhetene ha inntekter utover bevilgningene i statsregnskapet. Denne fristillingen innebærer at statsregnskapet er utilstrekkelig i beregning av sentrale nasjonalregnskapsstørrelser. For å få informasjon om aktiviteten i nettobudsjeterte enheter må egne regnskaper hentes inn. Totalt dreier dette seg om rundt 100 enheter (blant annet samtlige helseforetak, universiteter og høgskoler og kapitalforvaltningsenheter som Statens pensjonsfond – Norge og Petroleumsforsikringsfondet). Enhetene i denne delsektoren av statsforvaltningen er underlagt regnskapsloven, noe som betyr at institusjonenes regnskap må settes opp etter påløptprinsippet.

Kommuneregnskapet. Kommuneforvaltningen omfatter kommunene, fylkeskommunene, kirkelige fellesråd og kommunale foretak som driver ikke-markedsrettet virksomhet. Regnskapsprinsippet som brukes i kommuneforvaltningen kalles *anordningsprinsippet*. Dette prinsippet innebærer at alle kjente utgifter, utbetalinger, inntekter og innbetalinger skal tas med i regnskapet for vedkommende periode, uavhengig av om de er betalt eller ikke når perioden avsluttes. Anskaffelse og anvendelse av varer og tjenester bokføres ved henholdsvis mottak og levering. Bokførte verdier i kommuneregnskapet sammenfaller i flere tilfeller med påløpte verdier enn i statsregnskapet, og krever slik sett mindre bearbeiding for å inngå som en del av nasjonalregnskapet.

Ulike overskuddsbegreper

For å illustrere forskjellen mellom statsregnskapet og statlige finanser i nasjonalregnskapet, kan man ta utgangspunkt i de ulike overskuddsbegrepene som benyttes. Som mål for overskudd bruker statsregnskapet overskudd før lånetransaksjoner, mens det i nasjonalregnskapet benyttes nettofinansinvestering. Det er særlig tre forhold som forklarer avvik mellom overskuddsberegningene i statsregnskapet og nasjonalregnskapet:

Kapitalinnskudd. Kapitalinnskudd i statsforvaltningen omfatter tilskudd til investeringer i og salg av eiendeler knyttet til statens forretningsdrift, deriblant SDØE. I statsregnskapet føres disse transaksjonene som løpende inntekter og utgifter. I nasjonalregnskapet blir de behandlet som finanstransaksjoner, siden statens forretningsdrift i hovedsak driver med markedsrettet aktivitet, og kapitalinnskudd i disse enhetene kan medføre avkastning. Finansdepartementets føringsmåte av investeringene i forretningsdriften innebærer dermed et driftsresultat som avviker fra nettofinansinvesteringene i nasjonalregnskapet.

Påløpte skatter. Ifølge nasjonalregnskapet skal tall for skatter, medregnet trygde- og pensjonspremier, og produksjonssubsidier regnskapsføres med påløpte beløp for det enkelte år, mens skatteinntektene i statsregnskapet er bokført etter kontantprinsippet. For enkelte skat-

arter er differansen mellom bokførte og påløpte skatter betydelige, noe som må tas hensyn til i nasjonalregnskapet. Spesielt gjelder dette for petroleumsvirksomheten, der svingninger i dollarkurs og oljepris betyr mye for sektorens skattepliktige inntekter. I finansstatistikkene for offentlig forvaltning fanges differansen mellom påløpte og bokførte skatter opp av en korreksjonssektor for å sikre konsistens i regnskapsføringen av skatter i offentlig forvaltning i alt og i de enkelte forvaltningssektorene.

I tillegg til differansen mellom påløpte og bokførte skatteinntekter fanger denne korreksjonssektoren også opp avvik i overføringer mellom stats- og kommuneregnskapene. Dette skyldes hovedsakelig at kommuneforvaltningen benytter anordningsprinsippet i sine regnskaper, mens statsforvaltningen benytter kontantprinsippet.

Kapittel 6

Viktige begreper knyttet til husholdningene
Blandet inntekt omfatter driftsresultatet i bolignæringen samt næringsinntekten til de personlig næringsdrivende. Næringsinntekten til de personlig næringsdrivende inneholder avlønning for arbeid utført av eierne eller deres familie i tillegg til avkastning på kapital.

Andre inntekter omfatter stønader fra utlandet, overføringer til ideelle organisasjoner fra innenlandske sektorer og overføringer til husholdninger fra innenlandske sektorer utenom det offentlige.

Andre utgifter omfatter stønader til utlandet, og overføringer fra husholdninger til innenlandske sektorer utenom det offentlige.

Avkastning på forsikringstekniske reserver er avkastningen på husholdningenes fordringer på forsikringselskap, og private pensjonskasser og fond. Disse fordringene er i all hovedsak verdien av private livs- og pensjonsforsikring). Posten er inkludert i formuesinntekter.

Disponibel inntekt er lik differansen mellom lønn, blandet inntekt, formuesinntekter, offentlige stønader og andre inntekter på den ene siden, og skatter, formuesutgifter og andre utgifter på den andre.

Disponibel realinntekt er samlede inntekter fratrukket skatter og renteutgifter og er justert for prisstigning.

Forbruksutgift omfatter husholdningens utbetalinger inkludert verdien av egenproduserte varer og mottatte gaver. I begrepet inngår ikke utgifter til direkte skatter, trygdepremie, gitte gaver, realinvesteringer som kjøp av bolig og utgifter til bygging og påbygging av bolig. Det samme gjelder kontraktmessig sparing som pensjonsinnskudd, avdrag på lån, livsforsikring mv.

Sparing er definert som disponibel inntekt pluss korrekasjon for sparing i pensjonsfond minus konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner.

Sparerate er definert som sparingens andel av disponibel inntekt.

Spareraten korrigert for varige konsumgoder

I nasjonalregnskapets beregning av husholdningenes sparerate tas det ikke hensyn til at varige konsumgoder yter konsumtjenester utover det året de anskaffes. Det knytter seg et element av investering til kjøp av slike goder, noe som ivaretas ved beregning av en korrigert sparerate.

Indirekte målte bank- og finanstjenester er tjenester produsert av finansielle foretak og som de ikke direkte tar betalt for gjennom gebyrer. De finansielle foretakene skaffer seg i stedet inntekter ved rentemarginer. Med det menes at finansinstitusjonene har lavere rente på innskudd/innlån enn utlån. Siden det er knyttet administrasjon og ressursbruk til disse indirekte betalte bank- og finanstjenestene, betraktes de som produksjon i finansinstitusjonene og kalles indirekte målte bank- og finanstjenester.

Husholdningenes finansielle balanse

Fordringer og gjeld. Den finansielle balansen viser en sektors finansielle stilling ved utgangen av en periode. På balansens fordringsside finner vi de finansielle eiendelene som er fordringer på de andre sektorene i økonomien. Husholdningenes fordringer omfatter sedler og mynt, bankinnskudd, obligasjoner og sertifikater, aksjer og andeler, forsikringstekniske reserver, utlån og andre fordringer. Balansens gjeldsside domineres av lån fra finansielle foretak (banker, kreditforetak mv, statlige låneinstitutt). I tillegg til lånegjeld har husholdningene annen gjeld.

Nettofordringer. Nettofordringene beskriver husholdningenes netto finansielle formue ved utgangen av perioden. Nettofordringene beregnes som differansen mellom fordringer og gjeld.

Aksjer. Hovedobjektet aksjer omfatter børsnoterte og unoterte aksjer. Kilden for børsnoterte aksjer er VPS-statistikk som gir markedsverdier både for beholdninger og transaksjoner. For unoterte aksjer registrert i VPS foreligger omsetningspriser som kan benyttes til å anslå markedsverdier. Unoterte aksjer utenfor VPS er i hovedsak vurdert til pålydende verdi i finansregnskapet.

Forsikringstekniske reserver. Det norske trygde- og pensjonssystemet kan deles i to hoveddeler; den offentlige obligatoriske folketrygden og livs- og pensjonsforsikringer utenom folketrygden som inngår på husholdningenes balanse. De individuelle og kollektive

ordningene utenfor folketrygden er fonderte ordninger som forvaltes av livsforsikringsselskapene og pensjonskassene. Reservene i livs- og pensjonsforsikring omfatter fondsmidler avsatt gjennom ordningene for å dekke fremtidige utbetalinger. Hoveddelen av reservene er knyttet til de kollektive ordningene som omfatter både ytelsesbaserte og innskuddsbaserte private og kommunale tjenestepensjoner.

I de forsikringstekniske reservene inngår også premie- og erstatningsreserver i skade-forsikring. Premiereservene omfatter forskuddsbetalte premier, mens erstatningsreservene omfatter midler knyttet til inntrufne hendelser, hvor erstatningene enda ikke er kommet til utbetaling.

I nasjonalregnskapet betraktes de forsikringstekniske reservene i livs- og skadeforsikring som husholdningenes eiendeler / formue.

Andre lån og andre fordringer og gjeld. Andre lån på balansens fordringsside omfatter utlån til andre sektorer. Andre lån på balansens gjeldsside omfatter lån fra ikke-finansielle foretak og offentlig forvaltning, samt finansforetak i utlandet. Blant annet omfatter finansobjektet husholdningenes lånegjeld i statens pensjonskasse som tilhører statsforvaltningen i nasjonalregnskapet.

Andre fordringer og annen gjeld omfatter kortstiktige fordrings- og gjeldsforhold. Finansobjektet omfatter skattefordringer og skattekjeld, finansiell verdi av fast eiendom i utlandet eid av innlendinger og finansiell verdi av innenlands fast eiendom eid av utlendinger, påløpte ikke-mottatte renter og påløpte ikke-betalte renter, feriepengekrav og leieboerinnskudd mv.

Nedbetalingslån er lån hvor et bestemt beløp skal nedbetalles i ett eller flere avdrag, vanligvis til fastsatt tid. Nedbetalingslån omfatter ordinære lån som ikke gis som rammelån. Et lån som forfaller i sin helhet ved forfall defineres som et nedbetalingslån.

Rammelån er et boliglån som er sikret med pant i fast eiendom, og med mulighet for individuelle avtaler om opplåning og nedbetaling. Felles for de fleste rammelån er at det i stedet for en avtale om faste månedlige avdrag, gis mulighet til fritt å låne mer innenfor en avtalt ramme. Kunden får tilgjengelig kreditt til enhver tid innenfor avtalt kreditramme, og unngår gebyr til bank og tinglysningsmyndigheter ved behov for ny opplåning.

Inntektsstatistikk for husholdninger

Inntekt etter skatt. Det inntektsbegrepet som er benyttet i beskrivelsen av privathusholdningenes inntektsutvikling og -fordeling i avsnitt 6.1 er *inntekt etter skatt*. Dette inntektsbegrepet fremkommer slik:

Inntekt etter skatt

- = Lønnsinntekt
- + netto næringsinntekt fratrukket eventuelt underskudd
- + brutto kapitalinntekt
- + sum overføringer (pensjoner og stønader)
- utlignet skatt og negative overføringer (underholdsbi arbeidsforhold)

Selv om dette inntektsbegrepet omfatter de fleste konstante inntektene husholdningene mottar, må en være oppmerksom på at dette begrepet ikke omfatter viktige inntekter som også kan ha stor betydning for individenes velferdsnivå. Dette gjelder for eksempel verdien av offentlige tjenester, verdien av hjemmeproduksjon og såkalte «svarte» inntekter. I tillegg inngår heller ikke inntekt av egen bolig i dette begrepet. Siden en stor del av husholdningenes renteutgifter er knyttet til gjeld på egen bolig, er heller ikke renteutgifter trukket fra inntektsbegrepet.

Husholdningsdefinisjon. Inntektsstatistikken er en totaltelling som omfatter alle personer i privathusholdninger som bor i landet ved utgangen av året. En husholdning består av alle personer som bor sammen i felles bolig (bohusholdning). For å komme nærmere den faktiske husholdningen er borteboende studenter skilt ut fra foreldreboende husholdning. I tillegg benyttes en del annen informasjon for å få flere samboere registrert i felles husholdning, og data fra NAV for å identifisere – og deretter fjerne – institusjonsbeboere.

Ekvivalentinntekt og forbruksvekter. En ekvivalensskala gir uttrykk for hvor mye inntekt en husholdning med gitte karakteristika, for eksempel to voksne og to barn, må ha for at deres levestandard skal være like høy som levestanden til en enslig med en gitt inntekt. Det er utledet en hel rekke typer av ekvivalensskalaer, basert på forskjellige tilnærmingar. I beskrivelsen av utviklingen i inntektsulikhet i avsnitt 6.1 er den såkalte EU-skalaen benyttet. Ved bruk av denne skalaen gis første voksne husholdningsmedlem vekt lik 1, neste voksne vekt lik 0,5, mens barn får hver vekt lik 0,3. En husholdning bestående av to voksne og to barn (dvs. sum forbruksvekter lik 2,1) må ved bruk av EU-skalaen ha en husholdningsinntekt på 420 000 kroner for å ha samme inntekt per forbruksenhet som en enslig med 200 000 kroner i inntekt.

Beregnet markedsverdi: Statistisk sentralbyrå har utviklet en modell som estimerer en markedsverdi på alle boliger i landet basert på informasjon om faktiske boligomsetninger. Modellen oppdateres årlig av Statistisk sentralbyrå og modellen benyttes av Skatteetaten til å beregne likningsverdiene i selvangivelsen fra og med 2010. Primærbolig får en likningsverdi tilsvarende 25 prosent av beregnet markedsverdi, mens sekundærbolig blir taksert til 40 prosent av beregnet markedsverdi. I formuesstatistikken er likningsverdiene fra selvangivelsene oppjustert til full beregnet markedsverdi.

Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser (ØA) de siste 12 måneder

Innholdsfortegnelse for tidligere utgivelser av Økonomiske analyser kan fås ved henvendelse til Aud Walseth, Statistisk sentralbyrå, telefon: 21 09 47 57, telefax: 21 09 00 40, E-post: Aud.Walseth@ssb.no

Økonomiske analyser

ØA 6/2012:

Konjunkturtendensene, 3-32.

Erling Holmøy og Hans Henrik Scheel: Brukes det mye helsetjenester i Norge? 33-38.

Taran Fæhn: Utviklingen av klimateknologier - hvordan kan Norge bidra? 39-43.

Tor Skoglund: Nasjonalregnskapet - et 60-årsjubileum, 44-46.

Ingunn Sagelvmo, Achraf Bougroug og Steinar Todsen: Reviderte nasjonalregnskapstall for 2010 og 2011: Små endringer av BNP Fastlands-Norge, 47-50.

Ingvild Johansen: Bruk av strekkodedata i matvareindeksen 51-56.

ØA 1/2013:

Økonomisk utsyn over året 2012, 3-84.

ØA 2/2013:

Helge Brumborg og Marianne Tønnessen: Befolkningsutviklingen, 3-13.

Edita Zahirovic og Øystein Berge: Fylkesfordelt nasjonalregnskap 2010: Verdiskapningen i Oslo og Rogaland på topp, 14-20.

Bente Halvorsen og Bodil M. Larsen: Hvem eier varmepume og hva gjør det med strømforbruket, 21-27.

Bente Halvorsen: Vi fryser for å spare energi, 28-33.

ØA 3/2013:

Konjunkturtendensene, 3-31.

ØA 4/2013:

Olaf Lotherington Vestad: Effekter av AFP på sysselsetting blant eldre arbeidstakere, 3-10.

Kristine Grimsrud, Knut Einar Rosendahl og Halvor Briseid Storrøsten: Skifergassrevolusjonen og det europeiske gassmarkedet, 11-14.

Rolf Aaberge, Tony Atkinson og Jørgen Modalsli: Er rike mennesker alltid rike? 15-20.

Lars Lindholt: Dragkampen mellom knapphet og teknologisk fremgang i oljemarkedet, 21-24.

ØA 5/2013:

Konjunkturtendensene, 3-32.

André K. Anundsen og Eilev S. Jansen: Boligpris- og kredittevekst forsterker hverandre, 33-38.

Ragni Hege Kitterød og Marit Rønsen: Hvem er de nye involverte fedrene? 39-46.

Orvika Rosnes og Ann Christin Bøeng: Virkninger av EUs energieffektiviseringsdirektiv for Norge, 47-52.

Tor Skoglund:
Fra jordbruk til tjenester, 53-55.

Ingunn Sagelvmo og Achraf Bougroug: Reviderte nasjonalregnskapstall for 2011 og 2012: Unedret makrobilde, 56-58.

Economic Survey

Economic trends for the Norwegian economy is published electronically.

http://www.ssb.no/kt_en/

Contact:
Andreas Benedictow,
andreas.benedictow@ssb.no,
tel. +47 21 09 47 98

Temabokser i Konjunkturtendensene. 2007-2013

ØA 5/2013

- Virkningen av svakere krone på norsk økonomi, 17
- Faktorer bak utviklingen i boligprisene framover, 20-21

ØA 3/2013

- Usikkerhet om finanspolitikken, 16-17
- Effekter av fortsatt forsiktighetsmotivert sparing, 19

ØA 1/2013

- Strengere krav til bankenes egenkapital, 18
- Virkninger av en tilstramming av kreditten til husholdningene, 21
- Direkte og indirekte importandeler, 26
- Innvandringens betydning for virkemåten til norsk økonomi, 30

ØA 6/2012

- Myk landing i boligmarkedet, 18
- Todelingen i industrien er tydelig i lønnsandelene, 25

ØA 4/2012

- Norsk oppgang: Noen faktorer bak forskjellen til konjunkturutviklingen ute, 22-23

ØA 1/2012

- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 18
- Prognoser for renta på rammelån, 19
- Hva skal til av renteøkning for å kvele boligveksten?, 21
- Direkte og indirekte importandeler, 25

ØA 6/2011

- Bankkrise - igjen?, 6
- Krisetiltak rettet mot finansmarkedene, 15
- Revisjoner i husholdningenes finansielle stilling, 17

ØA 4/2011

- Europas gjeldsstruktur til besvær, 10
- Den spanske og italienske statsgjeldskrisen, 11
- Betydningen av sterkere kronekurs, 17
- Bedriftenes finansielle stilling, 27

ØA 3/2011

- Husholdningenes gjelds- og rentebelastning, 14
- Hva er konsumveksten per innbygger?, 16
- Hva er husholdningenes finansielle stilling?, 17
- Renteøkningenes bidrag til å dempe konjunkturoppgangen, 26

ØA 1/2011

- Statsgjeldskrisen i Europa, 9
- Mer aktiv bruk av finans- og pengepolitikken i konjunkturstabiliseringen 2012-2014, 17
- En finanspolitikk som følger 4-prosentbanen i 2011-2014, 18
- Kraftmarkedet framover, 31
- Direkte og indirekte importandeler, 37

ØA 6/2010

- Omlegging av KPI, 25
- Hva skjer med norsk økonomi med kraftigere nedgang internasjonalt?, 26

ØA 3/2010

- Gjeldskrisen i Europa, 10-11

ØA 1/2010

- Faktorer bak vekst og fall i konsumet 2005-2009, 18
- Lagerendringer og statistiske avvik, 23
- Fra lønn per normalårsverk til årslønn, 26
- Kraftmarkedet framover, 27
- Direkte og indirekte importandeler, 33

ØA 6/2009

- Inkludering og konjunkturer påvirker sykefraværet, 22
- Det kan gå verre, 25

ØA 4/2009

- Effekter på norsk økonomi av en mer markert internasjonal lavkonjunktur, 24-25
- Betydningen av den ekspansive finanspolitikken for utviklingen i norsk økonomi, 26

ØA 3/2009

- "Boligpriskrakk" – Hvilke effekter kan det få for norsk økonomi?, 17

ØA 1/2009

- Virkninger av lavere oljeinvesteringer, 19
- Kraftmarkedet framover, 26
- Direkte og indirekte importandeler, 32

ØA 6/2008

- Virkninger av alternative finanspolitiske tiltak, 24.

ØA 4/2008

- Virkninger av økte investeringer i offentlig infrastruktur, 11

ØA 3/2008

- Virkninger av økte energipriser, 23

ØA 1/2008

- Hvilen rentebane vil gi 2,5 prosent inflasjon?, 14.
- Realøkonomiske effekter av et kraftig børsfall, 21.
- Kraftmarkedet framover, 24.
- Verdensmarkedspriser på matvarer og prisutviklingen for matvarer i Norge, 25.
- Direkte og indirekte importandeler, 31.

ØA 6/2007

- Virkninger på norsk økonomi av et kraftigere internasjonalt tilbakeslag, 22-23.

ØA 4/2007

- Uro i internasjonale finansmarkedet, 9.
- Betydningen av renta i boligmarkedet, 15.
- ØA 3/2007
- Virkninger av å "følge" handlingsregelen, 11.
- Virkninger av økt arbeidsinnvandring, 20-21.

ØA 1/2007

- Betydningen av internasjonale priser for norsk økonomi, 21.
- Kraftmarkedet framover, 22.
- Direkte og indirekt importandeler, 29.

Konjunkturindikatorer for Norge

Tabell	Side	Figur	Side																																																																																																		
Konjunkturbarometeret		Konjunkturbarometeret																																																																																																			
1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet	2*	1.1. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling	3*																																																																																																		
2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindeksler.....	2*	1.2. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal	3*																																																																																																		
2.2. Ordrereserve. Sesongjusterte og glattede verdiindeksler	2*	1.3. Konjunkturbarometer. Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå	3*																																																																																																		
Arbeidskraft		1.4. Konjunkturbarometer. Faktorer som begrenser produksjonen i industrien	3*																																																																																																		
3.1. Arbeidsmarked. 1 000 personer og prosent. Sesongjustert	4*	Ordre																																																																																																			
Produksjon		2.1. Ordretilgang og ordrereserve i industri ialt	3*	4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindeksler. 2005=100.....	4*	2.2. Ordretilgang og ordrereserve i bygg og anlegg i alt.....	3*	4.2. Produksjon og omsetning. Indeks. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	6*	Arbeidskraft		Investeringer		3.1. Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk fra AKU	5*	5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk. Mrd. kroner	6*	3.2. Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger	5*	5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringslivets samlede årsanslag for investeringsåret gitt på ulike tidspunkter.....	6*	Produksjon		5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid	8*	4.1. Produksjon. Olje og naturgass	5*	Forbruk		4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*	6.1. Forbruksindikatorer.....	8*	4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer	5*	Priser		4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer	5*	7.1. Pris- og kostnadsindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg.....	7*	7.2. Produktpriiser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	4.6. Hotellovernattinger.....	7*	7.3. Prisindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	Investeringer		7.4. Månedsfortjeneste og avtalt lønn. Indeks	12*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*	Finansmarked		5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*	8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent	12*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent ..	13*	5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*	Utenrikshandel		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg.....	9*	9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert.....	14*	5.7. Bygg under arbeid	9*	9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	Forbruk		Finansmarked		6.1. Detaljomsetning	9*	8.1. 3 måneders eurorente	15*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*	8.3. Valutakursindekser.....	15*	8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*	Utenrikshandel		9.1. Utenrikshandel	15*	9.2. Driftsbalansen.....	15*
2.1. Ordretilgang og ordrereserve i industri ialt	3*																																																																																																				
4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindeksler. 2005=100.....	4*	2.2. Ordretilgang og ordrereserve i bygg og anlegg i alt.....	3*	4.2. Produksjon og omsetning. Indeks. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	6*	Arbeidskraft		Investeringer		3.1. Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk fra AKU	5*	5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk. Mrd. kroner	6*	3.2. Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger	5*	5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringslivets samlede årsanslag for investeringsåret gitt på ulike tidspunkter.....	6*	Produksjon		5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid	8*	4.1. Produksjon. Olje og naturgass	5*	Forbruk		4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*	6.1. Forbruksindikatorer.....	8*	4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer	5*	Priser		4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer	5*	7.1. Pris- og kostnadsindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg.....	7*	7.2. Produktpriiser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	4.6. Hotellovernattinger.....	7*	7.3. Prisindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	Investeringer		7.4. Månedsfortjeneste og avtalt lønn. Indeks	12*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*	Finansmarked		5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*	8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent	12*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent ..	13*	5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*	Utenrikshandel		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg.....	9*	9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert.....	14*	5.7. Bygg under arbeid	9*	9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	Forbruk		Finansmarked		6.1. Detaljomsetning	9*	8.1. 3 måneders eurorente	15*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*	8.3. Valutakursindekser.....	15*	8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*	Utenrikshandel		9.1. Utenrikshandel	15*	9.2. Driftsbalansen.....	15*				
2.2. Ordretilgang og ordrereserve i bygg og anlegg i alt.....	3*																																																																																																				
4.2. Produksjon og omsetning. Indeks. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	6*	Arbeidskraft																																																																																																			
Investeringer		3.1. Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk fra AKU	5*	5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk. Mrd. kroner	6*	3.2. Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger	5*	5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringslivets samlede årsanslag for investeringsåret gitt på ulike tidspunkter.....	6*	Produksjon		5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid	8*	4.1. Produksjon. Olje og naturgass	5*	Forbruk		4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*	6.1. Forbruksindikatorer.....	8*	4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer	5*	Priser		4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer	5*	7.1. Pris- og kostnadsindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg.....	7*	7.2. Produktpriiser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	4.6. Hotellovernattinger.....	7*	7.3. Prisindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	Investeringer		7.4. Månedsfortjeneste og avtalt lønn. Indeks	12*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*	Finansmarked		5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*	8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent	12*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent ..	13*	5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*	Utenrikshandel		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg.....	9*	9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert.....	14*	5.7. Bygg under arbeid	9*	9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	Forbruk		Finansmarked		6.1. Detaljomsetning	9*	8.1. 3 måneders eurorente	15*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*	8.3. Valutakursindekser.....	15*	8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*	Utenrikshandel		9.1. Utenrikshandel	15*	9.2. Driftsbalansen.....	15*												
3.1. Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk fra AKU	5*																																																																																																				
5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk. Mrd. kroner	6*	3.2. Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger	5*	5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringslivets samlede årsanslag for investeringsåret gitt på ulike tidspunkter.....	6*	Produksjon		5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid	8*	4.1. Produksjon. Olje og naturgass	5*	Forbruk		4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*	6.1. Forbruksindikatorer.....	8*	4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer	5*	Priser		4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer	5*	7.1. Pris- og kostnadsindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg.....	7*	7.2. Produktpriiser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	4.6. Hotellovernattinger.....	7*	7.3. Prisindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	Investeringer		7.4. Månedsfortjeneste og avtalt lønn. Indeks	12*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*	Finansmarked		5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*	8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent	12*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent ..	13*	5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*	Utenrikshandel		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg.....	9*	9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert.....	14*	5.7. Bygg under arbeid	9*	9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	Forbruk		Finansmarked		6.1. Detaljomsetning	9*	8.1. 3 måneders eurorente	15*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*	8.3. Valutakursindekser.....	15*	8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*	Utenrikshandel		9.1. Utenrikshandel	15*	9.2. Driftsbalansen.....	15*																
3.2. Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger	5*																																																																																																				
5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringslivets samlede årsanslag for investeringsåret gitt på ulike tidspunkter.....	6*	Produksjon																																																																																																			
5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid	8*	4.1. Produksjon. Olje og naturgass	5*	Forbruk		4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*	6.1. Forbruksindikatorer.....	8*	4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer	5*	Priser		4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer	5*	7.1. Pris- og kostnadsindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg.....	7*	7.2. Produktpriiser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	4.6. Hotellovernattinger.....	7*	7.3. Prisindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	Investeringer		7.4. Månedsfortjeneste og avtalt lønn. Indeks	12*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*	Finansmarked		5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*	8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent	12*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent ..	13*	5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*	Utenrikshandel		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg.....	9*	9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert.....	14*	5.7. Bygg under arbeid	9*	9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	Forbruk		Finansmarked		6.1. Detaljomsetning	9*	8.1. 3 måneders eurorente	15*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*	8.3. Valutakursindekser.....	15*	8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*	Utenrikshandel		9.1. Utenrikshandel	15*	9.2. Driftsbalansen.....	15*																								
4.1. Produksjon. Olje og naturgass	5*																																																																																																				
Forbruk		4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*	6.1. Forbruksindikatorer.....	8*	4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer	5*	Priser		4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer	5*	7.1. Pris- og kostnadsindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg.....	7*	7.2. Produktpriiser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	4.6. Hotellovernattinger.....	7*	7.3. Prisindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	Investeringer		7.4. Månedsfortjeneste og avtalt lønn. Indeks	12*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*	Finansmarked		5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*	8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent	12*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent ..	13*	5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*	Utenrikshandel		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg.....	9*	9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert.....	14*	5.7. Bygg under arbeid	9*	9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	Forbruk		Finansmarked		6.1. Detaljomsetning	9*	8.1. 3 måneders eurorente	15*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*	8.3. Valutakursindekser.....	15*	8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*	Utenrikshandel		9.1. Utenrikshandel	15*	9.2. Driftsbalansen.....	15*																												
4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*																																																																																																				
6.1. Forbruksindikatorer.....	8*	4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer	5*	Priser		4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer	5*	7.1. Pris- og kostnadsindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg.....	7*	7.2. Produktpriiser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	4.6. Hotellovernattinger.....	7*	7.3. Prisindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	Investeringer		7.4. Månedsfortjeneste og avtalt lønn. Indeks	12*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*	Finansmarked		5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*	8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent	12*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent ..	13*	5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*	Utenrikshandel		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg.....	9*	9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert.....	14*	5.7. Bygg under arbeid	9*	9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	Forbruk		Finansmarked		6.1. Detaljomsetning	9*	8.1. 3 måneders eurorente	15*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*	8.3. Valutakursindekser.....	15*	8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*	Utenrikshandel		9.1. Utenrikshandel	15*	9.2. Driftsbalansen.....	15*																																
4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer	5*																																																																																																				
Priser		4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer	5*	7.1. Pris- og kostnadsindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg.....	7*	7.2. Produktpriiser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	4.6. Hotellovernattinger.....	7*	7.3. Prisindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	Investeringer		7.4. Månedsfortjeneste og avtalt lønn. Indeks	12*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*	Finansmarked		5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*	8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent	12*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent ..	13*	5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*	Utenrikshandel		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg.....	9*	9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert.....	14*	5.7. Bygg under arbeid	9*	9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	Forbruk		Finansmarked		6.1. Detaljomsetning	9*	8.1. 3 måneders eurorente	15*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*	8.3. Valutakursindekser.....	15*	8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*	Utenrikshandel		9.1. Utenrikshandel	15*	9.2. Driftsbalansen.....	15*																																				
4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer	5*																																																																																																				
7.1. Pris- og kostnadsindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg.....	7*	7.2. Produktpriiser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	4.6. Hotellovernattinger.....	7*	7.3. Prisindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	Investeringer		7.4. Månedsfortjeneste og avtalt lønn. Indeks	12*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*	Finansmarked		5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*	8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent	12*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent ..	13*	5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*	Utenrikshandel		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg.....	9*	9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert.....	14*	5.7. Bygg under arbeid	9*	9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	Forbruk		Finansmarked		6.1. Detaljomsetning	9*	8.1. 3 måneders eurorente	15*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*	8.3. Valutakursindekser.....	15*	8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*	Utenrikshandel		9.1. Utenrikshandel	15*	9.2. Driftsbalansen.....	15*																																								
4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg.....	7*																																																																																																				
7.2. Produktpriiser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	4.6. Hotellovernattinger.....	7*	7.3. Prisindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	Investeringer		7.4. Månedsfortjeneste og avtalt lønn. Indeks	12*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*	Finansmarked		5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*	8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent	12*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent ..	13*	5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*	Utenrikshandel		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg.....	9*	9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert.....	14*	5.7. Bygg under arbeid	9*	9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	Forbruk		Finansmarked		6.1. Detaljomsetning	9*	8.1. 3 måneders eurorente	15*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*	8.3. Valutakursindekser.....	15*	8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*	Utenrikshandel		9.1. Utenrikshandel	15*	9.2. Driftsbalansen.....	15*																																												
4.6. Hotellovernattinger.....	7*																																																																																																				
7.3. Prisindeksler. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	Investeringer																																																																																																			
7.4. Månedsfortjeneste og avtalt lønn. Indeks	12*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*	Finansmarked		5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*	8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent	12*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent ..	13*	5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*	Utenrikshandel		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg.....	9*	9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert.....	14*	5.7. Bygg under arbeid	9*	9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	Forbruk		Finansmarked		6.1. Detaljomsetning	9*	8.1. 3 måneders eurorente	15*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*	8.3. Valutakursindekser.....	15*	8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*	Utenrikshandel		9.1. Utenrikshandel	15*	9.2. Driftsbalansen.....	15*																																																				
5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*																																																																																																				
Finansmarked		5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*	8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent	12*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent ..	13*	5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*	Utenrikshandel		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg.....	9*	9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert.....	14*	5.7. Bygg under arbeid	9*	9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	Forbruk		Finansmarked		6.1. Detaljomsetning	9*	8.1. 3 måneders eurorente	15*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*	8.3. Valutakursindekser.....	15*	8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*	Utenrikshandel		9.1. Utenrikshandel	15*	9.2. Driftsbalansen.....	15*																																																								
5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*																																																																																																				
8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent	12*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent ..	13*	5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*	Utenrikshandel		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg.....	9*	9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert.....	14*	5.7. Bygg under arbeid	9*	9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	Forbruk		Finansmarked		6.1. Detaljomsetning	9*	8.1. 3 måneders eurorente	15*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*	8.3. Valutakursindekser.....	15*	8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*	Utenrikshandel		9.1. Utenrikshandel	15*	9.2. Driftsbalansen.....	15*																																																												
5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter.....	7*																																																																																																				
8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent ..	13*	5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter.....	7*	8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*	Utenrikshandel		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg.....	9*	9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert.....	14*	5.7. Bygg under arbeid	9*	9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	Forbruk		Finansmarked		6.1. Detaljomsetning	9*	8.1. 3 måneders eurorente	15*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*	8.3. Valutakursindekser.....	15*	8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*	Utenrikshandel		9.1. Utenrikshandel	15*	9.2. Driftsbalansen.....	15*																																																																
5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter.....	7*																																																																																																				
8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*	Utenrikshandel		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg.....	9*	9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert.....	14*	5.7. Bygg under arbeid	9*	9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	Forbruk		Finansmarked		6.1. Detaljomsetning	9*	8.1. 3 måneders eurorente	15*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*	8.3. Valutakursindekser.....	15*	8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*	Utenrikshandel		9.1. Utenrikshandel	15*	9.2. Driftsbalansen.....	15*																																																																				
5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*																																																																																																				
Utenrikshandel		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg.....	9*	9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert.....	14*	5.7. Bygg under arbeid	9*	9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	Forbruk		Finansmarked		6.1. Detaljomsetning	9*	8.1. 3 måneders eurorente	15*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*	8.3. Valutakursindekser.....	15*	8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*	Utenrikshandel		9.1. Utenrikshandel	15*	9.2. Driftsbalansen.....	15*																																																																								
5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg.....	9*																																																																																																				
9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert.....	14*	5.7. Bygg under arbeid	9*	9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	Forbruk		Finansmarked		6.1. Detaljomsetning	9*	8.1. 3 måneders eurorente	15*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*	8.3. Valutakursindekser.....	15*	8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*	Utenrikshandel		9.1. Utenrikshandel	15*	9.2. Driftsbalansen.....	15*																																																																												
5.7. Bygg under arbeid	9*																																																																																																				
9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	Forbruk																																																																																																			
Finansmarked		6.1. Detaljomsetning	9*	8.1. 3 måneders eurorente	15*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*	8.3. Valutakursindekser.....	15*	8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*	Utenrikshandel		9.1. Utenrikshandel	15*	9.2. Driftsbalansen.....	15*																																																																																				
6.1. Detaljomsetning	9*																																																																																																				
8.1. 3 måneders eurorente	15*																																																																																																				
8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*																																																																																																				
8.3. Valutakursindekser.....	15*																																																																																																				
8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*																																																																																																				
Utenrikshandel		9.1. Utenrikshandel	15*	9.2. Driftsbalansen.....	15*																																																																																																
9.1. Utenrikshandel	15*																																																																																																				
9.2. Driftsbalansen.....	15*																																																																																																				

1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet

	Faktisk utvikling fra foregående kvartal og forventet utvikling i kommende kvartal. Diffusjonsindeks ¹				Kapasitets- utnytting Prosent	Generell be- dømmelse av utsiktene i kommende kvartal	Faktorer som begrenser produksjonen. Prosent av foretakene					
	Produksjon		Sysselsetting				Etter- spørsel	Kapasitet	Arbeids- kraft	Råstoff		
	Faktisk	Forventet	Faktisk	Forventet								
2011												
2. kvartal	55,9	58,9	54,9	53,4	79,9	57,5	64	6	6	4		
3. kvartal	54,8	58,2	54,1	52,8	79,6	56,3	65	6	6	4		
4. kvartal	54,1	57,4	53,9	52,3	79,6	56,1	66	6	7	4		
2012												
1. kvartal	53,4	58,3	54,0	52,7	79,7	56,1	64	7	7	4		
2. kvartal	52,6	59,1	53,8	52,3	79,8	56,1	63	7	7	4		
3. kvartal	51,6	58,8	53,5	51,6	79,8	55,9	64	7	8	3		
4. kvartal	50,9	58,0	52,7	50,8	79,8	55,2	64	6	7	3		
2013												
1. kvartal	50,2	56,8	51,9	49,9	79,7	54,8	65	6	7	3		
2. kvartal	51,1	55,3	52,0	49,2	79,5	54,8	65	5	6	3		
3. kvartal	52,3	55,9	51,4	49,6	79,5	55,1	64	6	6	3		
4. kvartal	52,6	57,8	49,6	50,5	79,6	56,4	64	7	6	4		

¹ Beregnet som summen av andelen av foretakene som har svart STØRRE og halvparten av andelen av foretakene som har svart UENDRET.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindeks

	Ordrebasert industri. 2005=100					Bygg og anlegg. 2005=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskin-industri	Bygging av skip og oljeplattformer	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Bolig-bygg	Andre bygg
2011									
1. kvartal	149,0	136,4	193,5	127,5	166,4	116	114	115	120
2. kvartal	149,1	136,8	195,3	126,5	158,2	102	115	92	101
3. kvartal	144,1	132,3	187,9	122,7	145,4	130	151	137	112
4. kvartal	137,2	124,6	178,4	120,5	130,6	125	160	125	105
2012									
1. kvartal	132,0	117,5	175,3	122,1	117,1	137	180	123	119
2. kvartal	129,6	112,5	182,4	126,5	107,7	105	106	121	96
3. kvartal	129,1	110,6	197,9	127,9	104,0	124	124	135	117
4. kvartal	129,1	111,9	214,2	123,7	104,2	128	157	116	116
2013									
1. kvartal	129,0	115,2	225,8	117,1	107,1	142	199	122	119
2. kvartal	128,9	119,3	231,1	111,4	110,0	115	147	113	97
3. kvartal	129,0	122,9	230,8	108,8	111,7	124	159	109	111
4. kvartal	129,4	115,5	182,4	117,2	99,3	142	152	120	149

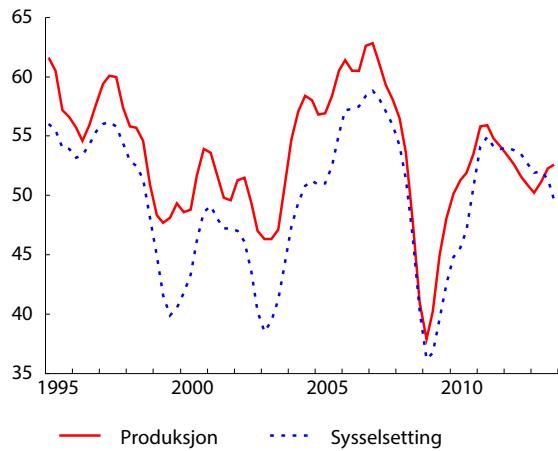
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.2. Ordrereserve. Sesongjusterte og glattede verdiindeks

	Ordrebasert industri. 2005=100					Bygg og anlegg. 2005=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskin-industri	Bygging av skip og oljeplattformer	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Bolig-bygg	Andre bygg
2011									
2. kvartal	159,1	135,0	255,8	138,2	268,3	119	110	147	116
3. kvartal	165,6	134,5	280,0	149,8	216,2	119	112	145	116
4. kvartal	170,6	131,4	304,8	161,1	156,3	132	140	158	118
2012									
1. kvartal	175,3	126,6	328,7	172,5	100,4	140	158	167	118
2. kvartal	180,8	121,1	352,5	184,0	61,3	145	171	163	122
3. kvartal	186,9	116,6	378,2	194,3	42,3	141	155	170	120
4. kvartal	192,8	114,0	406,0	202,0	39,1	138	142	175	121
2013									
1. kvartal	197,7	113,9	435,2	206,4	41,4	144	152	175	127
2. kvartal	201,5	116,6	464,4	207,5	42,9	152	170	175	132
3. kvartal	204,3	121,3	492,0	206,0	43,2	150	166	179	130
4. kvartal	206,2	126,8	516,5	203,0	43,1	147	166	168	126

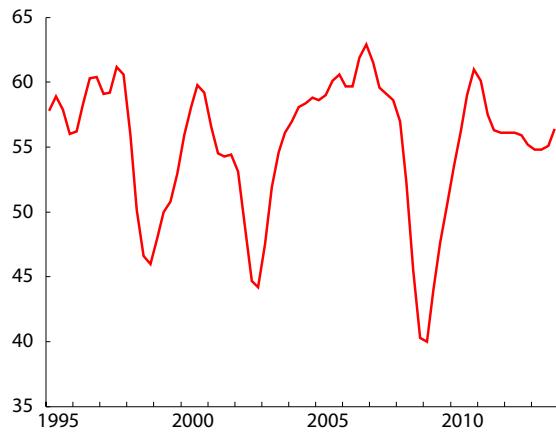
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.1 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling, kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

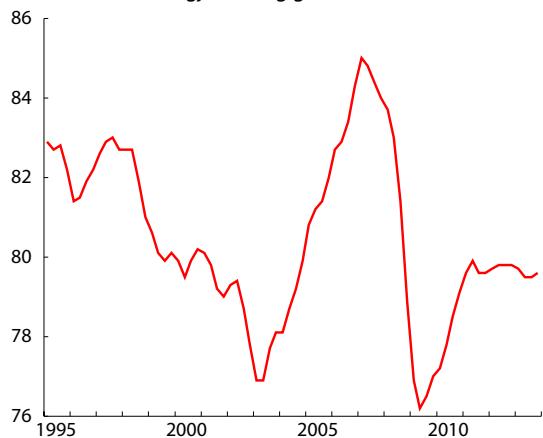
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.2 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

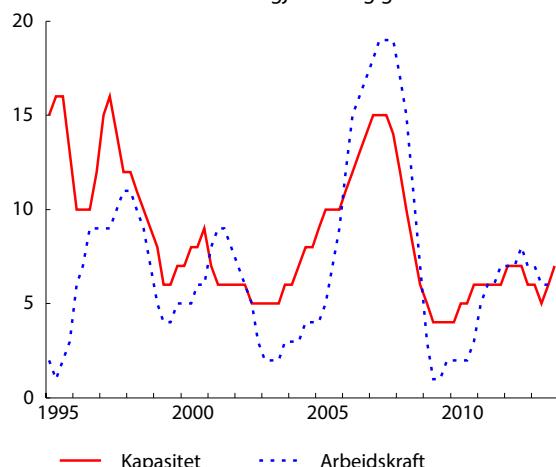
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.3 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå, kvartal. Sesongjustert og glattet. Prosent

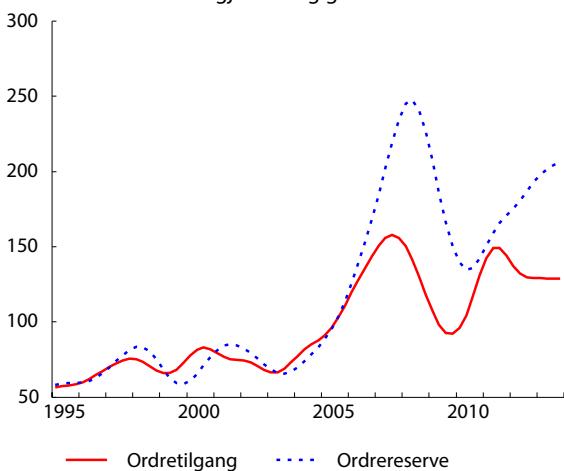
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.4 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Faktorer som begrenser produksjonen, kvartal.
Andel av foretakene. Sesongjustert og glattet. Prosent

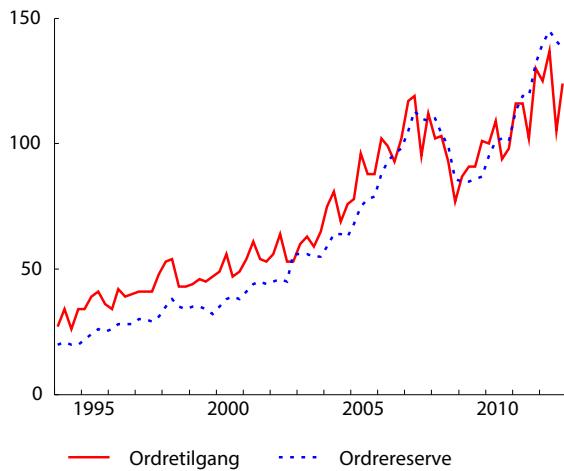
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.1 Ordre (kvartal). Ordrebasert industri ialt
Ordretilgang og ordrereserve.
Verdiindeks. Sesongjustert og glattet. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.2 Ordre (kvartal). Bygg og anlegg ialt
Ordretilgang og ordrereserve.
Verdiindeks. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.1. Arbeidsmarked. 1000 personer og prosent. Sesongjustert

	Arbeidkraftundersøkelsen ¹					NAV			Sykefraværstatistikk
	Sysselsatte	Utførte ukeverk (37,5 timer)	Arbeids- styrken	Arbeids- ledige	Arbeids- ledighet. Prosent av arbeids- styrken	Registrerte ledige	Registrerte ledige og personer på tiltak	Tilgang på ledige stillingar	Syke- fraværs- prosent ²
2008	2 524	1 951	2 591	67	2,6	42,5	53,4	29,7	26,6
2009	2 508	1 884	2 590	82	3,2	69,3	86,9	21,6	23,8
2010	2 508	1 897	2 602	94	3,6	74,6	91,3	19,6	24,3
2011	2 543	1 942	2 629	86	3,3	69,4	84,4	20,6	26,7
2012	2 591	1 980	2 677	86	3,2	65,7	82,5	19,6	..
2012									6,5
September	2 603	1 990	2 687	84	3,1	65,4	82,0	19,4	..
Okttober	2 602	1 990	2 690	88	3,3	65,0	81,6	20,8	..
November	2 593	1 963	2 687	95	3,5	65,3	81,8	17,8	..
Desember	2 594	1 968	2 689	96	3,6	65,8	82,2	19,3	..
2013									6,7
Januar	2 592	1 958	2 689	97	3,6	65,7	81,9	19,3	..
Februar	2 598	1 961	2 693	95	3,5	66,3	82,6	19,3	..
Mars	2 596	1 955	2 694	99	3,7	67,4	83,2	13,4	..
April	2 596	1 953	2 690	94	3,5	67,2	83,8	25,4	..
Mai	2 600	1 962	2 694	93	3,5	69,5	85,8	15,1	..
Juni	2 608	1 965	2 699	90	3,3	69,2	86,0	17,2	..
Juli	2 612	1 962	2 709	97	3,6	69,6	86,4	18,8	..
August	2 616	1 957	2 711	96	3,5	70,6	87,1	15,8	..
September	2 619	1 964	2 712	93	3,4	71,9	88,4	16,9	..
Okttober	2 624	1 980	2 716	91	3,4	72,6	89,0	18,3	..
November	2 624	1 991	2 719	96	3,5	73,5	89,3	16,5	..
Desember	2 627	2 005	2 726	99	3,6	73,9	88,3	17,3	..
2014									..
Januar	73,8	89,9	16,0	..
Februar	73,9	89,9	16,8	..

¹ Tre måneders gjidende sentrert gjennomsnitt. Tallene for februar, mai, august og november gir gjennomsnittet for henholdsvis 1., 2., 3. og 4. kvartal.² Egen- og legemeldte sykefraværsdagsverk som prosent av avtalte dagsverk, kvartalstall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og NAV.

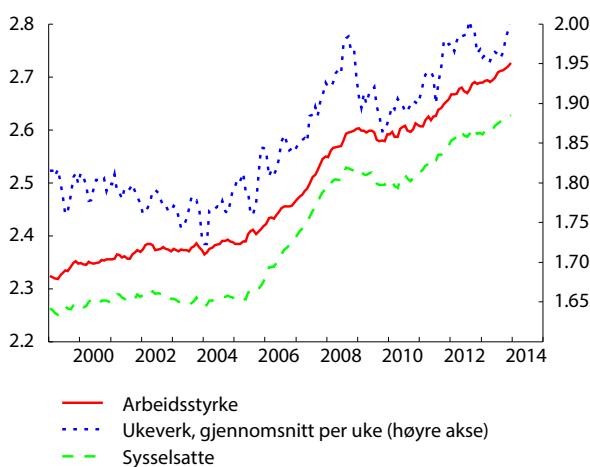
4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindeksar. 2005=100

	Etter næring				Etter sluttanvendelse				Energi- varer
	Total indeks ¹	Utvinning og utvinnings- tjenester	Industri	Kraft- forsyning	Innsats- varer	Investerings- varer	Konsum- varer	Energi- varer	
2009	93,3	87,6	107,6	95,8	99,9	144,7	94,4	87,6	
2010	88,1	80,2	110,4	91,0	105,2	143,7	95,9	79,7	
2011	83,7	73,6	112,0	93,7	111,4	149,7	93,6	73,1	
2012	85,2	73,5	114,5	108,6	112,8	162,7	95,4	73,8	
2013	83,0	70,7	118,2	99,1	118,1	179,0	92,3	70,0	
2012									
September	82,8	67,1	116,7	106,6	113,4	168,7	96,4	65,7	
Okttober	87,0	73,7	116,6	102,4	116,3	170,6	94,6	71,9	
November	83,7	69,2	117,0	97,4	113,2	171,2	96,9	68,4	
Desember	84,8	70,1	116,7	105,0	114,2	171,2	95,6	70,5	
2013									
Januar	81,0	69,0	117,5	101,2	116,3	173,9	94,3	68,2	
Februar	79,5	66,8	118,5	99,5	115,2	177,9	94,9	65,9	
Mars	80,5	67,8	117,9	105,5	117,8	177,5	95,2	68,9	
April	83,8	72,0	120,8	99,4	116,3	183,0	93,2	69,7	
Mai	84,1	72,7	118,6	103,6	117,3	181,5	91,6	71,4	
Juni	84,3	71,9	121,9	104,6	118,4	185,8	93,0	71,7	
Juli	87,5	76,7	121,9	98,9	122,8	186,3	95,8	73,1	
August	83,1	71,1	120,8	99,5	119,3	183,5	93,9	70,4	
September	82,8	71,1	120,4	96,6	120,1	183,0	90,5	69,0	
Okttober	80,8	68,9	119,8	92,1	119,2	181,7	92,8	66,5	
November	82,1	70,5	119,3	97,4	120,6	183,9	88,4	69,4	
Desember	82,5	70,7	121,3	94,2	121,1	186,6	92,6	69,3	
2014									
Januar	83,4	70,2	120,8	101,0	120,0	184,3	90,8	69,4	

¹ Olje- og gassutvinning, industri, bergverk og kraftforsyning.

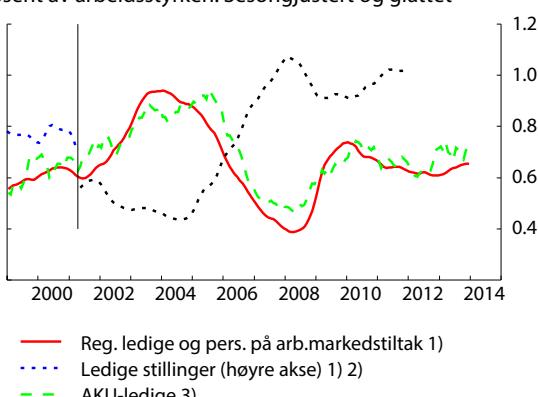
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.1 Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk
Millioner. Sesongjusterte og glattede månedstall.

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.2 Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger, månedstall
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

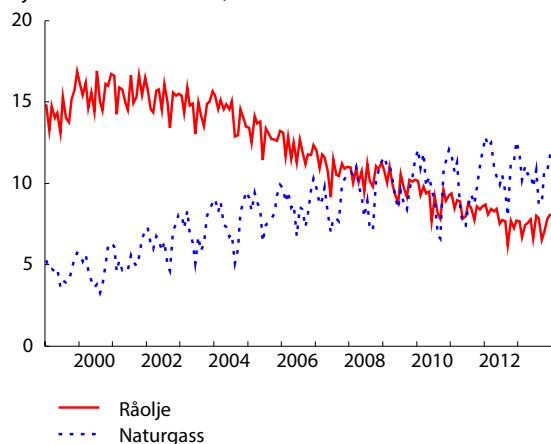
1) Justert bakover for brudd i serien fra januar 99.

2) Brudd i serien fom. mai 2001.

3) Brudd i serien fom. 2006.

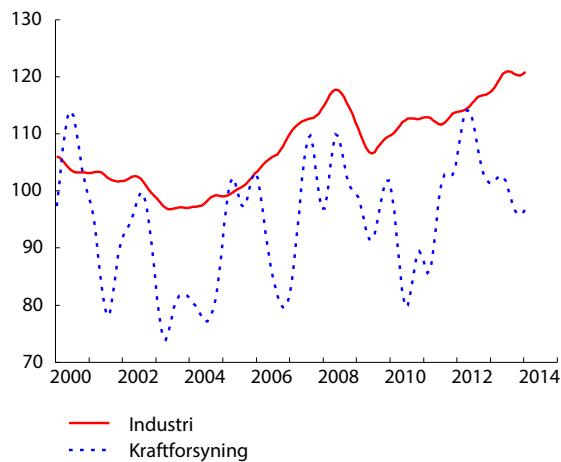
Kilde: NAV og Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.1 Produksjon: Olje og naturgass
Råolje (mill Sm3) og naturgass (mrd. Sm3)
Ujusterte månedstall 1).

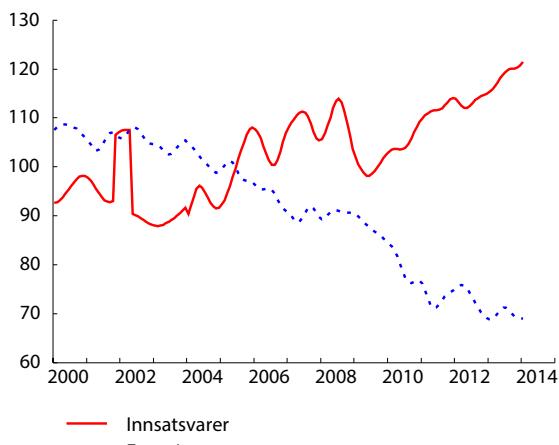
1) Brudd i seriene fra og med 2004.
Kilde: Oljedirektoratet.

Fig. 4.2 Produksjon: Industri og kraftforsyning
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

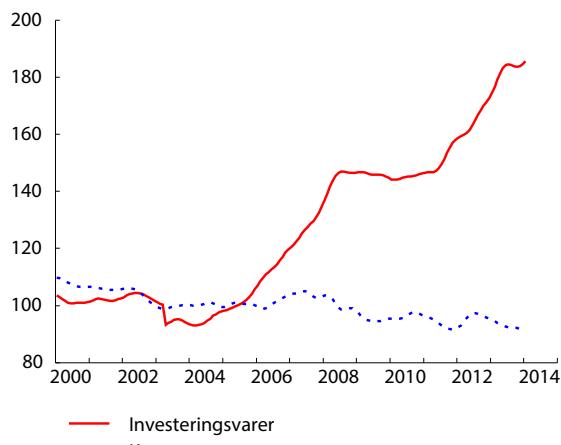
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.3 Produksjon: Innsatsvarer og energivarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.4 Produksjon: Investerings- og konsumvarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4.2. Produksjon og omsetning. Indekser

	Bygge- og anleggsproduksjon. Volum						Næringslivstjenester og omsetning og drift av fast eiendom. Verdi			Hotellomsetning. Verdi	
	I alt		Bygg i alt		Anlegg		Omsetning og drift av fast eiendom. Nivå	Faglig, vitskaplig og teknisk tjenesteyting. Nivå	Forretningsmessig tjenesteyting. Nivå		
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent					
	2005=100						2005=100		1992=100		
2011	103,1	3,0	100,7	0,7	111,5	11,1	196,8	167,5	175,9	244,2	
2012	110,8	7,6	105,5	4,7	130,0	17,5	207,6	185,9	194,0	255,6	
2013	117,8	6,4	111,4	5,7	141,1	8,5	
2011											
2. kvartal	101,4	0,2	100,2	-1,9	105,5	7,8	195,5	170,1	172,6	249,1	
3. kvartal	96,2	1,6	92,6	-1,4	108,9	11,3	197,2	147,4	181,7	284,0	
4. kvartal	112,5	5,9	106,9	1,7	133,0	20,5	203,6	197,4	189,3	222,3	
2012											
1. kvartal	112,4	10,0	109,0	5,7	124,7	27,0	206,2	173,0	178,7	236,4	
2. kvartal	110,5	9,0	106,2	6,0	126,0	19,4	207,9	185,3	190,1	256,9	
3. kvartal	103,4	7,5	96,5	4,2	128,5	18,0	208,5	165,3	200,6	296,7	
4. kvartal	116,8	3,8	110,2	3,1	140,8	5,9	207,6	219,7	206,4	232,3	
2013											
1. kvartal	112,5	0,1	107,5	-1,4	130,8	4,9	208,4	185,3	192,0	227,4	
2. kvartal	119,9	8,5	112,5	5,9	146,2	16,0	212,1	198,6	209,3	282,8	
3. kvartal	111,9	8,2	105,0	8,8	136,6	6,3	210,0	174,8	208,3	295,4	
4. kvartal	126,9	8,6	120,4	9,3	150,6	7,0	.	.	.	239,8	

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk.¹ Mrd. kroner

	Industri		Kraftforsyning		Oljevirksomhet (ujustert)					
	Antatte, sesongjust.	Utførite, ujustert	Utførite, sesongjust.	Utførite	Antatte i alt	I alt	Leting	Utførite	Felt i drift	Rørtransport
2011	.	18,8	18,8	16,9	.	145,5	27,1	37,5	75,5	0,5
2012	.	19,5	19,5	19,2	.	172,1	27,0	52,0	89,0	0,3
2013	.	19,4	19,4	20,4	.	205,8	33,9	63,2	105,1	3,2
2011										
4. kvartal	5,6	6,2	4,8	5,4	47,1	40,3	6,5	10,8	21,8	0,1
2012										
1. kvartal	5,7	4,0	5,1	3,4	46,9	38,4	6,6	10,5	20,5	0,1
2. kvartal	5,4	5,1	5,0	4,5	48,3	43,0	6,4	12,4	23,2	0,0
3. kvartal	5,2	4,1	4,5	4,9	50,0	43,2	6,0	13,7	22,2	0,1
4. kvartal	5,3	6,3	4,9	6,4	55,8	47,5	7,9	15,4	23,2	0,1
2013										
1. kvartal	4,9	3,6	4,6	3,3	49,4	44,7	6,6	13,1	23,9	0,3
2. kvartal	5,6	5,2	5,1	5,3	54,0	51,6	7,8	15,4	27,6	0,7
3. kvartal	5,4	4,4	4,9	5,2	58,4	54,5	10,2	16,6	26,8	1,5
4. kvartal	5,3	6,2	4,8	6,6	58,7	55,1	9,2	18,2	26,8	0,8

¹ Tallene for antatte og utførte investeringer i et kvartal er hentet fra henholdsvis investeringsundersøkelsen forrige og samme kvartal.

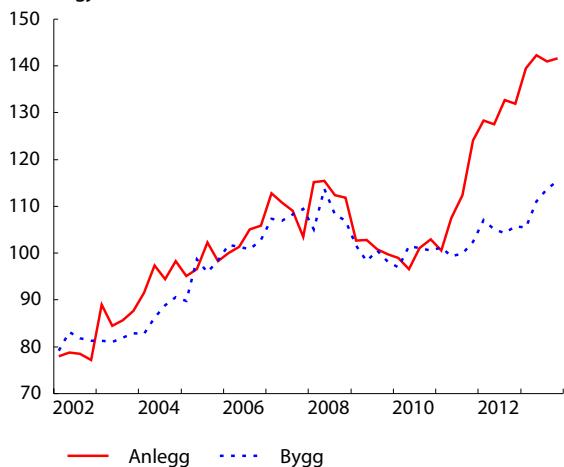
Kilde: Statistisk sentralbyrå

5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringens samlede årsanslag for investeringsåret (år t) gitt på ulike tidspunkter i året før investeringsåret (t-1), i investeringsåret (t) og året etter investeringsåret (t+1)

	Industri og bergverksdrift				Kraftforsyning				Oljevirksomhet			
	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014
År t-1												
2. kvartal	15,7	16,0	15,3	16,3	19,0	19,6	21,1	23,2	146,3	143,2	194,3	207,8
3. kvartal	16,4	17,3	16,3	16,2	20,1	20,7	21,4	23,2	149,0	172,0	204,0	215,1
4. kvartal	18,9	18,4	17,0	18,2	18,4	20,0	20,3	22,2	150,8	184,6	207,8	223,3
År t												
1. kvartal	20,2	19,8	18,7	20,3	18,9	22,3	22,2	22,9	141,1	186,0	198,7	223,7
2. kvartal	19,8	21,0	20,5	..	18,7	21,7	20,7	..	144,4	186,7	211,3	..
3. kvartal	20,9	21,2	21,2	..	19,0	20,9	20,9	..	151,7	184,9	212,8	..
4. kvartal	20,1	20,5	20,9	..	17,3	19,4	20,7	..	152,6	180,6	211,9	..
År t+1												
1. kvartal	20,1	20,9	21,2	..	16,9	19,2	20,4	..	146,0	172,5	209,1	..

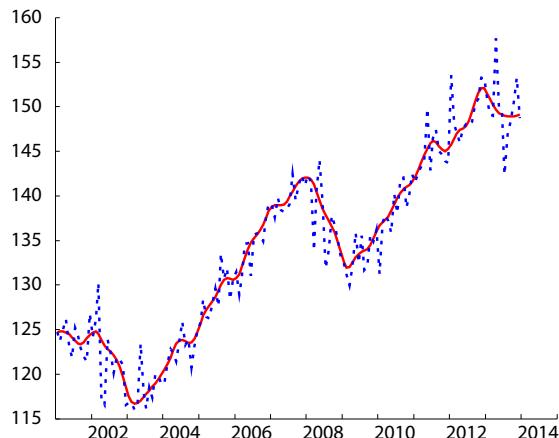
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.5 Produksjonsindeks for bygg og anlegg
Kvartalsvis volumindeks. 2005=100.
Sesongjustert

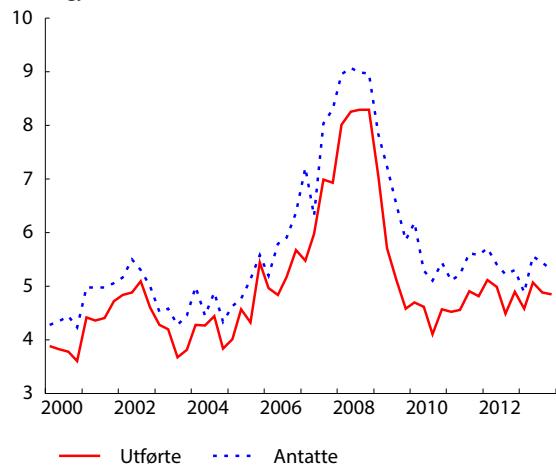
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.6 Hotellovernattinger
Månedsindeks. 1992=100. Sesongjustert og trend

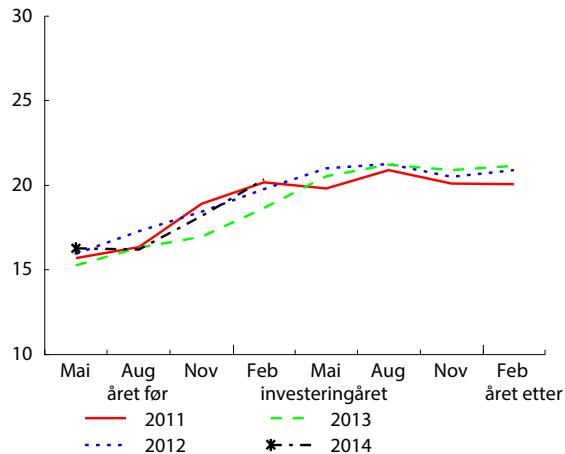
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.1 Investeringer: Industri
Antatte og utførte per kvartal. Milliarder kroner.
Sesongjustert

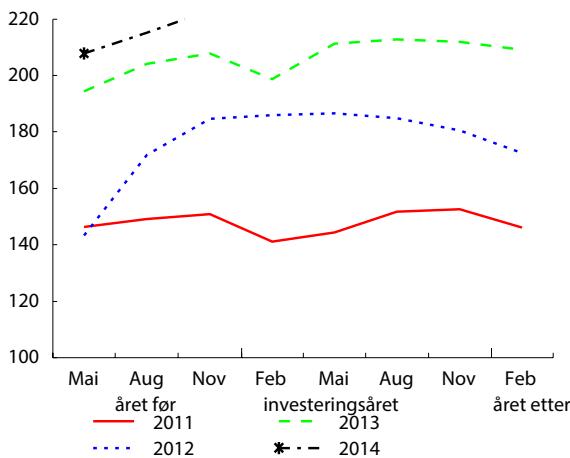
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 5.2 Investeringer: Industri og bergverksdrift
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2011-2014
Milliarder kroner

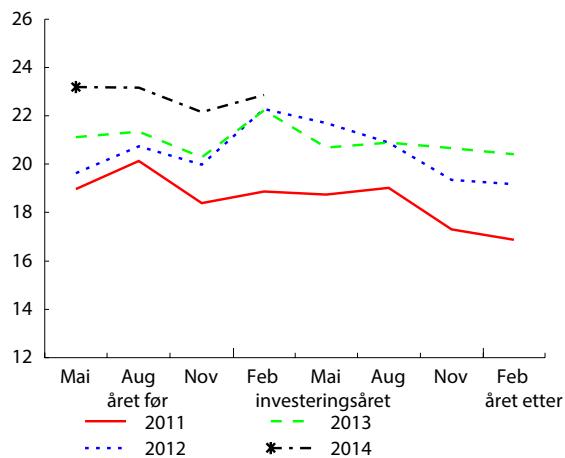
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.3 Investeringer: Oljevirksomhet
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2011-2014
Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.4 Investeringer: Kraftforsyning
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2011-2014
Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid

	Bygg satt igang					Bygg under arbeid. Bruksareal. 1000 kvm. Utgangen av perioden	
	Antall boliger		Bolig bruksareal. 1000 kvm.			Andre bygg. Bruksareal. 1000 kvm. Trend ¹	Boliger. Trend
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent			
2010	21 145	7,0	3 059	11,0	5 727	4 723	8 948
2011	27 735	31,0	3 805	24,0	5 491	5 112	10 227
2012	30 189	9,0	4 039	6,0	5 505	5 796	9 687
2013	30 450	1,0	4 130	2,0	5 274	5 966	9 483
2012							
September	2 945	-6,0	377	6,2	377	6 024	9 569
Okttober	2 370	-16,4	325	-2,7	366	6 042	9 578
November	2 397	-23,3	328	-9,9	359	6 059	9 582
Desember	2 612	-26,6	365	-13,4	357	6 073	9 598
2013							
Januar	2 431	-26,5	347	-14,7	359
Februar	3 020	-22,6	360	-12,4	366
Mars	2 295	-14,8	347	-8,8	376
April	2 414	-5,4	315	-4,2	387
Mai	2 249	4,1	329	0,0	397
Juni	2 481	11,1	333	2,9	403
Juli	2 145	14,9	314	4,7	405
August	2 561	16,4	351	5,4	401
September	2 542	16,2	362	5,8	392
Okttober	2 618	17,7	357	6,5	380
November	2 533	15,8	341	4,3	367
Desember	2 900	17,7	355	5,7	355
2013							
Januar	1 531	15,3	228	4,2	345

¹ Tallene omfatter ikke bygg til jordbruk, skogbruk og fiske.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

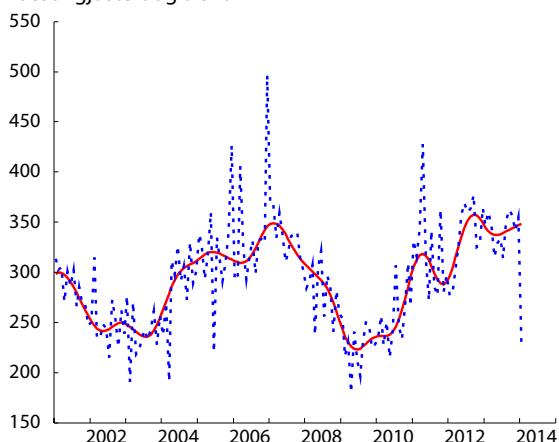
6.1. Forbruksindikatorer

	Detaljomsetningsvolum		Varekonsumindeks ¹		Førstegangsregistrerte personbiler		Hotellovernattinger, ferie og fritid	
	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 biler	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 overnattinger	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate
	2005=100	2005=100	2005=100	2005=100	2005=100	2005=100	2005=100	2005=100
2009	115,4	0,4	113,3	-0,4	10,5	-4,4	8 355,0	2,0
2010	117,3	1,7	119,3	5,4	13,3	30,5	8 911,0	7,6
2011	119,7	2,2	121,2	1,8	14,1	6,2	9 382,0	4,9
2012	123,2	3,2	124,1	2,5	14,3	2,0	9 568,0	3,8
2013	124,8	1,3	125,4	1,1	14,7	3,1	9 454,0	0,0
2012								
Okttober	124,2	1,3	125,2	1,4	14,7	6,5	792,0	4,6
November	124,8	2,3	124,9	2,5	14,5	8,3	834,0	3,0
Desember	125,1	3,6	125,8	3,5	13,0	8,8	825,0	0,0
2013								
Januar	126,1	4,1	126,9	3,8	15,2	6,2	803,0	0,0
Februar	126,8	3,8	127,2	3,1	15,4	3,9	787,0	-2,9
Mars	126,7	2,4	127,4	1,0	14,5	-0,2	700,0	-2,9
April	125,7	1,0	125,9	-1,4	15,3	-2,8	928,0	-3,0
Mai	128,0	-0,1	126,7	-3,3	14,3	-2,9	832,0	-3,0
Juni	127,6	-0,7	127,2	-3,9	15,0	-2,2	782,0	-1,5
Juli	125,9	-1,0	124,2	-3,4	13,6	-1,2	766,0	0,0
August	126,1	-0,9	124,9	-2,4	14,7	-3,2	732,0	0,0
September	127,0	-0,7	125,7	-1,4	14,9	-7,3	792,0	1,5
Okttober	125,8	0,1	124,9	-0,7	14,6	-10,2	830,0	1,5
November	126,3	0,6	125,2	-0,5	14,2	-10,2	865,0	0,0
Desember	126,3	1,5	124,9	-0,3	14,3	-8,3	805,0	1,5
2014								
Januar	126,4	2,3	125,1	0,3	13,9	-2,4	785,0	1,5
Februar	14,5	3,3

¹ Indikatorene bygger på informasjon om detaljomsetningsvolum, førstegangsregistrering av personbiler (antall) og volumindikatorer for omsetning av tobakk, øl, mineralvann, elektrisk kraft, bensin, brensel og fjernvarme. Vektene er hentet fra det kvartalsvisse nasjonalregnskapet (KNR).

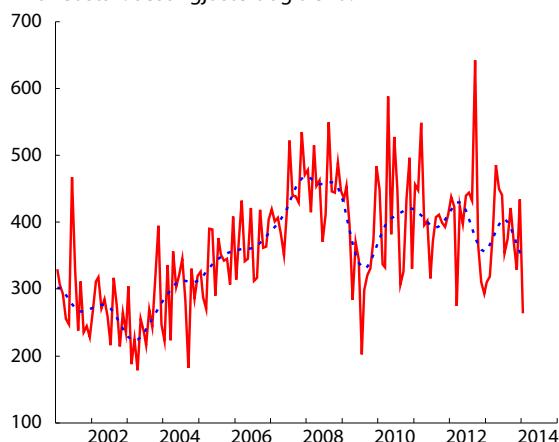
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.5 Bygg satt igang. Boliger
Bruksareal. 1000 kvm. månedstall
Sesongjustert og trend

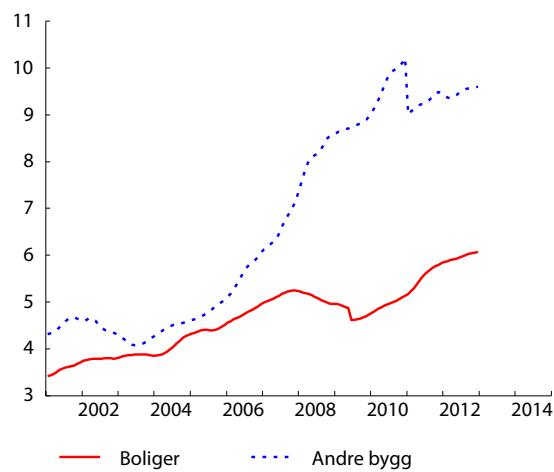
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.6 Bygg satt igang. Driftsbygg
Bruksareal. 1000 kvm.
Månedstall. Sesongjustert og trend.

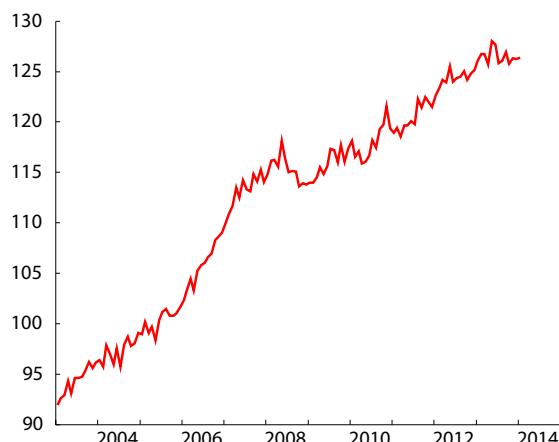
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.7 Bygg under arbeid
Bruksareal. Mill. kvm. Månedstall. Trend

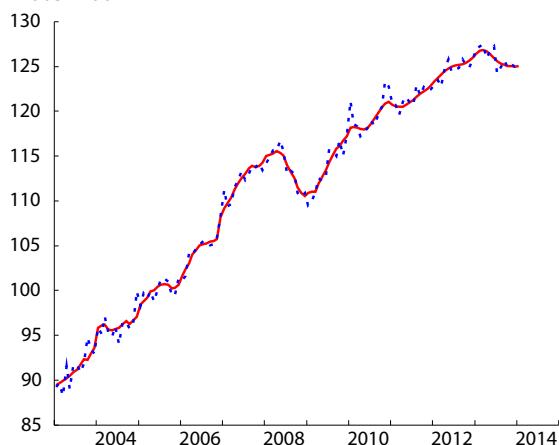
1) Brudd i statistikken for andre bygg fom. 2011.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.1 Detaljomsetning
Volumindeks. Månedstall. Sesongjustert
2005=100

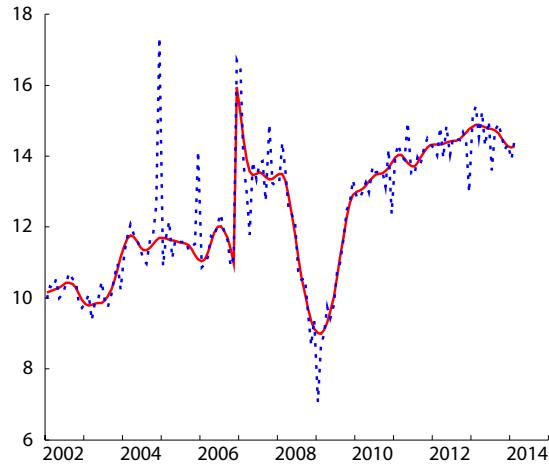
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.2 Varekonsumindeks
Volum. Månedstall. Sesongjustert og trend
2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.3 Førstegangsregistrerte personbiler
1000 stk. Månedstall. Sesongjustert og trend

Kilde: Vegdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

7.1. Pris- og kostnadsindeks. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Konsumprisindeks (KPI)		KPI ekskl. energiprodukter		KPI-JAE ¹	Harmonisert konsumprisindeks		Førstegangsomsetning innenlands		Byggekostnadsindeks for boliger	
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Endring	Norge Endring	Euroomr. Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1998=100		1998=100					2000=100		2000=100	
2009	125,7	2,1	121,4	2,7	2,6	2,3	0,3	130,1	-0,2	143,2	2,3
2010	128,8	2,5	123,1	1,4	1,4	2,4	1,6	137,8	5,9	147,7	3,2
2011	130,4	1,2	124,4	1,1	0,9	1,2	2,7	144,8	5,1	153,1	3,6
2012	131,4	0,8	126,2	1,4	1,2	0,4	2,5	144,3	-0,4	157,9	3,1
2013	134,2	2,1	128,2	1,6	1,6	1,9	1,4	162,4	2,9
2012											
September	131,2	0,5	126,7	1,3	1,1	0,1	2,6	143,2	-0,1	158,6	3,3
Oktober	131,9	1,1	126,7	1,3	1,1	0,8	2,5	144,1	0,5	159,0	3,0
November	132,0	1,1	126,8	1,4	1,3	0,9	2,2	144,6	0,3	159,8	3,0
Desember	132,4	1,4	126,6	1,1	1,1	1,1	2,2	145,1	1,3	159,8	3,0
2013											
Januar	132,1	1,3	126,1	1,1	1,2	1,2	2,0	145,4	0,6	160,5	3,1
Februar	133,0	1,0	126,9	1,0	1,1	0,6	1,9	145,5	-0,7	161,0	3,1
Mars	133,4	1,4	127,2	1,0	0,9	1,1	1,7	146,2	0,6	161,0	2,7
April	134,2	1,9	127,9	1,3	1,5	1,8	1,2	145,7	0,3	161,3	2,7
Mai	134,3	2,0	128,4	1,4	1,4	1,8	1,4	144,5	0,3	162,1	2,9
Juni	133,8	2,1	128,0	1,4	1,4	1,9	1,6	143,9	0,7	162,2	2,9
Juli	134,4	3,0	128,5	1,7	1,8	2,8	1,6	146,9	3,3	162,4	2,9
August	134,2	3,2	128,4	2,4	2,5	3,3	1,3	147,0	2,4	163,3	3,0
September	134,9	2,8	128,9	1,7	1,7	2,6	1,1	147,4	2,9	163,2	2,9
Oktober	135,1	2,4	129,0	1,8	1,9	2,3	0,7	147,4	2,3	163,5	2,8
November	135,3	2,5	129,3	2,0	2,0	2,3	0,8	147,5	2,0	164,2	2,8
Desember	135,1	2,0	129,2	2,1	2,0	1,8	0,9	148,4	2,3	164,3	2,8
2014											
Januar	135,1	2,3	129,1	2,4	2,4	2,1	..	148,9	2,4	164,8	2,7
Februar	135,8	2,1	129,9	2,4	2,4	1,9	..	148,9	2,3	165,7	2,9

¹ Justert for avgiftsendringer og uten energivarier.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

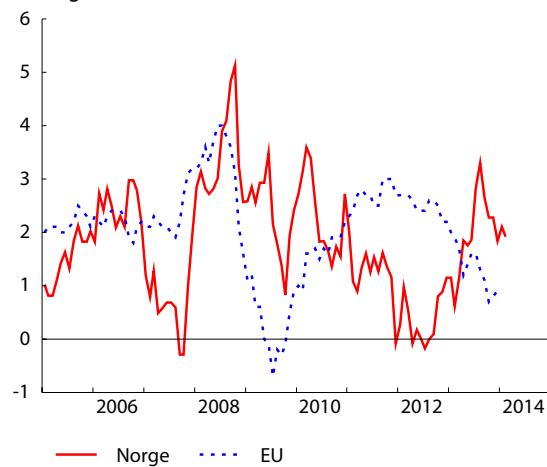
7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før der det framgår

	Produsentprisindeks ¹ . Industri		Spotpriser				Eksportprisindeks, treforedlingsprodukter. 2000=100	Eksportpris, laks. Nivå. NOK pr. kg
	Nivå. 2000=100	Endring	Elektrisk kraft, systempris. Øre pr. kWh	Brent Blend. NOK pr. fat	Brent Blend. USD pr. fat	Aluminium. NOK pr. tonn		
2008	135,9	6,3	36,9	536,4	98,4	12 322,5	137,1	27,0
2009	136,0	0,2	30,7	388,1	62,6	8 995,0	154,0	30,9
2010	145,0	6,6	42,5	484,3	80,3	12 510,6	174,4	37,3
2011	155,7	7,5	36,7	620,5	110,9	12 662,5	221,3	33,0
2012	157,8	1,3	23,4	648,7	111,7	11 726,8	208,7	27,6
2013	157,7	0,0	29,7	639,3	108,7	10 822,3	198,3	39,8
2012								
September	158,9	2,1	18,8	649,5	113,0	11 755,0	200,2	26,3
Oktober	157,4	1,3	25,7	636,7	111,5	11 170,6	189,8	25,7
November	156,0	0,5	25,1	625,8	109,5	11 134,0	188,5	27,0
Desember	155,3	0,2	31,6	612,6	109,2	11 694,5	186,3	30,1
2013								
Januar	155,1	-1,2	30,6	623,4	112,3	11 376,9	205,0	34,7
Februar	156,1	-1,1	29,5	108,8	665,4	11 369,9	203,7	36,4
Mars	157,7	-1,2	33,6	633,6	109,6	11 026,4	204,2	37,6
April	156,7	-2,4	34,6	599,1	103,4	10 786,0	199,3	42,0
Mai	156,0	-1,5	27,9	601,3	103,3	10 645,9	178,9	42,5
Juni	155,4	-1,0	25,8	607,6	103,3	10 720,1	196,8	40,9
Juli	158,1	0,3	26,7	647,6	107,4	10 676,9	196,3	44,1
August	158,9	0,6	28,1	659,5	110,4	10 801,9	220,2	40,7
September	159,2	0,2	30,7	665,2	111,3	10 444,1	189,1	33,5
Oktober	159,4	1,3	31,1	651,2	109,4	10 796,7	212,8	37,6
November	159,5	2,2	30,1	657,5	107,9	10 628,1	190,4	38,9
Desember	160,6	3,4	27,5	679,9	110,8	10 624,2	182,9	48,0
2014								
Januar	157,6	1,6	28,2	660,8	107,3	10 682,9	..	48,9
Februar	25,3	665,4	108,8

¹ Motsetning til den ordinære produsentprisindeksen, kan denne revideres i etterkant. Den helt korrekte betegnelsen på denne statistikken er vareprisindeksen..

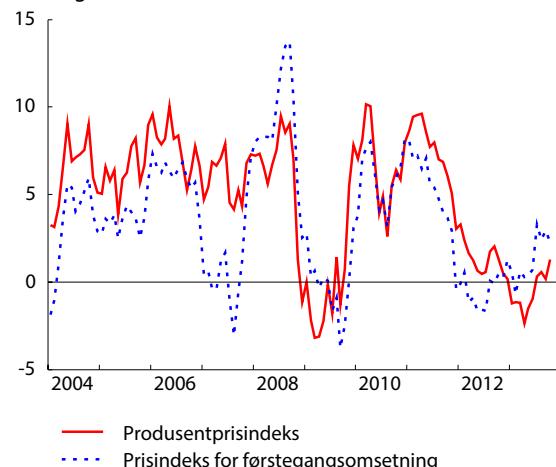
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Reuters EcoWin.

Fig. 7.1 Harmonisert konsumprisindeks
Norge og EU
Endring fra samme måned året før. Prosent

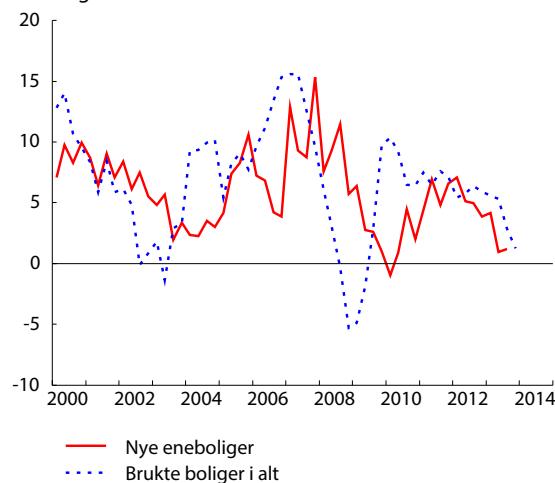
Kilde: Eurostat.

Fig. 7.2 Produsentprisindeks for industri og
prisindeks for førstegangsomsetning innenlands
Endring fra samme måned året før. Prosent

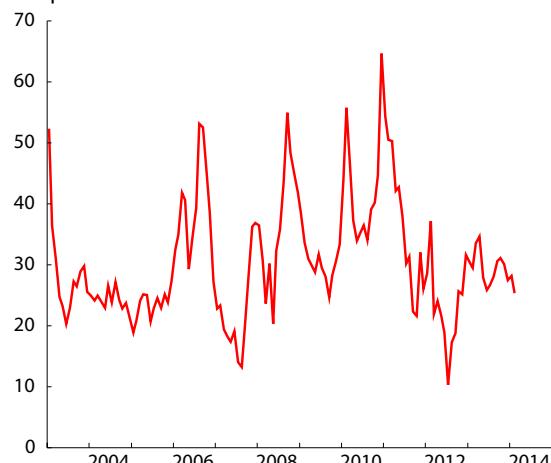
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.3 Boligpriser
Endring fra samme kvartal året før. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.4 Spotpris elektrisk kraft, systempris
Øre pr. kWh. Månedstall

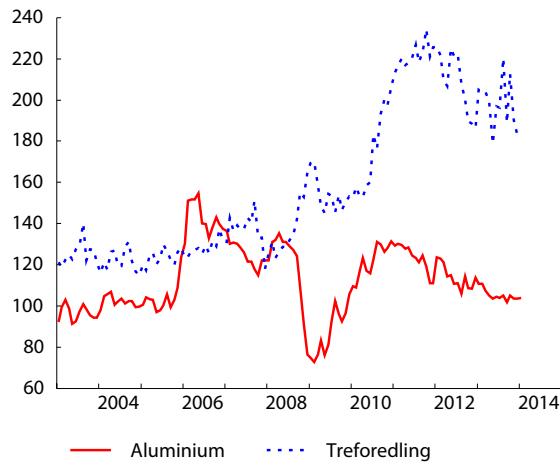
Kilde: Nord Pool.

Fig. 7.5 Spotpris råolje, Brent Blend
Kroner pr. fat. Månedstall

Kilde: Reuters EcoWin.

Fig. 7.6 Spotpris aluminium og eksportpris for
treforedlingsprodukter
Månedsindeks. 1994=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.3. Prisindeks. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Engroshandel		Nye eneboliger		Boligpriser (brukte boliger)							
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Alle boligtyper		Enebolig		Småhus		Blokkleilighet	
					Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	2005=100		2000=100		2005=100		2005=100		2005=100		2005=100	
2010	118,8	4,4	177,2	1,6	139,7	8,3	140,6	8,1	141,6	9,5	135,6	7,4
2011	126,6	6,6	187,3	5,7	150,9	8,0	150,6	7,2	152,9	8,0	149,4	10,2
2012	128,9	1,9	197,1	5,3	160,9	6,7	159,5	5,9	162,6	6,4	162,8	9,0
2013	130,5	1,2	.	.	167,1	3,9	165,6	3,8	167,8	3,2	169,6	4,2
2011												
4. kvartal	126,6	4,9	190,4	6,6	151,6	7,9	150,5	7,1	154,0	7,5	152,2	10,7
2012												
1. kvartal	128,4	1,7	192,3	7,1	157,0	6,3	155,5	5,4	160,0	6,4	157,7	8,5
2. kvartal	128,9	0,8	197,5	5,1	162,0	6,7	161,6	5,8	163,1	6,7	161,6	9,1
3. kvartal	129,9	3,4	200,6	5,0	162,9	7,0	161,4	6,4	163,6	6,2	166,2	9,3
4. kvartal	128,5	1,5	197,8	3,9	161,7	6,7	159,4	5,9	163,8	6,4	165,7	8,9
2013												
1. kvartal	129,7	1,0	200,3	4,2	166,6	6,1	164,2	5,6	169,1	5,7	170,6	8,2
2. kvartal	129,4	0,4	199,4	1,0	170,8	5,4	170,2	5,3	170,5	4,5	172,6	6,8
3. kvartal	131,2	1,0	203,0	1,2	167,7	2,9	166,6	3,2	165,9	1,4	171,1	2,9
4. kvartal	131,5	2,3	.	.	163,3	1,0	161,4	1,3	165,9	1,3	164,3	-0,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.4. Månedsfortjeneste og avtalt lønn. Indeks. 2005=100

	Månedsfortjeneste i alt ¹				Avtalt lønn ²					
	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel	Forretningsmessig tj.yting og eienomsdrift	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel	Forretningsmessig tj.yting og eienomsdrift
2011										
2. kvartal	130,5	129,8	126,2	128,2	127,1	128,6	131,5	126,9	129,5	127,9
3. kvartal	132,6	131,5	125,1	130,9	127,8	131,9	134,1	129,1	132,3	128,0
4. kvartal	132,3	125,8	125,3	132,1	125,1	133,7	135,2	129,6	133,7	129,7
2012										
1. kvartal	138,9	150,5	128,6	133,3	130,8	134,6	136,2	130,7	133,7	130,1
2. kvartal	137,6	133,9	131,3	134,6	132,6	134,7	137,8	131,7	133,8	130,3
3. kvartal	135,7	127,2	129,3	133,4	126,8	136,6	137,6	133,2	136,7	130,4
4. kvartal	139,4	135,3	131,4	135,3	130,0	138,9	141,9	133,9	138,0	132,0
2013										
1. kvartal	143,5	153,2	133,0	138,9	135,4	139,2	142,6	134,2	139,6	133,4
2. kvartal	145,1	141,6	138,6	140,8	135,0	140,7	144,0	136,2	140,3	135,2
3. kvartal	139,6	139,6	131,9	139,1	133,6	142,0	144,9	136,5	140,8	135,6
4. kvartal	143,4	141,6	133,8	137,6	133,6	143,9	146,2	137,3	141,7	135,9

¹ Månedslønn omfatter avtalt månedslønn, uregelmessige tillegg og bonus. ² Avtalt lønn ved utgangen av kvartalet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent

	Utlånsrente ¹				Innskuddsrente ²	NOK 3mnd eurorente ³	Effektiv rente på statsobligasjoner ³				
	Bankutlån i alt	Statlige låneinstitutter	Forsikrings-selskap	Kreditforetak			3 år	5 år	10 år		
2010	4,50	2,80	3,80	3,50	2,10	2,40	2,50	2,80	3,50		
2011	4,70	2,90	4,00	3,70	2,40	2,80	2,20	2,60	3,10		
2012	4,80	2,70	3,90	3,70	2,40	2,10	1,40	1,60	2,10		
2013	4,80	2,50	3,80	3,70	2,30	1,60	1,60	1,90	2,60		
2011											
4. kvartal	5,03	2,93	4,02	3,96	2,57	2,97	1,58	1,89	2,49		
2012											
1. kvartal	4,92	2,82	3,89	3,87	2,51	2,50	1,52	1,79	2,36		
2. kvartal	4,79	2,65	3,84	3,68	2,32	2,21	1,44	1,61	2,10		
3. kvartal	4,79	2,63	3,81	3,64	2,31	2,01	1,34	1,41	1,90		
4. kvartal	4,72	2,53	3,86	3,60	2,35	1,80	1,46	1,56	2,02		
2013											
1. kvartal	4,71	2,52	3,78	3,59	2,34	1,77	1,55	1,76	2,35		
2. kvartal	4,79	2,47	3,83	3,76	2,18	1,67	1,35	1,57	2,19		
3. kvartal	4,78	2,49	3,71	3,74	2,22	1,59	1,81	2,18	2,85		
4. kvartal	4,74	2,48	3,57	3,73	2,23	1,55	1,80	2,21	2,92		

¹ Gjennomsnittlige (veide) rentesatser inkl. provisjoner på utlån til publikum fra banker og andre finansforetak. Kvartalstall er ved utgangen av perioden, årstall er beregnet som gjennomsnitt over året via tall for gjennomsnittet over kvartalet. ² Gjennomsnittlige (veide) rentesatser på innskudd i banker fra publikum i NOK ved utgangen av kvartalet.³ Gjennomsnitt over perioden.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent

	3 mnd eurorente ¹					Effektiv rente på 10 års statsobligasjon			
	Norge	Euro	USA	Japan	Storbritannia	Norge	Tyskland	USA	Japan
2009	2,30	1,20	0,95	0,56	1,15	4,00	3,27	3,24	1,35
2010	2,37	0,75	0,50	0,31	0,78	3,53	2,78	3,19	1,18
2011	2,75	1,38	0,42	0,35	0,92	3,13	2,65	2,77	1,12
2012	2,13	0,51	0,41	0,21	0,84	2,10	1,57	1,80	0,86
2013	1,65	0,17	0,33	0,13	0,57	2,58	1,62	2,35	0,70
2012									
August	2,02	0,27	0,45	0,25	0,76	1,92	1,42	1,68	0,81
September	1,85	0,17	0,42	0,21	0,65	2,07	1,54	1,72	0,80
Oktober	1,81	0,14	0,33	0,19	0,57	1,98	1,52	1,74	0,77
November	1,82	0,14	0,35	0,17	0,64	2,01	1,39	1,65	0,74
Desember	1,77	0,12	0,38	0,13	0,59	2,08	1,36	1,72	0,74
2013									
Januar	1,76	0,15	0,38	0,13	0,58	2,31	1,56	1,90	0,78
Februar	1,80	0,17	0,41	0,14	0,60	2,49	1,60	1,98	0,74
Mars	1,76	0,15	0,41	0,12	0,60	2,24	1,40	1,95	0,59
April	1,72	0,16	0,40	0,16	0,60	2,07	1,25	1,76	0,57
Mai	1,67	0,15	0,40	0,18	0,59	2,10	1,35	1,93	0,76
Juni	1,61	0,16	0,34	0,17	0,58	2,40	1,62	2,30	0,83
Juli	1,58	0,16	0,32	0,13	0,57	2,61	1,63	2,58	0,82
August	1,61	0,17	0,31	0,12	0,58	2,84	1,80	2,74	0,75
September	1,59	0,17	0,29	0,11	0,56	3,12	1,89	2,81	0,71
Oktober	1,56	0,18	0,26	0,11	0,54	2,95	1,81	2,62	0,63
November	1,54	0,18	0,23	0,11	0,50	2,86	1,72	2,72	0,61
Desember	1,56	0,26	0,24	0,12	0,48	2,94	1,85	2,90	0,66
2014									
Januar	1,6	0,3	0,3	0,1	0,5	3,0	1,8	2,9	0,7
Februar	1,6	0,3	0,3	0,1	0,5	2,9	1,7	2,7	0,6

¹ Midtrente (bortsett fra for Euro).

Kilde: Norges Bank og Reuters EcoWin.

8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs

	Valutakurser ¹		Importveid valutakurs (44 land) 1995=100	Industriens effektive valutakurs ² 1990=100	Pengemengdeindikator (M2)		Kreditindikator (K2)		Aksjekursindeks totalt. Oslo Børs. ² 1995=100
	NOK/Euro	NOK/USD			Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra førre periode. Årlig rate	Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra førre periode. Årlig rate	
2009	8,73	6,28	93,79	99,90	1 511,6	3,59	3 373,2	7,23	285,46
2010	8,01	6,05	90,28	95,74	1 559,4	3,19	3 524,5	4,42	375,10
2011	7,79	5,61	88,07	93,88	1 664,8	6,83	3 740,1	6,13	406,25
2012	7,47	5,82	87,06	92,39	1 734,5	4,13	3 991,7	6,73	422,94
2013	7,81	5,88	88,99	95,17	1 813,9	4,38	4 245,4	6,37	494,24
2012									
September	7,39	5,75	86,52	92,02	1 751,7	5,12	4 041,9	5,87	448,42
Oktober	7,41	5,71	86,27	91,75	1 756,6	4,85	4 061,9	5,43	447,24
November	7,34	5,72	85,71	91,04	1 781,1	4,05	4 085,7	5,18	438,94
Desember	7,35	5,60	85,18	90,66	1 765,2	3,32	4 089,5	5,48	444,06
2013									
Januar	7,38	5,56	85,00	90,58	1 771,4	3,02	4 109,9	6,24	462,63
Februar	7,42	5,56	85,10	90,83	1 775,1	3,90	4 138,8	7,09	471,02
Mars	7,49	5,77	86,72	92,35	1 786,5	5,02	4 163,2	7,60	476,42
April	7,54	5,79	87,17	92,83	1 789,8	5,91	4 192,1	7,34	470,30
Mai	7,56	5,82	87,18	92,72	1 801,9	6,20	4 211,6	6,78	488,86
Juni	7,74	5,87	88,19	94,26	1 811,0	5,55	4 239,2	6,66	475,05
Juli	7,88	6,03	89,89	96,03	1 816,3	3,84	4 255,2	6,77	489,17
August	7,94	5,96	89,86	96,39	1 846,1	2,54	4 283,3	6,76	499,38
September	7,97	5,97	90,44	96,97	1 822,3	2,78	4 308,8	6,62	506,29
Oktober	8,12	5,96	91,64	98,35	1 826,2	5,19	4 325,4	6,37	517,04
November	8,21	6,08	92,47	99,20	1 845,0	8,05	4 347,8	6,06	539,61
Desember	8,40	6,13	93,95	101,08	1 871,3	10,14	4 368,3	5,80	535,11
2014									
Januar	8,39	6,17	93,95	101,30	1 873,8	10,24	4 382,8	5,86	552,26
Februar	8,6	6,12	93,9	100,62	547,30

¹ Representativ markedskurs (midtkurs). ² Månedsgjennomsnitt av daglige noteringer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

9.1. Eksport og import av varer. Millioner kroner. Sesongjustert

	Varer i alt, u/skip og plattformer	Olje- og gass	Varer i alt u/skip, plattf. og råolje	Eksport					Import
				Metaller	Verksteds- produkter	Treforedlings- produkter	Kjemiske produkter	Fisk og fiske- produkter	
2008	942 900	586 196	356 860	75 990	55 665	10 556	43 813	36 977	478 544
2009	721 379	415 277	305 174	2 492	1 979	9 308	37 140	43 494	418 839
2010	781 800	447 573	333 119	4 082	1 898	9 925	44 924	52 351	442 895
2011	893 834	532 361	361 234	4 236	1 673	9 960	45 841	52 303	486 326
2012	927 738	568 795	359 907	3 705	1 698	8 076	40 735	50 807	492 852
2013	895 308	529 366	364 607	4 495	1 882	7 359	41 394	60 292	509 295
2012									
September	70 289	39 424	30 269	115	81	691	3 476	4 109	41 870
Okttober	82 071	52 428	29 936	487	158	653	3 363	4 161	41 601
November	73 414	44 089	29 629	758	156	648	3 458	4 347	41 150
Desember	71 611	43 750	29 658	93	160	539	3 083	4 236	40 185
2013									
Januar	71 663	41 616	30 045	831	134	621	3 505	4 600	42 217
Februar	72 473	42 561	30 390	343	154	634	3 370	4 117	41 728
Mars	69 092	41 826	30 570	301	159	661	3 627	4 623	41 296
April	72 393	41 233	28 635	807	158	617	3 577	4 685	41 051
Mai	76 176	44 748	28 058	67	304	598	3 159	4 956	41 917
Juni	77 795	46 023	32 420	180	109	613	3 411	4 849	41 441
Juli	80 128	48 245	30 864	455	181	736	3 302	5 264	42 813
August	75 891	45 621	30 999	156	123	627	3 586	5 286	43 012
September	72 924	42 922	28 904	567	167	561	3 608	5 188	43 698
Okttober	75 436	43 932	31 058	245	143	567	3 563	5 318	41 803
November	75 481	44 624	32 063	436	152	564	3 479	5 404	43 387
Desember	75 943	46 180	30 686	111	98	561	3 219	6 003	44 846
2014									
Januar	82 054	49 209	32 992	292	144	595	3 860	5 606	42 230

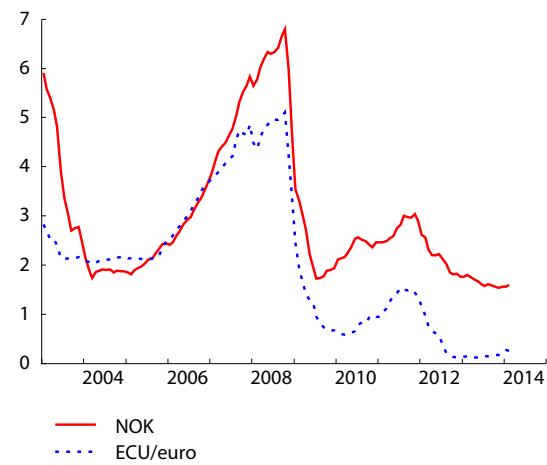
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

9.2. Utenriksregnskap. Millioner kroner

	Eksport i alt	Import i alt	Vare og tjeneste-balanse	Rente- og stønads-balanse	Drifts-balanse	Netto kapital-overføringer	Netto finans-investeringer	Utenlandske investering i Norge
2010	1 029 969	726 317	303 652	-474	303 178	-1 268	601 141	370 579
2011	1 153 619	778 520	375 099	-2 936	372 163	-1 499	527 318	169 107
2012	1 189 652	802 075	387 577	29 628	417 205	-1 279	531 437	228 610
2013	1 153 130	844 434	308 696	10 754	319 450	-1 377	581 077	286 709
2009								
3. kvartal	233 351	169 909	63 442	2 881	66 323	-71	26 293	-50 773
4. kvartal	252 506	167 203	85 303	902	86 205	-145	-27 831	-24 697
2010								
1. kvartal	257 312	165 157	92 156	-9 897	82 259	-685	182 302	98 464
2. kvartal	249 574	185 552	64 022	7 319	71 341	-196	336 638	215 824
3. kvartal	242 398	186 897	55 501	6 762	62 263	-73	-51 148	-81 508
4. kvartal	280 685	188 712	91 973	-4 658	87 315	-314	133 349	137 799
2011								
1. kvartal	288 379	195 225	93 154	-15 596	77 558	-254	242 257	175 567
2. kvartal	279 557	187 187	92 370	-2 152	90 218	-122	12 707	-105 775
3. kvartal	280 982	193 473	87 509	7 018	94 527	-154	370 560	217 228
4. kvartal	304 701	202 635	102 067	7 794	109 861	-969	-98 206	-117 913
2012								
1. kvartal	321 041	189 006	132 035	7 140	139 175	-710	317 740	163 720
2. kvartal	295 305	201 819	93 486	-16 142	77 344	-199	115 813	-27 504
3. kvartal	273 823	205 859	67 964	26 576	94 540	-160	111 928	112 952
4. kvartal	299 483	205 391	94 092	12 054	106 146	-210	-14 044	-20 558
2013								
1. kvartal	288 338	191 200	97 138	-10 066	87 072	-661	39 258	-19 045
2. kvartal	284 457	210 495	73 962	4 794	78 756	-272	239 738	143 228
3. kvartal	281 747	222 047	59 700	13 442	73 142	-144	112 510	54 544
4. kvartal	298 588	220 692	77 896	2 584	80 480	-300	189 571	107 982

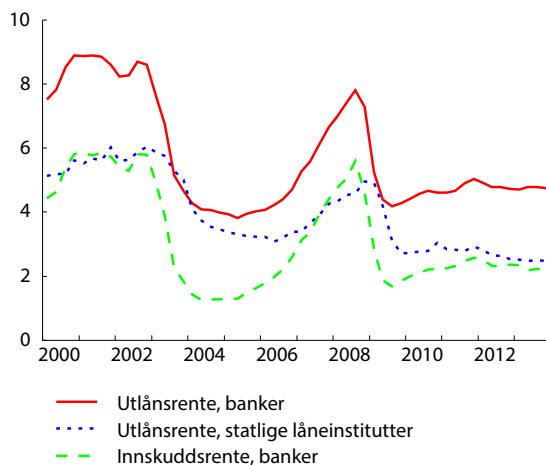
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 8.1 3 måneders eurorente
Månedstall. Prosent

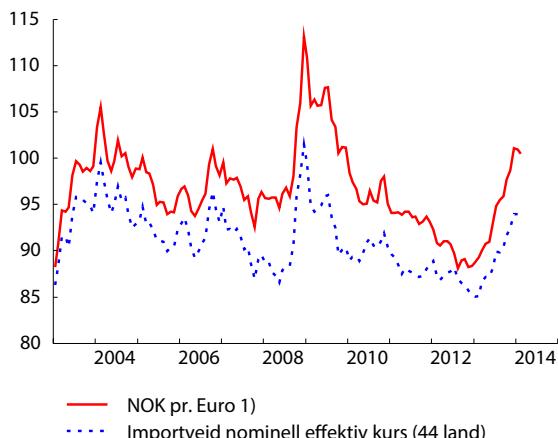
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.2 Utlånsrente og innskuddsrente
Prosent

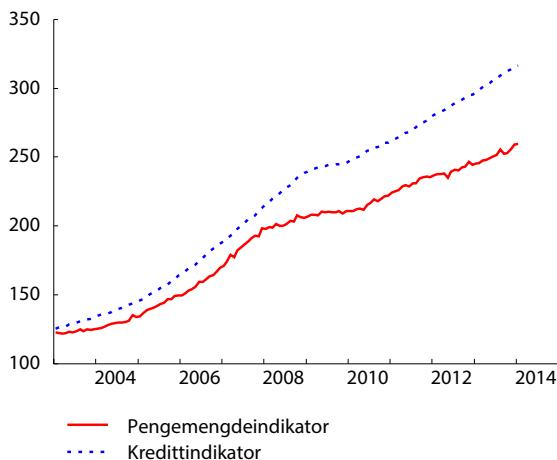
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 8.3 Valutakursindekser
1999=100. Månedstall

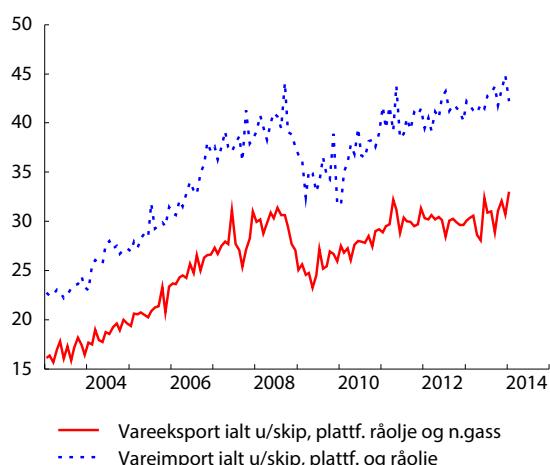
1) Representative markedskurser (midtkurser).
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.4 Penge- og kreditindikator
Sesongjustert indeks. Månedstall. 2000=100

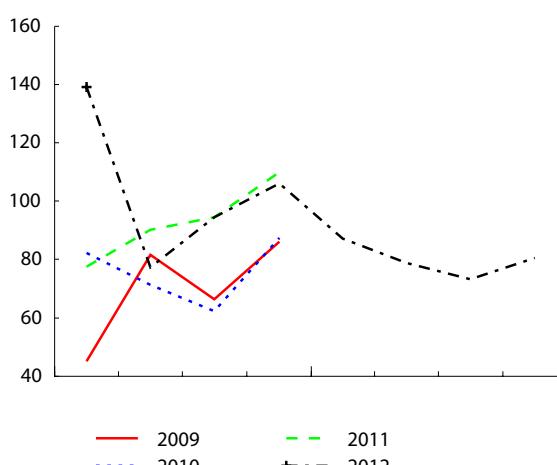
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.1 Utenrikshandel
Milliarder kroner. Sesongjusterte månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.2 Driftsbalansen
Kvartalstall. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Nasjonalregnskap for Norge

Tabell

	Side
1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner	18*
2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2011-priser. Millioner kroner.....	19*
3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	20*
4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	21*
5. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Løpende priser. Millioner kroner	22*
6. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Faste 2011-priser. Millioner kroner	23*
7. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	24*
8. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	25*
9. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner.....	26*
10. Hovedtall for konsum. Faste 2011-priser. Millioner kroner	26*
11. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	27*
12. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	27*
13. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner.....	28*
14. Konsum i husholdninger. Faste 2011-priser. Millioner kroner	28*
15. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	29*
16. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	29*
17. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner.....	30*
18. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2011-priser. Millioner kroner.....	31*
19. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	32*
20. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	33*
21. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner	34*
22. Eksport. Faste 2011-priser. Millioner kroner.....	35*
23. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	36*
24. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	37*
25. Import. Løpende priser. Millioner kroner.....	38*
26. Import. Faste 2011-priser. Millioner kroner.....	39*
27. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	40*
28. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	41*
29. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000	42*
30. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før	43*
31. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner	44*
32. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner	45*

Tabell 1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 176 580	1 233 193	290 996	297 960	307 430	290 877	306 608	314 282	321 426
Konsum i husholdninger	1 120 327	1 173 807	277 212	284 428	292 924	275 913	291 828	299 894	306 172
Varekonsum	551 285	563 890	135 983	134 526	150 149	131 956	140 549	138 595	152 790
Tjenestekonsum	524 971	557 702	130 827	135 521	134 324	132 151	139 541	143 633	142 378
Husholdningenes kjøp i utlandet	75 729	85 474	19 464	23 286	16 249	17 818	21 099	27 091	19 466
Utlendingers kjøp i Norge	-31 659	-33 260	-9 062	-8 904	-7 797	-6 011	-9 361	-9 425	-8 462
Konsum i ideelle organisasjoner	56 254	59 386	13 784	13 531	14 507	14 964	14 780	14 388	15 254
Konsum i offentlig forvaltning	620 750	656 625	153 488	156 572	158 478	161 093	163 186	165 520	166 826
Konsum i statsforvaltningen	314 523	332 628	77 820	79 618	80 189	81 625	82 612	83 878	84 512
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	274 928	291 922	68 005	69 654	70 148	71 503	72 459	73 585	74 375
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	39 594	40 706	9 815	9 964	10 041	10 122	10 154	10 293	10 137
Konsum i kommuneforvaltningen	306 227	323 997	75 668	76 954	78 289	79 467	80 573	81 642	82 314
Bruttoinvestering i fast realkapital	602 986	681 899	146 939	151 336	168 203	153 094	172 852	172 106	183 848
Utvinning og rørtransport	171 764	207 428	42 931	43 075	47 561	44 476	52 150	55 773	55 029
Tjenester tilknyttet utvinning	2 840	2 147	340	986	1 114	-493	1 259	783	598
Utenriks sjøfart	24 401	30 103	5 974	5 034	6 839	7 052	8 652	6 889	7 511
Fastlands-Norge	403 981	442 221	97 695	102 241	112 689	102 059	110 791	108 661	120 709
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	315 016	334 417	77 529	79 297	85 901	78 219	85 643	81 505	89 049
Næringer	180 763	187 186	44 862	45 156	49 864	41 422	49 097	45 586	51 081
Industri og bergverk	24 162	25 626	6 277	5 157	7 867	5 036	6 862	5 740	7 987
Annен vareproduksjon	45 792	48 989	11 627	11 763	12 886	9 690	13 253	12 370	13 676
Tjenester	110 810	112 570	26 958	28 236	29 111	26 696	28 982	27 475	29 417
Boliger (husholdninger)	134 252	147 231	32 667	34 141	36 037	36 796	36 547	35 920	37 969
Offentlig forvaltning	88 965	107 804	20 166	22 944	26 788	23 840	25 148	27 156	31 660
Lagerrendring og statistiske avvik	121 032	123 193	27 430	24 981	26 791	26 315	26 701	29 371	40 806
Bruttoinvestering i alt	724 018	805 092	174 369	176 317	194 994	179 409	199 553	201 476	224 654
Innenlandske sluttanvendelse	2 521 348	2 694 909	618 853	630 849	660 902	631 379	669 346	681 279	712 906
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerrendr.) .	2 201 311	2 332 039	542 178	556 773	578 597	554 029	580 585	588 464	608 961
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	709 715	764 429	173 654	179 516	185 266	184 933	188 334	192 676	198 486
Eksport i alt	1 189 652	1 153 130	295 305	273 823	299 483	288 338	284 457	281 747	298 588
Tradisjonelle varer	310 037	322 317	76 176	75 625	79 446	77 303	81 355	78 568	85 091
Råolje og naturgass	610 794	564 367	148 794	132 029	151 549	148 881	132 993	136 261	146 232
Skip, plattformer og fly	8 585	8 251	2 998	2 304	1 325	1 865	1 742	2 412	2 232
Tjenester	260 236	258 195	67 337	63 865	67 163	60 289	68 367	64 506	65 033
Samlet sluttanvendelse	3 711 000	3 848 040	914 158	904 672	960 386	919 717	953 804	963 026	1 011 494
Import i alt	802 075	844 434	201 819	205 859	205 391	191 200	210 495	222 047	220 692
Tradisjonelle varer	485 587	508 150	120 141	120 716	126 541	117 041	127 564	127 347	136 198
Råolje og naturgass	14 924	15 838	5 297	3 592	2 795	3 358	3 593	6 156	2 731
Skip, plattformer og fly	26 555	30 800	6 937	6 183	7 565	6 693	7 162	8 050	8 895
Tjenester	275 009	289 646	69 444	75 368	68 490	64 108	72 176	80 494	72 868
Bruttonasjonalprodukt ¹	2 908 925	3 003 606	712 339	698 813	754 995	728 517	743 309	740 979	790 802
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 190 698	2 318 634	537 149	540 923	575 031	556 898	581 254	573 987	606 495
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	718 227	684 972	175 190	157 889	179 964	171 619	162 054	166 991	184 307
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 881 870	1 993 630	460 408	463 685	493 676	479 184	500 404	492 045	521 997
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 428 635	1 513 442	348 444	349 845	377 851	361 430	380 714	371 126	400 171
Industri og bergverk	193 636	202 371	47 731	47 216	49 366	48 824	53 129	48 316	52 102
Annен vareproduksjon	233 704	263 211	51 799	55 507	63 233	65 561	60 723	65 409	71 519
Tjenester inkl. boligtjenester	1 001 295	1 047 859	248 914	247 121	265 252	247 045	266 862	257 402	276 550
Offentlig forvaltning	453 234	480 188	111 964	113 840	115 826	117 754	119 690	120 918	121 826
Produktavgifter og -subsider	308 828	325 004	76 741	77 238	81 354	77 714	80 850	81 943	84 498

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2011-priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 163 689	1 187 774	287 733	294 910	302 278	283 979	295 926	301 160	306 708
Konsum i husholdninger	1 109 433	1 132 494	274 302	281 968	288 560	269 856	282 122	287 842	292 675
Varekonsum	554 323	559 463	136 040	136 178	150 772	132 545	139 208	137 041	150 669
Tjenestekonsum	509 682	522 671	127 552	131 037	128 872	125 172	131 184	134 102	132 213
Husholdningenes kjøp i utlandet	76 268	82 188	19 522	23 397	16 494	17 965	20 707	25 668	17 849
Utlendingers kjøp i Norge	-30 841	-31 828	-8 813	-8 644	-7 578	-5 827	-8 977	-8 969	-8 055
Konsum i ideelle organisasjoner	54 256	55 280	13 432	12 942	13 718	14 124	13 804	13 318	14 033
Konsum i offentlig forvaltning	602 683	612 140	149 793	152 096	152 008	152 593	152 275	153 402	153 869
Konsum i statsforvaltningen	304 762	309 023	75 707	76 965	76 993	77 075	76 717	77 503	77 728
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	266 268	270 787	66 146	67 307	67 369	67 431	67 169	67 869	68 318
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	38 493	38 236	9 561	9 657	9 624	9 644	9 548	9 634	9 410
Konsum i kommuneforvaltningen	297 921	303 117	74 087	75 132	75 014	75 518	75 559	75 899	76 142
Bruttoinvestering i fast realkapital	583 849	634 773	142 717	146 060	161 217	144 944	161 337	159 767	168 726
Utvinning og rørtransport	166 092	195 989	41 804	41 624	45 252	43 118	49 656	52 909	50 307
Tjenester tilknyttet utvinning	2 765	2 000	331	958	1 081	-477	1 182	741	554
Utenriks sjøfart	23 724	27 181	5 657	4 878	6 671	6 542	7 717	6 199	6 723
Fastlands-Norge	391 268	409 603	94 925	98 599	108 213	95 760	102 783	99 919	111 141
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	305 178	315 302	75 349	76 518	82 480	74 687	80 847	76 405	83 363
Næringer	175 817	177 630	43 822	43 827	48 085	39 803	46 767	43 083	47 976
Industri og bergverk	23 515	24 364	6 131	5 013	7 601	4 851	6 541	5 446	7 527
Annен vareproduksjon	44 573	46 437	11 369	11 423	12 440	9 302	12 611	11 694	12 829
Tjenester	107 729	106 829	26 322	27 391	28 045	25 650	27 615	25 943	27 621
Boliger (husholdninger)	129 361	137 671	31 527	32 692	34 395	34 883	34 080	33 322	35 387
Offentlig forvaltning	86 090	94 301	19 576	22 081	25 733	21 073	21 936	23 514	27 779
Lagerrendring og statistiske avvik	110 659	109 342	25 007	22 199	24 239	23 634	24 594	25 402	35 712
Bruttoinvestering i alt	694 507	744 115	167 724	168 259	185 456	168 578	185 930	185 170	204 437
Innenlandske sluttanvendelse	2 460 880	2 544 029	605 251	615 265	639 742	605 150	634 132	639 732	665 015
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerrendr.) .	2 157 640	2 209 517	532 452	545 606	562 499	532 333	550 984	554 481	571 719
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	688 773	706 441	169 369	174 177	177 741	173 666	174 211	176 916	181 648
Eksport i alt	1 165 804	1 120 686	292 145	272 732	296 544	281 798	283 439	271 797	283 652
Tradisjonelle varer	321 677	324 303	78 340	78 985	84 327	79 432	82 253	78 760	83 859
Råolje og naturgass	572 367	530 479	142 501	127 137	143 497	139 333	130 455	126 831	133 861
Skip, plattformer og fly	8 765	8 242	3 268	2 374	1 207	1 941	1 786	2 370	2 145
Tjenester	262 994	257 661	68 036	64 236	67 513	61 092	68 946	63 836	63 788
Samlet sluttanvendelse	3 626 684	3 664 715	897 395	887 998	936 286	886 948	917 571	911 529	948 667
Import i alt	796 233	816 476	201 040	204 609	202 379	189 823	206 901	212 860	206 892
Tradisjonelle varer	482 523	494 655	120 012	120 380	125 008	116 524	126 036	123 336	128 759
Råolje og naturgass	14 206	15 728	5 083	3 405	2 778	3 363	3 752	5 899	2 713
Skip, plattformer og fly	26 330	28 079	6 682	6 132	7 586	6 408	6 449	7 177	8 045
Tjenester	273 174	278 014	69 262	74 692	67 007	63 528	70 663	76 447	67 376
Bruttonasjonalprodukt ¹	2 830 451	2 848 239	696 355	683 388	733 907	697 125	710 670	698 669	741 775
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 146 145	2 188 113	525 988	529 317	560 498	531 627	546 945	539 578	569 963
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	684 305	660 126	170 367	154 072	173 409	165 498	163 725	159 091	171 812
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 842 887	1 879 719	450 560	453 241	480 942	457 907	469 255	462 727	489 830
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 403 632	1 432 178	341 314	343 084	369 983	346 732	357 796	350 638	377 011
Industri og bergverk	190 639	196 872	46 073	45 177	49 854	47 825	50 637	47 532	50 879
Annен vareproduksjon	243 959	248 613	54 644	59 741	65 047	63 401	56 559	61 242	67 411
Tjenester inkl. boligtjenester	969 034	986 693	240 598	238 167	255 082	235 506	250 601	241 865	258 721
Offentlig forvaltning	439 255	447 541	109 245	110 157	110 959	111 174	111 459	112 089	112 819
Produktavgifter og -subsider	303 258	308 394	75 429	76 076	79 556	73 721	77 690	76 851	80 133

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 3. Makroøkonomiske hovedstørrelser.**Prosentvis volumendring fra samme periode året før**

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,0	2,1	2,2	3,0	2,7	1,9	2,8	2,1	1,5
Konsum i husholdninger	3,0	2,1	2,2	3,1	2,8	2,0	2,9	2,1	1,4
Varekonsum	2,1	0,9	1,2	1,2	1,8	0,9	2,3	0,6	-0,1
Tjenestekonsum	3,1	2,5	2,6	3,8	3,3	2,4	2,8	2,3	2,6
Husholdningenes kjøp i utlandet	9,7	7,8	7,1	10,6	9,4	6,6	6,1	9,7	8,2
Utlendingers kjøp i Norge	3,7	3,2	3,9	1,9	3,4	0,4	1,9	3,8	6,3
Konsum i ideelle organisasjoner	1,9	1,9	2,5	0,9	0,3	-0,3	2,8	2,9	2,3
Konsum i offentlig forvaltning	1,8	1,6	1,8	1,7	2,5	2,6	1,7	0,9	1,2
Konsum i statsforvaltningen	1,8	1,4	2,0	1,1	2,7	2,6	1,3	0,7	1,0
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,0	1,7	2,2	1,3	3,1	3,0	1,5	0,8	1,4
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	0,5	-0,7	0,7	0,2	-0,6	-0,1	-0,1	-0,2	-2,2
Konsum i kommuneforvaltningen	1,8	1,7	1,7	2,3	2,3	2,5	2,0	1,0	1,5
Bruttoinvestering i fast realkapital	8,3	8,7	6,1	9,5	11,0	8,3	13,0	9,4	4,7
Utvinning og rørtransport	14,6	18,0	19,7	7,5	16,8	15,3	18,8	27,1	11,2
Tjenester tilknyttet utvinning	-27,7	257,5	-22,7	-48,8
Utenriks sjøfart	14,6	14,6	22,3	3,3	13,8	0,4	36,4	27,1	0,8
Fastlands-Norge	4,5	4,7	3,6	7,5	6,1	7,0	8,3	1,3	2,7
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	5,9	3,3	4,0	9,0	6,5	5,4	7,3	-0,1	1,1
Næringer	4,9	1,0	4,4	7,8	4,7	-0,7	6,7	-1,7	-0,2
Industri og bergverk	3,1	3,6	10,7	-9,9	1,5	1,7	6,7	8,6	-1,0
Annен vareproduksjon	5,1	4,2	-1,0	5,4	8,9	-0,4	10,9	2,4	3,1
Tjenester	5,2	-0,8	5,5	12,9	3,8	-1,2	4,9	-5,3	-1,5
Boliger (husholdninger)	7,3	6,4	3,5	10,7	9,2	13,5	8,1	1,9	2,9
Offentlig forvaltning	-0,4	9,5	2,1	2,4	4,9	12,7	12,1	6,5	7,9
Lagerendring og statistiske avvik	-3,0	-1,2	122,7	22,2	-37,4	-39,7	-1,7	14,4	47,3
Bruttoinvestering i alt	6,3	7,1	15,1	11,0	0,8	-2,6	10,9	10,1	10,2
Innenlandske sluttanvendelse	3,6	3,4	5,4	4,8	2,1	0,8	4,8	4,0	4,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2,9	2,4	2,4	3,4	3,3	2,9	3,5	1,6	1,6
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	1,5	2,6	1,9	1,8	2,8	3,7	2,9	1,6	2,2
Eksport i alt	1,1	-3,9	5,1	-3,8	-0,4	-7,4	-3,0	-0,3	-4,3
Tradisjonelle varer	1,7	0,8	-1,0	-0,8	4,3	-0,7	5,0	-0,3	-0,6
Råolje og naturgass	0,7	-7,3	10,1	-7,6	-1,3	-12,5	-8,5	-0,2	-6,7
Skip, plattformer og fly	-35,6	-6,0	-50,5	-24,9	-48,6	1,3	-45,3	-0,1	77,7
Tjenester	3,0	-2,0	8,1	1,8	-2,4	-3,3	1,3	-0,6	-5,5
Samlet sluttanvendelse	2,8	1,0	5,3	2,0	1,3	-2,0	2,2	2,6	1,3
Import i alt	2,3	2,5	7,4	5,3	0,6	0,9	2,9	4,0	2,2
Tradisjonelle varer	2,4	2,5	3,4	4,7	1,7	-0,5	5,0	2,5	3,0
Råolje og naturgass	4,6	10,7	96,3	4,6	-14,6	14,4	-26,2	73,2	-2,3
Skip, plattformer og fly	-17,9	6,6	28,1	17,6	48,8	8,1	-3,5	17,0	6,1
Tjenester	4,4	1,8	9,3	5,4	-4,2	2,1	2,0	2,3	0,5
Bruttonasjonalprodukt ¹	2,9	0,6	4,7	1,0	1,5	-2,7	2,1	2,2	1,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	3,4	2,0	3,1	3,1	3,2	0,2	4,0	1,9	1,7
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	1,3	-3,5	10,3	-4,5	-2,1	-11,2	-3,9	3,3	-0,9
Fastlands-Norge(basisverdi)	3,5	2,0	3,3	3,1	3,2	-0,1	4,1	2,1	1,8
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	4,0	2,0	3,7	3,4	3,5	-0,7	4,8	2,2	1,9
Industri og bergverk	2,7	3,3	1,8	3,4	3,2	-3,5	9,9	5,2	2,1
Annen vareproduksjon	8,2	1,9	12,0	4,5	3,5	-1,7	3,5	2,5	3,6
Tjenester inkl. boligtjenester	3,2	1,8	2,3	3,1	3,5	0,1	4,2	1,6	1,4
Offentlig forvaltning	2,2	1,9	1,9	2,3	2,4	2,1	2,0	1,8	1,7
Produktavgifter og -subsider	2,8	1,7	2,3	2,7	3,0	2,1	3,0	1,0	0,7

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 4. Makroøkonomiske hovedstørrelser.**Prosentvis prisendring fra samme periode året før**

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,1	2,7	0,8	1,2	1,6	1,9	2,4	3,3	3,0
Konsum i husholdninger	1,0	2,6	0,7	1,1	1,4	1,8	2,4	3,3	3,1
Varekonsum	-0,5	1,3	-0,4	-0,6	-0,0	0,1	1,0	2,4	1,8
Tjenestekonsum	3,0	3,6	2,3	3,1	3,6	3,8	3,7	3,6	3,3
Husholdningenes kjøp i utlandet	-0,7	4,7	-0,8	0,2	-1,6	-0,1	2,2	6,0	10,7
Utlendingers kjøp i Norge	2,7	1,8	2,2	2,9	2,6	1,6	1,4	2,0	2,1
Konsum i ideelle organisasjoner	3,7	3,6	3,0	4,2	4,6	4,0	4,3	3,3	2,8
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	4,1	3,2	2,4	2,2	3,2	4,6	4,8	4,0
Konsum i statsforvaltningen	3,2	4,3	3,3	3,4	2,2	3,4	4,8	4,6	4,4
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	3,3	4,4	3,4	3,5	2,1	3,4	4,9	4,8	4,6
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	2,9	3,5	2,6	2,7	2,7	3,6	3,6	3,5	3,3
Konsum i kommuneforvaltningen	2,8	4,0	3,0	1,3	2,1	3,0	4,4	5,0	3,6
Bruttoinvestering i fast realkapital	3,3	4,0	6,5	2,4	1,5	3,6	4,1	4,0	4,4
Utvinning og rørtransport	3,4	2,3	4,9	3,2	1,4	1,0	2,3	1,9	4,1
Tjenester tilknyttet utvinning	2,7	4,5	-14,0	3,8	4,9	1,7	3,6	2,7	4,9
Utenriks sjøfart	2,9	7,7	6,8	3,5	-1,1	7,2	6,2	7,7	9,0
Fastlands-Norge	3,2	4,6	3,2	3,4	2,8	4,4	4,7	4,9	4,3
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	3,2	2,8	3,2	3,3	2,7	2,6	3,0	2,9	2,6
Næringer	2,8	2,5	2,7	3,1	2,3	2,0	2,5	2,7	2,7
Industri og bergverk	2,8	2,4	3,0	2,4	2,7	1,9	2,5	2,4	2,5
Annен vareproduksjon	2,7	2,7	2,7	3,1	2,3	2,3	2,8	2,7	2,9
Tjenester	2,9	2,4	2,6	3,3	2,1	2,0	2,5	2,7	2,6
Boliger (husholdninger)	3,8	3,0	3,9	3,6	3,3	3,3	3,5	3,2	2,4
Offentlig forvaltning	3,3	10,6	3,2	3,5	2,9	10,9	11,3	11,1	9,5
Lagerendring og statistiske avvik	9,4	3,0	-9,3	32,8	21,6	4,4	-1,0	2,7	3,4
Bruttoinvestering i alt	4,2	3,8	5,5	5,7	4,8	3,3	3,2	3,8	4,5
Innenlandske sluttanvendelse	2,5	3,4	2,7	2,7	2,7	2,6	3,2	3,9	3,8
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2,0	3,5	1,9	1,9	2,0	2,7	3,5	4,0	3,6
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	3,0	5,0	3,2	2,5	2,3	4,1	5,4	5,7	4,8
Eksport i alt	2,0	0,8	0,6	1,3	-1,3	-3,0	-0,7	3,2	4,2
Tradisjonelle varer	-3,6	3,1	-4,3	-3,6	-3,6	-1,2	1,7	4,2	7,7
Råolje og naturgass	6,7	-0,3	3,3	5,9	0,4	-4,6	-2,4	3,5	3,4
Skip, plattformer og fly	-2,1	2,2	-8,2	-3,7	20,0	-5,9	6,3	4,8	-5,2
Tjenester	-1,0	1,3	0,9	-1,7	-2,4	0,8	0,2	1,6	2,5
Samlet sluttanvendelse	2,3	2,6	2,0	2,3	1,4	0,7	2,0	3,7	3,9
Import i alt	0,7	2,7	0,4	1,0	0,8	0,3	1,3	3,7	5,1
Tradisjonelle varer	0,6	2,1	0,4	1,0	0,5	-0,5	1,1	3,0	4,5
Råolje og naturgass	5,1	-4,1	4,7	1,8	-2,0	-9,4	-8,1	-1,1	0,0
Skip, plattformer og fly	0,9	8,8	3,9	3,0	-5,5	5,5	7,0	11,2	10,9
Tjenester	0,7	3,5	-0,2	0,9	2,0	1,7	1,9	4,4	5,8
Bruttonasjonalprodukt ¹	2,8	2,6	2,4	2,7	1,5	0,8	2,2	3,7	3,6
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,1	3,8	1,9	2,0	2,4	3,3	4,1	4,1	3,7
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	5,0	-1,1	3,8	3,9	-2,5	-5,8	-3,7	2,4	3,4
Fastlands-Norge(basisverdi)	2,1	3,9	1,8	2,1	2,6	3,3	4,4	3,9	3,8
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1,8	3,8	1,4	2,0	2,7	3,3	4,2	3,8	3,9
Industri og bergverk	1,6	1,2	3,3	1,2	0,5	2,5	1,3	-2,7	3,4
Annen vareproduksjon	-4,2	10,5	-8,1	-3,0	2,4	5,6	13,3	14,9	9,1
Tjenester inkl. boligtjenester	3,3	2,8	3,1	3,4	3,3	2,8	2,9	2,6	2,8
Offentlig forvaltning	3,2	4,0	3,4	2,4	2,2	3,3	4,8	4,4	3,4
Produktavgifter og -subsider	1,8	3,5	1,9	1,0	1,4	3,6	2,3	5,0	3,1

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 5. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.**Løpende priser. Millioner kroner**

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
Bruttonasjonalprodukt¹	2 908 925	3 003 606	712 339	698 813	754 995	728 517	743 309	740 979	790 802
Jordbruk og skogbruk	16 344	16 376	197	8 316	4 292	3 409	146	8 580	4 242
Fiske, fangst og akvakultur	14 115	24 230	3 089	2 660	3 726	5 327	5 660	5 421	7 822
Bergverksdrift	5 464	5 542	1 446	1 309	1 344	1 249	1 786	1 345	1 162
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	681 059	646 104	165 440	148 750	171 849	161 736	151 464	157 471	175 433
Utvinning av råolje og naturgass	633 342	595 110	154 059	136 821	158 091	150 892	139 042	144 959	160 217
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	47 717	50 994	11 380	11 929	13 757	10 844	12 422	12 511	15 216
Industri	188 171	196 829	46 285	45 908	48 022	47 575	51 343	46 970	50 941
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	35 776	38 777	8 757	9 243	8 998	9 021	9 411	9 895	10 449
Tekstil-, beklednings- og lærwareindustri	2 566	2 486	655	569	625	639	653	581	612
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	7 458	7 182	1 809	1 781	1 909	1 685	1 807	1 723	1 967
Produksjon av papir og papirvarer	710	389	159	206	127	130	3	158	98
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	4 155	4 161	1 003	957	1 052	989	1 101	991	1 079
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	19 595	16 237	5 718	5 019	4 752	3 931	4 568	3 769	3 969
Prod av kjemiske råvarer	6 067	5 113	1 638	1 427	1 347	1 233	1 147	1 383	1 350
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	11 564	11 808	2 976	2 843	2 905	2 618	3 205	2 983	3 003
Produksjon av metaller	6 638	4 471	2 015	1 637	1 172	1 314	1 184	1 078	895
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	58 116	64 184	13 726	13 808	15 180	15 543	16 614	15 184	16 843
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	22 502	26 502	5 053	5 363	6 272	6 325	7 214	6 075	6 888
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	5 034	4 946	1 213	1 146	1 267	1 301	1 307	1 088	1 250
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	14 058	15 687	3 198	3 337	3 764	4 080	4 275	3 445	3 887
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	51 020	55 237	10 683	8 802	14 622	17 037	12 111	11 305	14 783
Vannforsyning, avløp og renovasjon	14 734	14 551	3 777	3 712	3 899	3 124	3 707	3 814	3 906
Bygge- og anleggsvirksomhet	152 226	167 368	37 830	35 729	40 593	39 788	42 805	40 103	44 672
Varehandel og reparasjon av motorvogner	189 183	187 836	48 187	45 868	49 540	43 750	48 906	45 562	49 619
Rørtransport	15 153	15 804	3 410	3 565	4 214	4 341	3 893	3 636	3 935
Utenriks sjøfart	22 014	23 064	6 340	5 574	3 901	5 542	6 698	5 885	4 939
Transport utenom utenriks sjøfart	72 350	74 559	18 108	19 392	18 813	16 629	19 351	19 486	19 093
Post og distribusjonsvirksomhet	10 434	10 037	2 572	2 418	2 656	2 612	2 520	2 337	2 568
Overnattings- og serveringsvirksomhet	33 397	34 414	8 537	9 306	8 455	7 423	8 968	9 282	8 740
Informasjon og kommunikasjon	92 717	91 422	22 524	21 175	25 305	22 645	22 864	20 866	25 047
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	118 031	138 771	28 306	29 114	32 458	32 702	34 287	34 949	36 833
Omsetning og drift av fast eiendom	73 553	75 874	18 323	18 548	18 411	18 334	19 212	19 011	19 317
Boligjenesten	106 996	109 714	26 941	26 623	26 400	27 361	27 338	27 460	27 555
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	111 821	120 428	27 743	25 178	32 876	28 056	32 161	26 082	34 130
Forretningsmessig tjenesteyting	73 146	80 103	18 097	19 610	19 158	17 440	20 269	21 240	21 154
Offentlig administrasjon og forsvar	140 488	150 242	34 903	35 312	35 455	36 694	37 467	37 878	38 203
Undervisning	114 606	120 801	28 158	28 678	29 615	29 869	30 047	30 165	30 720
Helse- og omsorgstjenester	254 137	268 411	62 605	63 940	65 270	65 774	66 808	67 621	68 207
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	48 936	50 884	12 096	12 086	12 767	12 387	12 646	12 566	13 285
Totalt for nærlinger (basisverdi)	2 600 097	2 678 601	635 598	621 574	673 641	650 803	662 458	659 036	706 304
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 190 698	2 318 634	537 149	540 923	575 031	556 898	581 254	573 987	606 495
Produktavgifter og -subsider	308 828	325 004	76 741	77 238	81 354	77 714	80 850	81 943	84 498

Offentlig forvaltning	453 234	480 188	111 964	113 840	115 826	117 754	119 690	120 918	121 826
Statsforvaltningen	196 339	207 720	48 601	49 412	49 873	51 027	51 772	52 244	52 676
Sivil forvaltning	175 498	186 873	43 417	44 176	44 651	45 837	46 560	47 015	47 461
Forsvar	20 841	20 847	5 184	5 236	5 222	5 190	5 212	5 229	5 215
Kommuneforvaltningen	256 895	272 468	63 363	64 428	65 953	66 726	67 918	68 675	69 149

Fastlands-Norge (basisverdi)	1 881 870	1 993 630	460 408	463 685	493 676	479 184	500 404	492 045	521 997
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi)	1 294 495	1 375 314	315 409	315 811	344 293	327 162	346 833	335 985	365 334
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	2 012 722	2 060 286	490 599	473 701	524 257	498 781	508 888	502 976	549 641
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	587 374	618 316	144 999	147 873	149 383	152 022	153 570	156 060	156 663

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i nærlinger er målt i basisverdi

Tabell 6. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.**Faste 2011-priser. Millioner kroner**

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
Bruttonasjonalprodukt¹	2 830 451	2 848 239	696 355	683 388	733 907	697 125	710 670	698 669	741 775
Jordbruk og skogbruk	15 625	16 227	23	7 774	4 234	3 676	301	7 985	4 265
Fiske, fangst og akvakultur	21 054	20 337	4 512	4 892	5 728	5 604	4 382	4 297	6 054
Bergverksdrift	5 270	5 272	1 333	1 169	1 394	1 221	1 570	1 265	1 216
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	636 492	612 231	158 207	142 538	161 624	153 510	151 091	147 445	160 185
Utvinning av råolje og naturgass	592 179	562 404	147 256	131 474	149 819	141 953	138 095	134 952	147 403
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	44 313	49 828	10 950	11 064	11 805	11 557	12 996	12 493	12 782
Industri	185 369	191 601	44 740	44 007	48 460	46 604	49 067	46 267	49 663
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	34 821	34 574	8 225	8 519	9 381	8 162	8 243	8 897	9 272
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2 498	2 419	637	549	602	608	639	554	618
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	7 499	7 159	1 954	1 703	1 874	1 669	1 961	1 650	1 879
Produksjon av papir og papirvarer	1 098	991	276	265	278	280	254	238	218
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	4 039	3 905	963	950	1 014	977	987	938	1 003
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	17 649	16 870	4 465	4 311	4 481	4 309	4 405	4 018	4 139
Prod av kjemiske råvarer	5 999	5 855	1 437	1 488	1 476	1 503	1 374	1 520	1 458
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	11 316	11 282	2 936	2 707	2 768	2 528	3 068	2 804	2 883
Produksjon av metaller	9 585	9 132	2 457	2 327	2 293	2 274	2 272	2 259	2 327
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	56 903	61 849	13 456	13 297	15 047	14 963	15 876	14 775	16 235
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	21 837	24 653	5 096	5 175	5 941	5 989	6 481	5 807	6 376
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	5 036	4 785	1 202	1 125	1 320	1 285	1 215	1 052	1 233
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	13 089	13 982	3 074	3 079	3 461	3 560	3 665	3 276	3 481
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	62 625	58 216	14 053	13 476	16 902	17 298	12 765	12 541	15 612
Vannforsyning, avløp og renovasjon	14 931	14 590	3 806	3 751	3 967	3 183	3 693	3 766	3 948
Bygge- og anleggsvirksomhet	144 655	153 833	36 055	33 598	38 183	36 824	39 110	36 418	41 480
Varehandel og reparasjon av motorvogner	193 759	196 047	48 165	47 060	51 965	46 286	50 199	47 735	51 827
Rørtransport	17 119	16 224	4 063	3 632	4 547	4 368	3 980	3 633	4 242
Utenriks sjøfart	30 695	31 672	8 097	7 902	7 238	7 620	8 655	8 012	7 385
Transport utenom utenriks sjøfart	69 337	70 970	17 054	17 802	18 271	16 020	17 698	18 434	18 817
Post og distribusjonsvirksomhet	10 728	10 021	2 631	2 459	2 801	2 578	2 506	2 309	2 628
Overnattings- og serveringsvirksomhet	32 297	32 913	8 187	8 958	8 122	7 061	8 545	8 979	8 329
Informasjon og kommunikasjon	92 075	93 348	22 366	20 969	25 107	22 684	23 358	21 391	25 915
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	101 130	104 137	25 103	24 509	25 838	25 194	25 990	26 022	26 931
Omsetning og drift av fast eiendom	69 349	67 591	17 635	17 373	17 099	17 703	17 044	16 526	16 318
Boligjenester	108 276	111 244	27 076	27 008	27 108	27 780	27 845	27 775	27 844
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	105 093	108 491	26 280	23 886	30 511	25 169	29 229	23 736	30 358
Forretningsmessig tjenesteyting	71 605	75 682	17 316	19 544	18 816	16 646	19 106	20 065	19 864
Offentlig administrasjon og forsvar	136 588	138 300	34 190	34 034	34 068	34 228	34 375	34 672	35 025
Undervisning	110 234	111 941	27 244	27 451	27 954	28 216	27 905	27 712	28 107
Helse- og omsorgstjenester	245 987	251 282	61 123	62 012	62 353	62 266	62 701	63 052	63 262
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	46 898	47 676	11 668	11 509	12 063	11 667	11 865	11 779	12 366
Totalt for nærlinger (basisverdi)	2 527 192	2 539 846	620 927	607 312	654 351	623 405	632 980	621 818	661 642
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 146 145	2 188 113	525 988	529 317	560 498	531 627	546 945	539 578	569 963
Produktavgifter og -subsider	303 258	308 394	75 429	76 076	79 556	73 721	77 690	76 851	80 133

Offentlig forvaltning	439 255	447 541	109 245	110 157	110 959	111 174	111 459	112 089	112 819
Statsforvaltningen	189 636	192 954	47 227	47 393	47 810	47 935	48 028	48 353	48 637
Sivil forvaltning	169 426	173 289	42 207	42 357	42 827	42 990	43 112	43 428	43 759
Forsvar	20 209	19 664	5 020	5 036	4 983	4 946	4 916	4 925	4 878
Kommuneforvaltningen	249 619	254 588	62 018	62 764	63 149	63 239	63 431	63 736	64 181

Fastlands-Norge (basisverdi)	1 842 887	1 879 719	450 560	453 241	480 942	457 907	469 255	462 727	489 830
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi)	1 269 706	1 294 866	308 365	309 220	336 333	312 530	323 947	315 885	342 503
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	1 954 012	1 954 993	478 732	463 292	509 742	478 029	487 673	474 976	514 315
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	573 180	584 853	142 195	144 021	144 609	145 376	145 308	146 843	147 327

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i nærlinger er målt i basisverdi

Tabell 7. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.**Prosentvis volumendring fra samme periode året før**

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
Bruttonasjonalprodukt¹	2,9	0,6	4,7	1,0	1,5	-2,7	2,1	2,2	1,1
Jordbruk og skogbruk	1,2	3,9	-93,2	5,6	3,7	2,3	..	2,7	0,7
Fiske, fangst og akvakultur	6,4	-3,4	11,6	-5,5	7,9	-5,4	-2,9	-12,1	5,7
Bergverksdrift	4,0	0,0	2,3	-2,8	8,5	-11,1	17,8	8,2	-12,8
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	0,9	-3,8	10,2	-5,4	-2,3	-11,8	-4,5	3,4	-0,9
Utvinning av råolje og naturgass	0,2	-5,0	10,5	-6,5	-3,5	-13,2	-6,2	2,6	-1,6
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	10,7	12,4	5,7	10,9	15,4	10,1	18,7	12,9	8,3
Industri	2,7	3,4	1,7	3,5	3,1	-3,2	9,7	5,1	2,5
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	3,9	-0,7	2,5	2,8	5,4	-6,1	0,2	4,4	-1,2
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	-5,8	-3,1	-1,3	-7,6	-15,7	-14,5	0,3	1,1	2,8
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-0,8	-4,5	-4,3	0,6	-3,4	-15,3	0,4	-3,1	0,3
Produksjon av papir og papirvarer	-18,0	-9,7	-8,4	-18,4	-13,8	0,7	-7,8	-10,1	-21,5
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-6,5	-3,3	-11,6	-4,9	-7,5	-12,2	2,5	-1,3	-1,1
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	-5,3	-4,4	-8,6	1,9	-0,2	-1,9	-1,3	-6,8	-7,6
Prod av kjemiske råvarer	-18,7	-2,4	-26,8	-15,8	-13,7	-6,0	-4,4	2,2	-1,2
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	-2,1	-0,3	-0,2	-3,3	-6,9	-13,0	4,5	3,6	4,1
Produksjon av metaller	-2,8	-4,7	-3,2	0,1	-2,5	-9,3	-7,5	-2,9	1,5
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	7,0	8,7	7,3	6,4	6,7	-0,9	18,0	11,1	7,9
Verftsindustri og annen transportmønstrelindustri	11,7	12,9	9,7	13,8	12,5	6,5	27,2	12,2	7,3
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-7,0	-5,0	-5,3	-4,8	-6,7	-7,4	1,1	-6,5	-6,6
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	1,4	6,8	0,9	2,1	1,2	2,5	19,2	6,4	0,6
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	12,8	-7,0	23,9	1,5	1,7	-4,9	-9,2	-6,9	-7,6
Vannforsyning, avløp og renovasjon	2,9	-2,3	6,2	3,0	1,5	-6,6	-3,0	0,4	-0,5
Bygge- og anleggsvirksomhet	7,3	6,3	9,1	7,1	3,6	0,0	8,5	8,4	8,6
Varehandel og reparasjon av motorvogner	2,0	1,2	-0,2	1,5	2,6	-0,6	4,2	1,4	-0,3
Rørtransport	10,2	-5,2	26,2	3,7	5,9	-10,4	-2,1	0,0	-6,7
Utenriks sjøfart	5,3	3,2	5,9	8,4	-3,0	2,2	6,9	1,4	2,0
Transport utenom utenriks sjøfart	2,1	2,4	1,8	2,0	2,2	-1,2	3,8	3,6	3,0
Post og distribusjonsvirksomhet	-3,3	-6,6	-4,5	-6,1	-5,5	-9,1	-4,7	-6,1	-6,2
Overnattings- og serveringsvirksomhet	3,1	1,9	1,7	2,8	3,7	0,4	4,4	0,2	2,6
Informasjon og kommunikasjon	3,0	1,4	3,4	2,2	2,4	-4,0	4,4	2,0	3,2
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	3,2	3,0	4,1	-0,0	1,2	-1,9	3,5	6,2	4,2
Omsetning og drift av fast eiendom	0,8	-2,5	1,0	2,9	0,2	2,7	-3,3	-4,9	-4,6
Boligtjenester	1,9	2,7	1,5	2,3	2,8	2,6	2,8	2,8	2,7
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	7,4	3,2	4,6	7,6	10,8	3,1	11,2	-0,6	-0,5
Forretningsmessig tjenesteyting	9,4	5,7	7,0	12,2	8,6	4,5	10,3	2,7	5,6
Offentlig administrasjon og forsvar	2,0	1,3	2,8	1,1	0,2	-0,2	0,5	1,9	2,8
Undervisning	1,3	1,5	0,3	1,7	2,2	2,3	2,4	1,0	0,5
Helse- og omsorgstjenester	2,5	2,2	1,9	3,3	3,8	2,9	2,6	1,7	1,5
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	2,7	1,7	2,7	3,3	2,4	0,1	1,7	2,3	2,5
Totalt for nærlinger (basisverdi)	2,9	0,5	5,1	1,1	1,7	-3,3	1,9	2,4	1,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	3,4	2,0	3,1	3,1	3,2	0,2	4,0	1,9	1,7
Produktavgifter og -subsider	2,8	1,7	2,3	2,7	3,0	2,1	3,0	1,0	0,7

Offentlig forvaltning	2,2	1,9	1,9	2,3	2,4	2,1	2,0	1,8	1,7
Statsforvaltningen	1,8	1,7	1,6	1,3	2,2	1,5	1,7	2,0	1,7
Sivil forvaltning	2,0	2,3	1,8	1,5	2,8	2,3	2,1	2,5	2,2
Forsvar	0,7	-2,7	0,4	-0,1	-3,0	-4,3	-2,1	-2,2	-2,1
Kommuneforvaltningen	2,4	2,0	2,2	3,1	2,6	2,5	2,3	1,5	1,6

Fastlands-Norge (basisverdi)	3,5	2,0	3,3	3,1	3,2	-0,1	4,1	2,1	1,8
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi) . .	4,2	2,0	3,9	3,5	3,5	-1,0	5,1	2,2	1,8
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	3,2	0,1	6,1	0,7	1,5	-4,8	1,9	2,5	0,9
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	2,1	2,0	1,8	2,3	2,5	2,1	2,2	2,0	1,9

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i nærlinger er målt i basisverdi

Tabell 8. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
Bruttonasjonalprodukt¹	2,8	2,6	2,4	2,7	1,5	0,8	2,2	3,7	3,6
Jordbruk og skogbruk	4,6	-3,5	720,3	7,9	0,7	-5,8	-94,3	0,4	-1,9
Fiske, fangst og akvakultur	-33,0	77,7	-45,9	-34,1	-9,5	21,4	88,6	132,0	98,6
Bergverksdrift	3,7	1,4	16,3	-4,3	-10,3	2,9	4,8	-5,0	-0,9
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	7,0	-1,4	5,1	6,0	-0,5	-5,9	-4,1	2,3	3,0
Utvinning av råolje og naturgass	7,0	-1,1	3,9	6,1	-0,0	-5,7	-3,8	3,2	3,0
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	7,7	-5,0	23,7	3,6	-7,5	-7,5	-8,0	-7,1	2,1
Industri	1,5	1,2	3,0	1,4	0,8	2,5	1,1	-2,7	3,5
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	2,7	9,2	6,7	5,5	-4,5	9,5	7,2	2,5	17,5
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2,7	0,0	8,7	3,5	5,3	4,3	-0,6	1,0	-4,6
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-0,6	0,9	-6,8	0,9	1,3	1,6	-0,5	-0,2	2,7
Produksjon av papir og papirvarer	-35,4	-39,4	-40,4	-36,8	-55,8	-40,8	-97,7	-14,9	-1,4
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	2,9	3,6	9,3	-2,7	-4,4	-1,5	7,1	5,0	3,7
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	11,0	-13,3	13,1	6,9	36,5	-2,4	-19,0	-19,4	-9,6
Prod av kjemiske råvarer	1,1	-13,7	9,3	-2,9	-11,2	-20,8	-26,8	-5,2	1,5
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	2,2	2,4	-0,7	2,9	5,9	6,0	3,0	1,3	-0,7
Produksjon av metaller	-30,7	-29,3	-22,5	-32,1	-41,9	-20,1	-36,5	-32,2	-24,7
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	2,1	1,6	4,8	1,0	-1,6	1,9	2,6	-1,0	2,8
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	3,0	4,3	1,0	1,2	8,4	2,2	12,3	1,0	2,3
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-0,0	3,4	0,9	-0,2	-7,7	-0,2	6,6	1,6	5,6
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	7,4	4,5	7,8	15,3	5,1	5,9	12,1	-2,9	2,7
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	-18,5	16,5	-28,1	-24,1	-0,3	5,9	24,8	38,0	9,5
Vannforsyning, avløp og renovasjon	-1,3	1,1	0,9	-1,2	-4,4	-0,0	1,1	2,3	0,6
Bygge- og anleggsvirksomhet	5,2	3,4	5,6	5,0	4,9	4,5	4,3	3,6	1,3
Varehandel og reparasjon av motorvogner	-2,4	-1,9	-1,7	-2,4	-3,6	-3,4	-2,6	-2,1	0,4
Rørtransport	-11,5	10,1	-32,6	-1,0	-0,6	22,3	16,5	1,9	0,1
Utenriks sjøfart	-28,3	1,5	-1,8	-31,1	-49,0	-12,5	-1,2	4,1	24,1
Transport utenom utenriks sjøfart	4,3	0,7	-2,5	9,0	8,3	4,9	3,0	-3,0	-1,5
Post og distribusjonsvirksomhet	-2,7	3,0	-1,5	-1,8	-5,2	3,1	2,9	2,9	3,1
Overnattings- og serveringsvirksomhet	3,4	1,1	4,7	3,4	3,3	4,1	0,6	-0,5	0,8
Informasjon og kommunikasjon	0,7	-2,7	0,9	1,5	1,7	-0,5	-2,8	-3,4	-4,1
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	16,7	14,2	12,2	21,0	25,6	18,4	17,0	13,1	8,9
Omsetning og drift av fast eiendom	6,1	5,8	7,2	3,5	1,9	-2,3	8,5	7,7	9,9
Boligtjenester	-1,2	-0,2	-0,2	-2,4	-3,4	-1,3	-1,3	0,3	1,6
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	6,4	4,3	8,1	5,3	3,3	4,6	4,2	4,2	4,3
Forretningsmessig tjenesteyting	2,2	3,6	5,5	-1,1	0,9	2,5	1,5	5,5	4,6
Offentlig administrasjon og forsvar	2,9	5,6	2,6	3,3	2,3	5,6	6,8	5,3	4,8
Undervisning	4,0	3,8	4,3	3,3	4,6	3,7	4,2	4,2	3,2
Helse- og omsorgstjenester	3,3	3,4	3,6	1,9	1,5	2,5	4,0	4,0	3,0
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	4,3	2,3	4,2	4,4	4,4	3,3	2,8	1,6	1,5
Totalt for nærlinger (basisverdi)	2,9	2,5	2,4	2,6	1,1	0,5	2,2	3,6	3,7
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,1	3,8	1,9	2,0	2,4	3,3	4,1	4,1	3,7
Produktavgifter og -subsider	1,8	3,5	1,9	1,0	1,4	3,6	2,3	5,0	3,1

Offentlig forvaltning	3,2	4,0	3,4	2,4	2,2	3,3	4,8	4,4	3,4
Statsforvaltningen	3,5	4,0	3,5	4,0	2,1	3,7	4,8	3,6	3,8
Sivil forvaltning	3,6	4,1	3,6	4,1	1,9	3,6	5,0	3,8	4,0
Forsvar	3,1	2,8	3,1	3,8	4,1	4,3	2,7	2,1	2,0
Kommuneforvaltningen	2,9	4,0	3,2	1,1	2,2	3,1	4,8	5,0	3,2

Fastlands-Norge (basisverdi)	2,1	3,9	1,8	2,1	2,6	3,3	4,4	3,9	3,8
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi) . .	1,9	4,2	1,4	2,3	3,2	3,6	4,7	4,1	4,2
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	3,0	2,3	2,2	2,9	1,1	-0,0	1,8	3,6	3,9
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	2,5	3,2	2,8	1,7	1,3	2,6	3,6	3,5	2,9

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i nærlinger er målt i basisverdi

Tabell 9. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
Konsum i alt.	1 797 330	1 889 817	444 484	454 532	465 908	451 970	469 794	479 802	488 252
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . . .	1 176 580	1 233 193	290 996	297 960	307 430	290 877	306 608	314 282	321 426
Konsum i husholdninger	1 120 327	1 173 807	277 212	284 428	292 924	275 913	291 828	299 894	306 172
Konsum i ideelle organisasjoner.	56 254	59 386	13 784	13 531	14 507	14 964	14 780	14 388	15 254
Konsum i offentlig forvaltning.	620 750	656 625	153 488	156 572	158 478	161 093	163 186	165 520	166 826
Konsum i statsforvaltningen	314 523	332 628	77 820	79 618	80 189	81 625	82 612	83 878	84 512
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	162 327	169 929	39 929	41 213	41 460	41 701	42 470	42 759	43 000
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	152 196	162 698	37 891	38 405	38 729	39 924	40 143	41 119	41 512
Konsum i kommuneforvaltningen	306 227	323 997	75 668	76 954	78 289	79 467	80 573	81 642	82 314
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	245 042	258 629	60 514	61 547	62 759	63 543	64 471	65 093	65 522
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	61 185	65 368	15 154	15 408	15 530	15 925	16 102	16 550	16 791
Personlig konsum	1 583 950	1 661 751	391 439	400 719	411 649	396 121	413 549	422 134	429 948
Kollektivt konsum	213 380	228 066	53 045	53 813	54 259	55 849	56 245	57 669	58 304

Tabell 10. Hovedtall for konsum. Faste 2011-priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
Konsum i alt.	1 766 372	1 799 914	437 527	447 006	454 286	436 572	448 202	454 562	460 578
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . . .	1 163 689	1 187 774	287 733	294 910	302 278	283 979	295 926	301 160	306 708
Konsum i husholdninger	1 109 433	1 132 494	274 302	281 968	288 560	269 856	282 122	287 842	292 675
Konsum i ideelle organisasjoner.	54 256	55 280	13 432	12 942	13 718	14 124	13 804	13 318	14 033
Konsum i offentlig forvaltning.	602 683	612 140	149 793	152 096	152 008	152 593	152 275	153 402	153 869
Konsum i statsforvaltningen	304 762	309 023	75 707	76 965	76 993	77 075	76 717	77 503	77 728
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	156 763	158 101	38 638	39 774	39 736	39 458	39 477	39 551	39 614
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	147 999	150 921	37 069	37 191	37 257	37 617	37 239	37 951	38 113
Konsum i kommuneforvaltningen	297 921	303 117	74 087	75 132	75 014	75 518	75 559	75 899	76 142
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	238 150	242 898	59 217	60 087	60 038	60 666	60 761	60 738	60 732
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	59 771	60 220	14 870	15 044	14 976	14 851	14 797	15 162	15 409
Personlig konsum	1 558 602	1 588 773	385 588	394 771	402 053	384 104	396 165	401 449	407 055
Kollektivt konsum	207 770	211 141	51 938	52 235	52 233	52 469	52 037	53 113	53 522

Tabell 11. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
Konsum i alt.	2,6	1,9	2,1	2,6	2,6	2,1	2,4	1,7	1,4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	3,0	2,1	2,2	3,0	2,7	1,9	2,8	2,1	1,5
Konsum i husholdninger	3,0	2,1	2,2	3,1	2,8	2,0	2,9	2,1	1,4
Konsum i ideelle organisasjoner.	1,9	1,9	2,5	0,9	0,3	-0,3	2,8	2,9	2,3
Konsum i offentlig forvaltning.	1,8	1,6	1,8	1,7	2,5	2,6	1,7	0,9	1,2
Konsum i statsforvaltningen	1,8	1,4	2,0	1,1	2,7	2,6	1,3	0,7	1,0
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	1,5	0,9	1,1	0,5	3,2	2,2	2,2	-0,6	-0,3
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	2,0	2,0	3,0	1,8	2,1	3,1	0,5	2,0	2,3
Konsum i kommuneforvaltningen	1,8	1,7	1,7	2,3	2,3	2,5	2,0	1,0	1,5
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	2,2	2,0	1,4	3,0	3,4	3,2	2,6	1,1	1,2
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	0,3	0,8	2,6	-0,1	-2,0	-0,2	-0,5	0,8	2,9
Personlig konsum	2,7	1,9	2,0	2,8	2,9	2,1	2,7	1,7	1,2
Kollektivt konsum	1,5	1,6	2,8	1,2	0,9	2,2	0,2	1,7	2,5

Tabell 12. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
Konsum i alt.	1,8	3,2	1,6	1,6	1,8	2,4	3,2	3,8	3,4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	1,1	2,7	0,8	1,2	1,6	1,9	2,4	3,3	3,0
Konsum i husholdninger	1,0	2,6	0,7	1,1	1,4	1,8	2,4	3,3	3,1
Konsum i ideelle organisasjoner.	3,7	3,6	3,0	4,2	4,6	4,0	4,3	3,3	2,8
Konsum i offentlig forvaltning.	3,0	4,1	3,2	2,4	2,2	3,2	4,6	4,8	4,0
Konsum i statsforvaltningen	3,2	4,3	3,3	3,4	2,2	3,4	4,8	4,6	4,4
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	3,5	3,8	4,1	3,7	1,9	2,7	4,1	4,3	4,0
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	2,8	4,8	2,4	3,1	2,5	4,2	5,5	4,9	4,8
Konsum i kommuneforvaltningen	2,8	4,0	3,0	1,3	2,1	3,0	4,4	5,0	3,6
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	2,9	3,5	3,2	1,2	2,3	2,3	3,8	4,6	3,2
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	2,4	6,0	2,3	1,8	1,4	5,7	6,8	6,6	5,1
Personlig konsum	1,6	2,9	1,5	1,5	1,7	2,1	2,8	3,6	3,2
Kollektivt konsum	2,7	5,2	2,4	2,7	2,2	4,6	5,8	5,4	4,9

Tabell 13. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
Konsum i husholdninger									
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	143 592	147 401	36 165	35 619	37 565	34 476	36 524	37 419	38 982
Alkoholdrikker og tobakk mv..	44 726	46 627	11 378	10 948	12 128	10 570	11 697	11 567	12 793
Klær og skoøy.	56 873	56 585	14 083	14 082	16 468	11 673	14 764	13 884	16 264
Bolig, lys og brensel.	226 330	241 925	54 570	53 071	59 565	63 305	58 504	57 260	62 856
Møbler og husholdningsartikler mv.	61 684	62 400	14 381	15 674	17 585	13 879	14 765	15 845	17 911
Helse	30 986	31 896	7 683	7 718	8 127	7 666	7 892	7 909	8 428
Transport	162 357	166 410	42 305	42 459	39 454	39 318	43 759	43 089	40 244
Post- og teletjenester	27 218	27 578	6 511	6 633	7 246	6 701	6 652	6 782	7 442
Kultur og fritid	133 398	136 591	32 869	35 724	35 344	29 872	34 178	36 759	35 782
Utdanning	5 293	5 842	1 320	1 216	1 404	1 477	1 484	1 359	1 522
Overnattings- og serveringstjenester	65 664	68 944	16 659	17 669	17 128	14 849	17 743	18 308	18 045
Andre varer og tjenester	118 137	129 393	28 885	29 233	32 458	30 321	32 129	32 046	34 898
Husholdningenes kjøp i utlandet.	75 729	85 474	19 464	23 286	16 249	17 818	21 099	27 091	19 466
Utlendingers kjøp i Norge.	-31 659	-33 260	-9 062	-8 904	-7 797	-6 011	-9 361	-9 425	-8 462
Varekonsum ¹	551 285	563 890	135 983	134 526	150 149	131 956	140 549	138 595	152 790
Tjenestekonsum ¹	524 971	557 702	130 827	135 521	134 324	132 151	139 541	143 633	142 378
Boligtjenester	188 335	198 492	46 912	47 219	47 637	48 715	49 378	49 901	50 498
Andre tjenester.	336 636	359 210	83 914	88 301	86 687	83 436	90 163	93 731	91 880

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 14. Konsum i husholdninger. Faste 2011-priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
Konsum i husholdninger									
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	141 895	144 120	35 666	34 983	37 405	34 423	35 888	35 956	37 852
Alkoholdrikker og tobakk mv..	43 331	43 289	11 047	10 571	11 702	9 914	10 887	10 692	11 797
Klær og skoøy.	57 685	58 567	13 970	14 743	16 333	12 374	14 977	14 710	16 507
Bolig, lys og brensel.	229 846	234 843	55 528	54 307	60 251	62 163	56 777	55 267	60 636
Møbler og husholdningsartikler mv.	61 579	61 983	14 303	15 799	17 367	14 000	14 708	15 840	17 436
Helse	30 027	30 111	7 465	7 471	7 833	7 283	7 473	7 445	7 911
Transport	158 691	160 241	41 289	41 141	38 625	38 099	42 242	41 157	38 744
Post- og teletjenester	28 924	29 927	6 904	7 126	7 790	7 199	7 190	7 372	8 167
Kultur og fritid	132 978	135 004	32 602	35 728	35 141	29 919	33 672	36 176	35 238
Utdanning	5 031	5 189	1 284	1 154	1 276	1 331	1 335	1 205	1 318
Overnattings- og serveringstjenester	63 583	64 879	16 153	17 065	16 405	14 107	16 729	17 215	16 827
Andre varer og tjenester	110 435	113 981	27 381	27 126	29 516	26 907	28 515	28 110	30 449
Husholdningenes kjøp i utlandet.	76 268	82 188	19 522	23 397	16 494	17 965	20 707	25 668	17 849
Utlendingers kjøp i Norge.	-30 841	-31 828	-8 813	-8 644	-7 578	-5 827	-8 977	-8 969	-8 055
Varekonsum ¹	554 323	559 463	136 040	136 178	150 772	132 545	139 208	137 041	150 669
Tjenestekonsum ¹	509 682	522 671	127 552	131 037	128 872	125 172	131 184	134 102	132 213
Boligtjenester	184 918	189 079	46 184	46 302	46 447	46 991	47 192	47 312	47 584
Andre tjenester.	324 764	333 592	81 367	84 735	82 425	78 182	83 992	86 790	84 629

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 15. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
Konsum i husholdninger	3,0	2,1	2,2	3,1	2,8	2,0	2,9	2,1	1,4
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	2,8	1,6	2,1	0,6	2,2	1,7	0,6	2,8	1,2
Alkoholdrikker og tobakk mv..	-1,7	-0,1	-4,8	-2,7	-0,4	-1,0	-1,5	1,1	0,8
Klær og skoøy.	4,9	1,5	4,0	3,6	2,9	-2,1	7,2	-0,2	1,1
Bolig, lys og brensel.	2,9	2,2	3,3	2,8	4,8	4,0	2,2	1,8	0,6
Møbler og husholdningsartikler mv.	2,5	0,7	3,9	1,5	-1,2	-0,8	2,8	0,3	0,4
Helse	1,0	0,3	0,6	1,5	0,7	0,3	0,1	-0,3	1,0
Transport	0,7	1,0	-0,5	1,6	0,1	1,2	2,3	0,0	0,3
Post- og teletjenester	5,7	3,5	5,5	5,3	6,9	1,3	4,1	3,4	4,8
Kultur og fritid	3,6	1,5	1,6	5,1	1,9	1,4	3,3	1,3	0,3
Utdanning	1,8	3,1	3,4	0,9	0,8	1,0	4,0	4,4	3,3
Overnattings- og serveringstjenester	2,3	2,0	1,0	2,4	3,5	1,1	3,6	0,9	2,6
Andre varer og tjenester	3,7	3,2	3,7	3,9	4,1	1,9	4,1	3,6	3,2
Husholdningenes kjøp i utlandet.	9,7	7,8	7,1	10,6	9,4	6,6	6,1	9,7	8,2
Utlendingers kjøp i Norge.	3,7	3,2	3,9	1,9	3,4	0,4	1,9	3,8	6,3
Varekonsum ¹	2,1	0,9	1,2	1,2	1,8	0,9	2,3	0,6	-0,1
Tjenestekonsum ¹	3,1	2,5	2,6	3,8	3,3	2,4	2,8	2,3	2,6
Boligtjenester	2,4	2,2	2,4	2,5	2,4	2,2	2,2	2,2	2,4
Andre tjenester.	3,5	2,7	2,8	4,6	3,9	2,6	3,2	2,4	2,7

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 16. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
Konsum i husholdninger	1,0	2,6	0,7	1,1	1,4	1,8	2,4	3,3	3,1
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	1,2	1,1	1,7	0,9	0,4	-1,0	0,4	2,2	2,5
Alkoholdrikker og tobakk mv..	3,2	4,4	3,8	2,2	1,6	3,9	4,3	4,5	4,6
Klær og skoøy.	-1,4	-2,0	-1,5	-0,4	-2,1	-2,6	-2,2	-1,2	-2,3
Bolig, lys og brensel.	-1,5	4,6	-1,9	-1,2	1,1	2,9	4,9	6,0	4,9
Møbler og husholdningsartikler mv.	0,2	0,5	-0,1	-0,0	0,8	-0,4	-0,2	0,8	1,5
Helse	3,2	2,6	3,5	2,8	2,3	2,5	2,6	2,8	2,7
Transport	2,3	1,5	0,9	2,9	2,5	1,8	1,1	1,4	1,7
Post- og teletjenester	-5,9	-2,1	-5,7	-7,3	-6,2	-3,2	-1,9	-1,2	-2,0
Kultur og fritid	0,3	0,9	0,8	-0,1	0,1	-0,0	0,7	1,6	1,0
Utdanning	5,2	7,0	4,3	4,6	6,6	8,2	8,1	7,0	5,0
Overnattings- og serveringstjenester	3,3	2,9	3,7	2,9	2,6	3,4	2,8	2,7	2,7
Andre varer og tjenester	7,0	6,1	5,4	7,5	8,8	8,0	6,8	5,8	4,2
Husholdningenes kjøp i utlandet.	-0,7	4,7	-0,8	0,2	-1,6	-0,1	2,2	6,0	10,7
Utlendingers kjøp i Norge.	2,7	1,8	2,2	2,9	2,6	1,6	1,4	2,0	2,1
Varekonsum ¹	-0,5	1,3	-0,4	-0,6	-0,0	0,1	1,0	2,4	1,8
Tjenestekonsum ¹	3,0	3,6	2,3	3,1	3,6	3,8	3,7	3,6	3,3
Boligtjenester	1,8	3,1	1,8	1,7	1,9	2,4	3,0	3,4	3,5
Andre tjenester.	3,7	3,9	2,6	3,8	4,5	4,7	4,1	3,6	3,2

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 17. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
I alt	602 986	681 899	146 939	151 336	168 203	153 094	172 852	172 106	183 848
Bygg og anlegg	286 071	313 435	67 959	74 293	78 655	74 297	77 614	78 819	82 705
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	81 380	104 235	21 088	18 410	22 918	22 588	27 064	28 387	26 196
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	87 756	100 120	20 857	24 098	24 411	20 201	25 155	27 065	27 701
Skip og båter	28 311	36 488	6 846	5 796	8 144	8 316	10 467	8 258	9 447
Andre transportmidler	21 076	21 942	5 303	5 106	5 854	4 953	5 431	5 068	6 489
Maskiner og utstyr	98 221	105 609	24 831	23 593	28 185	22 713	27 078	24 508	31 310
Jordbruk og skogbruk	6 848	6 968	2 083	2 024	1 550	1 190	2 147	2 062	1 569
Fiske, fangst og akvakultur	3 953	5 433	1 033	943	939	1 325	1 566	1 178	1 364
Bergverksdrift	1 771	2 596	468	398	624	768	658	384	785
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	174 268	206 022	43 223	44 008	48 552	43 732	52 672	55 082	54 537
Utvinning av råolje og naturgass	171 428	203 875	42 883	43 022	47 438	44 224	51 414	54 299	53 938
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	2 840	2 147	340	986	1 114	-493	1 259	783	598
Industri	22 391	23 031	5 809	4 760	7 243	4 268	6 204	5 356	7 202
Nærings-, drikkevare- og tobaksindustri	6 607	5 847	1 642	1 335	1 989	1 206	1 425	1 250	1 967
Tekstil-, beklednings- og lærwareindustri	165	203	43	33	57	45	45	40	73
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	908	1 016	178	246	242	154	359	251	253
Produksjon av papir og papirvarer	457	323	139	60	165	81	115	33	95
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	248	393	102	47	43	144	84	87	79
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	4 552	3 697	1 300	920	1 770	565	1 189	789	1 153
Prod av kjemiske råvarer	2 976	2 887	876	566	1 159	393	990	649	855
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri . .	1 435	1 679	330	274	536	230	477	474	498
Produksjon av metaller	1 844	1 741	568	325	602	368	438	370	565
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	3 069	3 900	734	687	1 017	652	1 077	955	1 215
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	1 136	1 542	204	320	363	244	402	376	519
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon . . .	261	379	56	39	100	82	77	102	117
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	1 711	2 311	514	473	359	498	516	629	668
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	18 648	19 743	4 354	4 818	6 179	3 225	5 149	5 075	6 294
Vannforsyning, avløp og renovasjon	9 229	9 481	2 734	1 603	2 436	2 526	2 580	1 608	2 768
Bygge- og anleggsvirksomhet	14 905	15 429	3 792	3 611	3 848	3 639	4 024	3 695	4 071
Varehandel og reparasjon av motorvogner	12 608	11 741	3 031	3 367	3 612	2 827	3 115	2 597	3 201
Rørtransport	336	3 553	48	53	123	252	736	1 474	1 091
Utenriks sjøfart	24 401	30 103	5 974	5 034	6 839	7 052	8 652	6 889	7 511
Transport utenom utenriks sjøfart	11 530	12 920	2 848	2 943	3 137	3 094	3 281	3 067	3 478
Post og distribusjonsvirksomhet	1 412	1 228	395	368	330	245	360	326	297
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1 990	1 911	455	523	557	441	488	491	491
Informasjon og kommunikasjon	13 802	14 815	3 341	3 277	3 689	3 468	3 773	3 496	4 078
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	8 424	9 215	2 062	2 099	2 154	2 190	2 325	2 298	2 401
Omsetning og drift av fast eiendom	33 572	32 894	8 104	8 721	8 511	7 858	8 525	8 303	8 208
Boligtjenester	134 252	147 231	32 667	34 141	36 037	36 796	36 547	35 920	37 969
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	4 235	4 433	1 051	976	1 209	1 019	1 187	985	1 242
Forretningsmessig tjenesteyting	11 225	11 396	2 715	2 948	2 851	2 632	2 876	2 936	2 952
Offentlig administrasjon og forsvar	54 391	67 266	11 604	14 650	16 926	14 368	15 739	17 315	19 844
Undervisning	15 020	16 254	3 069	4 267	4 406	3 381	3 249	4 909	4 716
Helse- og omsorgstjenester	16 203	20 694	4 208	3 976	4 581	4 857	5 024	4 837	5 977
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	7 570	7 542	1 873	1 829	1 871	1 941	1 977	1 824	1 801
Fastlands-Norge	403 981	442 221	97 695	102 241	112 689	102 059	110 791	108 661	120 709

Offentlig forvaltning	88 965	107 804	20 166	22 944	26 788	23 840	25 148	27 156	31 660
Statsforvaltningen	38 976	53 761	7 827	10 537	12 962	11 535	12 566	13 381	16 279
Sivil forvaltning	34 596	47 860	6 943	9 504	11 158	10 686	11 415	12 006	13 753
Forsvar	4 380	5 901	884	1 033	1 804	849	1 151	1 375	2 526
Kommuneforvaltningen	49 989	54 043	12 339	12 407	13 826	12 305	12 582	13 775	15 381

Tabell 18. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2011-priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
I alt	583 849	634 773	142 717	146 060	161 217	144 944	161 337	159 767	168 726
Bygg og anlegg	275 449	285 817	65 533	71 092	75 045	68 759	70 638	71 208	75 212
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	77 889	98 939	20 392	17 646	21 392	22 003	26 166	27 090	23 680
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	85 650	94 101	20 451	23 432	23 640	19 493	23 541	25 514	25 552
Skip og båter	27 472	32 713	6 440	5 596	7 948	7 671	9 252	7 366	8 424
Andre transportmidler	21 102	21 816	5 463	5 169	5 734	4 950	5 668	5 014	6 185
Maskiner og utstyr	96 117	101 319	24 382	23 087	27 423	22 041	26 029	23 576	29 673
Jordbruk og skogbruk	6 654	6 608	2 032	1 958	1 497	1 145	2 041	1 943	1 479
Fiske, fangst og akvakultur	3 834	5 002	987	910	912	1 245	1 432	1 081	1 245
Bergverksdrift	1 713	2 458	454	382	601	733	621	365	739
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	168 536	194 603	42 088	42 532	46 219	42 389	50 110	52 226	49 878
Utvinning av råolje og naturgass	165 771	192 603	41 757	41 573	45 137	42 865	48 928	51 485	49 324
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	2 765	2 000	331	958	1 081	-477	1 182	741	554
Industri	21 802	21 906	5 677	4 631	7 000	4 118	5 919	5 081	6 788
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	6 420	5 549	1 600	1 296	1 917	1 160	1 355	1 182	1 852
Tekstil-, beklednings- og lærwareindustri	161	194	42	32	55	43	43	38	69
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	885	968	174	240	233	149	344	239	237
Produksjon av papir og papirvarer	445	307	136	58	159	77	109	31	89
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	242	377	100	46	42	139	80	83	74
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	4 417	3 502	1 269	891	1 705	544	1 130	747	1 081
Prod av kjemiske råvarer	2 887	2 732	856	547	1 117	378	940	613	802
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri . .	1 397	1 596	323	266	518	221	457	448	470
Produksjon av metaller	1 798	1 656	556	316	584	355	416	353	533
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	2 990	3 724	718	670	983	628	1 033	912	1 150
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	1 107	1 469	199	313	352	235	384	360	490
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	255	364	55	38	97	80	75	98	111
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	1 686	2 199	506	465	354	486	493	590	630
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	18 064	18 661	4 230	4 654	5 948	3 089	4 878	4 782	5 912
Vannforsyning, avløp og renovasjon	8 928	8 921	2 648	1 542	2 333	2 405	2 423	1 503	2 591
Bygge- og anleggsvirksomhet	14 618	14 806	3 760	3 544	3 726	3 522	3 904	3 544	3 836
Varehandel og reparasjon av motorvogner	12 303	11 225	2 981	3 282	3 494	2 737	2 999	2 478	3 011
Rørtransport	322	3 386	47	51	114	252	728	1 423	983
Utenriks sjøfart	23 724	27 181	5 657	4 878	6 671	6 542	7 717	6 199	6 723
Transport utenom utenriks sjøfart	11 331	12 255	2 801	2 895	3 072	2 986	3 146	2 897	3 226
Post og distribusjonsvirksomhet	1 384	1 179	390	361	321	238	348	313	281
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1 928	1 815	442	506	535	423	464	465	463
Informasjon og kommunikasjon	13 491	14 186	3 279	3 201	3 581	3 360	3 619	3 349	3 858
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	8 171	8 744	2 010	2 029	2 066	2 102	2 211	2 174	2 256
Omsetning og drift av fast eiendom	32 249	30 712	7 775	8 322	8 103	7 438	7 933	7 679	7 662
Boligtjenester	129 361	137 671	31 527	32 692	34 395	34 883	34 080	33 322	35 387
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	4 132	4 254	1 030	952	1 171	988	1 146	944	1 177
Forretningsmessig tjenesteyting	11 058	11 057	2 727	2 920	2 752	2 574	2 849	2 829	2 805
Offentlig administrasjon og forsvar	52 663	56 145	11 273	14 109	16 277	12 035	13 085	14 313	16 711
Undervisning	14 517	15 293	2 980	4 102	4 221	3 229	3 060	4 591	4 413
Helse- og omsorgstjenester	15 701	19 544	4 091	3 835	4 406	4 648	4 743	4 543	5 611
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	7 366	7 160	1 830	1 774	1 802	1 863	1 880	1 725	1 691
Fastlands-Norge	391 268	409 603	94 925	98 599	108 213	95 760	102 783	99 919	111 141

Offentlig forvaltning	86 090	94 301	19 576	22 081	25 733	21 073	21 936	23 514	27 779
Statsforvaltningen	37 792	45 696	7 615	10 170	12 492	9 838	10 611	11 289	13 959
Sivil forvaltning	33 484	40 133	6 748	9 158	10 713	9 017	9 516	9 989	11 611
Forsvar	4 307	5 563	867	1 012	1 779	821	1 095	1 300	2 348
Kommuneforvaltningen	48 298	48 605	11 961	11 911	13 241	11 236	11 325	12 225	13 820

Tabell 19. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
I alt	8,3	8,7	6,1	9,5	11,0	8,3	13,0	9,4	4,7
Bygg og anlegg	5,2	3,8	1,6	8,1	6,4	7,8	7,8	0,2	0,2
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	5,0	27,0	11,5	-11,4	22,6	19,2	28,3	53,5	10,7
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	37,9	9,9	28,8	46,0	27,2	7,5	15,1	8,9	8,1
Skip og båter	-3,0	19,1	18,3	4,4	16,9	2,4	43,7	31,6	6,0
Andre transportmidler	23,6	3,4	20,0	22,3	18,2	4,5	3,7	-3,0	7,9
Maskiner og utstyr	0,3	5,4	-5,9	4,5	1,9	3,8	6,8	2,1	8,2
Jordbruk og skogbruk	-11,6	-0,7	-12,3	-11,4	-11,6	-2,0	0,5	-0,7	-1,2
Fiske, fangst og akvakultur	2,5	30,5	-10,8	-7,2	21,7	21,5	45,0	18,9	36,4
Bergverksdrift	3,7	43,5	9,4	-11,8	-0,8	166,0	36,9	-4,4	22,9
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	17,4	15,5	10,3	15,6	24,0	12,4	19,1	22,8	7,9
Utvinning av råolje og naturgass	14,8	16,2	19,8	7,8	16,9	14,9	17,2	23,8	9,3
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	-27,7	-90,0	257,5	-22,7	-48,8	
Industri	3,1	0,5	10,8	-9,7	1,7	-8,4	4,3	9,7	-3,0
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	-14,6	-13,6	-16,6	-20,1	-12,7	-27,8	-15,3	-8,8	-3,4
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	-19,7	20,6	85,0	-18,8	-29,6	37,1	3,6	19,4	24,6
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-0,3	9,4	-34,8	10,3	-26,4	-37,5	97,2	-0,5	1,7
Produksjon av papir og papirvarer	12,6	-31,0	41,7	-39,9	1,3	-15,8	-19,4	-46,6	-43,9
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-15,1	55,9	78,3	-39,4	-63,7	155,8	-19,6	82,8	76,5
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	50,7	-20,7	66,3	24,6	68,8	-1,3	-11,0	-16,2	-36,6
Prod av kjemiske råvarer	59,0	-5,4	120,7	12,9	68,7	3,0	9,8	12,0	-28,2
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	4,6	14,3	7,5	-38,3	68,6	-23,6	41,4	68,2	-9,3
Produksjon av metaller	4,4	-7,9	48,6	-21,6	-15,2	3,4	-25,2	11,7	-8,7
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	-11,8	24,5	-6,2	-20,2	-20,9	1,5	43,9	36,3	17,0
Verftsindustri og annen transportmiddelinndustri	35,3	32,7	24,9	65,1	-5,0	-3,5	93,1	15,0	39,4
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-13,1	42,8	-41,6	-24,7	48,6	23,8	36,2	156,8	14,2
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	22,0	30,5	65,0	3,8	5,7	34,6	-2,5	26,8	78,2
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	10,3	3,3	-0,8	13,2	14,8	-4,4	15,3	2,8	-0,6
Vannforsyning, avløp og renovasjon	3,9	-0,1	9,7	-16,0	2,8	-0,0	-8,5	-2,6	11,1
Bygge- og anleggsvirksomhet	9,7	1,3	9,4	11,5	8,5	-1,8	3,8	-0,0	2,9
Varehandel og reparasjon av motorvogner	1,3	-8,8	30,4	22,7	-3,4	7,5	0,6	-24,5	-13,8
Rørtransport	-38,9	952,5	-25,4	-58,4	-2,9	129,3	761,3
Utenriks sjøfart	14,6	14,6	22,3	3,3	13,8	0,4	36,4	27,1	0,8
Transport utenom utenriks sjøfart	-0,8	8,2	-13,0	12,2	-2,2	16,5	12,3	0,0	5,0
Post og distribusjonsvirksomhet	-14,0	-14,8	-3,6	-5,4	-24,9	-23,9	-10,7	-13,4	-12,6
Overnattings- og serveringsvirksomhet	11,6	-5,8	10,1	14,2	9,6	-5,0	5,0	-8,0	-13,5
Informasjon og kommunikasjon	3,2	5,1	2,4	3,3	3,0	-2,1	10,4	4,6	7,7
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	4,3	7,0	4,7	7,1	2,3	1,7	10,0	7,2	9,2
Omsetning og drift av fast eiendom	-0,4	-4,8	-3,0	7,5	1,5	-7,6	2,0	-7,7	-5,4
Boligjenester	7,3	6,4	3,5	10,7	9,2	13,5	8,1	1,9	2,9
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	8,7	3,0	8,5	10,1	5,8	0,9	11,2	-0,8	0,5
Forretningsmessig tjenesteyting	65,8	-0,0	66,3	68,2	53,4	-3,2	4,5	-3,1	1,9
Offentlig administrasjon og forsvar	-2,4	6,6	-3,6	10,4	4,0	9,4	16,1	1,4	2,7
Undervisning	-4,0	5,3	-1,4	-9,3	-2,1	0,5	2,7	11,9	4,5
Helse- og omsorgstjenester	8,5	24,5	19,9	-1,1	15,4	38,0	15,9	18,5	27,3
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	-0,3	-2,8	-4,8	1,8	-0,3	-4,9	2,7	-2,7	-6,1
Fastlands-Norge	4,5	4,7	3,6	7,5	6,1	7,0	8,3	1,3	2,7

Offentlig forvaltning	-0,4	9,5	2,1	2,4	4,9	12,7	12,1	6,5	7,9
Statsforvaltningen	1,2	20,9	2,4	17,4	13,3	30,9	39,3	11,0	11,7
Sivil forvaltning	13,8	19,9	-1,1	17,7	13,2	31,3	41,0	9,1	8,4
Forsvar	-45,6	29,2	42,1	14,9	13,9	26,5	26,3	28,4	31,9
Kommuneforvaltningen	-1,6	0,6	1,9	-7,7	-2,0	0,5	-5,3	2,6	4,4

Tabell 20. Bruttoinvestering i fast realkapital.

Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
I alt	3,3	4,0	6,5	2,4	1,5	3,6	4,1	4,0	4,4
Bygg og anlegg	3,9	5,6	4,1	3,6	3,4	5,8	6,0	5,9	4,9
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	4,5	0,8	7,1	3,7	0,4	-0,1	0,0	0,4	3,3
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	2,5	3,8	31,2	-4,2	-4,2	2,2	4,8	3,1	5,0
Skip og båter	3,1	8,2	7,5	5,1	-1,9	7,9	6,4	8,2	9,4
Andre transportmidler	-0,1	0,7	-0,6	1,2	0,1	-1,6	-1,3	2,3	2,8
Maskiner og utstyr	2,2	2,0	1,8	2,9	2,0	1,2	2,1	1,7	2,7
Jordbruk og skogbruk	2,9	2,5	2,9	3,2	2,5	1,9	2,6	2,6	2,4
Fiske, fangst og akvakultur	3,1	5,3	5,3	3,3	0,1	5,1	4,5	5,0	6,4
Bergverksdrift	3,4	2,1	3,5	4,2	4,1	2,7	2,8	1,0	2,3
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	3,4	2,4	15,1	0,1	-1,7	1,1	2,4	1,9	4,1
Utvinning av råolje og naturgass	3,4	2,4	4,9	3,2	1,4	1,0	2,3	1,9	4,1
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	2,7	4,5	..	179,0	517,9	1,7	3,6	2,7	4,9
Industri	2,7	2,4	2,9	2,2	2,6	1,7	2,4	2,6	2,5
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	2,9	2,4	2,8	2,9	3,0	1,9	2,4	2,6	2,4
Tekstil-, beklednings- og lærwareindustri	2,5	2,4	-0,9	2,5	3,2	1,2	2,1	2,9	3,1
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	2,5	2,4	2,4	3,2	2,9	1,5	2,3	2,4	3,0
Produksjon av papir og papirvarer	2,9	2,4	2,8	3,8	2,9	2,3	2,5	3,2	2,4
Trykking og reproduksjon av innspilte optak	2,3	1,8	2,2	4,4	2,1	1,2	2,3	1,3	2,6
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	3,1	2,4	2,8	3,5	2,8	1,9	2,7	2,4	2,7
Prod av kjemiske råvarer	3,1	2,5	2,7	3,8	2,7	2,0	2,9	2,4	2,8
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	2,7	2,4	2,0	4,1	1,7	2,0	2,3	3,0	2,3
Produksjon av metaller	2,5	2,5	2,5	3,4	2,3	1,8	3,1	2,0	2,8
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner .	2,6	2,0	2,2	3,3	3,4	1,8	2,0	2,0	2,2
Verftsindustri og annen transportmiddelinndustri	2,6	2,3	5,1	2,9	-0,1	1,9	2,1	2,1	2,5
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	2,6	1,6	2,9	2,1	1,8	1,0	1,5	1,3	2,3
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	1,5	3,6	7,8	-7,4	1,1	1,4	3,1	4,8	4,5
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	3,2	2,5	3,3	3,5	2,9	2,3	2,6	2,5	2,5
Vannforsyning, avløp og renovasjon	3,4	2,8	3,6	3,3	3,1	2,9	3,1	2,9	2,3
Bygge- og anleggsvirksomhet	2,0	2,2	1,3	2,5	1,9	1,5	2,2	2,3	2,8
Varehandel og reparasjon av motorvogner	2,5	2,1	0,2	2,5	3,4	1,2	2,2	2,2	2,8
Rørtransport	4,4	0,5	6,3	2,4	-1,8	-1,9	-1,6	-0,5	3,0
Utenriks sjøfart	2,9	7,7	6,8	3,5	-1,1	7,2	6,2	7,7	9,0
Transport utenom utenriks sjøfart	1,8	3,6	1,4	3,3	-1,1	2,1	2,5	4,2	5,6
Post og distribusjonsvirksomhet	2,0	2,1	1,7	2,7	2,0	1,2	2,0	2,1	3,0
Overnattings- og serveringsvirksomhet	3,2	2,0	3,2	3,6	2,9	2,1	2,1	2,1	1,9
Informasjon og kommunikasjon	2,3	2,1	2,0	2,9	2,2	1,3	2,3	2,0	2,6
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	3,1	2,2	3,0	3,5	2,7	2,0	2,5	2,2	2,1
Omsetning og drift av fast eiendom	4,1	2,9	4,5	3,7	3,5	3,2	3,1	3,2	2,0
Boligtjenester	3,8	3,0	3,9	3,6	3,3	3,3	3,5	3,2	2,4
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	2,5	1,7	2,3	2,5	3,3	1,1	1,6	1,8	2,2
Forretningsmessig tjenesteyting	1,5	1,5	2,6	5,7	-3,0	0,2	1,4	2,8	1,6
Offentlig administrasjon og forsvar	3,3	16,0	3,1	3,2	2,8	17,2	16,9	16,5	14,2
Undervisning	3,5	2,7	3,5	3,7	3,1	2,6	3,1	2,8	2,4
Helse- og omsorgstjenester	3,2	2,6	2,8	3,8	3,0	2,4	3,0	2,7	2,5
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	2,8	2,5	2,5	3,0	2,5	2,2	2,8	2,5	2,6
Fastlands-Norge	3,2	4,6	3,2	3,4	2,8	4,4	4,7	4,9	4,3

Offentlig forvaltning	3,3	10,6	3,2	3,5	2,9	10,9	11,3	11,1	9,5
Statsforvaltningen	3,1	14,1	2,8	3,2	2,7	15,2	15,2	14,4	12,4
Sivil forvaltning	3,3	15,4	3,2	3,6	3,1	16,4	16,6	15,8	13,7
Forsvar	1,7	4,3	-1,6	-0,1	0,4	1,9	3,1	3,6	6,1
Kommuneforvaltningen	3,5	7,4	3,5	3,7	3,1	7,3	7,7	8,2	6,6

Tabell 21. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
I alt	1 189 652	1 153 130	295 305	273 823	299 483	288 338	284 457	281 747	298 588
Varer	929 416	894 935	227 968	209 958	232 320	228 049	216 090	217 241	233 555
Råolje og naturgass	610 794	564 367	148 794	132 029	151 549	148 881	132 993	136 261	146 232
Skip, plattformer og fly	8 585	8 251	2 998	2 304	1 325	1 865	1 742	2 412	2 232
Tradisjonelle varer	310 037	322 317	76 176	75 625	79 446	77 303	81 355	78 568	85 091
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	27 400	37 354	6 652	6 518	7 739	8 076	8 911	9 008	11 359
Bergverksprodukter	6 060	5 901	1 332	1 688	1 647	1 100	1 240	1 603	1 958
Industriprodukter	271 502	274 680	66 943	66 461	68 903	67 159	70 194	66 523	70 804
Nærings- og nyttelsesmidler	30 653	31 480	6 431	6 461	9 450	7 037	6 474	7 207	10 762
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 284	2 306	488	529	693	562	531	534	679
Trevarer	2 129	2 136	520	470	524	530	560	482	564
Treforedlingsprodukter	7 725	7 014	2 010	1 916	1 853	1 717	1 708	1 915	1 674
Grafiske produkter	9	0	2	1	1	0	0	0	-
Raffinerte oljeprodukter	36 854	35 516	9 716	9 347	8 563	9 794	9 651	8 983	7 088
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	44 400	45 480	10 871	11 058	10 812	11 540	11 290	11 285	11 365
Metaller	65 324	62 374	17 232	15 408	15 364	14 903	18 141	14 418	14 912
Verkstedprodukter	76 735	83 026	18 421	20 008	20 132	19 837	20 539	20 498	22 152
Andre industriprodukter	5 170	5 015	1 188	1 213	1 458	1 191	1 229	1 100	1 495
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	219	333	64	50	53	48	71	101	113
Elektrisk kraft	5 075	4 382	1 249	958	1 157	968	1 010	1 434	970
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	273 183	286 801	66 460	66 278	70 883	67 509	71 704	69 585	78 003
Tjenester	260 236	258 195	67 337	63 865	67 163	60 289	68 367	64 506	65 033
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	77 192	79 487	20 523	19 841	17 691	18 767	21 133	20 496	19 091
Oljevirksomhet, diverse tjenester	28 509	21 173	6 439	5 623	8 439	4 515	5 365	5 495	5 798
Rørtransport	10 399	10 931	2 484	2 432	2 890	2 870	2 707	2 653	2 701
Reisetrafikk	31 659	33 260	9 062	8 904	7 797	6 011	9 361	9 425	8 462
Andre tjenester	112 477	113 345	28 829	27 065	30 346	28 126	29 801	26 437	28 981
Samferdsel	17 888	17 004	4 874	4 508	4 471	4 111	4 352	4 519	4 022
Finans- og forretningstjenester	59 049	63 888	14 722	14 848	15 920	16 151	17 200	13 904	16 633
Tjenester ellers	35 540	32 453	9 233	7 709	9 955	7 864	8 249	8 014	8 326

Tabell 22. Eksport. Faste 2011-priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
I alt	1 165 804	1 120 686	292 145	272 732	296 544	281 798	283 439	271 797	283 652
Varer	902 809	863 025	224 109	208 496	229 031	220 706	214 494	207 961	219 865
Råolje og naturgass	572 367	530 479	142 501	127 137	143 497	139 333	130 455	126 831	133 861
Skip, plattformer og fly	8 765	8 242	3 268	2 374	1 207	1 941	1 786	2 370	2 145
Tradisjonelle varer	321 677	324 303	78 340	78 985	84 327	79 432	82 253	78 760	83 859
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	31 411	31 227	7 430	7 608	8 923	7 440	7 260	7 551	8 975
Bergverksprodukter	5 854	5 982	1 274	1 543	1 712	1 133	1 208	1 605	2 037
Industriprodukter	277 840	282 583	67 897	67 989	72 426	69 929	72 706	68 087	71 861
Nærings- og nyttelsesmidler	32 942	32 574	6 736	6 994	10 661	7 732	6 761	7 243	10 838
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 246	2 257	495	511	650	540	548	497	673
Trevarer	2 144	2 119	503	478	546	545	562	474	538
Treforedlingsprodukter	8 092	7 579	2 059	2 015	2 054	1 884	1 899	2 031	1 764
Grafiske produkter	8	0	2	1	1	0	0	0	-
Raffinerte oljeprodukter	34 379	34 423	9 100	8 496	8 472	9 533	9 747	8 439	6 704
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	44 687	47 125	10 757	11 232	10 936	12 157	11 789	11 580	11 599
Metaller	71 586	70 498	18 584	17 150	17 437	16 706	20 102	16 688	17 003
Verkstedprodukter	76 222	80 758	18 361	19 842	20 080	19 562	20 033	19 953	21 209
Andre industriprodukter	5 323	4 908	1 238	1 223	1 538	1 219	1 194	1 078	1 417
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	211	341	62	47	51	50	72	103	116
Elektrisk kraft	6 572	4 512	1 739	1 845	1 266	930	1 079	1 518	985
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	287 298	289 880	69 240	70 489	75 855	69 899	72 506	70 321	77 155
Tjenester	262 994	257 661	68 036	64 236	67 513	61 092	68 946	63 836	63 788
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	85 641	88 287	22 553	22 046	20 241	21 246	24 060	22 337	20 644
Oljevirksomhet, diverse tjenester	27 173	20 517	6 257	5 360	7 692	4 589	5 412	5 361	5 154
Rørtransport	11 267	10 717	2 643	2 359	3 031	2 920	2 626	2 351	2 821
Reisetrafikk	30 841	31 828	8 813	8 644	7 578	5 827	8 977	8 969	8 055
Andre tjenester	108 071	106 312	27 770	25 828	28 970	26 510	27 871	24 818	27 113
Samferdsel	17 205	16 180	4 686	4 140	4 334	3 909	4 069	4 257	3 945
Finans- og forretningstjenester	55 731	57 351	13 971	14 054	14 761	14 675	15 541	12 414	14 721
Tjenester ellers	35 136	32 781	9 112	7 634	9 875	7 926	8 261	8 148	8 447

Tabell 23. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
I alt	1,1	-3,9	5,1	-3,8	-0,4	-7,4	-3,0	-0,3	-4,3
Varer	0,5	-4,4	4,2	-5,4	0,2	-8,5	-4,3	-0,3	-4,0
Råolje og naturgass	0,7	-7,3	10,1	-7,6	-1,3	-12,5	-8,5	-0,2	-6,7
Skip, plattformer og fly	-35,6	-6,0	-50,5	-24,9	-48,6	1,3	-45,3	-0,1	77,7
Tradisjonelle varer	1,7	0,8	-1,0	-0,8	4,3	-0,7	5,0	-0,3	-0,6
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	21,0	-0,6	28,8	16,4	10,3	-0,1	-2,3	-0,8	0,6
Bergverksprodukter	5,6	2,2	6,3	-14,8	10,2	-14,5	-5,2	4,0	19,0
Industriprodukter	-0,9	1,7	-5,1	-1,9	4,1	0,6	7,1	0,1	-0,8
Nærings- og nyttelsesmidler	0,8	-1,1	0,8	-8,8	10,4	-9,6	0,4	3,6	1,7
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	8,8	0,5	-16,9	10,4	26,0	-8,5	10,7	-2,8	3,5
Trevarer	-5,0	-1,2	-17,6	-7,4	4,3	-11,7	11,7	-0,8	-1,5
Treforedlingsprodukter	-15,2	-6,3	-10,4	-14,4	-14,3	-4,0	-7,8	0,8	-14,1
Grafiske produkter	-46,7	..	-46,7	-60,0	-80,0
Raffinerte oljeprodukter	-10,3	0,1	-13,6	-20,8	-0,7	14,7	7,1	-0,7	-20,9
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	-10,1	5,5	-14,4	-4,6	-8,4	3,4	9,6	3,1	6,1
Metaller	1,0	-1,5	-0,1	-2,8	3,1	-9,3	8,2	-2,7	-2,5
Verkstedprodukter	9,3	6,0	-0,3	17,3	13,3	9,0	9,1	0,6	5,6
Andre industriprodukter	5,0	-7,8	4,7	4,2	15,0	-7,9	-3,5	-11,9	-7,9
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	-9,1	61,6	-11,1	-30,5	11,4	-1,8	16,5	119,3	126,7
Elektrisk kraft	53,6	-31,3	178,4	-5,9	-21,8	-46,0	-38,0	-17,7	-22,2
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	3,4	0,9	0,9	2,3	4,9	-2,5	4,7	-0,2	1,7
Tjenester	3,0	-2,0	8,1	1,8	-2,4	-3,3	1,3	-0,6	-5,5
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	5,3	3,1	5,5	9,7	-0,9	2,1	6,7	1,3	2,0
Oljevirksomhet, diverse tjenester	10,2	-24,5	13,4	12,4	7,8	-41,6	-13,5	0,0	-33,0
Rørtransport	13,4	-4,9	31,5	6,8	9,3	-9,7	-0,6	-0,4	-6,9
Reisetrafikk	3,7	3,2	3,9	1,9	3,4	0,4	1,9	3,8	6,3
Andre tjenester	-1,4	-1,6	8,6	-6,3	-8,1	3,9	0,4	-3,9	-6,4
Samferdsel	-6,5	-6,0	14,7	-20,0	2,0	-3,3	-13,2	2,8	-9,0
Finans- og forretningsstjenester	4,1	2,9	15,1	11,8	-13,6	13,4	11,2	-11,7	-0,3
Tjenester ellers	-6,8	-6,7	-2,6	-22,2	-3,2	-6,9	-9,3	6,7	-14,5

Tabell 24. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
I alt	2,0	0,8	0,6	1,3	-1,3	-3,0	-0,7	3,2	4,2
Varer	2,9	0,7	0,5	2,2	-1,0	-3,8	-1,0	3,7	4,7
Råolje og naturgass	6,7	-0,3	3,3	5,9	0,4	-4,6	-2,4	3,5	3,4
Skip, plattformer og fly	-2,1	2,2	-8,2	-3,7	20,0	-5,9	6,3	4,8	-5,2
Tradisjonelle varer	-3,6	3,1	-4,3	-3,6	-3,6	-1,2	1,7	4,2	7,7
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	-12,8	37,1	-23,0	-5,2	6,6	24,6	37,1	39,3	45,9
Bergverksprodukter	3,5	-4,7	16,3	-0,9	-6,7	-7,7	-1,8	-8,7	-0,1
Industriprodukter	-2,3	-0,5	-1,8	-2,3	-4,6	-3,5	-2,1	-0,1	3,6
Nærings- og nyttelsesmidler	-6,9	3,9	-3,7	-5,1	-14,6	-6,4	0,3	7,7	12,0
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	1,7	0,5	5,9	-0,1	1,8	7,0	-1,7	3,9	-5,3
Trevarer	-0,7	1,5	3,8	-2,4	-4,1	-2,4	-3,6	3,3	9,3
Treforedlingsprodukter	-4,5	-3,1	-2,8	-4,0	-10,3	-8,0	-7,9	-0,8	5,2
Grafiske produkter	12,5	..	25,0	25,0	-16,7
Raffinerte oljeprodukter	7,2	-3,8	4,3	9,3	0,8	-7,5	-7,3	-3,2	4,6
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	-0,6	-2,9	-0,3	-0,5	-0,1	-4,2	-5,2	-1,0	-0,9
Metaller	-8,7	-3,0	-8,3	-10,2	-8,5	-5,2	-2,7	-3,8	-0,5
Verkstedprodukter	0,7	2,1	1,8	-0,6	-0,4	0,1	2,2	1,9	4,2
Andre industripprodukter	-2,9	5,2	-4,7	-0,8	-7,0	-1,3	7,2	2,9	11,3
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	3,8	-5,9	4,3	-0,1	8,1	-6,0	-4,8	-7,9	-6,0
Elektrisk kraft	-22,8	25,8	-45,8	-45,4	1,6	4,8	30,4	82,0	7,7
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	-4,9	4,0	-5,4	-5,2	-4,1	-0,4	3,0	5,2	8,2
Tjenester	-1,0	1,3	0,9	-1,7	-2,4	0,8	0,2	1,6	2,5
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	-9,9	-0,1	-2,4	-12,8	-14,8	-4,0	-3,5	2,0	5,8
Oljevirksomhet, diverse tjenester	4,9	-1,6	11,2	3,4	-1,8	-3,4	-3,7	-2,3	2,5
Rørtransport	-7,7	10,5	-22,3	-7,0	5,3	22,6	9,7	9,5	0,4
Reisetrafikk	2,7	1,8	2,3	2,9	2,6	1,6	1,4	2,0	2,1
Andre tjenester	4,1	2,4	3,1	5,8	4,2	3,1	3,0	1,7	2,0
Samferdsel	4,0	1,1	-3,4	9,1	7,3	5,4	2,8	-2,5	-1,2
Finans- og forretningsstjenester	6,0	5,1	6,0	6,3	6,5	5,1	5,0	6,0	4,8
Tjenester ellers	1,1	-2,1	2,0	2,8	-0,3	-2,2	-1,4	-2,6	-2,2

Tabell 25. Import. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
I alt	802 075	844 434	201 819	205 859	205 391	191 200	210 495	222 047	220 692
Varer	527 066	554 788	132 375	130 491	136 901	127 092	138 319	141 553	147 824
Råolje og naturgass	14 924	15 838	5 297	3 592	2 795	3 358	3 593	6 156	2 731
Skip, plattformer og fly	26 555	30 800	6 937	6 183	7 565	6 693	7 162	8 050	8 895
Tradisjonelle varer	485 587	508 150	120 141	120 716	126 541	117 041	127 564	127 347	136 198
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	14 572	15 303	3 688	3 095	3 849	3 857	3 987	3 283	4 176
Bergverksprodukter	6 049	5 712	1 403	1 573	1 496	1 386	1 516	1 311	1 499
Industriprodukter	463 861	484 036	114 902	116 010	120 545	110 610	120 931	122 558	129 937
Nærings- og nyttelsesmidler	34 794	37 750	8 238	9 284	9 680	7 570	8 848	10 847	10 485
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	26 082	27 788	5 112	8 012	6 024	7 232	5 663	8 602	6 291
Trevarer	10 819	11 525	2 877	2 698	2 683	2 505	3 127	2 913	2 980
Treforedlingsprodukter	8 030	8 062	1 949	1 942	2 055	1 956	1 967	2 005	2 134
Grafiske produkter	50	31	13	9	13	8	7	7	9
Raffinerte oljeprodukter	36 157	42 202	8 959	9 585	9 436	9 870	10 260	10 526	11 546
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	69 648	71 072	17 880	17 076	17 340	16 613	17 977	17 708	18 774
Metaller	66 444	62 642	17 355	16 258	16 006	14 688	17 028	15 507	15 419
Verkstedprodukter	157 700	165 647	39 346	38 195	42 258	36 814	42 192	40 501	46 140
Andre industriprodukter	23 777	24 174	5 460	5 636	6 734	5 798	5 707	5 725	6 944
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	30 360	33 143	7 713	7 315	8 316	7 556	8 155	8 217	9 215
Elektrisk kraft	1 105	3 099	148	38	651	1 188	1 130	195	586
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	449 430	465 948	111 182	111 131	117 105	107 171	117 304	116 821	124 652
Tjenester	275 009	289 646	69 444	75 368	68 490	64 108	72 176	80 494	72 868
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Oljevirksomhet, diverse tjenester	30 328	30 420	7 822	6 904	8 454	6 660	7 711	8 473	7 576
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	23 411	23 550	6 017	6 059	6 168	5 324	5 792	6 226	6 208
Reisetrafikk	96 254	108 098	24 739	29 597	20 653	22 647	26 817	33 892	24 742
Andre tjenester	125 016	127 578	30 866	32 808	33 215	29 477	31 856	31 903	34 342
Samferdsel	16 740	15 809	4 059	4 883	4 015	3 765	3 926	4 390	3 728
Finans- og forretningstjenester	58 858	65 051	15 061	15 158	15 820	14 403	16 517	16 379	17 752
Tjenester ellers	49 418	46 718	11 746	12 767	13 380	11 309	11 413	11 134	12 862

Tabell 26. Import. Faste 2011-priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
I alt	796 233	816 476	201 040	204 609	202 379	189 823	206 901	212 860	206 892
Varer	523 059	538 462	131 778	129 917	135 372	126 294	136 238	136 413	139 517
Råolje og naturgass	14 206	15 728	5 083	3 405	2 778	3 363	3 752	5 899	2 713
Skip, plattformer og fly	26 330	28 079	6 682	6 132	7 586	6 408	6 449	7 177	8 045
Tradisjonelle varer	482 523	494 655	120 012	120 380	125 008	116 524	126 036	123 336	128 759
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	14 830	14 892	3 737	3 097	3 985	3 849	3 789	3 204	4 050
Bergverksprodukter	6 180	5 959	1 412	1 629	1 558	1 502	1 562	1 343	1 552
Industriprodukter	459 622	469 271	114 559	115 535	118 420	109 473	119 054	118 481	122 262
Nærings- og nyttelsesmidler	34 128	34 488	8 167	9 064	9 305	7 106	8 146	9 797	9 439
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	24 723	25 864	5 074	7 443	5 541	6 977	5 565	7 777	5 544
Trevarer	10 797	11 071	2 881	2 699	2 645	2 476	3 048	2 821	2 726
Treforedlingsprodukter	8 068	8 027	1 966	1 962	2 053	1 968	1 981	1 994	2 083
Grafiske produkter	53	21	13	8	17	5	5	4	6
Raffinerte oljeprodukter	34 045	40 629	8 506	9 015	9 141	9 562	10 481	9 873	10 713
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	68 235	66 740	17 383	16 779	16 906	16 256	16 998	16 563	16 924
Metaller	71 354	68 071	18 834	18 018	16 820	15 974	18 594	17 112	16 391
Verkstedprodukter	154 703	158 822	38 677	37 633	41 252	35 984	40 732	38 921	43 185
Andre industriprodukter	23 491	23 087	5 410	5 650	6 516	5 728	5 550	5 553	6 255
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	30 025	32 450	7 648	7 264	8 224	7 436	7 953	8 065	8 996
Elektrisk kraft	1 891	4 533	304	119	1 045	1 699	1 631	308	895
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	448 478	454 026	111 506	111 365	115 867	106 961	115 555	113 463	118 046
Tjenester	273 174	278 014	69 262	74 692	67 007	63 528	70 663	76 447	67 376
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Oljevirksomhet, diverse tjenester	29 991	29 211	7 749	6 811	8 301	6 666	7 470	8 048	7 027
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	25 536	26 325	6 725	6 573	6 035	6 335	7 174	6 660	6 155
Reisetrafikk	96 940	103 951	24 814	29 738	20 965	22 834	26 319	32 111	22 686
Andre tjenester	120 707	118 528	29 975	31 570	31 706	27 694	29 700	29 628	31 507
Samferdsel	16 097	15 018	3 906	4 557	3 859	3 582	3 682	4 143	3 612
Finans- og forretningstjenester	55 273	57 291	14 258	14 274	14 521	12 840	14 584	14 430	15 437
Tjenester ellers	49 337	46 218	11 811	12 738	13 326	11 271	11 434	11 055	12 458

Tabell 27. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
I alt	2,3	2,5	7,4	5,3	0,6	0,9	2,9	4,0	2,2
Varer	1,2	2,9	6,4	5,3	3,1	0,2	3,4	5,0	3,1
Råolje og naturgass	4,6	10,7	96,3	4,6	-14,6	14,4	-26,2	73,2	-2,3
Skip, plattformer og fly	-17,9	6,6	28,1	17,6	48,8	8,1	-3,5	17,0	6,1
Tradisjonelle varer	2,4	2,5	3,4	4,7	1,7	-0,5	5,0	2,5	3,0
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	3,0	0,4	1,1	9,9	4,9	-4,0	1,4	3,4	1,6
Bergverksprodukter	-0,4	-3,6	-10,3	13,7	-6,8	-5,0	10,6	-17,5	-0,4
Industriprodukter	3,2	2,1	4,6	4,6	1,3	-1,5	3,9	2,6	3,2
Nærings- og nyttelsesmidler	6,0	1,1	6,6	3,4	1,3	-6,4	-0,3	8,1	1,4
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	-8,2	4,6	-11,0	-9,3	-4,7	4,7	9,7	4,5	0,1
Trevarer	6,9	2,5	6,2	9,7	-0,3	-3,7	5,8	4,5	3,1
Treforedlingsprodukter	-0,2	-0,5	0,3	-1,7	-0,8	-5,7	0,8	1,7	1,5
Grafiske produkter	-11,7	-60,0	-13,3	-37,8	13,3	-64,7	-59,2	-47,0	-62,6
Raffinerte oljeprodukter	14,3	19,3	11,6	30,5	27,9	29,5	23,2	9,5	17,2
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	-1,7	-2,2	-4,1	-2,8	-1,5	-5,3	-2,2	-1,3	0,1
Metaller	2,2	-4,6	4,3	12,5	-0,3	-9,7	-1,3	-5,0	-2,5
Verkstedprodukter	5,0	2,7	9,3	3,2	0,3	-3,1	5,3	3,4	4,7
Andre industriprodukter	3,8	-1,7	4,9	3,7	-0,4	-3,2	2,6	-1,7	-4,0
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	3,3	8,1	7,3	5,7	-1,5	7,9	4,0	11,0	9,4
Elektrisk kraft	-62,8	139,7	-75,3	-55,6	83,9	301,7	436,5	158,9	-14,4
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	1,6	1,2	2,9	3,1	0,0	-2,5	3,6	1,9	1,9
Tjenester	4,4	1,8	9,3	5,4	-4,2	2,1	2,0	2,3	0,5
Bruttofrakter, utenriks sjøfart
Oljevirksomhet, diverse tjenester	7,9	-2,6	30,8	-5,7	-3,8	-6,5	-3,6	18,2	-15,3
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	5,3	3,1	5,5	9,7	-0,9	2,1	6,7	1,3	2,0
Reisetrafikk	9,7	7,2	7,1	10,6	9,4	6,6	6,1	8,0	8,2
Andre tjenester	0,2	-1,8	8,4	3,3	-11,5	0,9	-0,9	-6,2	-0,6
Samferdsel	-7,4	-6,7	-6,5	4,8	-19,7	-5,1	-5,7	-9,1	-6,4
Finans- og forretningsstjenester	4,0	3,7	15,4	8,3	-9,1	5,1	2,3	1,1	6,3
Tjenester ellers	-1,3	-6,3	6,1	-2,2	-11,4	-1,7	-3,2	-13,2	-6,5

Tabell 28. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
I alt	0,7	2,7	0,4	1,0	0,8	0,3	1,3	3,7	5,1
Varer	0,8	2,2	0,7	1,1	0,2	-0,4	1,1	3,3	4,8
Råolje og naturgass	5,1	-4,1	4,7	1,8	-2,0	-9,4	-8,1	-1,1	0,0
Skip, plattformer og fly	0,9	8,8	3,9	3,0	-5,5	5,5	7,0	11,2	10,9
Tradisjonelle varer	0,6	2,1	0,4	1,0	0,5	-0,5	1,1	3,0	4,5
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	-1,7	4,6	-2,1	1,9	-3,8	2,0	6,6	2,5	6,8
Bergverksprodukter	-2,1	-2,1	3,0	-4,0	-1,9	-7,5	-2,3	1,1	0,6
Industriprodukter	0,9	2,2	0,5	1,0	0,8	-0,1	1,3	3,0	4,4
Nærings- og nyttelsesmidler	2,0	7,4	0,8	2,1	4,0	6,5	7,7	8,1	6,8
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	5,5	1,8	6,9	5,4	2,0	-0,4	1,0	2,7	4,4
Trevarer	0,2	3,9	2,5	0,6	-1,9	1,6	2,7	3,3	7,8
Treforedlingsprodukter	-0,5	0,9	-0,5	0,2	-1,3	-0,5	0,1	1,6	2,4
Grafiske produkter	-5,7	55,0	0,0	3,3	-28,3	50,9	32,1	46,8	85,1
Raffinerte oljeprodukter	6,2	-2,2	3,8	5,6	-0,9	-6,8	-7,1	0,3	4,4
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	2,1	4,3	3,7	2,5	-0,2	1,1	2,8	5,1	8,2
Metaller	-6,9	-1,2	-8,3	-8,7	-1,4	-3,4	-0,6	0,4	-1,1
Verkstedprodukter	1,9	2,3	1,4	2,6	1,7	0,3	1,8	2,5	4,3
Andre industriprodukter	1,2	3,4	0,1	2,3	1,6	0,7	1,9	3,3	7,4
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	1,1	1,0	1,1	1,3	0,4	-0,2	1,7	1,2	1,3
Elektrisk kraft	-41,6	17,0	-47,4	-43,7	7,9	10,3	42,3	98,2	5,1
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	0,2	2,4	0,1	0,6	0,5	-0,1	1,8	3,2	4,5
Tjenester	0,7	3,5	-0,2	0,9	2,0	1,7	1,9	4,4	5,8
Bruttofrakter, utenriks sjøfart
Oljevirksomhet, diverse tjenester	1,1	3,0	2,4	1,4	-0,6	-0,3	2,3	3,9	5,9
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	-8,3	-2,4	-11,1	-14,7	5,5	0,9	-9,8	1,4	-1,3
Reisetrafikk	-0,7	4,7	-0,8	0,2	-1,6	-0,1	2,2	6,0	10,7
Andre tjenester	3,6	3,9	2,0	4,9	4,6	3,9	4,2	3,6	4,0
Samferdsel	4,0	1,2	-4,1	7,7	8,1	4,9	2,6	-1,1	-0,8
Finans- og forretningsstjenester	6,5	6,6	5,9	7,0	8,0	6,9	7,2	6,9	5,6
Tjenester ellers	0,2	0,9	-0,1	1,6	-0,2	-0,2	0,4	0,5	2,8

Tabell 29. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
I alt	2 689,2	2 721,7	2 677,0	2 704,3	2 708,6	2 701,7	2 706,5	2 734,2	2 743,8
Jordbruk og skogbruk	52,4	51,1	52,0	56,7	52,1	48,1	50,7	55,3	50,3
Fiske, fangst og akvakultur	15,0	15,0	14,9	15,2	15,0	14,6	14,6	15,3	15,6
Bergverksdrift	5,2	5,2	5,1	5,4	5,3	5,1	5,2	5,3	5,2
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	59,0	61,5	58,1	58,9	60,8	60,8	60,9	61,4	62,9
Utvinning av råolje og naturgass	30,0	31,2	29,6	30,1	30,8	30,9	31,0	31,1	31,7
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	28,9	30,3	28,5	28,8	30,0	29,9	29,9	30,2	31,2
Industri	247,6	251,2	245,2	250,4	249,7	249,1	248,8	253,5	253,5
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	53,9	55,0	52,4	54,8	55,3	55,1	53,8	55,3	55,6
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	4,6	4,5	4,7	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	14,6	14,1	14,7	14,8	14,3	14,1	14,1	14,1	14,0
Produksjon av papir og papirvarer	4,0	3,3	3,8	3,7	3,5	3,4	3,2	3,4	3,2
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	6,4	6,2	6,4	6,4	6,3	6,2	6,2	6,2	6,1
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	13,5	13,0	13,8	13,5	13,2	13,0	12,9	13,1	13,1
Produksjon av kjemiske råvarer	5,6	5,3	5,9	5,7	5,4	5,3	5,4	5,4	5,3
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	15,5	15,5	15,6	15,9	15,6	15,2	15,6	15,9	15,5
Produksjon av metaller	11,0	10,9	10,9	11,4	10,8	10,8	10,8	11,3	10,6
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	65,3	67,9	64,6	65,7	66,2	67,2	67,2	68,2	68,9
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	29,8	31,6	29,5	30,4	30,5	30,6	31,4	32,0	32,3
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	9,4	9,0	9,3	9,3	9,3	9,1	9,0	9,0	8,9
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	19,6	20,3	19,5	20,0	20,2	19,9	20,1	20,6	20,8
Elektrisets-, gass- og varmtvannsforsyning	12,8	13,1	12,6	13,0	12,8	12,9	12,9	13,4	13,2
Vannforsyning, avløp og renovasjon	14,7	15,1	14,9	14,9	14,5	14,8	15,0	15,2	15,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	203,3	209,4	200,4	206,4	209,7	205,9	207,7	210,9	212,9
Varehandel og reparasjon av motorvogner	370,0	368,3	367,9	371,3	368,9	369,7	367,7	368,5	367,1
Rørtransport	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Utenriks sjøfart	47,9	47,5	48,4	48,0	47,5	47,6	47,7	47,7	47,1
Transport utenom utenriks sjøfart	111,6	113,2	111,1	112,4	111,7	112,3	112,4	113,9	114,3
Post og distribusjonsvirksomhet	20,4	19,9	20,2	20,9	20,0	19,8	19,3	20,6	19,9
Overnattings- og serveringsvirksomhet	84,6	86,5	84,8	86,3	84,6	84,4	85,4	88,1	87,9
Informasjon og kommunikasjon	88,4	88,2	89,2	88,1	87,8	87,6	88,0	88,2	89,0
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	50,9	51,2	51,3	51,4	50,7	50,8	51,3	51,4	51,2
Omsetning og drift av fast eiendom	24,0	24,6	23,9	24,3	24,3	24,0	24,4	24,8	25,1
Boligjenester	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	122,9	125,3	123,2	122,4	124,0	123,9	124,3	125,2	127,8
Forretningsmessig tjenesteyting	126,3	129,1	124,4	125,7	129,7	128,2	128,2	128,4	131,7
Offentlig administrasjon og forsvar	191,0	192,4	192,0	189,7	189,4	189,8	191,1	192,8	195,7
Undervisning	198,1	200,3	196,9	196,8	200,7	201,6	199,8	199,2	200,6
Helse- og omsorgstjenester	551,6	561,1	549,9	553,5	557,7	558,3	558,5	561,5	566,2
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	90,8	92,1	90,3	92,2	91,3	91,9	91,9	93,3	91,3

Offentlig forvaltning	806,3	817,2	803,2	803,9	810,9	813,2	812,8	816,9	826,0
Statsforvaltningen	288,8	292,5	288,2	288,3	289,6	290,6	291,1	292,8	295,2
Sivil forvaltning	258,2	262,8	257,8	257,8	259,4	260,8	261,5	263,2	265,7
Forsvar	30,6	29,6	30,4	30,6	30,2	29,8	29,6	29,7	29,5
Kommuneforvaltningen	517,4	524,8	515,0	515,5	521,3	522,6	521,6	524,1	530,8

Fastlands-Norge	2 581,9	2 612,3	2 570,2	2 597,0	2 600,0	2 592,9	2 597,4	2 624,8	2 633,4
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	1 696,7	1 715,5	1 688,1	1 714,0	1 709,9	1 700,4	1 705,3	1 728,2	1 727,8
Markedsrettet virksomhet	1 804,0	1 825,0	1 795,0	1 821,4	1 818,5	1 809,2	1 814,3	1 837,7	1 838,1
Ikke markedsrettet virksomhet	885,1	896,7	882,0	883,0	890,1	892,4	892,1	896,6	905,6

Tabell 30. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
I alt	2,2	1,2	2,5	2,2	1,9	1,3	1,1	1,1	1,3
Jordbruk og skogbruk	-3,8	-2,5	-4,4	-3,3	-4,7	-1,5	-2,5	-2,4	-3,4
Fiske, fangst og akvakultur	3,3	-0,3	3,2	-2,0	5,3	-3,7	-2,2	0,5	4,1
Bergverksdrift	6,2	0,1	6,7	5,6	4,7	1,6	1,1	-0,5	-1,9
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	5,8	4,3	5,8	5,7	5,1	4,8	4,9	4,2	3,5
Utvinning av råolje og naturgass	4,6	3,8	4,4	5,0	3,6	4,0	4,9	3,5	2,8
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	7,1	4,9	7,2	6,6	6,7	5,5	5,0	4,9	4,2
Industri	0,8	1,5	0,8	0,9	0,5	1,6	1,5	1,2	1,5
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	2,8	2,0	2,1	4,3	3,0	3,8	2,5	1,0	0,6
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	-3,6	-2,1	-2,8	-5,5	-4,5	-3,8	-3,0	-0,6	-0,9
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-0,2	-3,5	0,9	0,9	-3,4	-3,4	-4,3	-4,6	-1,9
Produksjon av papir og papirvarer	-24,5	-16,1	-28,4	-30,9	-29,7	-30,0	-13,7	-6,8	-9,5
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-5,2	-3,6	-5,3	-4,6	-6,7	-6,0	-3,0	-3,6	-1,9
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	-5,4	-3,1	-3,0	-5,5	-7,4	-2,7	-6,0	-3,4	-0,4
Produksjon av kjemiske råvarer	-11,1	-5,7	-6,9	-11,8	-13,1	-3,7	-11,2	-5,6	-1,9
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	-1,1	0,1	-0,8	-0,9	-1,7	1,6	-0,2	-0,2	-0,9
Produksjon av metaller	2,0	-1,7	1,5	2,8	0,5	-2,4	-0,9	-1,4	-2,0
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner .	2,2	3,9	1,8	1,7	2,1	3,7	4,1	3,9	4,0
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	5,3	5,8	6,3	4,8	4,6	5,9	6,3	5,1	5,8
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-4,4	-3,9	-5,3	-4,2	-3,0	-3,6	-3,2	-3,8	-4,8
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	3,4	3,5	3,2	3,3	6,3	5,7	2,7	2,9	3,0
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	2,2	2,6	2,5	2,5	1,7	2,2	2,0	3,1	3,1
Vannforsyning, avløp og renosjon	2,6	2,4	1,3	5,3	3,2	1,8	0,6	2,5	4,7
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,5	3,0	4,6	4,5	4,5	4,7	3,6	2,2	1,5
Varehandel og reparasjon av motorvogner	1,1	-0,5	2,0	0,8	0,4	-0,6	-0,0	-0,8	-0,5
Rørtransport	2,4	0,1	-3,4	2,3	12,9	6,5	4,5	-0,4	-8,8
Utenriks sjøfart	1,8	-0,8	3,1	-0,9	2,7	-0,6	-1,3	-0,7	-0,8
Transport utenom utenriks sjøfart	2,2	1,5	2,0	1,9	2,1	1,0	1,2	1,4	2,3
Post og distribusjonsvirksomhet	1,3	-2,5	2,7	2,7	-1,0	-3,9	-4,1	-1,5	-0,6
Overnattings- og serveringsvirksomhet	2,6	2,2	3,0	2,8	2,0	2,3	0,7	2,1	3,9
Informasjon og kommunikasjon	1,9	-0,2	2,5	3,1	-0,5	-1,2	-1,3	0,2	1,3
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	1,2	0,5	3,4	2,3	-0,2	0,9	-0,0	0,1	0,9
Omsetning og drift av fast eiendom	2,4	2,2	1,8	3,0	2,8	1,6	2,1	2,0	3,1
Boligtjenester
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	4,6	2,0	5,6	3,9	4,0	1,5	0,9	2,3	3,0
Forretningsmessig tjenesteyting	5,2	2,3	5,1	4,2	5,5	2,3	3,1	2,1	1,5
Offentlig administrasjon og forsvar	1,5	0,7	3,1	0,2	-1,8	-1,7	-0,5	1,6	3,3
Undervisning	0,9	1,1	0,3	1,0	1,9	1,8	1,5	1,2	-0,1
Helse- og omsorgstjenester	2,5	1,7	2,4	3,2	3,0	2,4	1,6	1,4	1,5
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	2,1	1,4	2,0	2,6	2,7	2,7	1,8	1,1	-0,0

Offentlig forvaltning	1,8	1,4	2,0	1,9	1,1	0,8	1,2	1,6	1,9
Statsforvaltningen	1,5	1,3	1,7	1,2	0,8	0,5	1,0	1,6	2,0
Sivil forvaltning	1,6	1,8	1,8	1,5	1,4	1,2	1,4	2,1	2,4
Forsvar	0,5	-3,3	0,9	-0,9	-4,2	-5,3	-2,6	-3,0	-2,1
Kommuneforvaltningen	2,0	1,4	2,2	2,3	1,3	0,9	1,3	1,7	1,8

Fastlands-Norge	2,1	1,2	2,4	2,1	1,8	1,3	1,1	1,1	1,3
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	2,3	1,1	2,6	2,3	2,1	1,5	1,0	0,8	1,0
Markedsrettet virksomhet	2,4	1,2	2,7	2,3	2,2	1,6	1,1	0,9	1,1
Ikke markedsrettet virksomhet	1,8	1,3	1,9	1,9	1,1	0,8	1,1	1,5	1,7

Tabell 31. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
I alt	3 809,3	3 832,4	923,4	875,8	993,2	965,5	960,3	899,5	1 007,1
Jordbruk og skogbruk	93,1	90,2	23,0	24,5	23,2	21,7	22,4	23,9	22,2
Fiske, fangst og akvakultur	26,9	26,5	6,4	6,1	6,9	6,5	6,5	6,2	7,2
Bergverksdrift	8,4	8,4	2,0	2,1	2,2	2,1	2,1	2,1	2,1
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	95,7	99,7	22,8	22,1	25,5	24,9	24,9	23,4	26,5
Utvinning av råolje og naturgass	48,8	50,8	11,6	11,6	12,8	12,8	12,7	12,1	13,2
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	46,9	48,9	11,2	10,5	12,7	12,1	12,2	11,3	13,3
Industri	382,9	387,3	91,9	87,8	100,5	96,7	97,1	91,0	102,5
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	79,7	80,7	18,7	18,3	21,3	20,4	20,0	18,8	21,5
Tekstil-, beklednings- og lærwareindustri	6,6	6,4	1,6	1,5	1,7	1,6	1,6	1,5	1,7
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	22,2	21,3	5,4	5,1	5,7	5,3	5,4	4,9	5,6
Produksjon av papir og papirvarer	5,9	4,9	1,3	1,2	1,4	1,3	1,2	1,2	1,2
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	9,8	9,4	2,4	2,2	2,5	2,4	2,4	2,2	2,4
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	20,8	20,1	5,2	4,8	5,3	5,1	5,0	4,7	5,3
Produksjon av kjemiske råvarer	8,8	8,3	2,3	2,0	2,2	2,1	2,1	1,9	2,2
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	24,2	24,2	5,9	5,7	6,3	6,0	6,1	5,8	6,3
Produksjon av metaller	16,9	16,5	4,1	4,0	4,2	4,2	4,1	4,0	4,2
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	104,0	107,8	24,9	23,8	27,4	26,9	27,0	25,3	28,7
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	46,7	49,7	11,2	10,8	12,5	12,1	12,6	11,7	13,4
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	14,1	13,4	3,4	3,2	3,7	3,4	3,4	3,1	3,5
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	32,1	33,1	7,7	7,4	8,6	8,1	8,3	7,8	8,9
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	20,3	20,6	4,9	4,6	5,3	5,1	5,1	4,9	5,5
Vannforsyning, avløp og renovasjon	23,2	23,5	5,7	5,3	6,0	5,8	5,9	5,5	6,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	319,0	327,3	76,3	73,1	85,8	80,8	82,3	76,7	87,6
Varehandel og reparasjon av motorvogner	483,4	474,8	116,9	112,2	123,1	121,3	118,8	112,4	122,2
Rørtransport	0,6	0,6	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Utenriks sjøfart	92,3	91,1	22,7	21,4	23,5	23,2	23,0	21,5	23,3
Transport utenom utenriks sjøfart	175,7	177,1	42,8	40,8	45,3	44,4	44,5	41,9	46,4
Post og distribusjonsvirksomhet	27,7	26,7	6,6	6,4	7,0	6,7	6,6	6,5	7,0
Overnattings- og serveringsvirksomhet	104,9	107,0	25,9	25,5	26,5	26,6	26,5	26,2	27,6
Informasjon og kommunikasjon	142,1	140,8	34,7	32,0	36,8	35,1	35,5	32,8	37,3
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	77,8	77,5	19,0	17,7	20,2	19,3	19,7	18,1	20,4
Omsetning og drift av fast eiendom	35,6	36,2	8,6	8,1	9,4	8,9	9,1	8,4	9,7
Boligjeneste	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	..
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	196,9	199,1	47,7	44,2	51,9	49,6	50,0	46,1	53,4
Forretningsmessig tjenesteyting	189,4	191,8	45,2	42,6	50,7	47,7	48,3	44,4	51,5
Offentlig administrasjon og forsvar	281,0	280,2	68,3	63,1	72,4	69,6	70,5	65,4	74,8
Undervisning	252,5	255,9	61,5	51,8	68,9	69,7	63,9	53,1	69,3
Helse- og omsorgstjenester	651,6	660,1	159,3	153,7	168,6	166,5	164,7	157,6	171,1
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	128,4	130,1	31,2	30,4	33,3	33,1	32,7	31,3	33,0

Offentlig forvaltning	1 008,3	1 017,1	245,4	226,8	263,5	260,9	253,8	233,4	269,0
Statsforvaltningen	422,5	424,3	102,5	96,7	108,9	106,5	106,7	99,6	111,5
Sivil forvaltning	373,9	377,8	90,8	85,6	96,6	94,6	95,0	88,7	99,5
Forsvar	48,6	46,5	11,7	11,1	12,3	11,9	11,7	11,0	11,9
Kommuneforvaltningen	585,8	592,8	142,9	130,1	154,6	154,5	147,1	133,7	157,5

Fastlands-Norge	3 620,7	3 641,1	877,8	832,2	944,0	917,3	912,3	854,4	957,1
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	2 509,5	2 519,9	606,7	579,8	654,6	630,0	632,6	595,2	662,2
Markedsrettet virksomhet	2 698,1	2 711,3	652,4	623,4	703,8	678,2	680,6	640,3	712,1
Ikke markedsrettet virksomhet	1 111,2	1 121,1	271,1	252,4	289,4	287,3	279,7	259,2	294,9

Tabell 32. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	12:2	12:3	12:4	13:1	13:2	13:3	13:4
I alt	1 306 194	1 379 138	324 298	326 090	331 110	342 138	343 630	344 216	349 154
Jordbruk og skogbruk	5 578	5 713	1 366	1 523	1 421	1 340	1 405	1 542	1 426
Fiske, fangst og akvakultur	3 581	3 723	894	933	924	883	899	972	969
Bergverksdrift	3 118	3 260	756	752	782	846	797	807	809
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	68 793	76 271	16 600	15 990	17 561	19 938	18 491	18 327	19 515
Utvinning av råolje og naturgass	37 395	41 255	9 011	8 719	9 507	10 801	10 036	9 921	10 497
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	31 398	35 016	7 588	7 271	8 054	9 137	8 455	8 406	9 018
Industri	134 570	142 588	33 194	33 670	34 089	35 384	35 640	35 362	36 201
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	24 845	26 468	6 051	6 251	6 405	6 663	6 514	6 564	6 727
Tekstil-, beklednings- og lærwareindustri	1 662	1 702	431	408	403	412	436	433	420
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	6 114	6 127	1 568	1 541	1 517	1 534	1 521	1 530	1 542
Produksjon av papir og papirvarer	2 063	1 778	467	483	452	467	452	438	421
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	3 122	3 099	784	772	767	752	795	774	779
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	9 618	9 639	2 436	2 406	2 274	2 512	2 417	2 365	2 344
Produksjon av kjemiske råvarer	4 077	3 975	1 083	1 023	936	1 018	1 007	995	955
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	8 260	8 640	2 060	2 122	2 064	2 146	2 201	2 162	2 131
Produksjon av metaller	6 624	6 740	1 580	1 681	1 590	1 706	1 645	1 760	1 628
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	38 632	41 800	9 552	9 441	9 886	10 357	10 321	10 346	10 775
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	17 945	20 087	4 414	4 581	4 688	4 725	5 205	4 934	5 222
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	4 044	4 077	1 004	1 015	1 017	1 053	1 016	1 000	1 008
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	11 641	12 432	2 846	2 970	3 027	3 056	3 116	3 056	3 204
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	8 773	9 494	2 198	2 212	2 203	2 323	2 351	2 420	2 399
Vannforsyning, avløp og renovasjon	8 111	8 673	2 022	2 058	2 037	2 127	2 165	2 178	2 203
Bygge- og anleggsvirksomhet	95 365	103 022	23 745	24 014	24 814	24 997	26 317	25 363	26 345
Varehandel og reparasjon av motorvogner	145 551	150 539	36 001	36 885	35 600	38 420	37 588	37 761	36 770
Rørtransport	249	262	58	65	67	65	64	69	64
Utenriks sjøfart	19 706	20 174	4 989	4 896	4 926	4 991	5 074	5 054	5 055
Transport utenom utenriks sjøfart	57 507	60 337	14 416	14 419	14 462	14 756	15 032	15 217	15 332
Post og distribusjonsvirksomhet	8 192	8 313	2 031	2 089	2 020	2 044	2 019	2 156	2 094
Overnattings- og serveringsvirksomhet	25 127	26 534	6 364	6 306	6 347	6 490	6 636	6 602	6 806
Informasjon og kommunikasjon	65 493	67 516	16 716	16 220	16 167	16 990	16 779	16 853	16 894
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	42 324	45 054	10 880	10 401	10 519	11 145	11 354	11 251	11 304
Omsetning og drift av fast eiendom	13 027	14 065	3 178	3 314	3 292	3 300	3 479	3 618	3 668
Boligjenester	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	80 769	85 542	20 116	19 926	20 598	21 294	21 013	21 171	22 064
Forretningsmessig tjenesteyting	53 373	56 446	13 425	12 930	13 684	14 066	14 061	13 896	14 424
Offentlig administrasjon og forsvar	107 602	112 073	26 716	27 053	27 131	27 340	27 952	28 259	28 521
Undervisning	102 726	108 117	25 294	25 866	26 460	26 720	26 879	27 136	27 382
Helse- og omsorgstjenester	224 916	237 865	55 556	56 512	57 773	58 503	59 337	59 801	60 224
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	31 746	33 556	7 783	8 055	8 231	8 175	8 296	8 400	8 686

Offentlig forvaltning	392 701	413 504	96 906	98 652	100 367	101 549	103 089	104 054	104 812
Statsforvaltningen	170 801	178 771	42 240	43 013	43 423	43 959	44 566	44 954	45 293
Sivil forvaltning	154 928	163 080	38 303	39 013	39 439	40 036	40 643	41 016	41 386
Forsvar	15 873	15 691	3 937	4 000	3 984	3 923	3 923	3 938	3 907
Kommuneforvaltningen	221 900	234 732	54 666	55 639	56 944	57 590	58 524	59 099	59 519

Fastlands-Norge	1 217 446	1 282 431	302 651	305 139	308 556	317 144	320 001	320 765	324 520
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	791 493	834 061	197 574	198 037	199 595	207 007	208 226	207 943	210 885
Markedsrettet virksomhet	880 240	930 768	219 220	218 988	222 149	232 001	231 855	231 394	235 519
Ikke markedsrettet virksomhet	425 953	448 370	105 078	107 101	108 961	110 137	111 775	112 822	113 635

Makroøkonomiske hovedstørrelser 2003-2017

Regnskap og prognosenter. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	2013*	2014	2015	2016	2017	Prognosenter
Realøkonomi																
Konsum i husholdninger mv.	3,2	5,4	4,4	5,0	5,4	1,8	0,0	3,8	2,6	3,0	2,1	2,1	3,4	3,6	3,3	
Konsum i offentlig forvaltning	1,3	1,2	1,4	1,9	2,7	2,7	4,3	1,3	1,1	1,8	1,6	2,3	2,3	2,3	2,1	
Bruttoinvestering i fast realkapital	0,8	11,1	13,5	9,8	11,4	0,2	-7,5	-8,0	7,7	8,3	8,7	1,2	1,4	3,0	2,3	
Utvinning og rørtransport	15,9	10,4	19,2	4,0	6,1	5,2	3,4	-9,5	11,3	14,6	18,0	2,5	-0,7	0,7	-2,0	
Fastlands-Norge	-2,9	10,6	12,2	10,5	13,3	-1,3	-13,2	-4,5	6,3	4,5	4,7	0,9	2,5	4,3	4,4	
Næringer	-11,2	10,6	18,6	15,2	21,9	0,8	-23,1	-5,1	2,3	4,9	1,0	2,1	2,7	4,0	3,6	
Bolig	1,8	16,3	9,7	4,0	2,7	-9,0	-8,2	-1,6	16,1	7,3	6,4	-2,2	-1,8	3,1	1,9	
Offentlig forvaltning	12,5	3,9	2,0	9,7	8,0	4,5	7,4	-6,8	2,2	-0,4	9,5	3,3	7,9	6,3	8,9	
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	1,6	5,1	4,9	5,2	6,3	1,4	-1,6	1,5	2,8	2,9	2,4	1,9	2,9	3,3	3,2	
Lagerendring ²	-1,1	2,3	-0,1	1,1	-0,2	-0,1	-2,8	3,5	-0,1	-0,1	0,0	0,4	-0,1	0,0	0,0	
Eksport	-0,1	1,0	0,5	-0,8	1,4	0,1	-4,2	0,4	-0,7	1,1	-3,9	2,9	1,6	2,2	2,8	
Råolje og naturgass	-0,8	-0,7	-5,0	-6,6	-2,4	-1,3	-2,0	-6,9	-5,6	0,7	-7,3	3,1	0,0	0,4	0,6	
Tradisjonelle varer	3,7	3,6	5,3	6,1	9,2	3,5	-8,0	3,4	-0,1	1,7	0,8	1,3	3,0	4,2	5,7	
Import	1,2	9,7	7,9	9,1	10,0	3,9	-12,5	9,0	3,8	2,3	2,5	3,5	3,5	4,3	4,3	
Tradisjonelle varer	5,7	12,8	8,4	11,6	7,2	1,2	-12,9	9,1	4,1	2,4	2,5	1,5	2,8	4,0	4,2	
Bruttonasjonalprodukt	1,0	4,0	2,6	2,3	2,7	0,1	-1,6	0,5	1,3	2,9	0,6	2,1	1,8	2,3	2,2	
Fastlands-Norge	1,3	4,5	4,4	4,8	5,3	1,5	-1,6	1,7	2,6	3,4	2,0	1,9	2,4	2,9	2,8	
Industri og bergverk	2,9	5,1	3,9	2,6	3,5	2,9	-7,4	2,4	1,5	2,7	3,3	3,8	3,9	3,5	3,7	
Arbeidsmarked																
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	-2,1	1,9	1,5	3,3	4,3	3,5	-2,3	0,0	1,8	1,9	0,5	0,9	1,0	1,4	1,1	
Sysselsatte personer	-1,2	0,5	1,3	3,5	4,1	3,3	-0,4	-0,5	1,6	2,2	1,2	0,7	0,7	1,1	1,6	
Arbeidstilbud ³	-0,1	0,3	0,8	1,6	2,5	3,4	0,0	0,5	1,0	1,8	1,0	0,9	1,0	1,4	1,5	
Yrkesandel (nivå) ³	72,9	72,6	72,4	72,0	72,8	73,9	72,8	71,9	71,4	71,5	71,2	70,9	70,7	70,8	71,0	
Arbeidsledighetsrate (nivå) ³	4,5	4,5	4,6	3,4	2,5	2,6	3,2	3,6	3,3	3,2	3,5	3,7	3,9	3,9	3,8	
Priser og lønninger																
Årlønn	4,5	3,5	3,3	4,1	5,4	6,3	4,2	3,7	4,2	4,0	3,9	3,8	3,5	3,5	3,6	
Konsumprisindeksen (KPI)	2,5	0,4	1,6	2,3	0,8	3,8	2,1	2,5	1,2	0,8	2,1	2,3	1,6	1,7	2,1	
KPI-JAE ⁴	..	0,4	1,0	0,8	1,4	2,6	2,6	1,4	0,9	1,2	1,6	2,5	1,8	1,7	2,0	
Eksportpris tradisjonelle varer	-1,0	8,4	4,0	11,3	2,4	2,8	-6,0	4,5	5,8	-3,6	3,1	2,3	0,4	1,2	2,5	
Importpris tradisjonelle varer	0,0	3,7	0,3	4,0	3,7	3,9	-1,5	0,1	4,0	0,6	2,1	4,3	0,2	0,8	1,7	
Boligpris ⁵	1,7	10,1	8,2	13,7	12,6	-1,1	1,9	8,3	8,0	6,7	3,9	-0,9	2,7	2,8	2,5	
Inntekter, renter og valuta																
Husholdningenes disponible realinntekt	4,6	3,3	7,8	-6,4	6,3	4,0	4,1	2,7	4,6	3,2	3,2	2,6	3,5	3,7	3,5	
Husholdningenes sparerate (nivå)	9,0	7,0	9,8	-0,5	0,9	3,8	7,1	5,8	7,8	8,6	9,0	9,6	9,7	9,8	10,0	
Pengemarkedsrente (nivå)	4,1	2,0	2,2	3,1	5,0	6,2	2,5	2,5	2,9	2,2	1,8	1,7	1,7	2,1	2,6	
Utlånsrente, rammelån (nivå) ⁶	6,5	4,2	3,9	4,3	5,0	6,8	4,0	3,4	3,6	3,9	4,0	4,1	4,0	4,0	4,1	
Realrente etter skatt (nivå)	2,2	2,5	1,3	0,7	2,9	1,1	0,7	0,1	1,3	2,1	0,7	0,7	1,3	1,2	0,9	
Importveid kronekurs (44 land) ⁷	1,3	3,0	-3,9	0,7	-1,8	0,0	3,3	-3,7	-2,4	-1,2	2,2	3,5	-1,7	-0,6	0,0	
NOK per euro (nivå)	8,0	8,4	8,0	8,1	8,0	8,2	8,7	8,0	7,8	7,5	7,8	8,3	8,1	8,0	8,0	
Utenriksøkonomi																
Driftsbalansen, mrd. kroner	195,2	220,6	322,8	357,7	287,4	408,3	279,3	303,2	372,2	417,2	319,5	340,3	293,7	258,6	266,6	
Driftsbalansen i prosent av BNP	12,3	12,6	16,5	16,4	12,5	16,0	11,7	11,9	13,5	14,3	10,6	10,9	9,2	7,8	7,7	
Utlandet																
Eksportmarkedsindikator	-7,6	7,7	7,0	9,6	5,7	1,1	-10,3	11,0	5,6	1,4	1,3	3,8	4,6	5,7	6,3	
Konsumpris euro-området	2,1	2,1	2,2	2,2	2,2	3,3	0,3	1,7	2,7	2,5	1,3	0,7	1,0	1,6	1,9	
Pengemarkedsrente, euro (nivå)	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,6	1,2	0,8	1,4	0,5	0,2	0,2	0,3	0,7	1,4	
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	201	255	356	423	423	536	388	484	621	649	639	633	583	572	584	

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.

² Endring i lagerendring i prosent av BNP.

³ Ifølge AKU. Det skjedde en større omlegging av AKU fra januar 2006. Bl.a. ble aldersgrensen senket fra 16 til 15 år.

⁴ KPI justert for avgiftsrendinger og uten energivarer.

⁵ Brudd i serien i 2004.

⁶ Gjennomsnitt for året. Utlånsrente, banker tom 2006. Rammelån med pant i bolig fra 2007

⁷ Positivt fortegn innebefatter depresiering.

⁸ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Informasjon t.o.m. 11. mars er benyttet.

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
NO-2225 Kongsvinger

Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Akersveien 26, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-8893-7 (trykt)
ISBN 978-82-537-8894-4 (elektronisk)
ISSN 0800-4110 (trykt)
ISSN 1504-5625 (elektronisk)

Pris (inkl. mva):
Institusjonsabonnement: kr 1 000,- per år
Privatabonnement: kr 540,- per år

ISBN 978-82-537-8893-7

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway